

Muzeul Vrancei

1917

PE FRONTUL DE EST

HORIA DUMITRESCU

- coordonator -

GENERALUL ATANASIU LA MĂRĂȘTI

Fotoarea eroină
Sublocotenent Ecaterina Tondorolu
născută în Iași (Oaș), căsătorită pe 14 în 1916
emigrată în țările de la sfârșitul Societății la August
1917. În vârstă de 38 ani

GENERALUL MĂROIKHANU

TRANȘEE ROMÂNĂ BINE CONSOLIDATĂ (LA VERDEA)

DELA MĂRĂȘTI
din Casa 800 Nr.

Muzeul Vrancei

1917

PE FRONTUL DE EST

Coordonator: **Horia Dumitrescu**

Editura PALLAS

Focșani

2015

Consilier editorial: **Horia Dumitrescu**

Culegere text: **Aurora - Emilia Apostu**
Gabriela Oprea

Corectura: **Horia Dumitrescu**

Coperta și tehnoredactare: **Paul Oprea**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
1917 PE FRONTUL DE EST
Coordonator: Horia Dumitrescu
Editura Pallas, Focșani, 2015
ISBN 978-973-7815-66-8

Volum editat cu sprijinul
Consiliului Județean Vrancea

SUMAR

NOTĂ ASUPRA VOLUMULUI.....	7
NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI A II-A.....	9
Col. (r) dr. Alexandru Oșca PREGĂTIREA ARMATEI ROMÂNE PENTRU ÎMPLINIREA IDEALULUI NAȚIONAL.....	11
Col. (r) dr. Costică Prodan PLANURI DE CAMPANIE ALE BELIGERANȚILOR PE FONTUL ROMÂN	39
Col. (r) dr. Gheorghe Bichicean FORTIFICAȚIILE ȘI RĂZBOIUL DE POZIȚIE. CAMPANIA ROMÂNEASCĂ DIN VARA ANULUI 1917.....	53
Col. (r) dr. Mihai Macuc CONSIDERAȚII CU PRIVIRE LA CRIZA DE COMANDAMENT DE PE FRONTUL DIN MOLDOVA DIN VARA ANULUI 1917	72
Ambasador Dumitru Preda, General de Brigadă (r) prof. univ. dr. Nicolae Ciobanu BĂTĂLIA DE LA MĂRĂȘEȘTI (sinteză istorică)	86
Col. (r) prof. univ. dr. Leonida Moise DIVIZIA 9 INFANTERIE PE FRONTUL DE LA MĂRĂȘEȘTI	98

Col. (r) prof. univ. dr. Constantin Hlihor
MAREȘALUL ION ANTONESCU ȘI RĂZBOIUL DE
REÎNTREGIRE NAȚIONALĂ..... 104

Drd. Adrian Pande

CAMPANIA ANULUI 1917 ÎN VIZIUNEA A DOI MAREȘALI:
CONSTANTIN PREZAN ȘI ION ANTONESCU 110

Col. (r) prof. univ. dr. Gheorghe Nicolescu
ION ANTONESCU ȘI MISIUNEA BERTHELOT ÎN 1917 119

Dr. Horia Dumitrescu
TOMA LIȘCU PE FRONTUL DE LA MĂRĂȘEȘTI..... 128

Col. (r) dr. Dumitru Stavarache
PREZENȚE PĂȘCĂNENE ÎN RĂZBOIUL
DE ÎNTREGIRE A NEAMULUI. ANUL 1917..... 147

Col. (r) prof. univ. dr. Alexandru Baboș
VOLUNTARI ARDELENI ȘI BUCOVINENI ÎN CAMPANIA
ARMATEI ROMÂNE DIN ANUL 1917..... 157

Dr. Cornel Grad,
Prof. Doru Goron
1917. VICTOR DELEU - INIȚIATORUL ȘI
ORGANIZATORUL CORPULUI VOLUNTARILOR
ROMÂNI ARDELENI ȘI BUCOVINENI..... 173

Prof. Dumitru Huțanu
O CRONICĂ A MARILOR BĂTĂLII DIN VARA
ANULUI 1917 - ÎNSEMNĂRILE DE RĂZBOI ALE
GENERALULUI ION RAȘCU 186

Comandor dr. Ioan Damaschin ONOAREA „ <i>PRIMULUI FOC</i> ” ÎN RĂZBOIUL DE ÎNTREGIRE	196
Dr. Mariana Păvăloiu ACȚIUNILE MARINEI MILITARE DIN ANUL 1917 ÎN „ <i>MEMORIILE DE RĂZBOI</i> ” ALE CONTRAAMIRALULUI CONSTANTIN VLĂDESCU	202
General de Brigadă (r) prof. univ. dr. Nicolae Ciobanu EROI AL BĂTĂLIILOR DIN TRIUNGHIUL MORȚII: MĂRĂȘTI - MĂRĂȘEȘTI - OITUZ	208
Comandor (r) Gheorghe Vartic UN EROU AL BĂTĂLIEI DE LA MĂRĂȘEȘTI : MAIORUL CONSTANTIN MALAMUCEANU	216
Comandor (r) prof. univ. dr. Aurel Pentelescu CONSTANTIN G. COSTA - FORU - LA 60 DE ANI, VOLUNTAR ÎN RĂZBOIUL ÎNTREGIRII.	228
Dr. Dorina Rusu NICOLAE IORGA ȘI MARILE BĂTĂLII DIN VARA ANULUI 1917	239
Col. (r) dr. Ștefan Pâslaru MĂRĂȘTI - MĂRĂȘEȘTI - OITUZ: ECOURI ȘI IMPACT STRATEGIC	250
Prof. Maria Mihăilescu 6 AUGUST 1917 - SEMNIFICAȚII ȘI COMEMORI	265
Dr. Constantin Botoran ECOUL INTERNAȚIONAL AL IZBÂNZILOR OBȚINUTE DE ARMATA ROMÂNĂ.....	274

Prof. univ. dr. Sorin Damean
REGELE FERDINAND I AL ROMÂNIEI ȘI RĂZBOIUL
PENTRU ÎNTREGIREA NAȚIONALĂ (1916 - 1918)286

Comandor (r) dr. Ilie Manole
ASISTENȚA RELIGIOASĂ ÎN ARMATA ROMÂNĂ ÎN
ANII RĂZBOIULUI DE ÎNTREGIRE (1916 - 1919).....295

Prof. univ. dr. Valeriu - Florin Dobrinescu,
Prof. univ. dr. Ion Pătroi
ROMÂNIA ȘI ITALIA ÎNTRE ANII 1916 - 1917.
PERCEPȚII RECIPROCE317

Cercetător științific Ioan Saizu
REPERE NOI ÎN RELAȚIILE ROMÂNŌ - CEHE:
OCTOMBRIE 1917 - THOMAS GARRIGUE
MASARYK LA MĂRĂȘEȘTI325

Dr. Horia Dumitrescu,
Dr. Ionel Sârbu
PACEA SEPARATĂ DE LA BUFTEA - BUCUREȘTI.
UNELE CONSIDERAȚII.344

Prof. univ. dr. Valeriu - Florin Dobrinescu,
Prof. univ. dr. Doru Tompea
ION ANTONESCU ȘI BASARABIA349

Prof. Ionuț Iliescu
ORAȘUL ODOBEȘTI ÎN TIMPUL OCUPAȚIEI GERMANE
DIN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL. CONTRIBUȚII.....357

NOTĂ ASUPRA VOLUMULUI

Volumul de față conține textele comunicărilor susținute în cadrul Simpozionului național „1917 pe Frontul de Est”, manifestare științifică de prestigiu desfășurată în perioada 18 – 20 iulie 1997, la Focșani, în organizarea Muzeului Vrancei și a Fundației Academice „Petre Andrei” din Iași, sub patronajul Consiliului Județean Vrancea.

Autorii comunicărilor, reputați specialiști din principalele centre universitare și academice ale țării – prin consultarea a numeroase izvoare interne și externe, în marea lor majoritate inedite – reprezintă principalele evenimente politico – diplomatice și militare de pe „Frontul de Est” din anul 1917, cu deosebire a celor ocazionate de marele victorii obținute de armatele române la Mărăști, Mărășești și Oituz. Sunt de relevat contribuțiile reale privind rolul unor personalități uitate, din considerente politice, la obținerea marilor victorii de la Mărăști, Mărășești și Oituz, relațiile Marelui Cartier General Român cu Stavka și Misiunea Militară franceză condusă de generalul Henri Mathias Berthelot, prezența pe Frontul Românesc a viitorului președinte al Republicii Cehoslovace, Thomas Garrigue Masaryk, contribuția voluntarilor ardeleni și bucovineni la campania armatei române din vara anului 1917, asistența religioasă în Războiul de Reîntregire a Neamului etc.

Volumul de față conține, de asemenea și alte contribuții notabile privind pregătirea armatei române pentru împlinirea idealului național integral, ecoul internațional și impactul strategic al marilor victorii românești din vara anului 1917, acțiunile Marinei Militare din aceeași perioadă, sau rolul unor personalități militare sau civile,

precum și al unor unități militare la Marele Război, care pentru români a fost acela al Reîntregirii Neamului.

Organizatorii Simpozionului țin să mulțumească tuturor autorilor acestui volum, care prin promptitudinea cu care au trimis comunicările, au făcut posibilă tipărirea, într-un timp record, a unei cărți, o adevărată contribuție la cunoașterea evenimentelor petrecute cu opt decenii în urmă, care au reprezentat suportul esențial pentru înfăptuirea României Mari din cursul anului 1918.

Focșani, iulie 1997.

Coordonatori:

Prof. univ. dr. Valeriu – Florin Dobrinescu

Prof. Horia Dumitrescu

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI A II-A

Apărut la a 80-a aniversare a eroicelor bătălii de la Mărășești, Mărăști și Oituz din vara și toamna anului 1917, volumul a stârnit un surprinzător interes în rândul cercetătorilor Primului Război Mondial și al participării României la desfășurarea acestuia, privită și înțeleasă de contemporani, drept Marele Război pentru Întregirea Neamului.

Îmbucurător s-a dovedit a fi ecoul volumului în marea masă de cititori de istorie, dornici de a regăsi, sub lumina tiparului, noi și noi mărturii, informații, aspecte, atitudini, evaluări subsumate complexității politico – militară a momentului de peste veac.

Valoarea științifică și documentară a lucrărilor cuprinse în volum, profesionalismul autorilor însemnând probitate și adevăr, varietatea tematică, ineditul documentelor, evaluările despuiate de festivism volatil, îndoială, s-au regăsit în epuizarea, într-un timp relativ scurt, a primei ediții.

Acest temei și, mai ales, aniversarea scurgerii unui secol de la desfășurarea Războiului de Întregire a Neamului, unic prin măreție și eroism, unic prin scop și împlinire – Desăvârșirea Unității Naționale și Statale a României - , au impus republicarea volumului, într-o nouă ediție, desigur revizuită și adăugită, ca obligație, ca datorie, ca încă o modalitate de întâmpinare a aniversării momentului istoric la scurgerea secolului aici, în Vrancea – „*Ținutul Jertfei și al Biruinței*”.

Dr. Horia Dumitrescu

PREGĂTIREA ARMATEI ROMÂNE PENTRU ÎMPLINIREA IDEALULUI NAȚIONAL

Alexandru Oșca

Armata română a fost chemată în august 1916, să pună în practică țelurile stabilite de conducerea politică a țării în concordanță cu aspirațiile naționale. „*Proba focului*” a dezvăluit foarte rapid care erau rezultatele reale ale pregătirii sale de război din toate punctele de vedere: gradul de instruire, înzestrarea, echiparea și aprovizionarea, capacitatea comandamentelor, și nu, în ultimul rând, a Marelui Stat Major, organul principal de planificare și conducere a operațiilor.

Campania nefericită a anului 1916 a pus serios sub semnul întrebării nu numai decizia politică de angajare în război, ci și activitatea Marelui Stat Major, atât în perioada de pregătire a războiului, cât și după declanșarea sa. Criticile la adresa modului în care a fost pregătită intrarea în acțiune a armatei române și a felului în care ea a fost condusă s-au declanșat chiar în 1918, în tensiunea generată de Armistițiul de la Focșani și, mai ales, de Pacea de la București impusă României de Puterile Centrale. Polemica avea să fie continuată în perioada interbelică, antrenând militari, oameni politici, istorici, fără a se ajunge la o concluzie unanim acceptată.

Orice tentativă de a evalua felul în care Marele Stat Major a pregătit și a condus războiul trebuie însă să pornească de la câțiva factori, care au definit poziția acestora în mecanismul de decizie.

Liddell - Hart spune că, atunci când situația pe continent a început să se deterioreze ca urmare a crizei provocate de atentatul de la Sarajevo, generalii nu au găsit altceva mai bun de făcut decât să pună în mișcare „*mașinile de război*”.

Doriința de confruntare și teama de a nu fi surprinși i-au determinat să dea tensiunii politice o turnură implacabilă spre război ¹. Atitudinea Statelor Majore ale Marilor Puteri este de aceea considerată unul din factorii fundamentali ai izbucnirii conflagrației. Cu alte cuvinte, datorită poziției pe care o dețineau în societate, factorii militari de decizie au avut un ascendent evident asupra celor politici.

În România, fără ca acest lucru să însemne neapărat o marginalizare sau o ignorare a factorului militar, Marele Stat Major nu a avut nici în 1914, nici în 1916, un rol determinant în impunerea soluțiilor de expectativă armată și, respectiv, de intrare în război. Ele au avut un caracter preponderent, dacă nu cumva exclusiv politic. Să remarcăm, în acest sens, că la cele două Consilii de Coroană din 1914 și 1916 nu a participat niciun militar (spre deosebire de cele din vara lui 1940), considerându-se probabil suficientă reprezentarea armatei la nivel de ministru (ministru de Război era chiar Ion I. C. Brătianu, președintele Consiliului de Miniștri) ².

O altă trăsătură definitorie a situației premergătoare războiului decurge din caracterul secret al convențiilor politice și militare încheiate de statul român. Până în 1914, pentru alianțele militare ale României era definitoriu Tratatul secret încheiat în 1883 cu Puterile Centrale. Practic denunțată, prin adoptarea neutralității armate la Consiliul de Coroană din 21 iulie / 31 august 1914, această alianță avea să fie înlocuită după lungi tratative cu un Tratat și o Convenție Militară cu Antanta, încheiată la 4 / 17 august 1916, care aveau însă același caracter secret. Că aceste ultime două documente au fost realmente secrete este ușor de probat atunci când răsfoim *Notițele* mareșalului Alexandru Averescu, unul din depozitarii secretului bine păzit al alianței cu Puterile Centrale, la a cărei reînnoire în 1913

¹ B. H. Liddell - Hart, *op. cit.* p. 42.

² Vezi Ion Gh. Duca, *Memorii*, Ediție Stelian Neagoe, vol. I, *Neutralitatea*, partea I (1914 - 1915), Editura Expres, București, 1992, p. 52 și urm.; vol. II, *Neutralitatea*, partea II-a (1915 - 1916), Editura Helicon, Timișoara 1993, p. 159 și urm.

participase, în calitatea sa de șef al Marelui Stat Major³.

În aceste condiții, întocmirea planurilor de război, a lucrărilor de mobilizare, înzestrare etc. s-a făcut pornind de la „*jumătăți de adevăr*”, și oricum, după încheierea acordurilor politice și militare.

Astfel, așa cum consemnează istoricul oficial al participării României la război, Marele Stat Major român a început elaborarea planurilor de război contra Puterilor Centrale abia în septembrie 1914, iar forma operațiilor (ofensiva contra Austro - Ungariei, defensiva contra Bulgariei) a fost stabilită în două consultări din noiembrie 1914 și ianuarie 1915, care au reunit pe ministrul de Război (Ion I. C. Brătianu), șeful Marelui Stat Major (generalul Vasile Zottu) și generalii Alexandru Iarca și Ioan Culcer⁴.

Lucrurile au fost și mai complicate în privința asigurării materiale. Schimbarea de alianță produsă, practic, în august 1914 și izbucnirea conflagrației a impus căutarea unor noi furnizori de armament, muniție, echipament etc. și a unei căi de aducere a lor în țară. Situația s-a agravat după înfrângerea suferită de armata sârbă în anul 1915, care a provocat închiderea comunicației Salonic - Niș - Dunăre, pe unde soseau aprovizionările pentru armata română. Noua rută, prin Oceanul Înghețat, porturile rusești Arhangel'sk și Murmansk și apoi de-a lungul Rusiei, nu era mai rapidă și nici sigură. Convenția Militară, semnată cu Puterile Antantei la 4 / 17 august 1916, prevedea ca obligație a Alianților trimiterea zilnică a unei cantități de 300 tone de material. Ori, în Campania din 1916 acest quantum nu a fost asigurat de Aliați, iar bună parte din cantitățile și așa reduse s-au rătăcit, pur și simplu, în imensitatea Rusiei.

În acest mod, creșterea semnificativă a numărului de unități și mari unități mobilizate nu a avut corespondentul necesar la nivelul dotării și înzestrării. Lipsurile materiale de tot felul constatate în cursul Campaniei din 1913 nu numai că nu au fost eliminate, în pofida eforturilor întreprinse în anii neutralității, dar, ca pondere relativă, ele

³ Mareșal Alexandru Averescu, *Notițe zilnice din război*, vol. 1, 1914 - 1916 (*Neutralitatea*), Ediție Eftimie Ardeleanu și Adrian Pandeau, Editura Militară, București, 1992, passim.

⁴ *România în războiul mondial 1916 - 1919*, vol. 1, Imprimeria Națională București, 1934, p. 40.

s-au adâncit. De altfel, creșterea numărului de unități mobilizate a fost apreciată drept una din cauzele principale ale slăbiciunilor dovedite de armata română în Campania anului 1916. Ea a fost remediată abia prin reorganizarea armatei din primăvara lui 1917.

În rândurile de mai sus sunt enunțați câțiva din factorii care au condiționat prestația Marelui Stat Major român în pregătirea și declanșarea Războiului de Întregire Națională. Este important să subliniem concordanța perfectă între scopul operațiilor militare și obiectivul acțiunii politice, cunoscută fiind preferința pe care atât Franța cât și Rusia o aveau pentru o ofensivă la sud de Dunăre.

La numai trei ani de la încheierea operațiunilor militare, se constituie o „*Comisie pentru stabilirea adevărului în pregătirea armatei, anii 1914 - 1916*”, condusă de generalul de divizie Ioan Popovici, compusă din: general de Divizie în rezervă Cica Constantin, vice-amiralul în retragere Urșianu Vasile, consilierul onorific la Curtea de Apel București Nicolae Budișteanu, consilierul onorific de la Înalta Curte de Casație, V. Bossy.

Comisia, constituită din Ordinul nr. 5.002 / 3 decembrie 1923, avea misiunea de a studia amănunțit și documentat activitatea Ministerului de Război în perioada 1914 - 1916, pe baza datelor furnizate de secțiile și compartimentele din Marele Stat Major. Concluziile studiului urmau să răspundă acuzelor societății civile, tot mai vehemente, la adresa responsabililor de pregătirea țării pentru susținerea războiului în urma căruia au fost sacrificate sute de mii de vieți omenești.

Desigur, analizele Comisiei, și mai ales concluziile acesteia pot fi subiective, dar materialul documentar pus la dispoziție, oferă istoricilor de astăzi posibilitatea unor interpretări corecte a efortului autorităților timpului pentru susținerea campaniei.

Redăm mai jos statisticile reținute de comisie:

I. *Din studiul actelor trimise de Marele Stat Major, cu Nr. 4 secret din 18 ianuarie 1924*, (Referatul nr. 2 cu patru tabele, trei grafice și trei anexe), reies următoarele:

1 /. *La 1 ianuarie 1914*, efectivul în ofițeri este de: (A se vedea tabelul nr. 1): 111 generali, din care 66 de rezervă; 1.173 ofițeri superiori, din care 424 rezervă; 8.664 ofițeri inferiori, din care 5.206

de rezervă; (căpitani - 1 481 activi și 727 de rezervă; locotenenți - 1.078 activi și 1.776 de rezervă; sublocotenenți - 899 activi și 2.703 de rezervă).

Totalul ofițerilor: 9.948, din care *5.696 de rezervă*.

1.263 elevi școală de ofițeri, din care 488 destinați pentru ofițeri rezervă.

460.000 efectivul de mobilizare al trupei.

2 /. *La 1 ianuarie 1915*, aceleași categorii de efective sunt: 127 generali, din care 74 de rezervă; 1.348 ofițeri superiori, din care 506 de rezervă; 11.755 ofițeri inferiori, din care 8.069 de rezervă; (căpitani - 1.412 activi și 759 de rezervă; locotenenți - 1.176 activi și 1.796 de rezervă; sublocotenenți - 1.098 activi și 5.514 de rezervă).

Totalul ofițerilor: 13.230, din care *8.649 de rezervă*.

1.442 elevi școala ofițeri, din care 717 destinați a deveni ofițeri de rezervă.

975.000 efectivul de mobilizare al trupei.

Din comparația acestor date, se constată că, în intervalul de un an, toate efectivele sunt în creștere, dar mai ales acela al sublocotenenților de rezervă, care crește cu *aproape 3.000*; lucru absolut necesar pentru comanda plutoanelor și a secțiilor în artilerie.

3 /. *La 1 ianuarie 1916*, efectivele de mai sus devin: 131 generali, din care 80 de rezervă; 1.493 ofițeri superiori, din care 608 de rezervă; 14.609 ofițeri inferiori, din care 10.475 de rezervă; (căpitani - 1.422 activi și 764 de rezervă; locotenenți - 1.324 activi și 1.926 rezervă; sublocotenenți - 1.388 și 7.785 de rezervă).

Totalul ofițerilor: 16.233, din care *11.163 de rezervă*.

3.328 elevi școală ofițeri, din care 1.724 destinați pentru ofițeri de rezervă.

1.080.313 efectivul de mobilizare al trupei.

Comarate aceste efective, cu acelea de la 1 ianuarie 1915, rezultă de asemenea o creștere simțitoare, mai ales la sublocotenenții de rezervă (peste 2.200) și la elevii cu destinația de ofițeri de rezervă.

Făcând comparație cu efectivele de la 1 ianuarie 1914, creșterea este și mai simțitoare, la unele categorii mai mult decât îndoit.

4 /. *La declararea războiului* aveam:

17.925 ofițeri, din care 11.562 de rezervă și 2.218 elevi, candidați la ofițeri; 1.080.313 trupă mobilizabilă din care: 900.000 instruiți, 100.000 din acei ce fuseseră dispensați și 26.000 revizuiți, din aceia ce fuseseră scutiți și s-au găsit în urmă apți de serviciu.

5 /. Toate categoriile de ofițeri și trupă (completare și rezervă) au fost concentrate regulat câte 30 zile, la epoci diferite, pentru înprospătarea instrucției (Vezi pagina 10 și următoarele din actele alăturate la referatul nr. 2 al Marelui Stat Major).

Chiar trupa și ofițerii destinați diferitelor servicii și unităților de etape, au fost concentrate și instruite în consecință, pentru misiunea ce aveau la mobilizare.

6 /. Repartizând efectivul *ofițerilor inferiori* la întregul efectiv mobilizabil, *rezultă un ofițer la 87 oameni*, adică la un pluton; deci încadrarea cerută la comanda tuturor plutoanelor era realizată.

7 /. Efectivul mobilizabil a fost ridicat până la 1.080/313; deci o proporție mai mare mult ca 10 %, apropiindu-se de 15 % din populația țării; prin urmare destul de ridicat, însă necesar, față cu întinderea frontierelor noastre.

8 /. Din analiza tabelului nr. 2, reiese că la începutul anului 1914 existau în ordinea de bătaie pentru mobilizare: 250 batalioane, 93 escadroane și 208 baterii.

La începutul anului 1915 avem o creștere simțitoare și anume: 311 batalioane, 103 escadroane și 234 baterii; iar la decretarea războiului, ajungem cu 378 batalioane operative, 5 batalioane etapă, 104 escadroane și 299 baterii; adică mult crescut, iar numărul bateriilor s-a ridicat pronunțat, ajungându-se aproape la proporția de o baterie la un batalion.

9 /. Din analiza tabelului nr. 3, reies următoarele:

La 1 ianuarie 1914, bugetul ordinar al Ministerului de Război este de 81.600.000 milioane < lei >, cu următorul efectiv:

4.960 ofițeri, 1.179 elevi, 5.065 reangajați, 89.105 trupă și 24.834 animale.

10 /. În cursul anului 1914 - 1915 bugetul ordinar crește la 97.800.000 lei, plus un buget extraordinar de 303.000.000 lei; având un efectiv, în creștere, de: 5.619 ofițeri, 1.440 elevi, 5.757 reangajați, 98.755 trupă și 27.594 animale.

Se creează următoarele comandamente, unități și servicii: un comandament brigadă călărași, <Brigadă 4>; 2 comandamente divizii cavalerie, <Diviziile 1 și 2 Cavalerie>; 4 batalioane infanterie; 1 regiment călărași, <Regimentul 8 Călărași>; 5 regimente artilerie câmp, <Regimentele 21 - 25 Artilerie>; o baterie artilerie grea, pe lângă celelalte 2 existente; o baterie artilerie munte de 75 m / m, pe lângă alte 2 existente; 5 secții mitraliere, la regimentele de roșiori; Școala subofițerilor de infanterie; Direcția Superioară a Stabilimentelor de Artilerie, cu scopul de a da o îndrumare, mai intensă, lucrului acestor stabilimente; Servicii de stat major la Direcțiile Intendență și Sanitară.

Se transformă: 5 comandamente teritoriale în 5 divizii, cu numerele 11 la 15; 5 escadroane tren în 5 divizioane; 40 batalioane de rezervă, în 40 regimente cadre (a trei batalioane fiecare și una secție mitralieră), cu efectiv total de: 360 ofițeri, 280 reangajați și 3.800 trupă <Regimentele 41 - 80>.

Din cele arătate, rezultă o *activitate netăgăduită*, pentru completarea unităților existente și noi creațiuni, în vederea cerințelor unei bune mobilizări.

11 /. În anul 1915 - 1916, bugetul ordinar a fost 97.800.000 lei, iar din cel extraordinar, până la declararea războiului, s-au mai alocat încă 500.000.000 lei.

Efectivul la 14 august 1916 este: 7.023 ofițeri, 1.552 elevi, 7.103 reangajați, 119.982 trupă și 33.113 cai; toate în creștere pronunțată, față de anul precedent.

Se mai fac următoarele *creațiuni*: Comandamentul General al Etapelor la Marele Stat Major; Comandamentul trupelor locurilor întărite (Divizia 16) <dispusă pe linia fortificată Focșani - Nămolosa - Galați>; alte 4 batalioane infanterie pe lângă cele înființate în anul 1914, spre completarea cu al 3-lea batalion, a celor opt regimente, înființate în 1911 numai cu câte 2 batalioane; 1 companie cicliști; 1 regiment <artilerie> de munte a câte 6 baterii, cu material de 63 m/m; 4 regimente artilerie grea < numerotate 1 la 4 >, având compunerea - 2 regimente a 6 baterii, unul a 8 baterii și al 4-lea a 12 baterii; în total 129 guri de foc (Vezi tabelul nr. 4); 6 secții mitraliere, la regimentele de călărași.

Cu Ordinul nr. 367 al Ministerului de Război (Marele Stat Major) din 7 ianuarie 1916, se creează 49 baterii de însoțire a 6 piese fiecare, calibru 53 m / m (material scos din turelele de la regiunea Focșani - Nămolosa - Galați), destinate câte una pentru fiecare brigadă de infanterie.

De asemenea, cu piesele calibru 57 m / m scoase din forturile Cetății București, se mai organizează încă 6 baterii, pentru alte 6 brigăzi noi constituite.

Tot din acest din urmă material s-a mai constituit încă: 2 divizioane a câte 3 baterii, 7 baterii la Cetatea București, 2 secții de poziție la capul de pod Cernavodă și 4 secții de poziție la Turtucaia.

Anexele 2 și 3 arată în amănunt organizarea acestor baterii, cu măsurile luate pentru mobilizarea lor și instruirea personalului.

Corpul Aviației și Direcția Aviației din Ministerul de Război: 5 școli pentru ofițeri de rezervă, pe lângă fiecare corp de armată câte una; 1 baterie de munte, calibru 75 m / m, pe lângă celelalte trei existente;

Direcția Generală a Munițiilor; cu scopul de a organiza și pune pe lucru industria privată, pentru nevoile armatei.

Se completează cadrele regimentelor 41 - 80 nou înființate.

Reiese că și în această perioadă se vede o activitate pronunțată, mai ales în ce privește: *artileria grea*, aviația, completarea celor 40 regimente cadre, cu care se formaseră Diviziile 11 - 15, artileria de munte și bateriile de însoțire pentru infanterie; toate aceste măsuri absolut necesare.

Concluziune: din studiul amănunțit al actelor de la Marele Stat Major, comisiunea a dovedit o activitate simțitoare, din partea Ministerului de Război <de fapt a Marelui Stat Major>, privitor la: completarea efectivelor; creațiuni și transformări de unități și servicii indispensabile; îndrumarea stabilimentelor militare către un lucru intens; îndrumarea industriei particulare pentru trebuințele armatei, prin crearea Direcțiunei Munițiilor; îndrumarea aviației pentru nevoile armatei și pregătirea ofițerilor și a trupeii, prin concentrări periodice.

II. Din studiul actelor trimise de Direcția 7 Intendență, cu nr. 36 secret din 23 ianuarie 1924, (5 situații și 5 grafice) și cu nr. 48 confidențial din 25 ianuarie 1924, (4 grafice); rezultă următoarele:

A. Pregătirea echipamentului

1 /. *La 1 iulie 1914* existau asupra trupelor în depozite: un milion cămăși; un milion ismene; 650.000 mantale; 650.000 vestoane; 650.000 pantaloni; 650.000 bocanci; 600.000 ranițe; 400.000 foi de cort.

2 /. *Între 1 iulie și 14 august 1916*, s-au distribuit trupelor: 1.700.000 cămăși; 1.700.000 ismene; 650.000 mantale; 850.000 vestoane; 1.680.000 pantaloni; 925.000 bocanci; 400.000 ranițe; 600.000 foi de cort.

3 /. *La 14 august 1916*, se găsea asupra trupelor și în depozite, material bun, scăzându-se efectele degradate: 2.400.000 cămăși; 2.400.000 ismene; 1.200.000 mantale; 1.200.000 vestoane; 1.600.000 pantaloni; 1.200.000 bocanci; 1.000.000 ranițe; 1.000.000 foi de cort.

Concluziune: din studiul graficelor înaintate de Direcția 7 Intendență, cu nr. 48 confidențial, se constată; pagina 4, că la echipament s-a lucrat *intens și continuu*, începând din iulie 1914, pentru a se confecționa, pe de o parte, efectele necesare trupelor, în timpul celor 2 ani, până la declararea războiului iar, pe de altă parte, efectele bune, cu care au fost echipate trupele la începutul războiului; plus încă o rezervă în depozite.

B. Pregătirea subsistențelor

1 /. *La 1 ianuarie 1914*, se găseau rămase din campania 1913: 1.075.870 rații conserve de carne, repartizate la trupe și 230 cuptoare de campanie, care fabricau zilnic maximum 230.000 pâini.

2 /. *La 1 august 1915*, se găseau în depozitele regionale de corp de armată: 12.400.000 kg făină de grâu, putând hrăni efectivul de 1.080.313 mobilizat, 11 - 12 zile; 360.000 kg zahăr, putând hrăni efectivul mobilizat 19 - 20 zile; 19.924.000 kg ovăz, putând hrăni efectivul de 281.000 cai, mobilizat, 16 - 17 zile; 17.001.922 kg fân, putând hrăni efectivul mobilizat, 15 - 16 zile; 5.300.000 rații conserve de carne; cinci zile hrana de rezervă pentru efectivul mobilizat; 4.500.000 găleți; 4 zile hrană de rezervă pentru efectivul mobilizat; 50.000 kg zarzavat uscat; 8.000 bucătării de campanie; *insuficiente* pentru efectivul de mobilizare, socotindu-se câte 4 bucătării de fiecare companie, escadron și baterie (1.516 companii, 104 escadroane și 299 baterii, plus cartierele generale); 378 cuptoare de campanie, care

fabricau zilnic 378.000 pâini.

3 /. *La 1 august 1916*, existau eşalonate: la corpuri de trupă, coloane de subzistență, depozite mobile, centre de reprovizionare, manutanțe și cele 5 depozite regionale: București, Focșani, Slatina, Făurei și Călărași, următoarele cantități:

Alimente pentru oameni: 12.542.000 kg grâu; putând hrăni efectivul mobilizat, 15-16 zile; 23.673.000 kg făină; putând hrăni efectivul mobilizat, 32 zile; 1.606.000 kg orez; putând hrăni efectivul mobilizat, 80 zile; 9.992.000 kg fasole; putând hrăni efectivul mobilizat 30 zile; 1.760.000 kg. sare; putând hrăni efectivul mobilizat 32 zile; 53.157 kg sare lămâie; 139.000 kg ceai; putând hrăni efectivul mobilizat, 60 zile; 3.284.000 kg zahăr; putând hrăni efectivul mobilizat, 180 zile; 11.737 kg hamei; 15.900 kg zarzavat uscat; 679.000 kg arpacaș; putând hrăni efectivul mobilizat, 32 zile; 4.800 vite pe picioare.

Hrana de rezervă: 56.999 rații zacuscă pentru ofițeri; 6.654.000 rații conserve carne; 6 zile hrana de rezervă; 126.000 rații conserve fasole; 164.000 kg paste făinoase; 5.251.000 rații galeți; 5 zile hrana de rezervă.

Fabricate de regie. 4.675 kg tutun <pentru> ofițeri; 11.760.000 țigări <pentru> ofițeri; 236.000 kg tutun <pentru> trupă; 20.400.000 țigări <pentru> trupă; 3.900.000 cărticele; 3.560.000 cutii chibrituri.

Furaje. 22.160.000 kg fân presat; putând hrăni efectivul mobilizat, 20 zile; 1.719.000 kg fân nepresat; putând hrăni efectivul mobilizat cai, 2 zile; 30.550.000 kg grăunțe; putând hrăni efectivul cailor, mobilizat, 26 - 27 zile; 27.150.000 kg lemne foc.

Diverse. 1.614.000 saci; 7.670 găleți; 13.340 rogojini; 1.135.858 lumânări; 170.000 kg săpun; 47.000 kg sfoară; 15.000 bucătării de campanie; completându-se astfel numărul necesar pentru efectivul de mobilizare, plus o rezervă, 649 cuptoare de campanie; putând fabrica zilnic 650.000 pâini și la nevoie putându-se forța până la 800.000 pâini pe zi.

Rămânea deci mai puțin ca 1 / 3 parte din efectiv să fie hrănit prin cuptoarele locale; reducând astfel mult cantitatea pâinii zilnice, ce trebuia fabricată de cuptoarele particulare, rechiziționate.

Calculul s-a făcut, luându-se de bază rațiile prevăzute de regulamentul subzistențelor

În mai 1914, s-au mai comandat la Viena încă 8.600 cuptoare „*Manfred Weis*” - sistemul cel mai bun, în scopul de a avea la nevoie o independență completă în fabricația pâinii.

Austriecii însă au refuzat să ne mai predea această comandă.

Concluziune: din analiza documentelor de mai sus rezultă că, privitor la subzistențe, Ministerul de Război a desfășurat o activitate evidentă.

Față de mijloacele, cu totul insuficiente, existente la 1 ianuarie 1914, constatăm la declararea războiului, o eșalonare sistematică de aprovizionare, cu subzistențe pe 30 zile, în termen de mijloc, pentru efectivul mobilizat, în oameni și animale.

Se iau măsuri pentru organizarea și aprovizionarea a cinci depozite regionale, care sunt baza subzistenței pentru armată; măsuri pentru hrana de rezervă; bucătării și cuptoare de campanie, în scopul unei independențe cât mai largi a hrănirii trupelor, în orice situație, cu hrană caldă, care în adevăr este hrana cea mai bună a soldatului.

*

* *

III. *Din studiul actelor trimise de Direcția Armamentului, cu Nr. 11 confidențial - personal din 10 ianuarie 1924 (opt grafice și patru tabele) și Nr.14 din 12 ianuarie 1924 (treisprezece tabele) reies următoarele:*

1 / . *Tabelul nr. 1* arată situația armamentului și a munițiilor la ianuarie 1914, din care extragem: arme de 6,5 m / m - 271 130, cu 194.517.000 cartușe, ceea ce revine la 719 cartușe de armă; carabine de 6,5 m/m - 30 507, cu 8.385.000 cartușe, ceea ce revine la 2.700 cartușe de carabină; arme de 8 m / m - 60.000, cu 28.229.356 cartușe, ceea ce revine la 470 cartușe de armă; mitraliere de 6,5 m / m - 413, cu 20.143.964 cartușe, ceea ce revine la 45.000 cartușe de mitralieră; pistoale Steyr - 50.000, cu 5.000.000 cartușe, ceea ce revine la 100 cartușe de pistol; tunuri de câmp de 75 m / m - 624, cu 637.790 proiectile, ceea ce revine la 1.000 proiectile de tun; tunuri grele de 105 m / m - 60, cu 39.766 proiectile, ceea ce revine la 662 proiectile de

tun; obuziere de 105 m / m de câmp - 120, cu 49.119 proiectile, ceea ce revine la 400 proiectile de obuzier; obuziere de 120 m / m - 32, cu 16.320 proiectile, ceea ce revine la 500 proiectile de obuzier; obuziere de 150 m / m - 8, cu 2.301 proiectile, ceea ce revine la 280 proiectile de obuzier; tunuri de 150 m/m - 6, cu 4 963 proiectile, ceea ce revine la 827 proiectile de tun; tunuri de 53 m/m - 334, cu 431.778 proiectile, ceea ce revine la 1.293 proiectile de tun; tunuri de 57 m / m - 247, cu 19.416 proiectile, ceea ce revine la 78 proiectile de tun; obuziere de 120 m / m - 46, cu 28.647 proiectile, ceea ce revine la 622 proiectile de obuzier; tunuri de 150 m / m - 8, cu 33.522 proiectile, ceea ce revine la 381 proiectile de tun.

2 /. *Tabelul nr. 2* arată situația armamentului și a munițiilor, sosite din străinătate și fabricate în țară, de la ianuarie 1914 la 15 august 1916.

3 /. *Tabelul nr. 3* dă situația la *declararea războiului*, din care extragem următoarele: arme de 6,5 m / m - 373.936, cu 320.638.510 cartușe, ceea ce revine 850 cartușe de armă; arme Lebel 8 m / m - 9.982, cu 4.000.000 cartușe, ceea ce revine 400 cartușe de armă; mitraliere Maxim de 6,5 m / m - 413, cu 27.075.000 cartușe, ceea ce revine 65.500 cartușe de mitraliera; mitraliere franceze de 8 m / m - 268, cu 11.315.420 cartușe, ceea ce revine 42.210 cartușe de mitralieră; mortiere de 58 m / m pentru tranșee - 100, cu 10.000 proiectile, ceea ce revin 100 proiectile de piesă; tunuri de 75 m / m - 624, cu 891.678 proiectile, ceea ce revin 1.430 proiectile de piesă; obuziere de 105 m / m - 120, cu 107.894 proiectile ceea ce revin 900 proiectile de piesă; obuziere de 120 m / m - 31, cu 25.770 proiectile, ceea ce revin 831 proiectile de piesă; obuziere de 150 m / m - 8, cu 14.071 proiectile ceea ce revin 1.750 proiectile de piesă; tunuri de 57 m / m - 247, cu 39.735 proiectile ceea ce revin 160 proiectile de piesă.

Din comparația tabelelor nr. 1 și 3 rezultă că la declararea războiului aveam armele calibru 6,5 m / m pentru batalioanele operative; se mărește aprovizionarea fiecărei arme în cartușe, de asemenea și a fiecărei mitraliere; se mărește simțitor aprovizionarea cu proiectile la tunurile și obuzierele de câmp.

4 /. *Tabelul nr. 4* arată o bună activitate în confecționarea

categoriilor de trăsură, ce nu se găseau la rechiziții și anume: furgoane, chesoane de artilerie, chesoane de infanterie și cărucioare pentru transportul munițiilor de 53 m / m.

5 /. *Tabelul nr. 5* arată armamentul, muniția și alte materiale, ce au fost primite după declararea războiului.

6 /. Tabelele trimise de nr. 14, secret din 12 ianuarie 1924, arată comenzile date în industria privată; parte executându-se, iar parte nu, din cauza evacuării teritoriului și retragerea în Moldova.

Tot în această industrie s-au executat lucrările pentru *așezarea pe afete a gurilor de foc grele*, ridicate din forturi; lucrare, bineînțeles, nu tocmai ușoară.

În aceste tabele se arată și activitatea stabilimentelor militare: Arsenal, Pirotehnie, Pulberărie; fiecare în ramura respectivă.

*

* *

IV. *Serviciul Lichidărilor din Ministerul de Război, cu Nr. 22 secret din 5 februarie 1924, ne trimite 7 tabele și un memoriu*, în care se arată lămurit, după actele de cheltuieli: ce anume comenzi făcute s-au realizat la timp; care anume state au întârziat sau au reziliat contractele; astfel:

Italia a trimis, și s-a primit până la declararea războiului, numai 4 tunuri Deport, pentru tragerea contra avioanelor, 10.000 cartușe de 75 m / m și 60.000 kg explozibil; restul contractelor reziliate, pentru intrarea în război, în mai 1915.

Franța ne-a trimis și aproape tot materialul s-a primit până la 15 august 1916; anume: 100 mortiere de tranșee, 24 tunuri de 120 m / m, 74 avioane, 9.900 puști de 8 m / m, 270 mitraliere, 10.000.000 cartușe armă, 11.000.000 cartușe mitralieră, 100.000 măști.

Spania 80.000 revolve, care s-au primit.

America Comenzile făcute la vreme, de explozibil, dar expediate prea târziu și neprimite până la declararea războiului.

Elveția Comenzi de focoaase făcute în 1915, dar nerealizate.

Germania ne-a procurat 20.000 proiectile de 75 m / m, în 1914.

Austria a primit comanda de 20.000.000 gloanțe în 1914 și ne-a dat numai 15.650.000.

Concluziune: din cele arătate, rezultă activitatea desfășurată pentru completarea armamentului și mărirea stocului de muniții, în vederea unei mai mari aprovizionări la fiecare gură de foc.

Dacă *în parte* nu s-a putut realiza, tot materialul, este că nu s-au executat contractele de fabricile străine, deși comenzile au fost făcute la vreme.

Industria privată din țară a fost pusă și ea la lucru intens, pentru a da un randament cât mai mare.

*

* *

V. *Din studiul actelor trimise de Inspectoratul Marinei Militare, cu Nr. 79 secret din 14 februarie 1924 (31 situații, 3 tabele și 1 grafic) reies următoarele:*

1 /. *La 1 ianuarie 1914*, efectivul sub arme (A se vedea situația nr. 1) era: 1 contraamiral; 6 comandori; 6 căpitani - comandori; 11 locotenenți - comandori; 31 căpitani; 24 locotenenți; 20 sublocotenenți.

Total 99.

95 maiștri, funcționari civili și subofițeri de administrație

Elevi școala de marină 57.

2.296 trupă (contingentele 1911, 1912, 1913 și 1914).

2 /. *La 1 ianuarie 1915*, efectivul devine (A se vedea situația nr. 2): 132 ofițeri; 101 maiștri, funcționari civili și subofițeri de administrație; 3.091 trupă (contingentele 1911, 1912, 1913, 1914 și 1915).

3 /. *La declararea războiului* situația devine (A se vedea situația nr. 3): contraamirali 7, din care 3 de rezervă; comandori 16, din care 5 de rezervă; căpitani - comandori 22, din care 3 de rezervă; locotenenți - comandori 22, din care 4 de rezervă; căpitani 44, din care 18 de rezervă; locotenenți 54, din care 21 de rezervă; sublocotenenți 85, din care 40 de rezervă.

Total 156 activi și 94 de rezervă.

Trupă 5.800 (contingentele 1916 - 1898).

Aceste efective încadrau următoarele formațiuni și unități: Depozitele Generale ale Marinei; Divizia de Mare; Serviciul T. F. S.; Serviciul Transporturilor; Grupul Canonierelor; Apărarea Dunării de

Jos; Monitorul L. Catargi; Monitorul Lahovary; Monitorul I. C. Brătianu; Monitorul Kogălniceanu; Arsenalul Marinei.

Toate aceste unități și formațiuni existau și în 1914.

4 /. *Situația nr. 4* arată echipamentul, de toate categoriile, existente la 1 ianuarie 1914, din care extragem pe cele mai principale: cămăși 2.198; ismene 2.761; pantaloni 3.956; mantale 1.515; cizme 2.083; cojoace 33.

Din această situație se constată că efectele erau cu *totul insuficiente*, unele din ele nefiind nici câte o bucată pentru un om.

5 /. *Situația nr. 3* arată confecționarea, în intervalul ianuarie 1914 la 15 august 1916, din care se constată o activitate simțitoare, astfel: cămăși se confecționează 43.239; ismene 18.497; pantaloni 17.256; mantale 5.313; cizme 9.355; cojoace 7.000.

6 /. *Situația nr. 6* arată diferitele categorii de echipament la declararea războiului, *rămase în depozite*, după ce s-au scăzut efectele degradate în timpul celor doi ani, precum și acelea de pe oameni, astfel: cămăși 20.443; ismene 1.746; pantaloni 3.391; mantale 83; cizme 3.227; cojoace 2.930.

7 /. *Situația nr. 7* arată armamentul și muniția existentă la 1 ianuarie 1914.

8 /. *Situația nr. 8* arată torpilele și explozibilul existent la 1 ianuarie 1914.

9 /. *Tabloul A* arată primirile și predările de armament, astfel: s-au predat artileriei grele 10 tunuri de 152, 4 m / m Armstrong; s-au predat depozitului armătură, Pulberăriei și Pirotehniei, 6 mitraliere, calibru 11,43 m / m; s-au primit de la depozitul Târgoviște, 8 tunuri de 75 m / m; s-au primit de la armata de uscat 1.036 arme, calibru 8 m / m; s-au primit de la armata de uscat 104 arme, calibru 6,5 m / m; s-au primit de la armata de uscat 300 pistoale Steyr; s-au primit de la armata de uscat 100 revolvere Md. 96.

10 /. *Tabloul B* arată primirile și predările de munițiuni, astfel: s-au predat artileriei grele 4.461 proiectile de 152,4 m / m Armstrong; s-au primit din depozitul muniții război 2.568 proiectile de 75 m / m; idem, 2.050.700 cartușe de 8 m / m; idem, 4.000 cartușe revolver Md. 96; idem, 10.000 cartușe pistol Steyr.

11 /. *Tabloul C* arată mișcarea în materialul de torpile.

12 /. *Situația nr. 9* arată armamentul și muniția respectivă la declararea războiului, care nu diferă mult de cea aflată în ianuarie 1914.

13 /. *Situația nr. 10* arată torpilele și explozibilul existent la *declararea războiului*, care diferă de aceea aflată în ianuarie 1914, prin procurarea încă a: 100 torpile baraj rusești; 500 torpile de curent Vislovski; 1.000 torpile curent Rădulescu; 4.000 kg fulmicoton; 1.500 kg trotil; 2.800 amorse de război; 1.500 metri plase pentru stăvilare; 4.000 metri estacadă grea.

Concluziune: din studiul făcut se constată că și pentru marină s-au luat toate măsurile, în ceea ce privește încadrarea unităților cu ofițeri, completarea echipamentului de diferite categorii, completarea materialului de torpile și explozibil.

*

* *

VI. *Din studiul actului trimis de Direcția Remontei*, cu nr. 8.138 din 31 decembrie 1923, reies următoarele:

1 /. La 1 ianuarie 1914, existau 23.388 cai, repartizați: 7.954 pentru cavaleria permanentă; 5.068 pentru cavalerie cu schimbul; 9.192 pentru artilerie permanentă; 1.074 pentru artileria cu schimbul.

Mai lipseau din efectivul bugetar încă 1.376 cai.

2 /. *În cursul anilor 1914 - 1915 și 1916* până la 15 august, se cumpără 9.928 cai, repartizați astfel: 2.038 remonți pentru cavaleria permanentă; 3.844 remonți pentru cavaleria cu schimbul; 4.043 remonți pentru artilerie.

3 /. *La 15 august 1916*, scăzându-se pierderile suferite, mai rămân următoarele categorii: 9.446 cai pentru cavaleria permanentă; 7.907 cai pentru cavaleria cu schimbul; 11.912 cai pentru artileria permanentă; 2.701 cai pentru artileria cu schimbul.

În total, existau 31.966 cai, cu o lipsă din efectivul bugetar de 1.228.

Concluziune: din analiza documentului trimis se vede că nu s-a neglijat nimic pentru a procura caii unităților noi formate, prin comisiuni de remontă, care au *funcționat în permanență* și cu multă greutate, fiindcă din Austro - Ungaria nu se mai putea cumpăra nici un

cal.

Țara însă era bogată în cai buni la locuitori, ceea ce a făcut ca mobilizarea să-și urmeze cursul ei, iar completarea numărului până la 281.000 cai, să se facă ușor și în toată regula, prin rechiziții.

*

* *

VI. *Din situația trimisă de Direcția Aeronauticii cu Nr. 1 din 5 februarie 1924, reies următoarele:*

1 /. *La 1 ianuarie 1914, aviația dispunea de 29 avioane, din care 17 de recunoaștere, iar restul de școală.*

2 /. *De la aprilie 1915 până la iulie 1916, s-au mai primit din Franța încă 80 de avioane, din care 20 Breguet - R; deși cu o viteză de 130 km pe oră și cu câte două mitraliere, nu au luat parte la operații, fiind declarate ca periculoase la pilotaj.*

3 /. *La declararea războiului, scăzându-se pierderile datorate accidentelor și uzării, mai rămâneau încă 37 avioane, care toate au luat parte la campanie.*

Concluziune: din cele arătate rezultă că, privitor la aviație, ne-am găsit la începutul organizației, când s-a declarat războiul mondial în 1914 și că măsurile luate pentru a se prevedea armata cu avioanele necesare nu au mai fost posibile, având nevoie, în număr cât mai mare, statele care intraseră în război și de unde noi puteam să le procurăm.

*

* *

VIII. *Din studiul actelor trimise de Direcția 4 Geniu, din Ministerul de Război, cu Nr.257 Confidențial - Personal, din 16 ianuarie 1924 (patru tabele și trei grafice), rezultă următoarele:*

1 /. *Tabelul nr. 1 arată, în comparație, situația materialului de geniu la 1 ianuarie 1914, cât s-a procurat în intervalul de la ianuarie 1914 la august 1916 și situația la 1 august 1916, cu care s-a intrat în război.*

Din această comparație reiese că în timpul celor doi ani s-au îndoit și la unele categorii s-au întreprins cantitățile, căutându-se a se ajunge la necesarul de mobilizare.

În special, s-a căutat a se intensifica comenzile realizate

pentru: unelte portative, unelte și materiale pentru trăsurile, material explozibil, o mare cantitate de sârmă ghimpată și material de poduri ușoare, care nu existau; s-a confecționat încă un pod pe Dunăre, în cea mai mare parte la Arsenalul Marinei Militare.

2 /. *Tabelul nr. 3* arată, în amănunt, uneltele portative, trăsurile, materialul de pod etc. confecționat în țară la diferiți furnizori și atelierile oficiale și numeroase reparații; ceea ce dovedește activitatea și în industria noastră internă.

3 /. *Tabelul nr. 4* arată comenzile de material (telefonice, explozibil și proiectoare), de care mai aveam trebuință; comenzi făcute la timp, 1914, 1915 în Germania și Franța, dar nerealizate, fiindcă guvernele respective n-au permis exportul.

Concluziune: activitatea este simțitoare și la această direcțiune, iar dacă unele materiale nu au fost suficiente, este pentru că guvernele țărilor, unde se făceau comenzile la vreme, nu au mai permis exportul.

*

* *

IX. Din studiul actelor trimise de Direcția 6 Sanitară, cu Nr. 50 Confidențial - Personal din 8 ianuarie 1924 (un memoriu și două grafice) și din nota (cu 2 schițe și un carnet de mobilizare), dată de dl. general I<oan> Popescu, fostul șef de stat major al Serviciului Sanitar în perioada de pregătire, rezultă următoarele:

A. Pregătirea serviciului sanitar la armata operativă.

1 /. *Tabelul grafic nr. 1* arată:

La 1 ianuarie 1914 se găsea material sanitar (medicamente, pansamente, instrumente și obiecte chirurgicale, efecte spitalicești, material de ambulanță, material pentru trenurile sanitare și material veterinar), în valoare de 3.409.263 lei.

În anul 1914 s-a aprovizionat materialul de mai sus, în valoare de 6.453.813 lei.

În anul 1915, idem, în valoare de 19.407.435 lei.

În anul 1916, idem, în valoare de 16.176.732 lei.

În total, s-a aprovizionat în anii 1914, 1915 și 1916 material în valoare de 42.019.980 lei.

2 /. *La declararea războiului, pe lângă materialul distribuit*

trupelor, mai exista în depozite material în valoare de 11.223.198 lei, repartizat astfel: medicamente pentru 2.967.568 lei; pansamente pentru 4.285.047 lei; instrumente chirurgicale pentru 1.296.943 lei; efecte spitalicești pentru 1.271.548 lei; material ambulanță pentru 803.808 lei; material trenuri sanitare pentru 107.145 lei; material veterinar pentru 491.109 lei.

3 /. *Tabelul nr. 2* arată cantitățile materialului sanitar indispensabil; cloroform, iod, chinină, vată, pachete pansament, pachete tifon, pachete triangulare, specificându-se că iodul și pachetul de pansament individual, purtat de fiecare om, nu intră în cantitățile indicate în grafic.

De asemenea, se arată clar, atât în graficul nr. 2, cât și în nota d-lui general Popescu *că materialul aprovizionat a fost suficient, pe tot timpul războiului, rămânând și prisoare la demobilizare.*

B. Pregătirea în zona interioară

În 1915 se creează Comitetul Central Sanitar, care avea menirea să organizeze zona interioară, pentru spitalizarea răniților și bolnavilor, produși ai războiului.

Activitatea acestui comitet se vede în carnetul de mobilizare Md. C., din care reiese alcătuirea a 57.766 paturi, prevăzute cu tot ce trebuia (personal și material), precum și pregătirea pentru organizare încă a 17.120 paturi.

Activitatea aceasta este demnă de toată lauda.

Concluziune: din cele constatate, reiese o activitate netăgăduită, atât în organizarea serviciului la zona operativă, prin eşalonarea sistematică a diferitelor organe (A se vedea schițele 1 și 2), cât și prin procurarea materialului sanitar în abundență dar, mai ales, această activitate este și mai evidentă la organizarea zonei interioare, unde nu era absolut nici un început.

*

* *

X. *Din studiul actelor, trimise de Serviciul Geografic al Armatei,* cu nr. 305 din 5 ianuarie (tabelul cu situația la 1 ianuarie 1914, anexe: 5 schelete de hărți; tabelul cu confecționarea și distribuția hărților până la 14 august 1916, anexe 9 schelete; tabelul cu situația rămasă în depozit la 15 august 1916, anexe: șapte schelete),

rezultă următoarele:

1 /. *La 1 ianuarie 1914* se găseau: 5.465 foi din harta țării scara 1 / 20.000; 195.170 foi din harta țării scara 1 / 50.000; 24.915 foi din harta țării scara 1 / 100.000; 147.779 foi din harta Basarabiei scara 1 / 100.000; 27.543 foi din harta Bulgariei scara 1 / 100.000; 77.422 foi din harta țării scara 1 / 200.000; 18.910 foi din harta etapelor scara 1 / 200.000; 7.006 foi din harta Bulgariei scara 1 / 200.000; 159.395 foi din harta Basarabiei scara 1 / 200.000.

Reiese deci că, pe lângă exemplarele țării, care *erau insuficiente*, din harta Transilvaniei și a Serbiei nu exista nici o foaie; de asemenea, din harta Bulgariei existau încă puține exemplare.

2 /. *În intervalul de la 1 ianuarie 1914 până la 15 august 1916*, s-au confecționat: 1.410 foi din harta țării scara 1 / 20.000; 22.890 foi din harta țării scara 1 / 50.000; 726.250 foi din harta țării scara 1 / 100.000; 81.200 foi din harta Basarabiei scara 1 / 100.000; 707.100 foi din harta Transilvaniei scara 1 / 100.000; 6.681 foi din harta Serbiei scara 1 / 100.000; 258.000 foi din harta Bulgariei scara 1 / 100.000; 235.450 foi din harta țării scara 1 / 200.000; 470.701 foi din harta Transilvaniei scara 1 / 200.000; 42.803 foi din harta etapelor scara 1 / 200.000; 60.000 foi din harta Bulgariei scara 1 / 200.000; 80.000 foi din harta Basarabiei scara 1 / 200.000; 16.500 foi din harta Peninsulei Balcanice scara 1 / 200.000; 90.147 foi din harta Serbiei scara 1 / 200.000; 4.000 foi din harta Dardanelor scara 1 / 250.000; 3.500 foi din harta războiului italo - austriac scara 1 / 750.000; 33.300 foi din harta generală scara 1 / 750.000; 3.000 foi din harta C. F. R. scara 1 / 1.500.000; 7.800 foi din harta războiului, frontul occidental și oriental scara 1 / 2.000.000.

Din cele arătate, rezultă că s-au completat foile insuficiente și s-au confecționat hărțile lipsă, executându-se scările operative obișnuite, în număr îndestulător: 1 / 100.000 și 1 / 200.000.

Repartizându-se trupelor hărțile *necesare complete*, la scările obișnuite, între 10.000 - 12.000 exemplare (suficiente erau 10.000, socotindu-se câte 5 exemplare la fiecare companie, escadron și baterie); precum și cele indispensabile comandamentelor și din alte scări: 1 / 20.000 și 1 / 50.000, la 15 august 1916, încă mai *erau în depozit* următoarele foi: 1.101 foi din harta țării scara 1 / 20.000;

186.327 foi din harta țării scara 1 / 50.000; 21.901 foi din harta țării scara 1 / 100.000; 99.741 foi din harta Basarabiei scara 1 / 100.000; 96.791 foi din harta Transilvaniei scara 1 / 100.000; 5.808 foi din harta Serbiei scara 1 / 100.000; 58.089 foi din harta Bulgariei scara 1 / 100.000; 8.329 foi din harta țării scara 1 / 200.000; 6.423 foi din harta Transilvaniei scara 1 / 200.000; 43.988 foi din harta etapelor scara 1 / 200.000; 31.467 foi din harta Bulgariei scara 1 / 200.000; 21.465 foi din harta Basarabiei scara 1 / 200.000; 14.957 foi din harta Peninsulei Balcanice scara 1 / 200.000; 3.515 foi din harta Serbiei scara 1 / 200.000.

În plus, 2.000 - 5.000 foi din hărțile generale, la scări mai mici.

Concluziune: din analiza documentelor arătate mai sus, rezultă o *activitate pronunțată* la Serviciul Geografic al Armatei procurând, în mai puțin de 2 ani, hărțile necesare, pentru întreg efectivul mobilizat, foile țării noastre și ale țărilor vecine, părțile ce interesau operațiunile. După distribuția exemplarelor suficiente, la trupe și comandamente, a mai rămas încă o bună rezervă în depozit, la declararea războiului.

*

* *

XI. *Din studiul actului trimis de Ministerul Lucrărilor Publice cu Nr. 3.413 din 16 februarie 1924 și analiza hărții anexată la acel act*, se constată că Ministerul de Război, ținând seamă de cerințele operative ale Marelui Stat Major, a luat urgente măsuri, cerând concursul desăvârșit al întregului personal tehnic din Ministerul Lucrărilor Publice și cu fondurile necesare, puse la dispoziție de Ministerul de Război și a executat, după toate regulile ingineresti, șosele, drumuri pietruite și poduri, mai ales în regiunile muntoase și deluroase, unde se simțea nevoia, în interesul operațiunilor.

Lucrarea a fost cât se poate *de intensă* deoarece, în aproximativ 12 luni lucrătoare, s-au efectuat 2.000 km cu 400 poduri și podețe, ceea ce revenea la 160 km cu 30 poduri pe zi, plus reparațiile radicale ale tuturor comunicațiilor împietrite din țară.

Tot personalul Ministerului de Lucrări Publice, ingineri și conductori, au avut direcțiunea lucrărilor, constituindu-se numeroase echipe, în diferitele părți ale țării; iar ca mână de lucru, au fost

milițieni concentrați în serii și plăți zilnic.

Vehiculele pentru transport au fost luate, de asemenea cu plată, din localitățile vecine cu lucrarea.

Concluziune: activitatea desfășurată la această lucrare este *cu totul evidentă* și este regretabil că aceste comunicații nu au fost întreținute mai departe, căci ar fi fost un mare avantaj în propășirea economică a țării, pentru diferitele exploatari, mai ales de păduri.

XII. Din studiul situației, prezentată de către Secretariatul Societății „Familia Luptătorilor” societate alcătuită pentru a ajuta familiile celor concentrați și mobilizați, pe care Ministerul de Război o subvenționa cu suma cea mai mare, reies următoarele:

La ianuarie 1915, se găsea rămasă din 1913, suma de 573.995 lei.

În cursul acestui an și până la declararea războiului, s-a adunat o bună sumă de 14.827.680, din care s-a distribuit, la aproximativ 125.000 familii și la Crucea Roșie, suma de 9.313.116 lei rămânând la declararea războiului, încă 6.088.168 lei, cu care s-a putut face față numeroaselor cerințe.

Concluziune: se constată că autoritățile superioare s-au gândit să nu lase în suferință familiile nevoiașe ale luptătorilor, plecați pe front și, în consecință, a pus pe drum bun societatea, arătată mai sus, adunând fondurile din care să se poată da ajutoare lunare, nu în sume mari, dar continuu, ca astfel sprijinul să-și aibă efectul cuvenit.

*

* *

XIII. Din studiul actelor trimise de Serviciul Contabilității, din Ministerul de Război, cu Nr.2 confidențial din 15 ianuarie 1924 (4 tabele grafice cu trei note explicative) și cu Nr.16 din 12 februarie 1924 (un grafic); rezultă următoarele:

1 /. *Tabelul grafic nr. 1* arată că pe exercițiul bugetar 1914 - 1915, s-a alocat în bugetul ordinar 20.132.466 lei pentru material, din care: 10.000.000 pentru echipament și 6.653.956 pentru armament. Pentru celelalte nevoi (cai, material de geniu, material sanitar) s-au alocat sume mai mici.

2 /. *Tabelul grafic nr. 2* arată creditele ordinare, pentru material, alocate în 1915 / 1916, de 20.132.466 lei și în 1916 - 1917 de

1.048.336 lei.

Acest grafic mai arată și creditele extraordinare, aprobate pe anii 1914 - 1915, și anume: 2.071.730 lei pentru confecționarea a 3.000.000 cartușe; 14.700.000 lei pentru construcțiuni; 37.000.000 lei pentru școli și remize; fondul pus la dispoziție în 11 martie 1915 de 129.870.420 lei; fondul „*Credit de Război*” pus la dispoziție, tot în 1915 de 375.279.188 lei.

Total de la aprilie 1914 la 15 aprilie 1915, se alocă bugetar și extraordinar, 800.235.188 lei.

Pe categorii de cheltuieli, suma de mai sus se repartizează:

a /. Pentru echipament	92.731.728 lei;
b /. Pentru armament și munițiuni	22.278.382 lei;
c /. Pentru subzistențe.....	28.611.080 lei;
d /. Material de geniu și construcțiuni.....	27.862.260 lei;
e /. Cai	5.202.800 lei;
f /. Material sanitar.....	7.141.805 lei;
g /. Concentrați la graniță	29.568.000 lei;
h /. Diverse	12.558.362 lei;
i /. Pentru toate categoriile de cheltuieli.....	575.279.769 lei.

3 /. *Tabelul grafic trimis cu nr. 16* din 12 februarie 1924, lămurește amănunțit repartiția sumei de 575.279.769 lei, pe diferite categorii de cheltuieli, astfel: pentru remontă, 6.553.608 lei; pentru marină, 655.323 lei; pentru material sanitar, 40.630.120 lei; pentru material de geniu, 34.058.526 lei; pentru echipament, 261.258.018 lei; pentru șosele, 32.718.368 lei; pentru subzistențe, 70.064.073 lei; pentru munițiuni, 50.582.364 lei și pentru concentrați, 77.776.367 lei.

4 /. *Tabelul grafic nr. 3* rezumă: la *declararea războiului* se găsea încă disponibilă suma de 224.720.230 lei, rămasă din creditele aprobate în 1915.

Concluziune: din studiul și analiza făcută, reiese că s-au dat creditele necesare extraordinare, înainte de declararea războiului, cu un an și cinci luni, pentru toate categoriile de materiale; iar la începerea operațiunilor, armata avea încă la dispoziție aproximativ 1 / 4 de miliard.

Comisia revine, în final, cu o concluzie generală rezultată din

analiza documentelor:

1. EFECTIVE

Din actele oficiale, învederate prin tabelele și graficele anexate, se constată că la 1 ianuarie 1914, armata se găsea în cea mai mare lipsă, de tot ce-i era neapărat trebuincios, pentru a intra în campanie.

Efectivul oamenilor mobilizabili nu atingea cifra de 500.000. Rezervele lipseau din organizațiune. Materialele de tot felul în armament, munițiuni, echipament etc. aveau mari lipsuri, ceea ce se învederese simțitor în campania din 1913.

În intervalul de la 1 ianuarie 1914 la 14 august 1916, data mobilizării, efectivul mobilizabil trece de la 9.948 ofițeri, din care 5.696 de rezervă, la 17.625, din care 11.582 de rezervă; adică un spor de 7.977 ofițeri, plus 2.218 elevi, candidați de ofițeri; iar efectivul trupei mobilizabile ajunge la 1.080.313.

La acest rezultat s-a ajuns prin creațiunile ce s-au arătat, între care transformarea celor 40 batalioane de rezervă, în 40 regimente a 3 batalioane, organizate în 5 comandamente de divizii, cu cadrele necesare și cu toate serviciile proprii; prin chemarea dispensaților de toate categoriile, lăsați ca susținători ai familiilor, prin revizuirea celor scutiți ca ne-apți pentru serviciu și prin sporirea la maximum a elevilor în școlile militare.

Pentru instrucția acestor elemente de rezervă trupă și ofițeri, s-au făcut concentrări în serii, după un plan anume stabilit.

S-a înființat școala subofițerilor, pentru pregătirea de instructori și 5 școli, corespunzând celor 5 comandamente de corp de armată, pentru instrucția ofițerilor de rezervă.

2. ECHIPAMENT

Din actele și graficele prezentate de către Direcțiunea Intendenței, se constată că, începând de la 14 iulie 1914, s-a lucrat cu intensitate în diferite ateliere, astfel că la 14 august 1916 se găseau *asupra trupelor și în depozite:*

2.400.000 cămăși; 2.400.000 pantaloni de pânză; 1.200.000 mantale;
1.200.000 vestoane; 1.600.000 pantaloni; 1.200.000 bocanci;
1.000.000 ranițe și 1.000.000 foi de cort.

3. SUBZISTENȚE

La 1 ianuarie 1914 se găseau distribuite asupra trupelor 1.073.870 rații conserve de carne, rămase din campania din 1913 și 230 cuptoare, putând da maximum 230.000 pâini zilnic. La 14 august 1916, numărul cuptoarelor este ridicat la 649, putând da până la 800.000 pâini zilnic; plus 15.000 bucătării de campanie, spre a putea da trupelor totdeauna mâncare caldă. Din actele înaintate de către Intendență și din cele enumerate în memoriu la paginile 12, 13 și 14, se poate vedea stocurile bune de subzistențe alimente și furaje, aprovizionate în cinci depozite regionale și o eșalonare sistematică de reaprovizionare a trupelor, în termen de mijloc, pe 30 zile.

4. ARMAMENT

Pentru efectivul de 378 batalioane operative, la care se ridicase infanteria, la data mobilizării, se dispunea de 373.636 arme model 93, cu care erau armate aceste batalioane. Pentru ca rezerva necesară să fie asigurată, s-au mai comandat în Franța 288.018 arme Lebel și care au sosit în țară, după declararea războiului, împreună cu muniția lor de 108.000.000 cartușe (Vezi tabelul nr. 5, anexat la Raportul nr. 11 al Direcției Armamentului din Ministerul de Război).

La declararea războiului se dispunea de 681 mitraliere.

Se comandase însă și s-au primit, la începutul anului 1917, încă 3.188 mitraliere, ajungându-se la o companie de opt piese la fiecare batalion.

Artileria de câmp dispunea de 624 tunuri de 75 m / m, 120 obuziere de câmp de 105 m / m, plus 100 mortiere de tranșee de 58 m / m. S-a dispus de asemenea scoaterea de la Cetatea București a pieselor de 57 m / m și a celor de 53 m / m din turelele de la Focșani - Nămolosa - Galați, constituindu-se cu ele 55 baterii, a 6 piese (330 piese date brigăzilor de infanterie).

Artileria grea nu avea la 1 ianuarie 1914, decât câteva piese (2 baterii). La declararea războiului mondial ne-au fost închise aproape toate frontierele, iar țările de la care ne puteam procura acest material, intrând în război și având nevoie imperioasă și urgentă de a-și fabrica pentru ele însele acest material, angajamentele care ne priveau, au rămas neexecutate. În această situație s-a dispus scoaterea din Cetatea București și forturile Focșani - Nămolosa - Galați a

tunurilor grele, aflătoare într-nsele și s-a recurs la toate atelierele din stabilimentele militare și industria privată, spre a le adapta și monta pe afeturi, pentru a servi la câmp, ceea ce nu s-a putut face decât cu mari greutateți. Această măsură a permis totuși ca, la mobilizare, să ne putem prezenta cu 129 piese, grupate în 4 regimente, cu un număr variabil de baterii; ceea ce evidențiază activitatea rodnică desfășurată.

5. MARINA

La 1 ianuarie 1914, efectivul în ofițeri era de 99; maiștri, funcționari civili și subofițeri de administrație 95; elevi din școala de marină 57 și trupă 2.290.

La 14 august 1916 aceste efective s-au ridicat la 156 ofițeri activi și 94 de rezervă, trupă 5.800. Efectiv mult crescut, mai cu seamă în ofițeri.

Echipamentul, cu totul insuficient, trece de la 2.198 cămăși la 1914, la 43.239; cojoace de la 33 la 7.000 și celelalte cresc tot în aceeași proporție.

La armament și muniții se face un schimb între marină și trupa de uscat, iar numericește rămân aproape aceleași la declararea războiului, ca și la ianuarie 1914.

Materialul de torpile se mărește cu: 1.600 din spețe diferite (rusești, Vislovski și Rădulescu). De asemenea, se adaugă și o bună cantitate de explozibil și material pentru estacade și stăvilare.

6. REMONTA

La ianuarie 1914, existau 23.388 cai, pentru serviciul tuturor trupelor. La intrarea în campanie în 1916, numărul cailor era de 281.000, din care 9.928, cumpărați în cursul anilor: 1914, 1915 și 1916, până la declararea războiului; iar restul s-a completat, prin rechiziții, fiind din vreme făcute amănunțit toate lucrările pregătitoare, pentru executarea sistematică a acestor operațiuni.

7. AERONAUTICA

La ianuarie 1914, se constată din acte că posedam numai 29 avioane, găsindu-ne la începutul organizării noastre. Din comenzile făcute de minister, Franța a putut să ne trimită 80 avioane; iar la declararea războiului, scăzându-se pierderile datorate accidentelor, mai rămâneau numai 37 avioane.

8. GENIU

Din tabelele și graficele direcțiunii respective, din Ministerul de Război, se constată că materialele de specialitate ale acestei arme, în cursul anilor 1914-1916, au fost îndoite și unele întreite; afară de unele materiale comandate în alte state, ale căror guverne n-au mai permis exportul după declararea războiului mondial, iar unele n-au executat contractele.

9. SERVICIUL SANITAR

La 1 ianuarie 1914 se constată din actele și tabelul respectiv nr. 1, că se găseau aprovizionate materialele sanitare: medicamente, pansamente, instrumente și obiecte chirurgicale, efecte spitalicești, material de ambulanță pentru trenurile sanitare și material veterinar, în valoare de 3.409.203. În cursul anilor 1914, 1915 și 1916, aprovizionarea acestor feluri de materiale s-a ridicat la valoarea de 42.010.950 lei. Din darea de seamă a șefului de Stat Major al Serviciului Sanitar și graficul nr. 2, se constată că materialul a fost suficient, rămânând și prisos la demobilizare.

Pentru spitalizarea răniților și bolnavilor la zona interioară, s-a organizat, prin organul anume creat - Comitetul Central Sanitar - spitale temporare, eșalonate sistematic, cu 57.776 paturi.

Se constată că atât la zona interioară, cât și în zona de operații, măsurile luate au fost la înălțimea împrejurărilor.

10. HĂRȚI

La 1 ianuarie 1914 se găseau la serviciul geografic un număr de foi, harta țării, pe diferite scări, insuficient, pentru nevoile războiului; tot asemenea, pentru Basarabia; foarte puține din harta Bulgariei și nici una pentru Transilvania și Serbia.

Din enumerarea făcută la paginile: 33, 34 se constată numărul foilor confecționate la scările operative și distribuția foilor necesare corpurilor și serviciilor; mai rămânea încă în depozit un stoc îndestulător, la 14 august 1916.

11. COMUNICAȚII

Pentru șosele, drumuri, poteci, poduri și podețe cerute de Marele Stat Major pentru nevoile operative, s-a avut concursul Ministerului Lucrărilor Publice, care, prin corpul său tehnic și cu fondurile puse la dispoziție de Ministerul de Război, a construit în

curs de 12 luni lucrătoare: 2.000 km de șosele și drumuri pietruite cu 400 poduri și podețe plus reparațiile comunicațiilor din întreaga țară, care au avut nevoie; după cum se poate vedea din Adresa nr. 3.413 / 1924 a Ministerului Lucrărilor Publice și din examinarea hărții ce o însoțește.

12. FONDURI ALOCATE

Din tabelele și graficele trimise de Serviciul Contabilității din Ministerul de Război, cu nr. 2 din 15 ianuarie 1924 și nr. 16 din 12 februarie 1924, se constată că ministerul a alocat, din vreme, suma de 800.235.188 lei, pentru necesitățile pregătirii războiului, din care la intrarea în campanie mai erau încă disponibili 224.720.230 lei.

Faptul recunoscut - „*armata nu se poate pregăti bine, decât fiind întotdeauna pregătită*” - s-a adevărit și acum, mai ales când noi eram tributari statelor mari și celor ce ne înconjurau, din care unele intraseră chiar în război contra noastră.

Președintele Comisiunii

General de divizie Ioan Popovici

Membrii comisiunii:

- viceamiral Vasile Urșianu
- general de Divizie (r) Cica
Constantin
- V. Bossy
- Nicolae Budișteanu

(Arhivele Militare Române., fond Marele Stat Major - Secția 2, dosar nr. 301, f. 45 - 92).

PLANURI DE CAMPANIE ALE BELIGERANȚILOR PE FRONTUL ROMÂN

Costică Prodan

În conceperea planului de campanie pentru acțiunile trupelor româno - ruse în anul 1917 pe Frontul Român dintre Carpați și Marea Neagră, Comandamentul suprem și Marele Cartier General român au avut în vedere obiectivele politico-strategice proprii, deciziile luate de aliați la Conferințele de la Chantilly, Roma și Petrograd, stadiul procesului de refacere și reorganizare a armatei române, existența a trei armate ruse pe Frontul Român, precum și evoluția situației politico-militare pe continent, în mod special mersul evenimentelor în estul Europei. De asemenea, nu era lipsit de importanță faptul că între Comandamentele francez, englez, italian și rus existau unele divergențe de opinii, care în timp au influențat procesul de definitivare a proiectelor și planurilor de operații pentru anul 1917. Astfel, în timp ce autoritățile franceze militau pentru o ofensivă a Armatei de la Salonic, de la sud la nord, combinată cu o ofensivă româno-rusă, de la nord la sud, prin estul Munteniei și Dobrogea, pentru scoaterea Bulgariei din război, Marele Cartier General britanic respingea categoric un asemenea plan. Divergențe s-au manifestat și între Comandamentele francez și italian în legătură cu sporirea contingentului italian din Armata de Salonic, Parisul urmărind prin aceasta tocmai crearea condițiilor favorabile pentru executarea ofensivei mai sus amintite. Marele Cartier General rus era de acord cu acțiuni ofensive pe frontul oriental, dar pretindea să intre în sfera sa de competență fixarea direcției loviturii principale și planificarea celorlalte direcții secundare de atac. În principiu se acceptase ideea

ofensivei principale în Galiția și a uneia din ofensivele de susținere pe Frontul Românesc. Comandamentul rus era de acord că toate aceste acțiuni aveau drept scop susținerea efectivă a loviturii decisive dată de aliați pe frontul occidental.

În acest context se înscria și punctul de vedere românesc, care nu corespundea întru totul cu cele hotărâte la Conferința Interaliată de la Petrograd. Potrivit cu directivele instanțelor superioare politico - militare românești, secția de operații a Marelui Cartier General român a conceput proiectul unui plan de campanie al armatei române pentru anul 1917. Într-o primă etapă se prevedea eliberarea Dobrogei, estului Munteniei și sud - estului Transilvaniei în etapa următoare se preconiza izgonirea inamicului din restul Munteniei și Oltenia, pentru ca, în cea de a treia etapă, să fie eliberată Transilvania ¹.

Atât decizia Conferinței Interaliată de la Petrograd de a recunoaște dreptul Marelui Cartier General rus pentru stabilirea direcției loviturii principale, cât și faptul că pe Frontul Român dintre Carpați și Marea Neagră se aflau în dispozitiv de luptă trei armate ruse - 4, 6 și 9 - au ridicat spre rezolvare o serie de probleme privind relațiile de comandament româno - ruse, precum și caracterul și dimensiunile operațiilor din acest sector al frontului oriental.

Aspectele privind relațiile de comandament româno - ruse pe Frontul Român au fost reglementate prin recunoașterea calității de comandant suprem al tuturor forțelor, „*prea augustul comandant al Frontului român*” - cum apare scris în documentele de epocă -, regelui Ferdinand și prin numirea unui general rus ca ajutor al comandantului suprem și, totodată, comandant al armatelor ruse din Moldova și Basarabia.

Ordinele Comandantului suprem se transmiteau armatelor ruse prin ajutorul său, generalul rus desemnat, iar armatelor române prin șeful Marelui Cartier General român. Acest fapt a fost subliniat de însuși regele Ferdinand într-o telegramă adresată comandanților Armatelor 1 și 2 române „*Pentru a asigura exercitarea Comandamentului Armatelor Mele, în condițiuni care, pe de o parte, să nu atingă întru nimic autonomia lor organică și suveranitatea*

¹ *Istoria militară a poporului român*, vol. V, p. 540.

statului român, iar pe de altă parte, să răspundă pe deplin cerințelor operative care rezultă din situația și rolul lor pe Frontul Româno - rus, pus sub comanda Mea, comandanții de armate vor cunoaște că toate chestiunile relative la organizarea, compunerea și conducerea armatelor române se vor rezolva și hotărî de mine numai prin mijlocirea Statului Major General al armatei. Astfel, fiind toate rapoartele de cereri, propuneri sau chiar simple deslușiri care privesc operațiunile, organizarea sau subzistența armatelor române îmi vor fi adresate numai prin Marele Cartier General român”².

Privitor la operațiile pe care trupele româno - ruse urmau să le desfășoare pe Frontul Român în prima jumătate a anului 1917, Înalțul Comandament a transmis armatelor din subordine - Armata 2 română, Armatele 4, 6 și 9 ruse la 7 februarie, un ordin prin care se facea cunoscut că în cursul lunii respective vor fi executate ofensive locale, cu caracter limitat. Acestea aveau drept scop fixarea inamicului pe poziții și interzicerea deplasării forțelor germano - austro - ungare din zonă spre alte fronturi³. La 23 februarie, Înalțul Comandament a revenit asupra ordinului inițial și a anunțat că, la cererea Marelui Cartier General rus, ofensivele locale proiectate în luna februarie s-au contramandat. Se ordona comandanților de armate să ia măsurile de rigoare pentru ca pregătirea trupelor să continue în vederea declanșării ofensivei în luna aprilie.

Următorul plan de operații privind acțiunile armatelor române și ruse pe frontul din sudul Moldovei a fost transmis la 21 martie. Potrivit acestui plan, efortul principal trebuia să-l facă Armata 6 rusă, dispusă la stânga frontului între Salcia și punctul de la vărsarea Dunării în Marea Neagră. Această armată trebuia să treacă Siretul și să înainteze pe la sud de Focșani pentru a distinge forțele inamice din fața Armatei 4 ruse⁴. Armata 2 română, situată între dealul Arșița Mocanului și Irești, cu Armata 9 rusă la dreapta și Armata 4 rusă la stânga, avea misiunea să înainteze cu forțele sale aproximativ 4 - 5 km

² Arhivele Militare Române (în continuare se va cita: A.M.R.), fond Microfilme, P II 5.212, c. 637.

³ *Ibidem*, P II 5. 188, c. 815.

⁴ *Ibidem*, P II 5. 187, c. 459 - 460.

pe aripi și în jur de 10 km pe centru pentru a sprijini ofensiva armatelor 4 și 9 ruse prin fixarea inamicului pe pozițiile din fața sa și prin asigurarea legăturii între cele două armate ruse.

Cu prilejul întâlnirii regelui Ferdinand cu generalii Constantin Prezan și Alexandru Averescu, la 28 martie, cei doi militari și-au prezentat propriile opinii cu privire la viitoarele operații de pe Frontul Român. Generalul C. Prezan a susținut ca Armata 1 română să fie introdusă pe front în regiunea Nămolosa, de unde să pornească ofensiva spre Râmnicu Sărat și să arunce pe inamic în munți, iar Armata 6 rusă să pătrundă prin spărtura făcută de Armata 1 română și să se îndrepte spre Brăila pentru a asigura linia de comunicație a Dunării. În acest timp, Armata 2 română trebuia să pătrundă pe Valea Oituzului și să se îndrepte spre Brașov, eliberând sud - estul Transilvaniei ⁵.

Generalul Alexandru Averescu a avansat o altă opinie. Armata 2 română, întărită cu două divizii, să înainteze spre Putna și apoi spre porțiunea dintre Focșani și Râmnicu Sărat pentru a împinge inamicul din munți spre zonele joase și obligându-l, sub loviturile convergente date și de Armata 1 română, să se replieze înapoia Râmniceului sau chiar a Buzăului, ceea ce creaa premisele pentru aruncarea adversarului înapoi până pe linia Cricov, Ialomița ⁶.

De altfel, ca o reacție la proiectul de operații din 21 martie, generalul Alexandru Averescu a adresat regelui Ferdinand și Marelui Cartier General, la 13 aprilie, câte un memoriu ⁷ prin care demonstra, cu argumente solide, de altfel, că situația de pe front, raportul de forțe existent și moralul trupelor comandate de el, permiteau Armatei 2 române să declanșeze operațiile de recucerire a teritoriilor ocupate de inamic în toamna anului 1916. Generalul Alexandru Averescu considera că superioritatea forțelor româno-ruse pe întreg frontul era prea evidentă (82 / 17 batalioane pe frontul Armatei 2 române, 240 / 105 batalioane pe frontul Armatei 9 ruse și 108/52 batalioane pe

⁵ Mareșal Alexandru Averescu, *Notițe zilnice din războiul (1916 - 1918)*, Ediția a treia, București, f. a., p. 142.

⁶ *Ibidem*, p. 143.

⁷ A. M. R., fond Microfilme, P II 5.212, c. 616 - 617.

frontul Armatei 4 ruse) și ca atare „*Scopul fixat ofensivei Armatei a II-a, precum și primul obiectiv de atins, nu sunt corespunzătoare actualei capacități operative a Armatei*”⁸. Dacă, pe de o parte, generalul român avea dreptate, pe de altă parte, acesta nu lua totuși în calcul alte realități la fel de evidente ca și cele prezentate de el însuși. Este vorba de efectele dramatice ale revoluției ruse asupra stării de disciplină și asupra capacității combative a trupelor ruse, fapt care nu permitea Înalțului Comandament al Frontului Român să stabilească obiective strategice de anvergură.

La 16 aprilie, ofensiva a mai fost amânată încă o dată, indicându-se o nouă perioadă de desfășurare, respectiv luna mai.

Cu toate că Înalțul Comandament preciza că instrucțiunile din 16 aprilie reprezentau completări la Ordinul de Operații din 21 martie, totuși în conținut au apărut unele modificări importante. Efortul principal rămânea tot în sarcina Armatei 6 ruse, numai că direcția de ofensivă a fost modificată spre Brăila.

Armata 6 rusă urma să concentreze 6 divizii de infanterie și 3 divizii de cavalerie între râurile Buzău și Râmnic și să atace din zona Fundeni, Corbul spre Ciorăști, ocupând mai întâi linia Ciorăști, Scorțaru Nou, apoi împingând inamicul cu spatele spre Dunăre. Pe ordinul primit de Marele Cartier General român de la Înalțul Comandament al frontului, maiorul Ion Antonescu, șeful Biroului Operații, a notat în dreptul paragrafului ce indica direcția principală de efort „*După cererea Marelui Cartier General român care dorea, ca în primul rând, să se deschidă Dunărea pentru a se asigura reprovizionările*”⁹.

Armatele 2 română și 4 rusă, în strânsă legătură, trebuiau să sprijine acțiunile Armatei 6 rusă și să ajungă pe aliniamentul râului Milcov și al localităților Obilești, Martinești, Ciorăști.

Marele Cartier General român mai făcea o observație pe aceste instrucțiuni din 16 aprilie, considerând că atacul Armatei 6 rusă spre Brăila ar lăsa aripa sa dreaptă descoperită. Pentru a se evita acest lucru Armata 6 rusă ar trebui să-și diminueze forța de izbire cu 2 - 3

⁸ *Ibidem*, c. 616.

⁹ *Ibidem*, c. 618.

divizii pe care să le trimită în flanc. De aceea Marele Cartier General român propunea ca să se intervină cu un grup de 4 - 6 divizii române care să atace de la Nămoloașă spre Râmnicu Sărat concomitent cu atacul Armatei 6 ruse spre Dunăre, care ar putea chiar să pătrundă și în Dobrogea ¹⁰. Era acesta, în primul rând, un demers cu un puternic substrat politic, deși argumentele vizau aspecte pur militare. Destinele și viitorul țării, eliberarea teritoriului național, independența statului român, întregirea neamului nu puteau fi lăsate în totalitate pe mâini străine, chiar dacă Rusia era aliatul nostru.

Răspunsul din partea Înalțului Comandament la această propunere a Marelui Cartier General român a fost dat la 26 aprilie, când generalul V. V. Zaharov, ajutorul comandantului suprem al Frontului Român, anunța că se acceptă angajarea în luptă a grupului de divizii române. Cum aceste divizii erau încă în perioada de reorganizare, s-a hotărât amânarea ofensivei până spre sfârșitul lunii iunie. Nu se preciza încă dacă acest grup de divizii va opera independent, sub ordinele directe ale Înalțului Comandament sau în compunerea sectoarelor armatelor. De asemenea, se arăta în răspunsul din 26 aprilie că, pe lângă cele prezentate, mai trebuia „*să se afle cu precizie locul unde se găsesc cele 60.000 de arme și 1.000 de mitraliere, care sunt așteptate să sosească în România și despre care se știa că sunt în curs de transport prin Rusia*” ¹¹. După cum se știe, acest material a fost confiscat de ruși și nu a mai ajuns la destinație niciodată ¹².

Spre sfârșitul lunii mai, planul de campanie pentru Frontul Român a început să prindă un contur din ce în ce mai clar și mai precis. La 30 mai, a fost transmisă armatelor de pe acest front Directiva nr. 46, care stabilea definitiv începerea ofensivei între Carpați și Dunăre pentru luna iulie. Scopul ofensivei nu se mai rezuma doar la fixarea inamicului pe pozițiile unde se afla și la interzicerea deplasării de trupe pe alte fronturi, cum era formulat până la această dată, ci se prevedea distrugerea grupărilor adverse din zona Focșani,

¹⁰ *Ibidem*, c. 619.

¹¹ *Ibidem*, P II 5. 188, c. 818.

¹² *Ibidem*.

Nămoloasa. De asemenea, au fost schimbate radical și misiunile armatelor¹³.

Pentru a se păstra secretul asupra acestui plan, Instrucțiunile operative nr. 29 din 1 iunie, care detaliau conținutul Directivei nr. 46, au fost difuzate spre informare numai comandanților de armate. Potrivit acestor instrucțiuni, misiunile armatelor erau astfel stabilite¹⁴:

a) Armata 9 rusă - acțiuni ofensive locale pentru a interzice deplasarea rezervelor austro - ungaro - germane spre sud, unde se executa lovitura principală

b) Armata 2 română, înaintând până în Valea Putnei, va lovi cu vigoare și va cuceri cu forțele de la flancul stâng pozițiile de pe dealul Momâia, pentru a înlesni astfel acțiunea marilor unități de la flancul drept al Armatei 4 ruse; mai avea misiunea de a asigura legătura între armatele 4 și 9 ruse; diviziile 7 și 12 de la Armata 2 română erau luate pentru rezerva Marelui Cartier General român

c) Armata 4 rusă, în cooperare cu Armata 1 română, urma să nimicească forțele inamice dintre munți și Siret, atingând în final linia Milcovului

d) Armata 1 română, rupând frontul în sectorul Podul Huroaia, Olăneasca inclusiv și apoi înaintând spre Râmnicu Sărat, trebuia să lovească din spate gruparea inamică din zona Focșani și s-o distrugă în cooperare cu Armata 4 rusă

e) Armata 6 rusă, operând cu forțele de la flancul drept în sectorul Olăneasca exclusiv, Măxineni, Latinu, avea misiunea să acopere manevra Armatei 1 române și să respingă spre Dunăre forțele germano - bulgaro - turce din zona Brăila.

După cum se observă, lovitura principală revenea Armatei 1 române. Aceasta trebuia să intercepteze calea ferată Buzău, Râmnicu Sărat, Focșani - singura arteră de aprovizionare a Armatei 9 germane - și să învăluie pe la sud gruparea inamică din zona Focșani, în timp ce Armata 4 rusă o lovea dinspre nord. Pentru a spori efectul manevrei și a atrage cât mai multe forțe adverse la nord - vest de Focșani, ofensiva armatelor 2 română și 4 rusă trebuia să preceadă acțiunile Armatei 1

¹³ *Ibidem*, c. 818 - 819.

¹⁴ A. M. R., fond Marele Cartier General, dosar nr. 806 / 1917, f. 11 - 14.

române. Operațiile din aceste instrucțiuni urmau să înceapă între 28 iunie și 14 iulie.

Planul de campanie a mai fost discutat la Înaltul Comandament al Frontului Român, la 12 iunie, cu ocazia unui consiliu de război la care au participat regele Ferdinand, prim-ministrul I. I. C. Brătianu, prințul Carol, generalul Dimitri Grigorovici Scerbacev - ajutorul comandantului suprem al Frontului Român -, generalul Constantin Prezan - șeful Marelui Cartier General român -, generalul Henri Mathias Berthelot - șeful Misiunii Militare franceze în România -, generalul N. Golovin - șeful de Stat Major al Înaltului Comandament al Frontului Român -, generalul Constantin Christescu - comandantul Armatei 1 române - și generalul Alexandru Averescu - comandantul Armatei 2 române.

Și de această dată a avut loc o confruntare de opinii între generalii Constantin Prezan și Alexandru Averescu. În timp ce primul a susținut desfășurarea operațiilor conform Directivei nr. 46 din 30 mai și Instrucțiunilor operative nr. 29 din 1 iunie, generalul Alexandru Averescu a propus un plan cu totul nou ¹⁵, care pornea de la ideea că în spațiul românesc frontul inamic era compus din două sectoare. Primul - de la Oituz până în Bucovina - era apărat de forțe preponderent austro - ungare, iar al doilea - de la Oituz până la Marea Neagră - era acoperit în cea mai mare parte de forțe germane. „*Intențiunea noastră* - spunea generalul Alexandru Averescu - *este să ne îndreptăm eforturile în contra acestuia din urmă. Dacă izbutim să spargem linia dușmană în punctul de joncțiune al celor două fronturi menționate, putem arunca stânga inamică de la Kezdy Vasarhely (Tg. Secuiesc) spre sud, iar dreapta lui din Muntenia spre Râmnicu Sărat. Atât în contra stângii cât și a dreptei inamicului, acțiunea noastră va trebui să fie învâluitoare. În spatele dreptei noastre învâluitoare s-ar găsi partea inaccesibilă a munților, ușor de apărat și nefavorabilă unei concentrări mari de forțe dușmane, pentru a ne amenința serios*” ¹⁶.

Punctul de vedere al comandantului Armatei 2 române nu a

¹⁵ Mareșal Alexandru Averescu, *op. cit.*, p. 162 - 166.

¹⁶ *Ibidem*, p. 164.

fost acceptat și decizia finală a rămas cea stabilită în Directiva nr. 46 și Instrucțiunile nr. 29.

Precizări ulterioare la Planul de campanie pentru Frontul Român au fost făcute la 23 iunie prin Directiva nr. 87 a Înaltului Comandament. Atacul principal revenea Armatei 1 române, care trebuia să rupă frontul inamic de pe Siret în zona Nămolosa și să continue înaintarea spre Râmnicu Sărat căzând în spatele forțelor germane din zona Focșani. Lovitura Armatei 1 române trebuia sprijinită de alte două acțiuni ofensive:

a) dreapta Armatei 6 ruse să însoțească înaintarea forțelor române pentru a acoperi stânga Armatei 1 române și

b) stânga Armatei 2 române și dreapta Armatei 4 ruse să-și coordoneze eforturile de atac spre râul Putna, Odobești și Focșani.

Potrivit dispozițiilor acestei directive, Armata 2 română urma să-și restrângă frontul la aripa stângă până la Răcoasa (inclusiv), spațiul rămas liber fiind ocupat de Armata 4 rusă. Linia de despărțire între cele două armate era stabilită pe Valea Sării, Părosul, Găurile, Răcoasa, cotele 508 și 637, Anghelești (toate inclusiv pentru Armata 2 română)¹⁷.

Se mai preciza că Armata 2 română va ataca trupele inamice din fața sa, operând în strânsă legătură cu flancul drept al Armatei 4 ruse, până va ajunge pe aliniamentul râului Putna. Misiunea imediată a Armatei 4 ruse era aceea de a rupe cu forțele din flancul drept apărarea inamicului în sectorul Răcoasa (exclusiv) și Irești (inclusiv), după care va dezvolta ofensiva în adâncimea sectorului inamic cu direcția generală spre Poiana. Misiunea următoare viza cucerirea terenului până la râul Milcov și respingerea, în cooperare cu Armata 1 română, a inamicului din zona Focșani.

Pentru a se asigura desfășurarea rapidă a operațiilor ofensive și a se scurta durata preparativelor de lovire a celei de a doua linii de apărare a inamicului, Armata 6 rusă a primit ordin să se pregătească deja pentru îndeplinirea acestei misiuni.

A doua zi, pe 24 iunie, Înaltul Comandament al Frontului Român a subliniat din nou necesitatea stabilirii unui acord perfect și

¹⁷ A. M. R., fond Microfilme, P II 5. 212, c. 119 - 120.

realizării unei sincronizări desăvârșite între Armata 2 română și Corpul 8 armată rus (de la flancul drept al Armatei 4 ruse) pentru bunul mers al operațiilor ofensive pe această porțiune a frontului. Se acorda comandanților deplină libertate de alegere între un atac sistematic și o lovitură prin surprindere. Esențial era ca Armata 2 română și Corpul 8 armată rus să atace la momentul stabilit, în mod hotărât și concomitent pentru a interzice inamicului din fața lor concentrarea focului de artilerie și întrebuintarea rezervelor¹⁸.

Prin Ordinele de Operații nr. 31 și 32 ale Marelui Cartier General român, din 24 iunie și, respectiv, 7 iulie, s-au mai adus în atenție o serie de probleme vizând detalii ale operațiilor¹⁹. Astfel, deoarece terenul nu permitea executarea unor lucrări pentru apropierea forțelor atacatoare de limita dinainte a apărării inamicului, se preciza că atacul urma să fie pornit de la 300 - 500 de pași față de pozițiile de luptă adverse. Pentru realizarea surprinderii în atac se indica efectuarea pe timp de noapte a marșului de apropiere a rezervelor și declanșarea atacului în zorii zilei. Durata pregătirii de foc a artileriei era fixată pentru două zile. De asemenea, se atrăgea atenția în mod deosebit asupra necesității stabilirii unor legături sigure și permanente între comandanții armatelor, corpurilor de armată și diviziilor vecine.

Data de 22 iulie, ca moment al începerii ofensivei pe Frontul Român, a fost anunțată de Înaltul Comandament al frontului la 16 iulie. Amânările succesive ale ofensivei de primăvară de pe frontul din sudul Moldovei s-au datorat complexității evenimentelor politico-militare din răsăritul Europei. Este vorba, în primul rând, de declanșarea Revoluției ruse, în februarie 1917, precum și de desfășurarea ei ulterioară, cu toate consecințele ce s-au răsfrânt atât asupra stării de beligeranță a Rusiei cât și asupra stării de spirit și capacității de luptă a armatei ruse. De asemenea, se impune a fi menționat faptul că procesul de reorganizare a Armatei 1 române - aceasta urma să fie introdusă pe front între armatele 4 și 6 ruse și în sarcina ei cădea depunerea efortului principal în operațiile din sudul

¹⁸ *Ibidem*, P II 5. 188, c. 820 - 821.

¹⁹ *Ibidem*, P II 5. 212, c. 120.

Moldovei - s-a prelungit în timp până în luna iunie 1917. Și, nu în ultimul rând, trebuie avut în vedere că în concepția Marelui Cartier General rus și a Înaltului Comandament al Frontului Român un rol important în ansamblul acțiunilor de luptă pe întreg Frontul Oriental se acorda asigurării unei corelări oportune între ofensiva rusă din Galiția, unde se aplica lovitura principală și ofensiva din sudul Moldovei, care reprezenta o acțiune secundară, dar necesară. În aceste condiții, evident, orice amânare a loviturii principale avea drept efect și modificarea datei de începere a acțiunii secundare.

Comandamentul suprem inamic a stabilit principalele acțiuni pe Frontul de Răsărit în funcție de ansamblul operațiilor pe întreg continentul european. Obiectivele principale vizau respingerea cu succes a marilor ofensive ale Antantei în vest, preluarea inițiativei strategice pe acest front, nimicirea armatelor franco - engleze înaintea sosirii ajutoarelor din S. U. A. și desființarea Frontului Oriental prin scoaterea României din război și încheierea Păcii separate cu Rusia. În consecință, pe Frontul de Est, lovitura principală trebuia dată împotriva armatei române pentru distingerea cât mai rapidă a acesteia și ocuparea în întregime a teritoriului dintre Carpați și Prut. Ulterior, se urmărea extinderea ocupației asupra Odesei și asupra comunicațiilor din sudul Rusiei. „Noi - scria generalul Erich Ludendorff - *consideram ofensiva din Moldova ca a doua acțiune decisivă*”²⁰ de pe Frontul de Est.

Pentru aceasta, Marele Cartier General german, care coordona toate acțiunile Puterilor Centrale, preconiza declanșarea a două ofensive concomitente în nordul și sudul Moldovei, date cu **Grupul de armate arhiducele Iosif** și, respectiv, **Grupul de armate feldmareșal Mackensen**, și prinderea ca într-un clește a armatelor româno-ruse aflate de-a lungul Carpaților și Dunării.

Se evidențiază că ambele părți aflate în contact pe Frontul de Est pregăteau acțiuni ofensive de amploare. Pe Frontul Român, mai precis pe segmentul cuprins între Carpații de Curbură și Galați, stranie coincidență, atât comandamentul german cât și cel româno - rus au prevăzut executarea loviturilor principale aproape în aceeași zonă

²⁰ Erich Ludendorff, *Souvenirs de guerre (1914 - 1918)*, Tome 2, Paris, 1921, p. 90.

marcată de localitățile Focșani și Nămolosa. Evoluția ulterioară a evenimentelor și adjudecarea victoriei depindea de cine prelua inițiativa strategică în răsăritul Europei și de cum evoluau operațiile pe frontul occidental.

Declanșarea ofensivei ruse în Galiția, desfășurarea acesteia cu succes în prima jumătate a lunii iulie și ofensiva Armatei 2 române de la sfârșitul aceleiași luni au însemnat practic preluarea inițiativei de către forțele româno - ruse și au obligat Puterile Centrale să-și regândească și să-și remodeleze planul de campanie în est. Într-adevăr, pentru început, au fost transferate spre Galiția și Bucovina șase noi divizii germano-austro-ungare pentru a stopa ofensiva rusă, iar pentru lovitura din sudul Moldovei au fost îndreptate spre Râmnicu Sărat, Buzău și Focșani Diviziile 62 și 13 Infanterie austro - ungare (luate de pe frontul italian), spre Focșani, Pățești, Golești, Ciorăști și Mândrești Diviziile 212 și 115 Infanterie germane (luate de la Brăila), tot spre Focșani și Mărășești o divizie din Corpul Alpin și Regimentul 39 Grenadier (ambele germane, luate din Franța) și comandamentul Corpului 18 Armată Rezervă german. Acesta din urmă era comandat de generalul Veninger, căruia i-a fost încredințată conducerea sectorului stâng al Armatei 9 germane, și care a căzut în luptă pe timpul bătăliei de la Mărășești ²¹. Efectivele unităților și marilor unități germane și austro-ungare au fost completate cu militari luați de la depozitele din Muntenia.

Chiar dacă ofensiva rusă a fost oprită și Centralii au preluat inițiativa în nord, contraatacând cu începere de la 19 iulie și punând în dificultate armata rusă, totuși, planul lor a fost modificat substanțial și ambițiile reduse considerabil datorită rezistenței îndârjite întâmpinate în sud.

Înaltul Comandament germano - austro - ungar și-a reconsiderat propriile obiective de plan și a elaborat „*Planul modificat de campanie pentru Frontul Român*” ²². Noul plan a fost întocmit, până la 4 august, sub conducerea generalului Erich Ludendorff, cu participarea Marelui Cartier General austro - ungar și a Statelor

²¹ *Ibidem*, c. 69 - 70.

²² *Istoria militară a poporului român*, vol. V, p. 546.

Majore ale grupurilor de armate de pe Frontul Român. Planul modificat de campanie încredințat spre aplicare Grupului de armate feldmareșal Mackensen prevedea în esență: a) oprirea ofensivei Armatei 2 române; b) recâștigarea inițiativei strategice pe Frontul Român prin executarea a două ofensive (una principală în Poarta Focșanilor și cealaltă în Carpații de Curbură); c) realizarea joncțiunii între forțele Grupurilor de Armate feldmareșal von Mackensen și arhiducele Iosif, încercuirea și nimicirea trupelor aliate româno - ruse din sudul Moldovei, la est de Siret; d) celelalte forțe germano - austro - ungare ce nu erau implicate direct în operații trebuiau să execute atacuri de fixare spre a acoperi manevrele grupărilor de izbire.

S-a renunțat la acel clește uriaș, de lovire a Moldovei din nord și din sud, prevăzându-se unul mai micuț, cu o lovitură în poarta Focșanilor, la Nămolosa, și alta în Carpații de Curbură, pe la Oituz, pentru scoaterea din luptă numai a Armatei 2 română, 4 rusă și 1 română. Neputința de a străpunge frontul apărat de Armata 1 română a condus succesiv la micșorarea obiectivului în această zonă, lovitura principală fiind mutată spre vest, mai întâi la Fundeni (2 km nord - vest de Nămolosa) și ulterior la Focșani, cu misiunea limitată de a ataca spre Adjud pentru a tăia liniile de retragere ale forțelor româno - ruse de pe valea superioară a Șușiței și de a pune în pericol frontul Armatei 9 ruse de pe Carpați. Comandamentul german a renunțat la forțarea Siretului și și-a îndreptat atenția doar asupra forțelor dintre Siret și Carpații de Curbură, ceea ce a însemnat practic și renunțarea la rezolvarea situației din Galiția și nordul Moldovei prin împingerea rapidă spre nord, prin lupte, a trupelor germano - austro - ungare din sudul Moldovei.

Analizând succint planurile de campanie ale beligeranților pentru Frontul Român se desprinde ideea că acestea au fost gândite și stabilite în concordanță cu obiectivele urmărite și cu cerințele principiilor și legilor ducerii războiului. Totuși, Puterile Centrale nu și-au asigurat pe Frontul Român, în vederea ofensivei planificate, superioritatea de forțe necesară atingerii țelului propus. La data respectivă, diviziile române erau mult mai bine înzestrate și nu se mai putea vorbi de o superioritate tehnică copleșitoare a inamicului; la

același număr de unități, raportul de forțe era sensibil egal. Acest fapt s-a resimțit pe timpul luptelor, când, Marele Cartier General german, pentru a-și asigura superioritatea convenabilă măcar pe direcția principală de efort, a fost nevoit să direcționeze spre frontul din sudul Moldovei mari unități luate de pe teatrul de acțiuni militare apusean.

Confruntarea dintre Carpații de Curbură și Dunăre se anunța a fi deosebit de îndârjită și dură, pe măsura obiectivelor strategice stabilite în planurile de campanie. Transpunerea lor în practică și rezultatul bătăliei depindeau de măiestria tactică a comandamentelor și, nu în ultimul rând, de acei factori ce își aveau izvorul în resorturile intime ale luptătorilor - fermitatea și voința de a învinge.

FORTIFICAȚIILE ȘI RĂZBOIUL DE POZIȚIE. CAMPANIA ROMÂNEASCĂ DIN VARA ANULUI 1917

Gheorghe Bichicean

În august 1914 au fost deschise în Europa trei mari teatre de acțiuni militare: **Frontul de Vest**, de la frontiera elvețiană până la Marea Nordului, pe care se înfruntau armatele germane cu cele franceze, belgiene și britanice; **Frontul de Est**, între Carpați și Marea Baltică, pe care se luptau armatele ruse împotriva unor armate germane și austro - ungare, **Frontul Balcanic**, de pe Dunăre și Java, unde forțele sârbo - muntenegrene luptau împotriva celor austro - ungare.

Primele operații militare din cel dintâi război mondial au îmbrăcat în vest forma „*războiului fulger închis*”, pentru ca în iarna anilor 1914 - 1915 să se ajungă la așa numitul război de poziție, începea un război de durată, în forme neprevăzute, în care factorii economici și morali au devenit preponderenți. Frontul nu mai era „*decât o tranșee continuă, unde soldatul trebuia să se protejeze contra focului teribil al mitralierelor, grenadelor, obuzelor, minelor, barajelor de artilerie. Casca se generalizează și, în curând, masca de gaze*”¹.

Pe Frontul de Vest războiul de poziție se va substitui războiului manevrei, fiind astfel așezate ferm premisele prelungirii în timp a confruntării militare. Analizând rezultatele războiului la sfârșitul campaniei anului 1914, într-o cronică publicată în „*România Militară*” se sublinia că „*războiul de câmp a îmbrăcat caracterul absolut al războiului de asediu și pe care știința militară l-a denumit*

¹ R. Dubrenil, Y. Trotignon, *Le monde du XX-e siècle*, Paris, 1984, p. 35.

război de pozițiune”². La sfârșitul lunii decembrie și pe teatrul oriental de acțiune militară fronturile s-au stabilizat, dobândind caracteristicile războiului de poziție.

Stabilitatea războiului de poziție, rezultată din „îngroparea” a milioane de soldați în tranșee, adăposturi consolidate, fortificații diverse, din crearea unor fronturi continue, a determinat căutarea de noi soluții strategice și tactice, subordonate necesității ruperii frontului inamic în scopul obținerii victoriei. Generalul Erich von Falkenhayn, succesorul lui Helmuth von Moltke la conducerea Marelui Cartier General german (13 noiembrie 1914) a renunțat în anul 1915 la acțiuni decisive în vest datorită solidității sistemului de apărare aliat, optând pentru operații ofensive de mare amploare pe Frontul de Est.

Trebuie amintit că acest conflict, izbucnit în august 1914, a fost pregătit după concepțiile secolului al XIX-lea. Foarte repede el s-a dovedit însă diferit de războaiele trecute, prin:

- întindere - pentru prima dată războiul este mondial
- durată - mai mult de 4 ani
- puterea mijloacelor utilizate - război total, război material
- formă - războiul de uzură înlocuiește războiul de mișcare:

din 3 august 1914 în decembrie 1914 este un război de mișcare; din 1915 este război de poziție / uzură, până în februarie 1918; din martie 1918 (Picardie Champagne) se reia războiul de mișcare pe Frontul de Vest.

În consecință, războiul imaginat nu a avut loc. Statele majore au mizat pe un război scurt. Conform planului „*Schlieffen*”, Franța urma să suporte primul șoc. Invadarea Belgiei, țară neutră, a permis însă încercuirea francezilor în Lorena. Victorioși în vest, germanii se vor întoarce contra adversarului rus.

Eșecul războiului de mișcare. Ofensiva germană a fost oprită pe Marna (9 / 12 septembrie 1914). Armatele au încercat să debardeze într-o „*cursă pe mare*”. Între 22 septembrie și 15 noiembrie 1914 forțele germane și franceze au desfășurat o serie de bătălii (de pe râurile Oise și Somme, din Artois și din Flandra) denumite generic

² *România în anii Primului Război Mondial*, vol. I, Editura Militară, București, 1987, p. 130 - 131.

„*Cursa de mare*”, care au încheiat războiul de mișcare pe Frontul de Vest și au dat naștere războiului de poziție. Frontul s-a stabilizat.

Războiul de poziție în Vest (1915 - 1917). Cele două armate s-au consolidat la teren. Frontul rămânea pe loc. Din Elveția la Marea Nordului, tranșee și consolidări pe înălțimi erau amenajate treptat.

Perfecționările tehnice și îmbunătățirea echipamentelor militare răspundeau nevoilor unui nou tip de război (ținuta, casca de oțel, masca contra gazelor, arme portative rapide, artilerie de mare putere, fortificațiile permanente și de campanie pe suprafețe întinse). Armatele nu mai încearcă să „*iasă*” de acolo decât pentru ofensive scurte, destinate să demoralizeze adversarul și să-l epuizeze (Verdun - 1916, Somme - 1916, Chemin des Dames - 1917). La Verdun (februarie - iunie 1916) prin ofensiva declanșată de generalul Eric von Falkenhayn la 21 februarie 1916, pentru cucerirea zonei fortificate, se spera în reușita unei bătălii de uzură, în care comandamentul francez să-și angajeze toate rezervele. Verdunul era cel mai puternic sector fortificat al frontului franco-german, situat pe cursul navigabil la Meusei. În anul 1918 mareșalul Eric Ludendorff, justificând opțiunea comandamentului german, scria: „*Din punct de vedere strategic Verdunul fusese foarte bine ales ca punct de atac. Această fortăreață a servit totdeauna ca un punct de plecare periculos, care amenința în mod serios comunicațiile noastre, fapt dovedit în 1918 în chip dezastruos pentru noi*”³. Soarta bătăliei de la Verdun s-a hotărât la 24 iunie când, declanșând bătălia de pe Somme (iunie - noiembrie), aliații anglo - francezi și-au silit adversarii să-și reducă efectivele de la Verdun. Preluând temporar inițiativa, anglo - francezii s-au decis să aplice și ei într-o manieră proprie, dar cu aceleași rezultate dezastruoase ca și germanii, „*strategia uzurii*” în cealaltă mare încheștare din vest, din 1916 - ofensiva de pe Somme.

Strategii trebuiau să găsească altceva. Pozițiile puternic fortificate puteau fi atacate doar cu o forță de izbire care să asigure străpungerea liniilor de apărare. Aviația nu beneficia încă de posibilitățile pe care le va demonstra cu prisosință în cel de-Al Doilea Război Mondial. Ruperea apărării de poziție se putea face însă cu mai

³ Apud *Curs de istoria artei militare*, vol. II, București, 1990, p. 207 - 208.

multă ușurință prin folosirea tancurilor (carele de luptă). La 15 septembrie 1916, în cadrul bătăliei de pe Somme și-au făcut apariția pe câmpul de luptă, pentru prima oară, tancurile - în dispozitivul trupelor britanice. Războiul de mișcare căpăta o altă dimensiune.

Putem vorbi de război de poziție pe Frontul de Est românesc ? Războiul de poziție este un război de uzură. România s-a pregătit pentru război de poziție ? Având în vedere că planul de campanie al Armatei române prevedea acțiuni ofensive, nu a fost neglijată nici posibilitatea nerespectării angajamentelor înscrise în Convenția Militară încheiată de România cu Antanta (4 august 1916). În Balcani, trupele aliate continuau războiul de poziție, capacitatea lor ofensivă fiind paralizată îndeosebi de disputele din tabăra Antantei în legătură cu rolul strategic al Frontului Balcanic, de opoziția acerbă a britanicilor față de orice operație energetică în acest sector.

Bătălia de pe Argeș și Neajlov (12 - 20 noiembrie 1916) și retragerea strategică. La 21 noiembrie 1916 armata română începea retragerea strategică generală spre est. Comandamentul german se temea că românii vor opune o rezistență dârză în București, care era puternic fortificat dinainte de război.

După 4 luni și jumătate de război, în care s-au derulat patru operații strategice, în iarna anului 1916 - 1917 forțele inamice au fost oprite pe un front larg, cuprins între lanțul sudic al Carpaților Orientali și Marea Neagră. Trupele Puterilor Centrale se găseau astfel fixate pe Carpații Orientali, Siretul inferior și, în continuare, pe Dunărea de Jos, de la cotul fluviului până la vărsarea în mare. Acțiunea a fost ușurată de existența liniei fortificate Focșani - Nămolosa - Galați, care s-a constituit într-un puternic aliniament de apărare și rezistență, dând naștere unui război de poziție în care, până în vara anului 1917, a redus planurile inamicului la simple intenții ofensive.

Perioada decembrie 1916 - iulie 1917 pe Frontul Românesc. La începutul anului 1917 confruntarea militară a căpătat, în consecință, caracteristicile războiului de poziție în spațiul românesc.

- constituirea unui front întins pe sute de kilometri, format din tranșee și șanțuri de comunicație combinate și succedate, cu o largă

eșalonare a dispozitivului de contact tactic, lucrări genistice, precedat de rețele de sârmă ghimpată și câmpuri de mine

- ofensiva Puterilor Centrale a fost oprită, trupele acestora trecând la amenajarea propriilor fortificații de campanie, aflate la o distanță de la câteva sute de metri, la câțiva kilometri de pozițiile românilor și rușilor

- trupele s-au „îngropat” la teren și pentru câteva luni activitatea militară s-a redus la schimburi de focuri, infiltrări de patrule, dueluri sporadice de artilerie, care odată cu sosirea primăverii (1917) au devenit mai intense. Chiar încercări limitate de a rectifica liniile de contact, de a pune stăpânire pe porțiuni din teren socotite mai importante din punct de vedere tactic ⁴.

În ansamblu deci, și pe acest teatru de război, confruntarea militară a dobândit caracterul unui război de poziție, pe care avea să-l păstrezi până la încheierea campaniei, după cum se va întâmpla și în vestul Europei. Aceasta a făcut ca prima jumătate a anului 1917 să constituie o perioadă distinctă a activității militare a României, dominată de acțiunea de reorganizare a potențialului său militar. A fost o perioadă de refacere, reorganizare, fără a întrerupe vreun moment participarea la conflict.

Refacerea în cadrul războiului de poziție a despărțit cele două campanii principale de participare a României la război.

Intrarea masivă a forțelor ruse pe Frontul Românesc în ultimele zile ale anului 1916, preluând prin trei armate o parte însemnată a frontului de pe Carpații Orientali și în noul sector de contact de pe Siretul inferior și Dunărea de Jos până la mare, a contribuit la stabilitatea frontului.

Este necesar să distingem faptul că în intervalul 15 ianuarie - 1 iunie 1917 efortul combativ din iarna anilor 1916 - 1917 și procesul de refacere al armatei române sunt momente interdependente. În această perioadă în sudul Moldovei se aflau mobilizate în principal forțele zonei fortificate și cele ale Armatei 2 Române. Pe linia frontului se aflau, în fășia de apărare, între Cașin și Irești, o parte din

⁴ General G. A. Dabija, *Armata Română în Războiul mondial (1916 - 1918)*, vol. IV, București, 1936, p. 3 - 5, 9, 17.

forțele acestei armate, care și-a scos diviziile din contact cu inamicul prin rotație, pentru reorganizare și instruire în imediata apropiere a frontului, timp de o lună de zile pentru fiecare mare unitate. Trupele Armatei 2 Române, căreia retragerea nu-i afectase prea mult disponibilitățile și capacitatea de a lupta, au fost dispuse pe frontul din extremitatea sud - vestică a Moldovei pentru a nu lăsa aliniamente de contact de pe Frontul Românesc exclusiv pe seama forțele aliate ruse. Armata 1 Română, după reorganizare, a fost introdusă în eșalonul întâi, pe Siretul inferior, între Movilenii de Jos și Crângeni, între Armatele 4 și 6 Ruse.

Pe teatrele de operații militare terestre preocupările se concentrau asupra căilor care să permită depășirea războiului de poziție și relansarea războiului manevrier, ceea ce constituia o preocupare primordială a Statelor Majore Generale din țările beligerante.

În acest sens este semnificativ că la 7 / 20 iunie 1917 generalul Henri Ph. Pétain, de curând în fruntea Marelui Cartier General francez, conștient de impasul în care se aflau armatele aliate pe Frontul Occidental, a cerut guvernului și industriașilor fabricarea până în aprilie 1918, a 3.500 tancuri ⁵. Câteva zile mai târziu, la 10 / 23 iunie 1917, generalul Erich von Ludendorff făcea cunoscut Reichului că „o creștere suficientă a numărului avioanelor pentru primăvara 1918 este de o importanță decisivă” ⁶.

Simultan, în prim planul atenției se afla și problema efectivelor. În vara anului 1917 aproape nici un beligerant nu-și mai putea permite să se angajeze în operații ofensive „cu orice preț”. În acest context operațiile militare de pe Frontul de Vest, din iunie - iulie 1917, au avut în general aceleași caracteristici ca în etapele precedente, fără ca ele să atingă, poate cu excepția bătăliei din Flandra, amploarea marilor confruntări de la Verdun sau de pe Somme, din campania anului 1916. Luptele au căpătat același caracter de uzură.

Pe Frontul Oriental cel mai mare efort ofensiv s-a declanșat la

⁵ *România în anii Primului Război Mondial*, vol. II, p. 112.

⁶ *Ibidem*.

18 iunie / 1 iulie 1917, sub comanda generalului rus Aleksei Alekseevici Brusilov, în sectorul Zlota Lipa, pe direcția Lemberg. Pe Frontul din Balcani debarcarea trupelor franceze la Pireu și pătrunderea altor trupe aliate în Thesalia (30 mai / 1 iunie 1917) au provocat o anumită schimbare a raportului de forțe în favoarea Antantei. În ansamblu însă, expectativa și războiul de poziție au continuat, întrerupte doar de câteva acțiuni ofensive, de dimensiuni locale.

Fortificațiile. În ansamblul războiului de poziție, fortificațiile permanente și de campanie, întinse pe suprafețe foarte mari, au jucat un rol deosebit de important, în special pentru forțele aliate în apărare. Dar situația fronturilor a determinat consolidarea aliniamentelor și fortificarea pozițiilor și pentru trupele aflate până la un anumit moment dat în ofensivă.

Retragerea strategică a armatelor române în iarna anului 1916 s-a bazat mult pe fortificațiile realizate în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea. În anii 1885 - 1886, Ministerul de Război al României a apelat la serviciile unui cunoscut specialist în amenajarea fortificațiilor, generalul belgian Henri Alexis Brialmont, hotărând să încerce eficacitatea forturilor cu artilerie adăpostită în cupole cuirasate, sistem neutilizat până atunci în lume. Noutatea „*experimentului românesc*” a atras o serie de firme din Germania și Franța ⁷.

Pentru linia fortificată Focșani - Nămoloasa - Galați, care va juca un rol deosebit de important în retragerea strategică din noiembrie - decembrie 1916 și pe timpul Campaniei din iulie - august 1917, au fost comandate cupole cuirasate în Germania, cu un adaos de cupole mobile tip „*Schumann*” ⁸, care creau o mobilitate mai mare artileriei dintre intervalele forturilor.

Analiza datelor despre comportarea, în primele luni de confruntări ale Primului Război Mondial, a acestor sisteme defensive,

⁷ Documente privind Istoria Militară a Poporului Român, noiembrie 1882 - decembrie 1885, Editura Militară, București, 1973, p. 388.

⁸ Nomenclatura materialului de artilerie, Imprimeria Statului, București, f. a., p. 97 - 101.

când fortificațiile de la Liège și Anvers nu au rezistat artileriei germane de mare calibru, a determinat guvernul român să renunțe la structura de apărare bazată pe forturi.

Regiunea întărită (câmpul cuirasat) Focșani - Nămolosa - Galați. În planurile generale de fortificare a țării se preconiza ca după fortificarea Bucureștiului ⁹ să se continue, în ordinea de urgență, întărirea culoarului Focșani - Galați sau a liniei Siretului inferior, pentru a bara calea unei eventuale invazii dinspre nord - est și est prin văile care duc de-a lungul acestui râu.

Perdeaua defensivă din partea de est a țării, numită în documentele oficiale „*regiune întărită*”, bine fortificată și apărată, urma să constituie o puternică barieră în calea armatelor care ar fi încercat să folosească acest culoar pentru a pătrunde în interiorul zonei centrale cuprinsă între Olt, Munții Carpați, linia Focșani - Galați și Dunăre. În același timp, arcul de cerc din Poarta Focșanilor trebuia să servească drept bază de operații pentru armata română în valea Siretului sau a Bârladului ¹⁰.

Comunicațiile proiectate formau o rețea de drumuri de pătrundere radiale și de rocade, însumând o lungime de 102 km, care erau repartizate pe poziții astfel: Focșani 36 km, Galați 38 km, Nămolosa 28 km. În capul de pod peste Siret de la Nămolosa erau prevăzute trei poduri pe vase, a 100 metri fiecare ¹¹.

După refacerea proiectelor în spiritul propunerilor Comisiei Apărării, linia întărită Focșani - Nămolosa - Galați avea să

⁹ Construcția lucrărilor de fortificare a cetății București a cunoscut trei etape: 1) din iunie 1884 până la suspendarea lor temporară din februarie 1887, pentru modificări impuse de efectele de distrugere ale proiectilului cu melinită; 2) de la 14 aprilie 1887, când s-au reluat lucrările, până la finele anului 1888, caracterizată prin importante simplificări aduse proiectelor forturilor încă neîncepute, pentru realizarea de economii; 3) continuarea lucrărilor până la terminarea lor, la 1 ianuarie 1895. Unele lucrări de finisare, plantații, instalații de cazarmament, au durat până în anul 1900.

Vezi Petre Zaharia, Emanoil. Ene, Florea Pavlov, *Istoria armeei geniu din armata română*, vol. I, Editura Militară, București, 1994, p. 129.

¹⁰ Lt. col. N. Niculae, *Fortificațiile în sistemul de apărare a României în 1882 - 1912*, în *File din Istoria militară a poporului român*, vol. I, Editura Militară, București, 1973, p. 119 - 120.

¹¹ *Istoria armeei geniu*, p. 135.

cuprindă:¹²

- fortul întărit Focșani, sprijinit cu flancul stâng pe râul Putna și dealurile Odobeștilor, iar flancul drept pe râul Milcov, având o dezvoltare de 25 km

- intervalul dintre fortul Focșani și fortul Nămoloasa, acoperit pe toată lungimea lui de 23 km de râul Putna

- fortul întărit Nămoloasa, sprijinit cu flancul stâng pe râul Siret, în fața satului Călieni, cu flancul drept pe zona inundabilă a râului Siret, în dreptul satului Blehani, având o dezvoltare de 7,5 km

- intervalul dintre fortul Nămoloasa și fortul Galați, acoperit pe toată lungimea lui de 28,5 km de râul Siret

- fortul întărit Galați, rezemat cu flancul stâng pe Siret, lângă satul Șerbeștii Vechi și cu flancul drept pe escarpamentele care mărgineau lacul Brateș, având o dezvoltare de 14 km

- intervalul cuprins între Dunăre și lacul Brateș, la est de Galați până la râul Prut, acoperit pe toată lungimea lui de 10 km de Dunăre.

Din punct de vedere militar cele trei fronturi cuprindeau lucrări de fortificații diferite ca volum și număr. Fortul Focșani era format din 15 grupe de baterii cuirasate și un mic fort în dreptul satului Vârteșcoiu, dispuse pe trei linii. Fortul Nămoloasa constituia un puternic cap de pod pe malul stâng al Siretului, menit să apere cele trei poduri de lângă Lungoci, Fundeni și Nămoloasa, care asigurau armatei posibilitatea de a duce acțiuni de luptă la nord de acest râu. Cele opt grupe de baterii, care formau fortul în această zonă, erau dispuse pe 2 linii concentrice. Fortul Galați, care se dezvolta aproape în linie dreaptă de la sud - vest spre nord - est, se compunea din 10 grupe de baterii, eșalonate în adâncime pe trei linii¹³.

De la 31 mai 1888 execuția a revenit Regimentului 2 Geniu din Focșani, comandat de colonelul Zamfir Gheorghiu¹⁴. În perioada 1883 - 1898 creditele acordate de guvern pentru întărirea apărării României cu fortificații permanente s-au ridicat la importanta sumă de

¹² Lt. col. N. Niculae, *op. cit.*, p. 122.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Istoria armeei geniu*, p. 135.

123 milioane lei vechi. Din această sumă 35,86 milioane lei (70 %) a revenit Cetății București, 25 - 26 milioane lei (20 %) frontului cuirasat Focșani - Nămolosa - Galați și 12 milioane lei (10 %) marinei militare ¹⁵. Într-o nouă fază au intrat în preocuparea nemijlocită fortificațiile de la Cernavodă.

Lucrări de fortificații în perioada decembrie 1916 - iulie 1917. Sfârșitul anului 1916 și începutul lui 1917 găseau armata română într-o situație cât se poate de dificilă. Din cele 23 divizii de infanterie mobilizate în prima parte a războiului, nu mai rămăseseră pe front decât 6 divizii și o brigadă mixtă, toate cu efectivele reduse, iar din cele retrase în Moldova pentru refacere, unele existau numai cu numele.

Ținând seama de situația concretă în care se găsea armata română, cu parte din mari unități angajate în dispozitivul general de apărare al Moldovei și parte în zona de refacere, s-a hotărât ca reorganizarea marilor unități aflate pe front să aibă loc chiar în zona de operații, pe timpul cât diviziile vor fi rulate succesiv în rezervă.

Un rol însemnat în reorganizarea armatei române l-a avut Misiunea Militară franceză. Pentru problemele legate de fortificații și conducerea acestor lucrări s-a menținut la Bacău o „*Direcție a fortificațiilor*”, sub conducerea colonelului C. Teodorescu.

În raport cu evoluția frontului s-a dat în instruirea infanteriei (și a armelor similare) o atenție prioritară organizării terenului, conceperii și executării sistemului de tranșee și șanțuri de comunicație cristalizat de războiul contemporan, sistem care să realizeze o anumită adâncime, cu profiluri mai precise, lucrări amenajate atât ca poziții de tragere, cât și ca adăpostire a materialului și personalului. Acest complex devenise acum definitiv pentru câmpul tactic și, în fond, identic pentru defensivă și ofensivă (în primul caz era vorba de infrastructura de teren pe care se baza menținerea dispozitivului, în al doilea caz, reprezenta poziția de unde se debușa mai convenabil la înaintare și de unde mijloacele de foc mai puternice puteau sprijini cel puțin primele valuri ale atacatorilor). În procesul de instruire au trebuit modificate și unele mentalități, printre care aceea că executarea

¹⁵ *Ibidem*, p. 139.

pozițiilor în cauză trebuiau să cadă doar în responsabilitatea trupelor de geniu. S-a precizat că, în primul rând, organizarea terenului reprezenta îndatorirea beneficiarilor înșiși, infanteriștii: „*Lucrările de pe câmpul de luptă nu sunt o corvoadă. Ele sunt tot atât de indispensabile ca și lupta. Când întrebunțează lopata și sapa, infanteristul face act de luptător, ca și când trage cu pușca*”¹⁶.

Și pentru artilerie s-a accentuat disponerea ei în amplasamente săpate, fiind necesar să se biruie tradiția de a avea piesele la suprafață, eventual pe ridicături de teren. În acest cadru, soldații au fost instruiți să amenajeze și unele poziții îngropate, ca și simple adăposturi de același gen¹⁷.

Au fost pregătite și fortificațiile de luptă ocupate. Ele au fost apoi, sistematic consolidate prin lucrări în adâncimea frontului. Rețele de sârmă ghimpată au fost întinse pe câte 6 rânduri de pari, locașurile de tragere individuale au fost adâncite până la 1,80 m. De asemenea, au fost lărgite și adâncite șanțurile de comunicație și s-au organizat tranșee și adăposturi blindate pentru artilerie¹⁸.

La sfârșitul anului 1916 s-a prevăzut printr-un ordin al Marelui Cartier General aprovizionarea cu lopeți Linemann, târnăcoape mici, foarfeci de tăiat sârma etc., marea majoritate a comenzilor făcute în această perioadă fiind onorate abia în anul 1917.

Pentru ca lucrările de fortificație de campanie pe frontul armatelor române să poată fi executate conform principiilor impuse de experiența războiului, prin grija generalului Scarlat Panaitescu și cu concursul Misiunii Militare franceze, a fost organizată la Huși o Școală de fortificație, cuprinzând două diviziuni: una pentru ofițerii de infanterie și una pentru cei de geniu. Este un fapt cert că aportul Misiunii Militare franceze în transmiterea experienței sale din primii anii de război pe Frontul de Vest, fortificarea pentru apărarea întregii Moldove, cât și sosirea unor echipamente și materiale de război (chiar cu întârziere) din comenzile anterioare, au contribuit mult la ridicarea

¹⁶ *România în anii Primului Război Mondial*, vol. II, p. 85.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ *Istoria Militară a Poporului Român*, vol. V, Editura Militară, București, 1988, p. 521.

moralului ostașilor pe câmpul de luptă.

Măsurile de organizare defensivă s-au luat și de comun acord cu comandamentul rus. Responsabilitatea conducerii lucrărilor revenea ambelor armate. În adâncimea teritoriului, înapoia armatelor de operații, zonă denumită „*front de a doua linie*”, răspunderea revenea Direcției fortificațiilor (rusă), care împărțea teritoriul Moldovei, de-a lungul frontului, în trei sectoare sau, conform terminologiei rusești, în trei partide astfel: partida a patra, cu reședința la Bacău, care răspundea de executarea lucrărilor între Podoleni și Adjud, partida a cincea, cu reședința la Adjud, care răspundea de executarea lucrărilor în sectorul Adjud, Buciumeni; partida a opta, cu reședința la Bârlad, care răspundea de executarea lucrărilor în sectorul Buciumeni, Băbeni¹⁹. Deoarece în cele trei sectoare rusești de pe „*frontul celei de a doua linii*” efectivele de lucru urmau să fie asigurate de armata română, lucrările s-au executat, de fapt, sub o conducere dublă: rusă și română, aceasta din urmă reprezentată de Direcția superioară a fortificațiilor, transformată ulterior în Serviciul fortificațiilor din Marele Cartier General, împreună cu cele trei sectoare de fortificație de la Adjud (A), Bacău (B) și Tecuci sau Bârlad (C). Acestea din urmă corespundeau celor trei partide ruse.

Potrivit unor planuri întocmite de Direcția fortificațiilor rusă s-au realizat următoarele lucrări în adâncime²⁰: linia Adjud - Țepu, Tecucelu, Matca, Corod, Zagancea și Frumușița; liniile Taslăului, Bistriței și Bicazului. Denumite impropriu „*linii*”, acestea erau compuse din una, două sau trei linii, acoperind un front de cca. 150 km.

La 14 ianuarie 1917, Marele Cartier General a stabilit, de comun acord cu comandamentul rus, să se organizeze o poziție de rezistență intermediară între frontul ocupat de trupe („*de linia întâi*”) și poziția în curs de execuție de pe stânga Troțușului („*frontul de a doua linie*”), alegându-se pentru a fi organizate puternic linia: Pufești, cota 370 nord - est Fitionești, înălțimile imediat nord de valea Zăbrăuțului, cota 630 est Pralea, cota 430 sud Cașin, cota 789

¹⁹ *Istoria armeei geniu*, p. 264.

²⁰ *Ibidem*, p. 265.

Grozești, liziera de vest a pădurii Măgura Cucuieți²¹.

În luna iulie 1917 s-a hotărât executarea unor noi fortificații în nordul Moldovei, pe aliniamentele: Târgu Neamț - Boiștea; Huțani - Grivița și Rădăuți - Lipcani.

Fortificații în campania din anul 1917. Trecerea forțelor româno - ruse din Moldova la ofensivă a fost stabilită pentru începutul verii anului 1917. Potrivit noului proiect de operații, la ofensiva ce avea să înceapă în iulie, era prevăzut să acționeze Armatele 1 și 2 române, alături de Armatele 9, 4 și 6 ruse.

La 11 iulie 1917 Armata 2 română începea ofensiva care avea să dea naștere bătăliei de la Mărăști. Urmare a situației create de revoluția rusă din februarie 1917, Armata 1 română rămânea pe poziții defensive în sectorul din care trebuia să pornească la 13 iulie ofensiva, iar Armata 2 română continua ofensiva până pe un aliniament favorabil defensivei²².

Fortificații în bătălia de la Mărăști (11 - 19 iulie 1917). Armata 2 română (C - 4 și C. 2 A) urma să treacă la ofensivă începând cu data de 9 iulie, pentru a rupe apărarea inamicului între cota 711 încărcătoarea și Răcoasa și a ajunge în Valea Putnei. Linia frontului apărat măsura cca. 37 km. Până la începerea ofensivei, Armata 2 română a organizat și pus în stare de apărare o poziție care consta dintr-o linie principală și o linie de oprire. Lucrările genistice executate erau bine adaptate la teren și acoperite cu rețele de sârmă pe pari, dar poziția, în ansamblul ei, era dominată de inamic.

Datorită terenului greu, puternic frământat și acoperit din această regiune, s-a depus un efort deosebit în perioada de pregătire a ofensivei, pentru ca aceasta să se desfășoare în cele mai bune condițiuni. Lucrările genistice pentru pregătirea operației ofensive de la Mărăști au început odată cu venirea primăverii, ordinea premergătoare dându-se încă din luna martie 1917.

Comandamentul inamic, informat asupra intențiilor ofensive ale forțelor româno-ruse, considera că are capacitatea de a respinge

²¹ *Ibidem*.

²² Florian Tucă, *Câmpul istoric de la Mărăști*, Editura Militară, București, 1973, p. 10 - 11.

ușor ofensiva Armatei 2 române și se pregătea să execute chiar o contraofensivă. Apărarea se baza pe două poziții organizate din timp. Prima era constituită din centre de rezistență bine amenajate, legate între ele prin obstacole multiple care erau permanent supravegheate și acoperite cu foc, dar nu se dispunea de suficiente forțe în adâncime. Astfel de centre de rezistență se aflau la poiana Coada Văii Babei, poiana Încărcătoare, la cota 536 și în localitatea Mărăști. Centrele de rezistență se bazau pe un sistem de fortificații de campanie, care aveau în punctele dominante cupole de oțel, un labirint de șanțuri de comunicație și de tragere, platforme amenajate pentru piesele de artilerie și mitraliere, adăposturi pentru personal și muniție. Rețelele de sârmă ghimpată erau eșalonate pe 6 - 8 rânduri. Legătura între aceste centre se realiza prin tranșee continue la profil „în picioare”, dispunerea și amenajarea lor permițând ducerea luptei în încercuire ²³.

Satul Mărăști fusese puternic fortificat și transformat într-un centru de rezistență pe care adversarul îl considera inexpugnabil. Un reduit complet închis, înconjurat de mai multe linii de rețele de sârmă ghimpată și cu două rânduri de tranșee adânci, consolidate cu grinzi de lemn, fier și beton armat, iar casele de la marginea satului au fost amenajate pentru o rezistență îndelungată. Terenul era favorabil defensivei, căci localitatea se afla pe o creastă dominantă, deasupra unui mal râpos spre est, ceea ce făcea dificilă eliberarea ei printr-un atac frontal. A doua poziție se afla la o distanță de 1.500 - 2.000 m de cea dintâi și era formată din sectoare discontinui de tranșee, amenajate sumar. Apărarea organizată de inamic pe această poziție a cedat de fiecare dată ușor după cucerirea liniei centrelor de rezistență, datorită unor deficiențe care au fost sesizate și bine exploatate de comandamentele și trupele române. În urma recunoașterilor executate, inclusiv cu sprijinul aviației române, s-a constatat că terenul pe care se aflau amenajate primele poziții era descoperit, fiind relativ ușor de identificat. Pe de altă parte, lipsa unei poziții de avanposturi, ca și terenul accidentat dintre tranșeele adverse, permiteau apropierea ostașilor români în ascuns și executarea de către aceștia a atacului la

²³ Istoria Militară a Poporului Român, vol. V, p. 557.

baionetă sau de la mică distanță²⁴.

În ceea ce privește executarea lucrărilor de fortificații în dispozitivul armatei române, trupele aflându-se de timp îndelungat pe pozițiile de apărare, se aprecia că lucrările existente erau suficiente. Având în vedere că pe întregul front pozițiile ocupate de trupele noastre erau în dezavantaj față de cele ale inamicului, încă din luna februarie 1917, s-au luat măsuri pentru organizarea unei a doua poziții pe Dealul Mare, cota 774, sud Pralea. Această poziție s-a organizat pe un frig deosebit de mare și în condițiile unor mari lipsuri în echipament și hrană. S-au mai executat avanposturi la posturile de comandă și observatoarele acestora²⁵.

În afara acestor lucrări de apărare trebuie amintite și lucrările executate pentru asigurarea traiului (lucrări de cantonare sau bivouac, alimentări cu apă, stații de deparazitare). Pentru ofensivă era însă nevoie să se execute noi lucrări. Ca o măsură de prevedere, pentru nevoile de ducere a luptei s-au pregătit materiale pentru obstacole de sârmă (sârmă ghimpată și pari de rețele gata ascuțiți) necesare consolidării terenului cucerit.

Pentru reușita acțiunii ofensive au fost destinate sectorului de rupere (de cca. 13 km) importante cantități de guri de foc de artilerie: brigăzile de artilerie ale Diviziilor 1, 3 și 6 Infanterie, toate bateriile de artilerie grea și de munte aflate la dispoziția armatei, precum și bateriile de mortiere de tranșee ale Diviziilor 3, 6 și 8 Infanterie. În funcție de caracterul misiunilor ce urma să le îndeplinească, artileria a fost împărțită în baterii destinate neutralizării artileriei inamice, baterii de distrugere a fortificațiilor, baterii de însoțire.

Pe frontul Diviziei 6 Infanterie, Regimentele 11 și 12 Infanterie au atacat pozițiile puternic fortificate de pe înălțimile dealului Fântâna Puturoasă și dealul Dorului, ce leagă poiana Încărcătoarea cu dealul Mărăști. Asalturile repetate, extrem de înverșunate, plătite cu pierderi grele, date asupra centrelor de rezistență de la cotele 660, 670 și 630, toate prevăzute cu rânduri dese de sârmă ghimpată și întărite cu lucrări de beton armat, au durat până

²⁴ *Ibidem.*

²⁵ *Istoria armeei geniu*, p. 245.

noaptea târziu, dar au fost respinse de focul încrucișat executat din cazematele inamice. Situate pe un teren accidentat, cu multe zone nevăzute, care le scoteau de sub tirul artileriei române, rezistențele inamice nu au fost neutralizate suficient, ceea ce făcea extrem de dificilă cucerirea lor. Cu toate acestea Divizia 6 Infanterie a pus stăpânire, la sfârșitul primei zile de ofensivă, pe cotele 575 și 670²⁶.

Bătălia ofensivă a Armatei 2 române de la Mărăști, începută cu numai 2 divizii (3 și 6) s-a încheiat după nouă zile (cu 4 divizii în prima linie) și a realizat o străpungere a frontului pe circa 25 km și o adâncime de 20 km, atingându-și obiectivele misiunii și a ieșit în valea Putnei.

Fortificațiile în bătălia de la Mărăsești (24 iulie - 21 august 1917). Armata 1 română a fost adusă și introdusă în linia întâi, între Armatele 4 și 6 ruse, în vederea ofensivei de la Nămolosa. Situația de ansamblu a frontului a determinat însă Marele Cartier General să renunțe la ofensivă și, cu tot succesul Armatei 2 române la Mărăști, să treacă la apărare.

În legătură cu amenajarea genistică din fâșia de apărare a Armatei 4 rusă, pe ale cărei poziții urmau să fie dislocate trupele Armatei 1 române, se poate aprecia că aceasta fusese doar parțial organizată, fiind pe alocuri discontinuă și cu totalitate lipsită de adâncime, ceea ce afecta stabilitatea efortului defensiv. Se realizase numai o primă poziție compusă din două tranșee continue, situate la aproximativ 150 - 200 m una de cealaltă. Mai înapoi, la cca. 700 m se găseau pozițiile rezervelor de regiment, formate dintr-o tranșee discontinuă, pentru ca în adâncime să fie executate doar unele lucrări „*de sapă*”, care mai mult jalonau raioanele de dispunere a acestor rezerve. În fața liniei dinaintea apărării au fost instalate unele baraje de sârmă ghimpată, dar și acestea lipsite de adâncime.

Operația ofensivă a Armatei 9 germană s-a desfășurat între 24 iulie și 21 august 1917. După 29 zile de încleștare deosebită, ofensiva acesteia a fost oprită, ea nereușind decât să împingă apărarea română mai spre nord cu cca. 8 - 12 km, fără ca Siretul să fie trecut,

²⁶ *România în anii Primului Război Mondial*, vol. II, p. 166.

ceea ce ar fi permis întoarcerea frontului Moldovei²⁷.

În cursul bătăliei de la Mărășești principiile fortificației de poziție, predate la Școala de fortificație de la Huși, prin care trecuseră 232 ofițeri ai Armatei 1 române și-au arătat pe deplin viabilitatea. Soldatul și ofițerul român au înțeles marile avantaje oferite de fortificațiile de poziție în fața atacatorului²⁸.

Pe direcțiile principale de interzis au fost pregătite 4 poziții de apărare: pe Valea Șușiței, pădurea Răzoare, Mărășești, Cosmești - Vale; sud Rateșul până la sud pădurea Creanga Babei și Păunești, Domnești. Distanța între cele două poziții a fost de 3 - 5 km. Pozițiile erau formate din cel puțin 3 linii (linia având 1 - 2 tranșee), din care cel puțin două erau continue și acoperite în față cu puternice obstacole de sârmă ghimpată pe mai multe rânduri de pari. Dintre toate pozițiile de apărare, cea mai puternic organizată a fost cea de pe aliniamentul pădurea Răzoare - Mărășești, care, de fapt, a și constituit principalul obstacol în fața inamicului.

Spațiul pe care s-a desfășurat bătălia de la Mărășești prezintă o serie de particularități, care au influențat decisiv derularea operațiilor militare. În primul rând, râul Siret și natura regiunii înconjurătoare, întreaga rețea hidrografică cuprinsă între Siret și zona subcarpatică, orientată perpendicular pe direcția de ofensivă preconizată de armata germană. Rețeaua de comunicații era redusă, iar dispunerea drumurilor și a căii ferate Focșani - Adjud nu avantajau armata în ofensivă.

Fără îndoială însă, executarea lucrărilor de fortificație a contribuit în cel mai înalt grad la stabilitatea apărării frontului românesc la Mărășești, fapt confirmat de generalul Eremia Grigorescu care, după terminarea bătăliei, prin Ordinul de Zi nr. 105, aducea mulțumiri trupelor de pionieri „*pentru executarea la timp și în bune condițiuni a stavilei formată de fortificațiile de câmp cu care a întărit frontul luptătorilor*”²⁹.

²⁷ *Revista de Istorie Militară*, nr. 3 / 1993, p. 5; nr. 4 - 5 / 1995, p. 13.

²⁸ *Istoria armei geniu*, p. 257.

²⁹ *Ibidem*, p. 258.

Fortificații în bătălia de la Oituz (26 iulie - 29 august 1917). Încetarea ofensivei Armatei 2 române și retragerea unei părți din forțele rusești de pe front, au determinat inamicul să reia ideea unei ofensive între Siret și Prut cu Armata 9 germană pe direcția Focșani - Adjud. Ofensiva de pe Valea Oituzului trebuia să aibă loc la 26 iulie 1917, cu lovitura principală la sud de șoseaua Oituzului spre Onești. între 26 iulie și 4 august, timp de 10 zile, Armata 2 română a dus lupte de apărare, executând numeroase contraatacuri. Se remarcă în aceste zile de lupte atât caracterul activ al apărării, cât și cedarea de teren, potrivit hotărârilor proprii, cu ocuparea unor poziții alese și nu impuse de inamic.

Situația Armatei 2 române era grea și datorită faptului că lucrările genistice erau sumare de-a lungul întregului front, constând în general din 1 - 2 tranșee discontinue, legate prin șanțuri de comunicație și rețele slabe de sârmă. În adâncime existau anumite lucrări, în locurile unde se aflau rezervele. În fâșiile Diviziilor 7 și 9 Infanterie, care aveau să suporte lovitura principală la Oituz și care au luat în primire sectoarele de la trupele ruse cu câteva zile înainte, structura genistică a apărării era cu totul necorespunzătoare. La 6 august, cu două zile înaintea începerii ofensivei germane, comandantul Diviziei 7 Infanterie, generalul Nicolae Rujiński, raporta: „*Organizația defensivă a frontului lasă foarte mult de dorit. Tranșeele sunt foarte superficial lucrate, în mare parte făcute în adâncime de 60 cm (...). Adăposturile pentru oameni sunt foarte puține și acelea foarte slabe, bordee la suprafață neblindate*”³⁰.

Odată instalate în pozițiile ordonate, concomitent cu intensificarea lucrărilor genistice pe limita dinainte a apărării, trupele acestei mari unități au început amenajarea unei a doua poziții pe înălțimile dealului Matusca, dealul Șuntu, dealul Sticlăriei și dealul Bâta Cărelor. „*Fortificarea pozițiilor prin șanțuri-adăpost, rețele de sârmă, abatize, reduite, șanțuri de comunicație, adăposturi pentru oameni - se arată într-un ordin emis de comandantul Armatei 2 română la mijlocul lunii iulie 1917 - dă garanția că atacurile inamicului pot fi respinse și dă încredere luptătorilor în puterea lor*

³⁰ *România în anii Primului Război Mondial*, vol. II, p. 295.

de rezistență. Nu trebuie să se înțeleagă că lucrările de pământ să fie continue. Se vor face centre de rezistență. Rețelele de sârmă trebuie însă să fie continui și în jurul centrelor de rezistență, să fie compartimentate. Intervalele dintre centrele de rezistență să fie bine flancate de mitraliere”³¹.

S-au executat distrugerii, în special în Valea Șușitei și a Doftanei. Astfel, drumul Lepșa - Soveja, drum greu, cu multe serpentine, a fost distrus de echipele de distrugerii, iar podurile de lemn au fost distruse prin foc³². În locul sectoarelor de fortificații A, B, C și Detașamentul de fortificație de linia a doua, s-au organizat cinci sectoare de fortificație, toate subordonate Marele Cartier General prin Direcția fortificațiilor din Bacău. Fiecare sector avea la dispoziție câte un detașament de fortificație, cu un efectiv de cca. 2.500 - 3.000 de oameni.

În luna octombrie 1917 s-au luat măsuri pentru completarea organizării defensive a Moldovei și înspre sud, ca măsură de prevedere pentru situația când forțele rusești, aflate încă în apărare pe această direcție, se vor retrage de pe front, hotărându-se realizarea a două poziții pe linia Ivești, Călmățui, Tulucești, din care s-a realizat una singură. În sfârșit, trebuie amintită linia Prut - Siret, cu o dezvoltare frontală de aproximativ 80 km, între Bivolari (pe Prut) și Doljești (pe Siret), la cca. 18 km nord Roman, orientată cu fața către nord - vest și terminată la mijlocul lunii februarie 1918.

Valoarea totală a lucrărilor de fortificație executate în Moldova în anul 1917 se ridică la cca. 40 milioane lei. La sacrificiile materiale făcute pentru executarea lucrărilor de fortificație s-au adăugat cele omenești, detașamentele de lucru din cadrul sectoarelor de fortificații având peste 12.000 de morți.

Fortificațiile au avut un rol deosebit în asigurarea victoriilor în Campania din vara anului 1917.

³¹ *Ibidem*, p. 296.

³² *Istoria armii geniu*, p. 264.

CONSIDERAȚII CU PRIVIRE LA CRIZA DE COMANDAMENT DE PE FRONTUL DIN MOLDOVA DIN VARA ANULUI 1917

Mihai Macuc

Prin amploarea și complexitatea luptelor angajate - în ordine cronologică ea reprezentând a doua mare confruntare militară din vara anului 1917 - prin importanța sa în plan strategic, **bătălia de la Mărășești**, desfășurată în paralel cu cea de la Oituz, între **24 iulie / 6 august și 21 august / 3 septembrie 1917**, rămâne un punct de reper în istoria participării armatei române la Primul Război Mondial.

Este cunoscut că, în contextul serioaselor înfrângeri suferite de armatele aliate ruse pe frontul din Galiția orientală și din Bucovina - tocmai în momentul când la Mărăști înaintarea Armatei a 2-a române, sprijinită de unele trupe țariste era încununată de succes și se prefigura o a doua operație ofensivă româno - rusă la Nămolosa, către Dunăre - proiectatul plan de începere a eliberării teritoriului național ocupat vremelnice de armatele Puterilor Centrale a trebuit să fie contramandat. În după - amiaza zilei de 25 iulie / 7 august, cu puțin înainte de primirea așteptatului ordin de atac, la comandamentul Armatei 1 române au fost primite copiile telegramelor trimise trupelor ruse din Armata a 6-a de generalul Dimitri Grigorovici Scerbacev - care abia fusese numit la comanda frontului din Moldova în calitate de reprezentant la Înaltul Comandament Aliat: „*conform ordinelor Guvernului Provizoriu trebuie oprită temporar pregătirea de artilerie, până la noi ordine*”¹. Imediat după aceea, o nouă telegramă, adresată

¹ Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României*, vol. 2, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1919, p. 56.

tuturor celor trei armate ruse de pe Frontul Românesc (respectiv, a 4-a, a 6-a și a 9-a) preciza: „În urma modificărilor de situație, Guvernul Provizoriu a ordonat a se opri temporar ofensiva. Trupele se vor fortifica pe pozițiile ce vor părea cele mai favorabile”². Faptul că defecțiunea aliată a oprit avântul ofensiv al trupelor române a fost sesizat la momentul respectiv și de comentatorii străini. Astfel, colonelul american F. Le J. Parker scria: „Românii au mers înainte de la început cu hotărâre, oprită însă prompt și cu ordin să se reîntoarcă, fiindcă dezastrul de la nord a devenit iminent. A fost o grea lovitură pentru ofițerii și oamenii care ar fi meritat o soartă mai bună datorită admirabilei lor redresări din demoralizare în cele mai dificile condiții”³. Cum arăta Constantin Kirițescu, strălucirea biruinței de la Mărăști a fost umbrată de „desfășurarea nenorocită a evenimentelor de pe imensul front rusesc”, deoarece în vreme ce acțiunea viguroasă a Armatei a 2-a deschidea perspectiva trecerii Carpaților către Ardeal, la Tarnopol avea loc „o rușinoasă retragere” provocată de soldații ruși care „au renunțat să mai lupte”⁴. Pentru întâia oară de la începerea ostilităților, puterea militară rusă se prăbușea cu adevărat. După îndelungi discuții, soldații ruși, influențați de propaganda bolșevică și cea germană, se arătau dispuși să nu mai execute ordinele, iar trupele părăsiseră pozițiile fără a fi atacate⁵. O stare de totală debandadă cuprinsese efectivele țariste de pe frontul oriental, în special la gradele inferioare. Cum menționa, plin de o fină ironie, colonelul canadian F. J. Boyle, prezent în acele zile la Tarnopol, Stavka [Marele Cartier General rus de la Moghilev - n. n.] întâmpina dezastrul „cu admirabilă stăpânire de sine. Mașina militară

² *Ibidem*; Vezi și R. Boldescu, *Ofensiva de la Nămoloașă, Bătălia de la Mărăști*, Sibiu, 1928; General G. A. Dabija, *Armata Română în Războiul mondial. 1916 - 1918*, vol. IV, Editura I G Hertz, București, 1936, p. 140 și urm.; Général Nicolas de Monkevitz, *La décomposition de l'armée russe*, Paris, 1919, p. 77 și urm.

³ Sergiu Columbeanu, *Mărăști, Mărășești, Oituz în documente militare străine*, în „*Revista de Istorie*” nr. 7 / 1977.

⁴ Constantin Kirițescu, *op. cit.*, p. 78 și 80; Général Nicolas de Monkevitz, *op.cit.*, p. 70.

⁵ *Ibidem*.

*continua să funcționeze. Hârțile, ca de obicei, erau încurcate, ordinele erau trimise unităților, iar unitățile nu le primeau niciodată, fiindcă încetau să mai existe”*⁶.

Am insistat asupra acestui aspect - situația existentă în dispozitivul aliat (care, să reamintim, avea importante forțe desfășurate pe Frontul Român de la Siret și din Vrancea, în cooperare directă cu trupele Armatei 1 și a 2-a române) - întrucât ea a avut o importanță deosebită în contextul desfășurării luptelor de la Mărășești și în cadrul mult-discutatului „caz” al așa-numitei „*crize de comandament*” din capul de pod de la vest de Siret către sfârșitul lunii august (stil vechi) a anului 1917.

Profitând de noua situație strategic - operativă și sesizând posibilitatea slăbirii considerabile a apărării în sectorul încredințat trupelor ruse, comandamentul austro - ungaro - german (chezaro - crăiesc, ca să folosim un termen de epocă) a decis să mute efortul loviturii principale, proiectate inițial tot în zona Nămolosa, pe direcția Adjud și Focșani, în jurul datei de 24 iulie / 7 august⁷. În etapa finală a operației de anvergură ce ar fi trebuit să le permită generalilor germani și austrieci (conform unei expresii celebre) „*să bea șampanie împreună la Iași*”, după executarea unei ample manevre dublu învăluitoare, forțelor germano-austro-ungare le revenea misiunea de a face joncțiunea cu elementele înaintate din nord (Armata a 3-a germană și Armata a 7-a austro - ungară din Bucovina); concomitent, o parte a unităților de lângă Siret, după forțarea și trecerea râului, urmau să se extindă cât mai mult posibil către inima Ucrainei⁸. Comandamentul Puterilor Centrale considera că dacă va bate România și Rusia, asigurându-și o bază de aprovizionare temeinică prin ocuparea și exploatarea resurselor oferite de regiunile fertile din Moldova și sudul Ucrainei, ar fi putut apoi să pornească o

⁶ L. W. Taylor, *Regele aurului și Regina Maria*, Editura Atos, 1996, p. 155 - 156.

⁷ General Ludendorff (Erich), *Souvenirs de guerre. 1914 - 1918*, tome 2, Paris, 1921, p. 45. (cf. Feldmarschall Hindenburg, *Aus meinem Leben (Ma vie)*, Paris, 1921, p. 264).

⁸ Col. Ion Cupșa, *Armata română în campania din anii 1916, 1917*, București, 1967, p. 232.

ofensivă decisivă pe Frontul de Vest ⁹.

Socotim necesară și o mențiune asupra rolului pe care Stavka îl atribuia românilor pe frontul oriental. Tendința generală a aliaților noștri de la răsărit a fost aceea de a constitui un front unic, în care hotărârile ar fi fost luate exclusiv de partea rusă. Pe de altă parte, s-a manifestat de la bun început multă ușurință în a propune soluții greu de acceptat pentru România - de a se proceda la cedarea unor însemnate porțiuni din restrânsul teritoriu național, prin replieri succesive pe poziții considerate ca fiind mult mai favorabile. O exemplificare a acestei concepții - potrivite poate pentru un teritoriu imens, ca acela al Imperiului țarist, dar nu pentru, o țară mică - o constituie cuprinsul convorbirii prin aparatul Hughes dintre generalul Mihail Vasilevici Alekseev (secondat de un translator și avându-l în preajmă pe generalul român Constantin Coandă, reprezentantul român pe lângă Stavka) și generalul Dumitru Iliescu și prim - ministrul I. I. C. Brătianu, la 2 / 15 octombrie 1916, când, într-o situație extrem de dificilă, s-a cerut ajutor grabnic aliatului rus, pentru a se reuși stabilizarea frontului în Muntenia ¹⁰. În telegrama sa de răspuns din aceeași zi, generalul Alekseev - considerat, în epocă, un desăvârșit strateg și conducător militar - după ce aprecia că „*forțele inamice /.../ nu sunt atât de impozante pentru a considera situația critică sau chiar foarte dificilă*”, arăta că România ar trebui să se apere ținând solid flancurile în Moldova și în Dobrogea, pe un front mult retras, în care ambele armate (rusă și română) să fie înglobate într-un corp unic, fapt care ar fi dat românilor posibilitatea „*de a trece peste o perioadă critică și de a se iniția (sic !) în știința războiului*” ¹¹. Așadar, încă înainte de bătălia Bucureștilor, de pe Argeș și Neajlov, înaltul personaj țarist propunea ca instituțiile de bază ale statului român să fie transferate în alte locuri decât capitala țării și ca diviziile armatei

⁹ Eric Ludendorff, *Conduite de la guerre et politique*, Paris, 1922, p. 117.

¹⁰ Arhivele Militare Române (în continuare se va cita : A. M. R.), fond 949, dosar nr. 716, f. 22 - 30.

¹¹ *Ibidem*.

naționale să fie împrăștiate în organica stufoasă a armatei ruse¹². Fără îndoială că asemenea acțiuni ar fi adus grave prejudicii ființării statale, unica garanție ce ni se oferea constând într-o ipotetică concentrare a trei corpuri de armată aliate în regiunea Piatra Neamț, Ocna, Bacău, Roman. Mai târziu, același general rus va expune sintetic concepția sa lui Henri Mathias Berthelot, șeful Misiunii Militare franceze: „*România se apără pe Siret*”. Nu e de mirare deci că primul ordin al generalului rus Ragoza, la 30 iulie / 14 august 1917, când pentru scurt timp a fost investit cu comanda supremă a forțelor ce participau la bătălia de la Mărășești, a fost acela de a se trece la o retragere generală până la Adjud. Ea deriva din linia de conduită constant promovată la nivelul comandanților din Stavka (o excepție fericită a constituit-o generalul Scerbacev, probabil singurul ofițer superior țarist prieten loial și dezinteresat al armatei noastre în decursul Campaniei din vara anului 1917 și în anul următor). Chiar și adversarii României au sesizat această stranie realitate a relațiilor dintre comandamentul rus și cel român. Generalul Ludendorff scrie în memoriile sale: „*Nu se pot explica motivele care făceau pe ruși să-și lase pe români /.../ singuri în toate luptele*”¹³, în vreme ce generalul Hans von Seeckt, încă de la 9 / 22 noiembrie 1916, aprecia că „*este posibil ca rușii să se mărginească numai la stăpânirea Moldovei, asigurându-se flancul stâng al frontului lor pe Siret și în Dobrogea*”¹⁴. Puținătatea ajutorului rus în Campania din toamna anului 1916 (când generalul Vasili I. Gurko, aflat temporar la comanda Stavka, declara că nu poate oferi „*nici un om și nici un tun*”¹⁵) ne face să ne dăm seama de ce Marele Cartier General s-a bazat pe Franța, solicitând grabnica trimitere a unei misiuni militare și elaborând un

¹² Ion Pavelescu, Adrian Pandea, Eftimie Ardeleanu, *Proba focului (Dosare ale participării României la Primul Război Mondial)*, Editura Globus, București, 1991, p. 133 și urm.

¹³ Général Ludendorff, *Souvenirs...*, tome première, p. 347.

¹⁴ *România în Primul Război Mondial. 1916 - 1919*, vol. IV, Imprimeria Națională, București, 1934, Documente - anexă, p. 2.

¹⁵ J. J. - Joffre, *Memoires du marechal Joffre*, tome deuxième, Librairie Plon, Paris, 1932, p. 319.

plan detaliat, intitulat „*Instrucțiuni secrete cu privire la reorganizarea armatei*”¹⁶.

Situația din preajma declanșării mării bătălii de la Mărășești era critică pentru România, datorită atât contextului strategic și concentrării unor forțe masive ale germanilor în fața capului de pod deținut de trupele româno - ruse la vest de Siret cât și apariției unor goluri importante în dispozitivul dintre Siret și Putna, ce trebuiau grabnic umplute cu trupe de rezervă. Sarcina menținerii frontului în condițiile unor repetate defecțiuni ale aliatului rus (în sectorul Diviziilor 34, 124 și 71) a revenit Armatei 1 române, comandată de generalul Constantin Christescu și avându-l ca șef de Stat Major pe generalul Iacob Zadik. Înlocuirea trupelor ruse de către cele române, operație proiectată ca parte a unui plan strategic amplu formulat de Stavka, ce urmărea refacerea frontului ruso-austriac, renunțându-se definitiv la orice ofensivă în zona Vrancei, a necesitat manevre de anvergură, dislocări și schimbări de amplasamente între Amata a 6-a rusă (care urma să ocupe vechile poziții din stânga Siretului, ale Amatei 1 române) și aceasta din urmă și Corpurile 7 și 30 din Amata a 4-a rusă. Conform Ordinului de operații nr. 37 din 19 iulie / 1 august 1917 al Înalțului Comandament Aliat, unitățile Armatei 1 trebuiau să preia intacte pozițiile din prima linie deținute de trupele țariste¹⁷.

Așadar, în dimineața zilei de 24 iulie / 6 august 1917, Armata 1 română se găsea cu o parte a unităților sale în marș de-a lungul Siretului, către locurile de trecere, de unde trebuia să pornească în ritm susținut către dispozitivul forțelor Armatei a 4-a ruse, comandată de generalul Alexandr Iosifovici Ragoza care, după predarea pozițiilor, aveau să se retragă pentru refacere și completare către Roman. La contact, rușii aveau, între satul Irești și râul Siret, Corpul 8 Armată, cu Divizia 14 (comandant, generalul V. I. Sokolov), 15 (comandant, generalul G. von Timrot) și 103 Infanterie (comandant, generalul L. Pogoski) - la aripa dreaptă - și Corpul 7 Armată, cu Diviziile 13

¹⁶ Lt. col. dr. Ion Giurcă, *The reorganisation of the Romanian Army - premise of the big victories in the summer of 1917*, în „*Romanian Review*”, nr. 5 - 6 / 1996.

¹⁷ Dr. I. Zadik, *Epopeea Mărășeștilor*, în „*Revista de Istorie Militară*” nr. 4 - 5 / 1996.

(comandant, generalul P. Kanterov) și 34 Infanterie (comandant, generalul Stremuhov), la aripa stângă, pe malul Putnei. În spatele liniei întâi generalul Ragoza dispunea și de rezerve, compuse din Divizia 71 Infanterie și Divizia de Cavalerie „*Zamorskaia*”¹⁸.

Sesizând exact punctul sensibil al dispozitivului din capul de pod (respectiv, pozițiile Diviziei 34 ruse), comandamentul inamic s-a decis să aleagă acest sector ca direcție de efort principal. În pregătirea ofensivei, germanii au dezlănțuit un puternic bombardament de artilerie (inclusiv cu gaza toxice), care a durat 8 ore neîntrerupt. La începerea atacului propriu-zis, majoritatea efectivelor Diviziei 34 Infanterie s-au retras pe linia a treia de apărare; o parte au pornit în goană către Siret, provocând o panică de nedescris într-un interval larg de circa 10 km. Retragerea dezordonată a aliaților din dimineața zilei de 24 iulie / 6 august a fost sesizată imediat de un echipaj aerian român, format din sergentul pilot Văscea și observatorul pilot Gheorghiu. Raportul telefonic al comandantului Grupului 2 aeronautic, maiorul Andrei Popovici, a ajuns în scurt timp la generalul Constantin Christescu, care se afla la punctul de comandă înaintat de la Călmățui. Vestea a produs în primele momente - cum declară fiul generalului Zadik, dr. Ion Zadik, martor ocular al evenimentelor - „*o stare de nervozitate și o frământare apăsătoare*”¹⁹. A fost contactat de urgență generalul Stremuhov, care a declarat că nu poate să controleze situația, datorită „*sindromului bolșevic*”. În același timp - deși, cum s-a arătat, ar fi existat unități de rezervă, generalul Ragoza cerea intempestiv punerea la dispoziție a Diviziei 5 Infanterie (comandant, generalul Aristide Razu). Divizia se afla la Cosmești, pe malul Siretului, și avea misiunea să întărească pozițiile Corpului 7 de Armată rus (comandant, generalul Ianusev).

Aici, în acest punct de declanșare a bătăliei de la Mărășești, se află originea așa-numitului „*caz al crizei de comandament*” de pe

¹⁸ A. M. R., fond Marele Cartier General, Secția Operații, dosar nr. 805 / 1917, f. 58 - 60.

¹⁹ Dr. I. Zadik, *op. cit.*; Idem, *Memorii. Armata generalului Christescu în Epopeea Mărășeștilor*.

frontul din Moldova, care avea să se soldeze la 30 iulie / 12 august cu înlocuirea (în fapt, e mai corect spus demiterea) generalului Constantin Christescu și a șefului său de Stat Major prin numirea în loc a generalilor Eremia Grigorescu și Nicolae Samsonovici. Desigur, chestiunea comportă multe fațete și nu dispunem de spațiul necesar pentru a le acoperi pe toate. Vom încerca însă să căutăm noi răspunsuri la două întrebări extrem de importante, după părerea noastră, răspunsuri care, timp de șapte decenii, au căpătat formulări extrem de diverse. Cele două întrebări sunt:

a) *a existat cu adevărat un incident sângeros între trupele române și cele ruse și, dacă da, ce ordin l-a provocat ?*

b) *a fost înlocuit generalul Constantin Christescu pentru a se da satisfacție rușilor, sau datorită unor alte greșeli în exercitarea actului de comandă ?”*

Precum se poate lesne observa, în funcție de varianta de răspuns la prima întrebare (afirmativ sau negativ) urmează a fi construit și al doilea, întrucât, dacă românii nu au tras împotriva aliatului lor, atunci nu se mai poate pune nici problema legitimității unei ipotetice satisfacții cerute și obținute de Stavka și de generalul Ragoza, în sensul demiterii fără întârziere a ofițerilor superiori aflați la vârful comenzii Armatei 1. Totuși, să nu anticipăm.

În binecunoscuta-i lucrare consacrată Primului Război Mondial, generalul G. A. Dabija consemnează: „Comandamentul nostru a intervenit la Corpul 7 armată rus să dispună astuparea golului produs la Divizia 34 rusă. Dar Divizia 71 (rezerva acesteia - n. n) care înainta, dând peste Divizia 34 rusă în plină retragere este antrenată și ea din nou în derută. Regimentul 40 Infanterie român încearcă oprirea retragerii acestor două divizii ruse, deschizând foc de mitraliere asupra lor, dar fără rezultat”²⁰. Versiunea sa o reia și Nicolae Iorga, care în *Notițe zilnice* (vol. I) va consemna mai târziu: „Generalul Christescu este lăudat de ziarele franceze pentru planul de la Mărășești. Deoarece fusese silit să tragă în rușii care fugeau,

²⁰ General G. A. Dabija, *op. cit.*, p. 392.

Scerbacev i-ar fi cerut înlocuirea”²¹. E de observat că marele savant - cunoscător adânc al sufletului ostașului român - nu face o afirmație categorică, ci se mărginește a consemna ceea ce părea să fie un simplu zvon. O altă semnalare a presupusului incident (ce ni se pare cea mai veridică și probabilă) o găsim la Constantin Kirițescu, în volumul doi al *Istoriei Războiului pentru Întregirea Neamului*: „*Divizia a 5-a a primit ordinul să iuțească pasul și să-și treacă trupele chiar în după-amiaza zilei de 6 (august, st. n. - n. n.) pe dreapta Siretului, spre a umple golul pricinuit de înfrângerea Diviziei a 34-a ruse și a restabili frontul. Soldații Diviziei a 5-a se pun în marș la ora 4 după-amiaza. Regimentul 32 Mircea trece podul la Cosmești (pe Siret - n.n.) printre cetele de ruși care fugeau în dezordine, fără arme /.../ O poliție de cazaci /.../ încerca să țină ordinea, împiedicând gloata fugărilor să se grămădească pe pod. Spre a descurca drumul și a face loc regimentului nostru să treacă spre front, a trebuit să se pună o mitralieră în poziție pe pod și să se tragă câteva focuri în vânt*”²².

După Primul Război Mondial, mediile de stânga care simpatizau cu revoluția bolșevică și istoriografia sovietică au acreditat teza conform căreia românii „*obtuzi și inumani*” ar fi tras cu mitralierele asupra soldaților ruși, convertiți la pacifism atât de ideile lui Lenin și Troțki, cât și de bine organizata propagandă germană, obligându-i să lupte pentru o cauză străină, „*a burgheziei și imperialismului românesc*”²³. Mai mult, în august 1936, ziarul „*Epoca*” din București, în articolul intitulat „*Zile de glorie - amintiri de la Mărășești*” arăta, prin intermediul unui fost combatant, că generalul Christescu ar fi ordonat să li se pună aliaților ruși mitralierele în spate, fapt pentru care generalul Scerbacev ar fi cerut satisfacție (respectiv, înlocuirea sa de la comanda Armatei 1), amenințând, în caz contrar, cu o retragere a întregului dispozitiv rus de pe frontul din Moldova²⁴.

²¹ Cf. dr. I. Zadik, *op. cit.*

²² Constantin Kirițescu, *op. cit.*, p. 89 - 90.

²³ Vezi și Ion Pavelescu, Adrian Pandea, Eftimie Ardeleanu, *op. cit.*, p. 83 - 84.

²⁴ *Ibidem.*

Bazându-se pe dezmințirile categorice ale mareșalului Prezan, cuprinse în Memoriile sale depuse la Marele Stat Major (care a rămas inedit decenii în șir, până în 1995) și, într-o scrisoare adresată la 20 august 1936, generalului Samsonovici, unii istorici consideră că incidentul cu pricina (ale cărui diferite variante le-am enumerat succint) nu a existat în realitate; ei își exprimă, de asemenea, regretul față de faptul că există încă cercetători care se hotărăsc cu greu să renunțe la o asemenea falsă versiune. Subliniind că victoria românilor de la Mărășești a fost una „*mare și curată*”, așa cum o atestă documentele, autorii respectivi (Adrian Păndea și Eftimie Ardeleanu), a căror probitate e mai presus de îndoială, arată că „*nu a fost posibil ca soldații români să-și păteze mâinile cu sângele unor aliați*”.

Suntem în deplin acord cu această ultimă afirmație. Totuși, nimic nu ne împiedică să dăm credit și relatării lui Constantin Kirițescu: din cele scrise de el rezultă că ar fi fost vorba de niște simple focuri de avertisment, trase în sus, conform regulamentelor, într-un moment de confuzie și într-o situație extrem de critică - situație ce impunea măsuri excepționale - pentru a permite ocuparea cât mai grabnică a pozițiilor aflate în pericol de către trupele române ale Regimentului 32 Infanterie. Este foarte probabil ca un episod *real*, dar cu totul singular - pe care așa-numita „*logică inversă*” a războiului îl justifică pe deplin - să fi fost amplificat, căpătând proporții, fiind denaturat și interpretat în alt sens și ducând astfel și la apariția unei aversiuni față de persoana generalului Constantin Christescu (nemotivată, dar alimentată de zvonuri) în cadrul comandamentului rus. Așa s-ar găsi și o explicație în plus la răceala intervenită treptat între comandantul român al Armatei 1 și generalul rus Ragoza, comandantul Armatei a 4-a ruse, deși „*în corpul ofițerilor și în marele public /.../ generalul Christescu se bucura de o frumoasă reputație*”²⁵.

Este evident că niciun general sau ofițer român - indiferent de simpatiile sau antipatiile sale în raport cu aliatul rus ori cu propaganda bolșevică, ce dusesese chiar la întruchiparea extremă a fraternizării cu

²⁵ A. M. R., fond 949, dosar nr. 716, f. 61.

inamicul ²⁶ - nu putea da ordinul criminal de a se trage în plin asupra celor care împărțiseră cu noi greul atâtor luni de război. Un incident izolat - în sensul celui arătat - ar fi putut însă avea loc. A nega cu desăvârșire și această posibilitate înseamnă a ne muta din sfera obiectivității în sfera subiectivității, a trece de la „*sine ira et studio*” la „*cum ira et studio*”. Punând punct argumentației noastre în această delicată problemă, e de observat că însuși fiul generalului Iacob Zadik, aflat pe front în zilele de 23 - 28 iulie 1917 (st. v.) și inițiat în toate detaliile intime ale bătăliei de la Mărășești nu infirmă la modul categoric producerea unui incident de felul celui descris de Constantin Kirițescu.

Așadar, concluzia pe care o susținem este că, potrivit proverbului „*nu iese fum fără foc*”, apare ca foarte probabil faptul că într-un anumit sector al frontului, în momentele haotice ale preluării dispozitivului de către trupele române, să se produs fie altercații între ostașii români și unii agitatori bolșevici, fie o întâmplare ca aceea de la podul de la Cosmești; ulterior, ea a fost mult denaturată și utilizată în scopuri propagandistice, fie pentru a știrbi prestigiul unor comandanți români, fie pentru a justifica anumite realități interbelice. Evident, e o concluzie cu titlu de ipoteză, al cărui principal merit ne pare acela că ea oferă o nouă perspectivă asupra relațiilor stabilite între generalii Christescu și Ragoza și a lipsei de dorință a generalului rus de a părăsi Tecuciul spre a se deplasa la punctul de comandă al Armatei 1, situat mult mai aproape de linia frontului.

A doua întrebare la care încercăm să căutăm un răspuns se referă la motivele care au determinat schimbarea din funcție a generalului Christescu: au ținut acestea exclusiv de unele dorințe ale aliaților ruși, sau a prevalat o nemulțumire existentă la Marele Cartier General cu privire la aparenta încetineală a executării unor ordine, mergându-se până la acuze de „*indecizie*” formulate direct la

²⁶ A se vedea, în acest sens, aprecierile șefului de Stat Major al Armatei a 4-a ruse, generalul Monkevitz: „*În a doua jumătate a lunii august se stinse această serie de lupte [...] care dădură românilor dreptul de a se socoti învingători. Pentru trupele ruse, în schimb, a fost cântecul lebedei. Chiar în cursul bătăliei, atitudinea unor unități a fost cu adevărat criminală*” (Apud Constantin Kirițescu, *op. cit.*, p. 195).

adresa sa ?

În acest caz există opinii diferite și formulări diferite. Pornind de la observația generalului francez Henri Mathias Berthelot, potrivit căruia, datorită faptului că „*situația respectivă a șefilor Armatei 4 ruse și Armatei 1 române niciodată nu a fost bine definită și se simte o gravă neînțelegere între generalii Ragoza și Christescu*”²⁷ se ajunge în scurt timp la constatarea că principalul motiv care a dus la înlocuirea generalului Constantin Christescu au fost intrigile lui Ragoza, care s-a complăcut, pe întreaga durată a bătăliei de la Mărășești, în rolul de „*senior intrigant*”²⁸, contactul intim cu câmpul de luptă și cooperarea sinceră și loială cu aliatul nefiind aproape de preocupările sale. Mai mult, generalul Ragoza a fost cel care a împiedicat executarea unui eficient contraatac pentru restabilirea pozițiilor din capul de pod de la vest de Siret²⁹ și l-a acuzat constant - dezinformând în mod grav Înalțul Comandament Aliat - de lipsă de dorință de a ataca pozițiile germane pe omologul său român³⁰.

Pe de altă parte însă, alte documente de arhivă indică, prin mărturiile lor, existența unei posibile „*monstruoase coaliții*” organizată de unii ofițeri superiori împotriva generalului Constantin Christescu, fapt regretat ulterior³¹. În memoriul său (de fapt, un adevărat „*Jurnal*”) mareșalul Prezan consemnează, în legătură cu bătălia de la Mărășești: „*Evenimentele se precipită. Christescu nu are încredere că vom putea rezista*” și adaugă, subliniind: „*Nu comandase aproape niciodată în lunga sa carieră*”³². La subsol, autorul notează: „*Convîngerea mea mi-au confirmat-o mai târziu generalii Grigorescu, Cihoski și Samsonovici*”³³. Maiorul Antonescu, aflat atunci în rol de factotum la Marele Cartier General român, în care generalul Prezan

²⁷ A. M. R., fond 949, dosar nr. 716, p. 34.

²⁸ Vezi și Ion Pavelescu, Adrian Pandea, Eftimie Ardeleanu, *op. cit.*, p. 69.

²⁹ *Ibidem*, p. 69 - 78.

³⁰ A. M. R., fond 949, dosar nr. 716, f. 36 - 37.

³¹ Vezi și Ion Pavelescu, Adrian Pandea, Eftimie Ardeleanu, *op. cit.*, p. 68 și urm.

³² A. M. R., fond 948 / 52, dosar nr. 212, f. ll. (Fragmente din „*Jurnal*” au fost publicate în „*Revista de Istorie Militară*” nr. 3 - 4 / 1996, 5 / 1996 și 1 / 1997).

³³ *Ibidem*; Vezi și General G. A. Dabija, *op. cit.*, p. 438.

avea absolută încredere (potrivit binecunoscutelor însemnări ale Mareșalului Averescu) - a dat, se pare, un credit nepermis acuzelor generalului Ragoza și - posibil - unor intrigi românești. Astfel, pe un ton de o violență neobișnuită, într-o comunicare trimisă comandantului Armatei 1, el îi imputa că a mers „*din ezitare în ezitare*”, provocând (sic !) o situație critică a Diviziei 34 ruse și a Armatei a 4-a ruse, în general. Potrivit aceluiași document, pierderile mari produse Diviziilor 5 și 9 române (reamintim că acestea acoperiseră golurile din dispozitivul ocupat anterior de forțele aliate ruse) s-ar fi datorat „*introducerii precipitate în luptă*” a acestor mari unități. Se cerea totodată generalului Christescu să-și mute punctul de comandă la Nicorești sau Bârlad, unde se afla generalul Ragoza ³⁴. Am lungi prea mult conținutul acestui studiu expunând argumentele ce atestă lipsa de fundament a unor asemenea afirmații, mai ales că acest lucru l-au făcut alții înaintea noastră. Deși comandantul Armatei 1 a argumentat echilibrat, cu calm și în mod documentat Marelui Cartier General toate deciziile sale, dând răspunsuri juste și demne, care corespundeau absolut adevărului, soarta sa era pecetluită ³⁵.

Este foarte posibil - și avansăm aici tot o ipoteză - ca la decizia de schimbare din funcție a generalului Constantin Christescu să fi contribuit, pe lângă intrigile rusești (mult popularizate *post - factum*) ³⁶ și adversitatea unor personaje influente față de acesta. Generalul Prezan era - se cunoaște - un om orgolios și foarte ușor de convins. Mai mult, el ar fi putut avea anumite antipatii personale față de sub-șeful său de la Marele Cartier General, investit temporar cu comanda Armatei 1, din cauza strânselor legături ce existau între acesta și generalul Averescu, etern și neîmpăcat rival. (Într-adevăr, generalul Christescu lucrase împreună cu Averescu atât ca sub-șef al Marelui Stat Major între 1912 - 1916, cât și ca șef de Stat Major al Armatei a 2-a), iar rezultatele sale excepționale și aprecierile de care se bucura la cei mai înalt nivel puteau trezi destule invidii.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ Vezi Constantin Kirișescu, *op. cit.*, p. 107.

³⁶ „*Studii și materiale de muzeografie militară*”, nr. 13 / 1980.

Oricum au stat lucrurile în realitate, rămâne un fapt de necontestat acela că în epocă a existat opinia cvasi-unanimă că în vara anului 1917 lui Constantin Christescu i se făcuse o mare nedreptate. Elogiile aduse tardiv de mareșalul Prezan nu au putut-o repara decât parțial. Făcând abstracție de adversitățile și patimile omenești ale protagoniștilor aflați la diferite nivele de comandă, bătălia de la Mărășești, adevărată epopee națională, „*va fi veșnic legată de numele vitejilor*”³⁷ între care un loc de cinste, pe deplin meritat, îl are generalul Constantin Christescu.

³⁷ Dr. I. Zadik, *Epopeea Mărășeștilor*.

BĂTĂLIA DE LA MĂRĂȘEȘTI (sinteză istorică *)

*Dumitru Preda
Nicolae Ciobanu*

Mărășești, mică localitate situată în partea de sud - vest a Moldovei, avea să devină, în urma eroicelor bătălii desfășurate de armata română în vara anului 1917, împotriva forțelor militare germano - austro - ungare, un nume - simbol în epopeea luptei pentru libertate și unitate națională a poporului român.

În urma biruinței repurtate la Mărășești (9 / 21 iulie - 19 iulie / 1 august) de către Armata 2 română, Comandamentul Suprem al Puterilor Centrale a trebuit să-și modifice planul de operații de pe Frontul Român și să treacă la executarea unei duble ofensive, cu începere din 24 iulie / 6 august 1917; mai întâi, o lovitură principală pe direcția generală Mărășești - Adjud, cu Armata 9 germană (comandant: generalul Johannes von Eben), ce va fi cunoscută sub numele de „*Bătălia de la Mărășești*”, urmată de o operație secundară pe văile Oituzului și Trotușului, cu Grupul General Gerok (împreună cu stânga Armatei 9 germane), acțiune ce a generat „*Bătălia de la Oituz*”. Obiectivul final era de a scoate România din război și de a deschide drumul spre sudul Ucrainei și litoralul Mării Negre. Puterile Centrale și-ar fi rezolvat, astfel, o parte din problemele de aprovizionare agroalimentare tot mai dificile cu care se confruntau, mai ales după intrarea României în război și, totodată, ar fi putut disloca forțele devenite disponibile de pe acest teatru de operații pe Frontul de Vest.

* Comunicarea este un rezumat al monografiei, care urmează să apară în luna august a acestui an [1997] cu prilejul împlinirii a 80 de ani de la istorica bătălie.

În total, forțele inamice concentrate pe frontul de la Siret au însumat 12 ½ divizii, adică 174 batalioane cu 1.708 mitraliere, peste 1.200 guri de foc de artilerie, 13 tancuri, unități de cavalerie, formațiuni de aviație, trupe de geniu și servicii etc.

Apreciind corect intențiile inamicului, Comandamentul Suprem Aliat de pe Frontul Român a decis să se opună cu orice preț așteptatei lovituri inamice din regiunea Mărășești, luând măsuri de regurare grabnică a marilor sale unități.

În ceea ce privește *Armata 1 română* (comandant: generalul de divizie Constantin Christescu, șef de Stat-Major: generalul de Brigadă Iacob Zadik), aceasta executa chiar în noaptea de 23 spre 24 iulie (5/6 august) prima etapă pentru schimbarea pe front a unităților Corpului 7 rus în sectorul Liești (exclusiv), pe Siret, Clipicești (inclusiv), pe Putna, având misiunea de a menține cu orice preț pozițiile ocupate până atunci de ruși. În compunerea ei intrau cinci Divizii de Infanterie -5, 9, 10, 13 și 14, Divizia 2 Cavalerie, Brigada 1 Călărași, Brigăzile 1 (comandant: colonel Brown Axion) și 6 Roșiori (comandant: colonelul Cleante Davidoglu), amândouă pedestre, *Grupul de artilerie grea* (comandant: colonelul Gheorghe Jitianu) - 3 Regimente (36 Baterii de tunuri de 105; 120; 150; 152,4; 155 mm și de Obuziere de 121,9; 130; 152,4 și 120 mm, în total 166 piese), *Grupul 2 aeronautic* (comandant: maiorul de aviație Andrei Popovici) - 5 escadrile (7 și 9 Farman cu câte 8 aparate, 3 și 11 Nieuport cu câte 7 și Caudron cu 4 avioane), în total 34 avioane, plus artilerie antiaeriană (A. A.) - 7 piese și de tranșee (10 baterii mortiere de 58 mm, repartizate la Diviziile 9 și 14), trupe speciale de geniu (2 Batalioane pionieri, 4 Companii pontonieri de râuri și 1 de fluvii, 1 Batalion tracțiune automobilă, 3 Companii și 1 Secție telegrafie, 4 posturi t. f. f.), ca și numeroase subunități de asigurare materială (coloane transport muniție, coloane transport alimente și furaje, formațiuni medicale și pentru asigurare veterinară, brutării etc.). Toate acestea se aflau fie în marș, fie în contact cu inamicul, într-un spațiu având o adâncime de circa 40 km și o lărgime de aproximativ 30 km.

În total, Armata 1 română va dispune de următoarele forțe și

mijloace de luptă: 78 batalioane, 58 escadroane (22 pedestre), 114 baterii (din care 36 de artilerie grea, 7 de 53 mm, 4 de mortiere de tranșee), 98 batalioane pionieri etc.

Efectivele sale, în ziua de 24 iulie / 6 august 1917, erau următoarele:

Categoria	FORȚE OPERATIVE			ETAPE			Total general
	Disponibili	Nedisponibili	Total	Disponibili	Nedisponibili	Total	
Ofițeri	3.203	147	3.350	532	40	72	3.922
Trupă	117.459	12.013	129.472	18.226	1.213	9.479	148.951
Cai	64.474	1.502	65.976	12.922	685	3.607	79.583
Trăsuri	14.356	350	14.706	3.179	-	3.179	17.885

Armata 1 română se învecina la stânga cu unitățile Armatei 6 ruse (comandant: generalul de cavalerie Țurikov), ce-și prelungește frontul până la Dunăre, iar la dreapta cu trupe din Armata 4 rusă, aflate în apărare, pe malul de nord al râului Putna, pe care urma să le înlocuiască în zilele următoare. Forțele acestei armate aliate măsurau 84 batalioane, 32 escadroane și 79 baterii, din care doar 9 erau grele.

Starea de spirit a trupelor române în ajunul mării bătălii, după cum reiese din numeroase mărturii, inclusiv din rapoartele Misiunii militare franceze, era excelentă: „*Succesul Armatei 2 - sublinia însuși generalul Berthelot - au ridicat moralul și au arătat [...] că neamțul poate fi învins. Ele [trupele române - n. n.] își apără propriul teritoriu și nu ne putem îndoi că se vor bate foarte bine*”.

Educația patriotică sistematică și cu multă grijă întreprinsă la toate nivelurile, munca devotată și apropierea realizată de ofițeri față

de ostașii lor, solidaritatea născută în fața atâtor suferințe și primejdii, alături de angajamentele anunțate de factorii politici conducători ai țării (împroprietărirea, votul universal ș. a.), au reușit să combată hotărâtor propaganda defetistă a agitatorilor bolșevici care începuseră să cutureiere frontul. Așa se și explică faptul de-a dreptul miraculos pentru unii din observatorii evenimentelor că armata română, în întregime, nu numai că va rămâne pe poziții, dar va da nenumărate probe de vitejie exemplară, în timp ce, tot mai frecvent, trupele rusești aveau să-și părăsească frontul, în debandadă, împușcându-și fără judecată chiar ofițerii care încercau să le rețină pentru a continua lupta.

Spațiul în care s-a desfășurat cea mai însemnată bătălie de pe Frontul Român din Primul Război Mondial prezenta o serie de particularități care au influențat substanțial dezvoltarea operațiilor militare.

Din punct de vedere geografico-militar, bătălia de la Mărășești a fost angajată spre limita nordică a „*Porții Focșanilor*”, marcată de o linie ce unește localitățile Panciu și Stoicani, cu o extindere spre Vest, incluzând spre finalul operației de apărare, atunci când ofensiva Armatei 9 germane avea să fie stopată, chiar depresiunea Vrancei. Partea centrală și limita estică a zonei acțiunilor de luptă erau formate din câmpie (sectoarele de câmpie ale Râmnicului, Siretului inferior și Tecuciului și glaciurile Râmnicului, Odobeștilor și Troțușului), cu înălțimi cuprinse între 17 și aproximativ 70 metri. Șesul este aici de factură joasă, fiind străbătut de la nord - vest spre sud - est de către cursul inferior al râului Siret. Din valea acestuia spre Vest, în întregul raion în care s-a derulat marea confruntare armată, terenul crește hipsometric, fiind „*marcat*” de o bordură deluroasă formată din înălțimi precum: dealul Căpățanei (694 m), dealul Deleanu, Măgura Odobeștilor (996 m), piemontul Zăbrăuțului, vârfurile Răchitașu (867 m) și Căiuți (960 m). Urmează apoi depresiunea Vrancei, dincolo de care se profilează culmile munților Vrancei (munții Sboina Neagră, cu vârfurile Coza - 1.629 m, Sboina Frumoasă - 1.657 m, culmea Lăcăuți - 1.777 m, munții Furu, cu vârful Furu Mare - 1.415 m).

Mutarea loviturii principale a Armatei 9 germane în dreapta Siretului va avea repercusiuni importante, mai ales asupra dezvoltării ofensivei în adâncime, atunci când forțele sale aveau să întâlnească obstacole desemnate de culmile Pietricica, Berzunți - cu vârful Măgura (984 m), apoi munții Nemira cu înălțimi de peste 1.640 metri, ceea ce va duce în fapt la „împotmolirea” lor în zone muntoase greu accesibile.

Ce privește rețeaua hidrografică, aceasta era „dominată” de cursul inferior, cu multe meandre, al Siretului, râu care formează în zona de curbură a Carpaților o luncă întinsă pe 3 - 5 km, udată din belșug de ape ce izvorăsc dinspre nord - vest, din munți. Principalii afluenți ai Siretului sunt râurile Șușița și Putna, care brăzdează relieful împădurit al Subcarpaților Vrancei și pe ale căror văi satele se înșirau unul după altul, coborând lin printre vii și lanuri mănoase de grâu. Majoritatea lor se aflau în mâinile inamicului.

Caracteristica principală a văii Siretului, ce are o lungime de 8 - 10 km, constă în faptul că malul stâng, unde se aflau dislocate trupele române, este mai drept și mai înalt ca malul opus, diferența de nivel mergând pe alocuri de la 30 - 40 metri la aproape 200 metri, ceea ce permitea o bună observare până la mari adâncimi în dispozitivul de atac advers, oferind totodată, condiții prielnice executării unui foc eficace de artilerie.

Așadar, atât prin configurația și particularitățile sale (lățimea = 40 - 80 m, adâncimea = 2 - 10 m, viteza curentului, natura malurilor și a fundului albiei, căile de acces spre cursul de apă etc.), cât și prin lipsa trecerilor fixe permanente - singurul pod metalic se afla la Cosmești -, Siretul reprezenta un obstacol natural redutabil; în plus, se adăuga densitatea destul de mare a cursurilor de apă de pe dreapta sa, până în zona subcarpatică: astfel, de la Sud spre Nord, se întâlnesc râurile Râmna, Milcovul, Zăbala, Putna, Șușița și mai în profunzime Troțușul, care traversează oblic (de la nord - vest la sud - est) fâșia în care trupele germane urmau să treacă la ofensivă.

Acoperirile naturale erau formate din întinse zone de culturi agricole în partea de câmpie, din livezi de pomi fructiferi și îndeosebi largi suprafețe cu viță de vie, în regiunile de deal. Perimetrul

subcarpatic și cel muntos erau acoperite aproape în întregime de păduri dense, excepție făcând culoarele ce se formează în lungul cursurilor de apă.

Regimul climatic general al regiunii este temperat continental, fiind variabil în funcție de formele de relief amintite ce o compun. Totuși, ceea ce trebuie remarcat este faptul că în vara aceluiași an 1917, în zona de șes din lungul Siretului - adică în sectorul unde au avut loc principalele lupte -, aveau să se înregistreze temperaturi deosebit de ridicate, ce au depășit sensibil mediile din anii anteriori, mai ales în prima parte a lunii august zilele fiind extrem de fierbinți (peste 35 ° C la umbră), la fel și nopțile călduroase (20 - 24 ° C), așa încât apele râurilor își pierduseră mult din debitul lor obișnuit. Căldura devenită adesea, în furnalul bătăliei, de nesuportat, ca și absența tot mai acută a apei potabile - prin secarea a numeroase fântâni - vor produce probleme complexe capacităților combative ale ambelor părți, accelerând istovirea fizică a luptătorilor și influențând negativ starea generală medico - sanitară și veterinară a trupelor și animalelor. Cazurile frecvente de infectare a rănilor ca și descompunerea rapidă a cadavrelor rămase pe câmpul de luptă, amenințând cu izbucnirea unor noi molime, aveau să pună la grea încercare serviciile sanitare respective.

Așadar, fâșia de front pe care inamicul intenționa să declanșeze atacul său decisiv apărea, la prima vedere, destul de favorabilă obținerii unui succes rapid ca urmare a întinderii ei în general plane, aparent cu puține obstacole naturale, și acestea de relativ mică importanță, oferind în schimb condiții bune de combinare a focului cu mișcarea, iar debitul scăzut al Siretului facilitând trecerile în mai multe sectoare. Dar o analiză mai atentă asupra terenului de bază evidențiază că lucrurile nu erau așa de simple pentru forțele ce se vor afla în ofensivă.

Rețeaua de comunicații din regiune era redusă; în afară de șoseaua și calea ferată Focșani - Adjud, orientate de la Sud către Nord, constituind și axul de deplasare în „*Poarta Focșanilor*”, celelalte sute erau dispuse, în general, oblic față de direcția de ofensivă a inamicului, mai importante fiind drumurile din lungul râurilor Putna și

Șușița. Pe măsură ce acțiunile ar fi evoluat spre Nord - ceea ce s-a și întâmplat - formele de relief creșteau hipsometric, conducând către culmile sudice ale grupeii centrale a Carpaților Orientali, adică într-un sector cu căi de acces tot mai puține și mai dificile.

În fine, amenajarea genistică din fâșia de apărare a Armatei 4 ruse, pe ale cărei poziții urmau să fie dislocate trupele Armatei 1 române, fusese doar parțial realizată, fiind pe alocuri discontinuă și în totalitate lipsită de adâncime, ceea ce afecta însăși stabilitatea efortului defensiv. Fusese organizată numai o primă poziție compusă din două tranșee continue, situate la aproximativ 150 - 200 metri una de cealaltă. Mai înapoi, la circa 700 metri, se găseau pozițiile rezervelor de regiment, formate dintr-o tranșee discontinuă, pentru ca în adâncime să fie executate doar unele lucrări de sapă, care mai mult jalonau raioanele de dispunere a acestor rezerve. În fața limitei dinainte a apărării fuseseră instalate unele baraje de sârmă ghimpată, dar și acestea erau lipsite de adâncime.

În zorii zilei de 24 iulie / 6 august 1917, forțele Puterilor Centrale au dezlănțuit ofensiva generală pe Frontul Român de la Mărășești. Timp de 29 de zile și nopți, până la 3 septembrie 1917, aici avea să se desfășoare cea mai importantă bătălie a armatei române din campania anului 1917, ca și de pe întregul front oriental din Europa.

Bătălia de la Mărășești a cuprins trei etape distincte:

etapa I: 24 - 30 iulie / 6 - 12 august, interval în care, introduse succesiv în luptă, unitățile Armatei 1 române au reușit să stăvilească, alături de forțele ruse, înaintarea inamicului, obligându-l să-și modifice treptat efortul în direcția nord - vest;

etapa a II-a: 31 iulie / 6 august - 13 - 19 august, în care Comandamentul român a preluat integral conducerea bătăliei, ziua de 6 / 19 august 1917 constituind, după expresia generalului Eremia Grigorescu (de la 30 iulie / 12 august, comandantul Armatei 1 române) „*mormântul ofensivei germane pe Frontul Român*”;

etapa a III-a: 7 / 20 august - 21 august / 3 septembrie, a marcat o ultimă zvâcnire a inamicului în intenția de a-și consolida pozițiile în vederea reluării ofensivei, eșuată, însă, în fața energiceii riposte românești.

Atacul declanșat de inamic în dimineața de 24 iulie / 6 august 1917, orientat dinspre sud spre nord și având ca pivot principal Corpul 1 Rezervă german (comandant: generalul Kurt von Morgen), reușea să străpungă, până în seara aceleiași zile, dispozitivul de apărare al Diviziei 34 ruse pe un front de aproape 10 km și o adâncime cuprinsă între 3 și 10 km, trupele inamice atingând un aliniament favorabil dezvoltării ofensivei în vederea forțării râului Siret (principalul punct de trecere fiind podul de la Cosmești). Succesul însă a fost de scurtă durată, pentru că intervenția eficientă a marilor unități ale Armatei 1 române, concentrate deja pe direcția Cosmești - Mărășești, introduse de urgență în operație în sprijinul forțelor ruse, a salvat situația critică creată.

A doua zi, Divizia 5 română (comandant: generalul de Brigadă Aristide Razu), susținută de artilerie, a respins atacul inamic reluat mai la vest de râul Siret, în sectorul dintre localitatea Doaga și calea ferată Focșani - Mărășești, mai cu seamă datorită vitejiei și spiritului de sacrificiu probate de ostașii Regimentelor 8, 7 și 32 Infanterie „*Mircea*”.

Rezistența dârză a românilor a determinat pe feldmareșalul Mackensen să mute efortul principal mai la vest de calea ferată Focșani - Mărășești. Introducând noi rezerve și întrebuițând gaze toxice, inamicul a atacat cu o deosebită violență în zilele de 26 - 27 iulie / 8 - 9 august, concomitent cu declanșarea ofensivei Grupului Gerok în sectorul Oituz, ținta imediată fiind încercuirea Armatei 1 române.

Ripostele ferme ale Diviziilor 9 (comandant: generalul de Brigadă Constantin Scărișoreanu) și 5 române, sprijinite, acum și de aviație, au reușit să restabilească situația, subliniind și defectiunile tot mai frecvente ale trupelor ruse aflate într-o retragere dezorganizată. Pătrunderea forțelor vrăjmașe pe o adâncime de 3 - 4 km nu a reușit să dezorganizeze apărarea română extrem de activă, iar contraatacurile întreprinse de ostașii noștri au produs inamicului grele pierderi în personal și material de război.

Intenționând să lichideze amenințarea creată prin pătrunderea realizată de germani în zona Doaga, în după-amiaza zilei de 28 iulie /

10 august, Comandamentul româno - rus a hotărât executarea unei contralovituri. Deși a înregistrat unele succese locale, ea nu și-a atins obiectivul, pentru că cele două divizii ruse, care trebuiau să participe la acțiune, au fost respinse de inamic și s-au retras precipitat, lăsând o pungă periculoasă în sectorul lor. Profitând de situația creată, a doua zi, 29 iulie / 11 august, marile unități adverse au avansat, atacând direct forțele care apărau gara și localitatea Mărășești; intervenția eroicelor regimente ale Diviziilor 9 și 5 Române a fost, și de data aceasta, hotărâtoare în oprirea asaltului german.

Întărind dispozitivul de atac cu faimosul „*Corp Alpin*” și realizând o mare densitate de forțe și mijloace, germanii au ocupat la 30 iulie / 2 august, localitățile Satul Nou și Panciu, periclitând pozițiile ambelor armate române, cu intenția de a le separa și, apoi, a le zdrobi pe rând.

La începutul celei de-a doua etape, forțele române erau întărite cu Diviziile 13 (comandant: generalul de Brigadă Ion Popescu), 10 (generalul de Brigadă Henri Cihoski) și, apoi, cu Divizia 14 (general de Brigadă Grigore Bunescu), sosite în marș forțat pe front. Sub noua comandă a generalului Eremia Grigorescu, căruia i s-au subordonat și trupele ruse ce mai acționau în sectorul Mărășești, Armata 1 reușea să respingă, la 31 iulie / 13 august, noile tentative de străpungere a frontului întreprinse de germani.

Într-o *Anexă* a „*Buletinului de informații*” al Marelui Cartier General Român din ziua de 10 / 23 august 1917 se sublinia: „*Toate atacurile disperate ale inamicului, în mase compacte, susținute de o numeroasă artilerie grea, s-au spulberat de liniile apărate cu îndărătnicie de bravele noastre trupe, cari, prin lupte crâncene corp la corp și contraatacurile energice ce au dat, au produs inamicului pierderi enorme [...]. Se citează cazul eroicului Regiment 32 «Mircea», ai cărui ofițeri și soldați în lupta din 31 iulie, lepădându-și ranițele, căștile și hainele, au pornit la atac numai în cămăși, cu baioneta la arme, punând pe goană pe inamic*”.

În această vreme, la Oituz, contraatacurile viguroase ale Armatei 2, comandată de generalul Alexandru Averescu, obligau Grupul Gerok să bată în retragere.

Zilele de 1 / 14 - 3 / 16 august au fost martore ale unor noi și aprige confruntări: încercările disperate ale inamicului de a pătrunde în dispozitivul defensiv român au fost, și de această dată, zădărnice prin eforturile exemplare ale comandamentului și ostașilor noștri, distingându-se mai ales trupele Diviziei 10 (luptele de la Chicera). Cu un avânt remarcabil, ele au intrat în luptă în prima linie de la comandant la cel din urmă soldat. Nici încercarea de a cuceri podul de la Cosmești nu a reușit, datorită hotărârii cu care s-au apărat Diviziile 5 și 14 române. Și tot la fel, la Muncelu, Armata 2 română, în cooperare cu unități rusești, a respins atacurile repetate ale inamicului.

În *Raportul nr. 18* din 5 / 18 august al Misiunii Berthelot se făcea precizarea: „*Este locul să adăugăm că aceste trupe [românești - n. n.] au luptat cu o energie demnă de elogii și că lor se datorează restabilirea și menținerea unei situații care altfel ar fi fost rapid disperată*”.

După alte două zile aparent mai liniștite, timp în care beligeranții și-au refăcut și regrupat forțele, la 6 / 19 august avea să se desfășoare confruntarea decisivă. După o formidabilă pregătire artileristică, forțele inamice, având patru divizii în prima linie, au atacat de la ora 7⁰⁰ în valuri, de la sud spre nord, paralel cu calea ferată Focșani - Mărășești; se viza ruperea centrului dispozitivului de apărare al românilor între localitatea Mărășești și pădurea „*La Răzoare*” și obținerea deciziei în bătălie. Repliindu-se la sud - est și nord de Mărășești, Divizia 9 română, ce forma aripa stângă, nu s-a mai clintit de pe aceste poziții, opunând un eroic „*Nici pe aici nu se trece !*”.

De asemenea, printr-o eficientă organizare a focului, Divizia 10, ce se găsea la aripa dreaptă a armatei, la nord - vest de pădurea „*La Răzoare*”, izbutea și ea să respingă asaltul inamic. Șocul cel mai puternic avea să-l primească însă Divizia 13. Presând puternic la dreapta ei, la joncțiunea cu Divizia 10, forțele germane au pătruns, către ora 10³⁰, pe un front de 150 de metri spre colțul de sud al pădurii „*La Răzoare*”. Mărășeștii erau acum amenințați cu învăluirea pe la nord, dar contraatacurile energice ale românilor i-au oprit, pe moment, pe atacatori. Impresionantă pentru modul în care au înțeles să-și apere

pământul patriei rămâne fapta eroică a companiei de mitraliori a căpitanului Grigore Ignat, care a barat la cota 100 (formă de teren care domina lunca Siretului și acoperirea dispozitivului artileriei române), timp îndelungat, printr-un foc nimicitor înaintarea adversă, până ce ultimul soldat și, apoi, chiar bravul comandant au căzut la datorie.

În aceste momente grele, comandantul Diviziei 13 a luat inițiativa, aprobată de generalul Grigorescu (care ordonase o manevră asemănătoare), împingând o parte din ultimele sale rezerve în zona de pătrundere a forțelor germane, concomitent cu pregătirea unui surprinzător și hotărâtor contraatac, cu ultimele două batalioane din rezerva de divizie. Cooperând exemplar, unitățile celor două Divizii 13 și 10 române reușeau să respingă, spre ora 13⁰⁰, ofensiva inamicului; cu rândurile rărite și dezorganizate, acesta și-a părăsit armamentul greu, retrăgându-se, pe pozițiile de plecare la atac din acea dimineață.

Ziua de 6 / 19 august 1917 s-a încheiat, astfel, cu înfrângerea Armatei 9 germane. Eșecul avea să determine curând, la 21 august / 3 septembrie, oprirea definitivă a acțiunilor ofensive ale Puterilor Centrale pe întregul front român. În această ultimă etapă, la Muncelu, la 21 august / 3 septembrie avea să cadă, în fruntea plutonului pe care-l comanda, cea care a însemnat o pilduitoare figură a devotamentului și spiritului de jertfă ale femeii române, sublocotenentul - erou Ecaterina Teodoroiu, Ioana d'Arc a României.

În Ordinul de zi al comandantului Armatei 1 române, dat la 7 / 20 august 1917, se arăta: „*La Mărășești și la Cosmești s-a dezlănțuit cea mai măreață și groaznică bătălie ce a purtat vreodată Țara Românească. În luptele crâncene și vijelioase, inamicul s-a izbit [...] de vitejia noastră ca de o stâncă neclintită [...] dovedind lumii, o dată mai mult, că nici pe aici nu se trece [...]*”. Prin amplexarea ei, prin extrema tensiune cu care s-au desfășurat confruntările directe dintre forțele adverse, dar mai ales prin implicațiile în plan politic și strategic, dramatica înfruntare din „*Poarta Focșanilor*” s-a ridicat la nivelul marilor operații ale primei conflagrații mondiale.

Zădărnicia planurilor Comandamentului Suprem al Puterilor Centrale, care viza obținerea unei victorii decisive și ocuparea totodată

a teritoriului românesc, a reprezentat o lovitură dată prestigiului său, slăbindu-i serios capacitatea de luptă angajată pe frontul de Est. Prin rezistența eroică a armatei sale, România a adus astfel, în timp, o contribuție substanțială la obținerea victoriei finale de către coaliția Antantei. Opirrea ofensivei generale a Puterilor Centrale a consemnat o categorică înfrângere a acestora pe plan strategic, succesul tactic realizat de inamic, îndeosebi în aria de acțiune a forțelor ruse, până la introducerea masivă în luptă a trupelor române, fiind plătit scump cu prețul a circa 65.000 de morți și dispăruți. Ziarul britanic „*The Halifax Evening Courier*” aprecia, la 1 septembrie 1917, că „*pierderile germane nu pot fi comparate decât cu cele de la Verdun*”.

Eroica rezistență a armatei române la Mărășești, alături de succesele repurtate la Mărăști și Oituz, în vara aceluiași an, avea să salveze pentru încă aproape o jumătate de an existența întregului front aliat din Europa. Zdrobirea ofensivei germane a însemnat, în primul rând, păstrarea intactă a teritoriului liber al Moldovei, acolo unde a continuat să-și exercite deplina suveranitate statul român. De pe acest teritoriu național Înaltul Comandament român a condus, în continuare, întregul efort militar al țării pentru înfrângerea inamicului și eliberarea pământului cotropit. Păstrarea statului propriu, a României libere, a reprezentat garanția esențială a continuării acestei lupte, menținând în mâinile ostașilor și ale întregului popor flacăra nestinsă a împlinirii idealului național - *întregirea statului independent al tuturor românilor*.

DIVIZIA 9 INFANTERIE PE FRONTUL DE LA MĂRĂȘEȘTI

Leonida Moise

Divizia 9 Infanterie reprezintă prima unitate militară înființată pe teritoriul dobrogean, după ce acesta a revenit la Patria - Mamă, în urma Războiului de Independență din 1877 - 1878.

Prin Înaltul Decret nr. 272, din 22 februarie 1878, se constituie în Dobrogea „*Divizia activă Dobrogea*”, cu misiunea de a apăra străvechiul pământ românesc dintre Dunăre și Mare. În anii care au urmat divizia este completată cu efective și material de luptă modern, iar în anul 1903 prin Ordinul nr. 15 primește denumirea de Divizia 9 Infanterie.

Destinul a făcut ca în confruntările militare din acest secol divizia dobrogeană să se afle în punctele cele mai fierbinți ale evenimentelor, de modul cum au acționat militarii dobrogeni a depins rezolvarea unor situații limită atât în primul război, cât și în al doilea război mondial.

Prin argumentația pe care o voi prezenta în continuare se poate aprecia, acum, la împlinirea a 80 de ani de la celebra bătălie pentru apărarea Mărășeștilor, că cele afirmate mai sus sunt probate de cel mai autentic eroism dovedit în dramatica încheștare, eroism care este consemnat în documentele de arhivă, și care din diferite motive a fost insuficient cercetat și adus în actualitate.

După o campanie grea și epuizantă, desfășurată pe Frontul de Sud, în care două elemente au determinat ca să se încheie lamentabil, insuficiența ajutorului aliatului rus, alături de inactivitatea Armatei de la Salonic și marile greșeli de comandament de la Turtucaia, Divizia 9 Infanterie, este retrasă de pe frontul dobrogean și participă la ultima

bătălie strategică de pe Argeș - Neajlov, iar în urma insuccesului armatei române este retrasă în Moldova.

Asemeni întregii armate române și ostașii dobrogeni - în pofida iernii grele și a privațiunilor de tot felul - au găsit resurse pentru a se organiza și instrui, beneficiind, în același timp, de asistență de specialitate din partea Misiunii Militare franceze și o dotare corespunzătoare cu material de război.

Pentru vara anului 1917, planurile de campanie ale statelor implicate pe frontul oriental, prevedeau acțiuni strategice de anvergură, cu scopul de a prelua inițiativa și a obține succese susceptibile să le aducă victoria.

Pentru Puterile Centrale operațiunile militare împotriva României trebuiau să se constituie în una din acțiunile decisive din 1917. Planul inițial al centralilor prevedea o ofensivă în Bucovina, spre sud de-a lungul Prutului, concomitent cu ofensiva altei armate în sectorul Nămolosa, unde frontul româno-rus trebuia rupt pentru a deschide drumul spre nord, între Prut și Siret. Scopul strategic era distrugerea armatelor româno - ruse din Moldova, ocuparea Moldovei și eliminarea României din război, situație ce ar fi permis deschiderea căilor de acces către Odesa și Ucraina.

Pe de altă parte, Marele Cartier General român prevedea pe baza „*Instrucțiunilor operative nr. 29*” și „*Ordinului de operațiuni nr. 31*” ca în colaborare cu forțele ruse să declanșeze două acțiuni ofensive de amploare: una în zona Nămolosa cu Armata 1 română și Armata 4 rusă, și a doua în zona dealului și a satului Mărășești, cu Armata 2 română și aripa dreaptă a Armatei 4 ruse.

Așadar, ambele tabere preconizau acțiuni ofensive cu caracter hotărâtor, care urmau să clarifice situația Frontului Oriental în vara anului 1917.

În aceste circumstanțe, are loc oprirea ofensivei ruse între Zborow și Nistru. Puterile Centrale trec la contraofensivă reușind destul de ușor să ocupe la 12 iulie Tarnopolul, iar armatele austriece să cucerească Galiția și Bucovina.

Paralel cu aceste acțiuni se declanșează ofensiva Armatei 2 române la Mărăști, operațiune încununată de succes. Din nefericire,

datorită insuccesului forțelor ruse din Bucovina, comandamentul rusoromân ordonă încetarea ofensivei, o parte din forțele ruse din această zonă a frontului fiind scoase și dirijate spre nordul Moldovei. Astfel, Corpul 40 rus, urma să fie înlocuit cu Armata 2 română, iar Armata 1 română să ocupe pozițiile deținute de Corpul 7 rus.

Această acțiune de regrupare trebuia începută la 23 iulie și finalizată la 28 iulie.

Ofensiva germană pe direcția Mărășești a început la 24 iulie, exact în momentul când forțele Armatei 1 se aflau în curs de ocupare a aliniamentului ordonat.

În dimineața zilei de 24 iulie, după o pregătire de artilerie de aproximativ opt ore, trei divizii din Corpul 1 Rezervă german atacă frontul Diviziei 34 ruse. Începe practic bătălia de la Mărășești. Scopul puternicului atac al armatei germane este serios resimțit de Divizia 34 rusă, care în urma unei palide rezistențe, permite pătrunderea inamicului pe o adâncime de 3 - 10 km. La orele 22, șeful de Stat Major al Corpului 7 rus, generalul Rostovțev, comunică Comandamentului Corpului 6 armată română: „...*trupele Diviziei 34 se retrag fără luptă ... soldații nu mai ascultă de ofițerii lor, la adăpostul întunericului fug ... propune ca trupele române să ocupe linia întâi de rezistență, nemaicontând pe soldații ruși*”.

La declanșarea bătăliei, Divizia 9 Infanterie avea în componere Brigada 17 Infanterie, formată din Regimentul 34 și Regimentul 40, Brigada 18 Infanterie cu Regimentul 35 și Regimentul 36 Infanterie, Brigada 9 Artilerie alcătuită din Regimentul 13 Artilerie și Regimentul 18 Obuziere, Regimentul 9 Vânători.

În noaptea de 26 / 27 iulie Divizia 9 Infanterie reușește să înlocuiască unitățile ruse de pe malul nordic al Văii Șușiței, având în stânga sa flancul drept al Diviziei 5 Infanterie. Ambele divizii române erau sub comanda generalului Eremia Grigorescu, comandantul Corpului 6 Armată.

În după-amiaza zilei de 27 iulie, după un bombardament intens de artilerie, către orele 17³⁰, mari unități germane atacă frontul apărât de Regimentele 34 și 36 Infanterie. Atacurile repetate ale inamicului nu reușesc să realizeze străpungerea, deși la flancuri exista

pericolul spargerii frontului. În aceste momente dramatice, batalionul comandat de maiorul Gheorghe Mihail din Regimentul 34 rezistă eroic, până la contraatacul eşalonului de rezervă; mai mult, acesta inițiază un contraatac în dispozitivul inamic, de unde ia 63 prizonieri și o importantă cantitate de material de război.

În urma acestor dure atacuri și contraatacuri, Divizia 9 Infanterie a avut serioase pierderi; Regimentul 34 Infanterie a mai rămas cu 40 ofițeri și 200 soldați din 3000 de luptători; din Regimentul 36 Infanterie s-a mai putut constitui o singură companie, iar Regimentul 9 Vânători a pierdut 15 ofițeri și aproximativ 500 de soldați.

În ziua de 29 iulie, deși cu pierderi foarte mari, trupele diviziei reiau atacul, dar focul puternic al inamicului le obligă să treacă la apărare. În această situație inamicul reia ofensiva pe tot frontul. Trupele diviziei duc lupte grele pentru menținerea pozițiilor de apărare, întărite cu Regimentul 35 Infanterie, și cu câte un batalion din Regimentele 40, 34 și 36 Infanterie aduse din rezervele diviziei.

Situația diviziei este foarte grea. În după-amiaza zilei, infanteria inamicului reușește să pătrundă pe direcția: gară - fabrica de rachete și satul Mărășești, iar alte forțe se îndreptau spre flancul și spatele dispozitivului de apărare al Regimentului 40 Infanterie. Sunt introduse în luptă ultimele rezerve, constituite din resturile Regimentului 9 Vânători și un batalion din Regimentul 36 Infanterie, care ocupă în grabă marginea de sud a localității Mărășești, fabrica de rachete și gara și împreună cu subunitățile Regimentului 40 Infanterie, care se repliază prin luptă, reușesc să oprească atacul inamicului.

Trupele diviziei au rezistat până la ultimul militar. Toți militarii de la ultimul soldat la comandantul Diviziei, generalul Scărișoreanu au acționat cu fermitate și spirit de sacrificiu reușind la capătul a trei zile epuizante de lupte să păstreze gara și satul Mărășești.

Între 30 iulie și 3 august pe frontul Diviziei 9 Infanterie se duc acțiuni locale, fiind respinse, rând pe rând, toate încercările inamicului de a cuceri sectorul apărât de Divizia 9 dobrogeană.

La 6 august, inamicul declanșează o puternică pregătire de

artilerie, în scopul reluării acțiunilor ofensive. Artileria română din acest sector execută o contrapregătire, care a dezorganizat forța dispozitivului de atac al adversarilor pe baza de plecare provocându-i pierderi de personal și tehnică de luptă. În urma pregătirii de foc, inamicul trece la atac, valuri după valuri, rândurile acestuia sunt secerate de focul infanteriei și artileriei. Cu toate pierderile suferite el a reușit să pătrundă în tranșeele noastre. Se duc lupte cu baioneta și grenada. Cu prețul unor mari pierderi, inamicul reușește să cucerească ruinele fumegânde ale fabricii de rachete de la sud de Mărășești aparate de Regimentul 9 Vânători.

La stânga, Regimentul 40 Infanterie, sub presiunea puternică a inamicului și supus unui violent bombardament de artilerie, se retrage prin luptă pe poziția a doua a cărei limită dinainte trecea pe marginea de sud a Viilor Negroponte - Gara Mărășești, marginea de sud Mărășești, unde luptele au devenit și mai înverșunate.

Focul precis executat de mitralierele instalate la ferestrele Gării Mărășești, precum și focul eficace al artileriei diviziei îl obligă pe inamic să se oprească, atacul acestuia fiind definitiv oprit.

La sfârșitul bătăliei de la Mărășești, generalul Eremia Teofil Grigorescu, comandantul Armatei 1 române transmite trupei un emoționant Ordin de Zi, în care se spunea printre altele: *„prin rezistența ce ați opus cu piepturile voastre la Mărășești ați făcut să se întunece visurile de cucerire ușoară a părții ce ne-a mai rămas din scumpa noastră țară. Ați făcut să reînvie în mintea tuturor amintirea glorioasă a faptelor străbunilor noștri. Fiți gata să arătați liftelor sălbatice că românul nu are de dat din pământul scump al țării decât locul de mormânt. Din sângele vostru se va ridica curat și măreț o țară românească a tuturor românilor”*.

Faptele de la Mărășești au reprezentat prin amploarea și importanța acțiunilor desfășurate cea mai strălucitoare izbândă a armatei române din întreaga campanie a Războiului de Întregire, putând fi pusă alături de marile bătălii de la Verdun și de pe râul Somme de pe Frontul Occidental, un model de competență militară și dăruire până la sacrificiul de sine.

Pentru modul exemplar cu care au acționat pe câmpul de

luptă, drapelele de luptă ale regimentelor Diviziei 9 Infanterie, precum și comandanții de subunități și unități au fost decorați cu cea mai înaltă distincție militară pe timp de război - Ordinul „Mihai Viteazul”, clasa a III-a.

Pentru ca urmașii glorioasei divizii dobrogene să-și amintească permanent de cei care în vara fierbinte a anului 1917 au dovedit cele mai înalte virtuți ale ostașului român, cu ocazia sărbătoririi a 40 de ani de la marea izbândă din Moldova, Diviziei 9 Infanterie i s-a acordat onorantul titlu de „Mărășești”.

NOTE:

Constantin Kirițescu - *Istoria războiului pentru întregirea României*, Editura Științifică și Enciclopedică, vol. II, București, 1919
- *România în anii Primului Război Mondial*, vol. II, Editura Militară, București, 1987

C. Găvănescul - *Războiul nostru pentru Întregirea Neamului. (August 1916 – Aprilie 1918)*, Iași, 1919.

I. Sichițiu, A. Ioanițiu - *Elemente de strategie*, Editura „Cartea Românească”, București, 1936

V. Budeanu - *Memorii din timp de pace și război*, Editura Militară, București, 1989

I. Gh. Pană - *În coloana eroilor dobrogeni*, Editura Militară, 1974

MAREȘALUL ION ANTONESCU ȘI RĂZBOIUL DE REÎNTREGIRE NAȚIONALĂ

Constantin Hlihor

Mareșalul Ion Antonescu a fost un om al timpului său. Un timp în care popoarele din centrul și sud - estul continentului prin proclamarea statelor naționale s-au sincronizat cu *Timpul Europei*.

Pentru români, mareșalul Ion Antonescu, prin ideal, dar și faptă, aparține generației Marii Uniri. Referindu-se la idealul generației sale, Ion Antonescu afirmă, la sfârșitul primei conflagrații mondiale, că realizarea unirii tuturor românilor într-un singur stat a fost un „*program, lăsat nouă, la 1599, ca o sfântă moștenire, de Marele și de veci neuitatul Mihai și urmărit neconținut de atunci de românii de pretutindeni: cuprinderea, reconstituirea Daciei Traiane*”¹.

Personalitate de excepție care poseda „*în cel mai înalt grad, inteligența, capacitatea și caracterul*”² a fost un „*actor*” de primă mărime pe teatrul acțiunilor militare pentru ștergerea granițelor impuse, arbitrar, românilor de Marile Puteri. A avut neșansa de a ocupa „*cu un grad prea mic un post prea mare*” după cum singur o afirma într-un memoriu adresat ministrului apărării naționale în martie 1938³. Din această cauză a fost de foarte multe ori un *mare absent* de

¹ Mareșal Ion Antonescu, *Românii. Originea, Trecutul, Sacrificiile și Drepturile lor*, Ediția a II-a, argument Valeriu Florin Dobrinescu, Editura Moldova, Iași, 1991, p. 6.

² Valeriu Florin Dobrinescu, Gheorghe Nicolescu, *Plata și răsplata istoriei. Ion Antonescu, militar și diplomat. (1914 - 1919)*, Institutul European Iași, 1994, p. 7.

³ A se vedea pe larg *Ion Antonescu. Citiți, judecați, cutremurați-vă*, Ediție îngrijită de Ion Ardeleanu și Vasile Arimia, Editura Tinerama, București, 1991, p. 8 - 31.

la festivitățile, aniversările și comemorările eroilor care și-au pus semnătura cu vârful baionetei pe actul de constituire a statului național unitar român.

Nu numai pentru că a crezut în dreapta judecată a istoriei, că adevărul trebuie să triumfe în cartea de istorie unde trebuie să fie așezat Ion Antonescu exact pe locul care i se cuvine în rândul eroilor reîntregirii neamului ci și pentru a i se face dreptate. „*Au trecut vremurile ! În întunericul lor s-au uitat faptele*”⁴, consemna Ion Antonescu în anul 1938 însă era *convins* că „*Istoricul de mâine va recunoaște însă, după cercetarea documentelor*”⁵ adevărul.

Astăzi, la 80 de ani, de la consumarea epopeii de la Mărășești și Oituz contribuția mareșalului Ion Antonescu la elaborarea planurilor și la conducerea operațiunilor militare din acele zile dramatice este mult mai cunoscută fără însă a fi elucidate, încă o serie de controverse și „*pete albe*”. Una din aceste controverse, care a făcut carieră, imediat după Primul Război Mondial, este paternitatea hotărârii privind declanșarea ofensivei de la Mărăști⁶.

Arhivele naționale păstrează un raport datat 1 iulie 1917 prin care comandantul Armatei a II-a române, viitorul mareșal Alexandru Averescu raporta Marelui Cartier General român că forțele din subordine și muniția sunt insuficiente pentru a îndeplini misiunea încredințată⁷. Ca răspuns la acest raport, șeful Biroului Operații de la Marele Cartier General, maiorul, pe atunci, Ion Antonescu a elaborat un referat prin care erau analizate punct cu punct, datele care conduceau, în opinia lui Averescu către o stare de insuficiență operativă a Armatei a II-a române.

Concluzia șefului Biroului Operații de la Marele Cartier General a fost una singură: Armata a II-a are capacitatea și posibilitatea de a trece la ofensivă⁸.

⁴ *Ibidem*, p. 12.

⁵ *Ibidem*.

⁶ Mareșalul Ion Antonescu, *Istoria mă va judeca*, p. 7 - 8.

⁷ Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Președinția Consiliului de Miniștri, Cabinet Militar Ion Antonescu, dosar nr. 130 / 1942, f. 20.

⁸ *Ibidem*, f. 21.

A urmat ordinul de trecere la acțiune. Acest document însă nu se găsește în arhivă. La începutul anului 1942 mareșalul Ion Antonescu a ordonat șefului Serviciului Istoric al Armatei, maior Eugen Niculescu, să alcătuiască un corpus de documente legate de activitatea sa desfășurată pe timpul cât a lucrat ca stat majorist la Marele Cartier General. Solicitându-i-se găsirea ordinului prin care s-a transmis trecerea la acțiune Armatei a II-a la Mărăști și care purta și semnătura maiorului Ion Antonescu, șeful Serviciului Istoric a raportat că acest document nu se găsește în arhiva Ministerului Apărării Naționale. Pe acest raport mareșalul a notat, la 20 februarie 1942: *„Este una (document n. a.) dar nu totul”*⁹.

În martie 1938 Ion Antonescu referitor la acest aspect afirma: *„În ajunul acestei operațiuni, la a cărei montare se lucrase două luni, repet în ajunul ei, generalul Averescu a aruncat o bombă”*. A trimis un lung raport a cărei parte finală o dau textual: *„Nu-mi iau răspunderea reușitei acțiunii care începe mâine deoarece nu am trupe, nici munițiuni suficiente”*. Bomba a produs stupefacție și, după cum era și natural, a intimidat.

Regele a convocat imediat - noaptea - pe generalii Berthelot, Toherbatchef și Prezan.

În cursul discuțiilor Toherbatchef a declarat că la ruși, când un comandant de armată rusă arată că nu-și ia răspunderea unei operațiuni, comandantul superior nu are altceva de făcut, după lege, decât să-l asculte sau să-i ia, pe răspunderea sa, comanda.

Afirmarea a determinat ezitarea.

Văzând că timpul trece și că ora când trebuia să înceapă să vorbească tunul se apropie am redactat, fără să cer autorizare de la nimeni, următorul ordin către Armata a II-a:

„Executați operațiunea pe răspunderea M. C. G.” și l-am supus spre semnare generalului Prezan.

Acesta, cu curajul de care a dat dovadă în toate acțiunile mari, în momentele grele de atunci, l-a semnat fără ezitare.

Domnul mareșal Prezan trăiește. El poate să confirme și acest fapt. Se cunosc și rezultatele și muzica care a fost făcută.

⁹ *Ibidem.*

Eroii au ieșit ca ciupercile. De episodul de mai sus s-a omis întotdeauna, de atunci și până astăzi, să se pomenească și la solemnități și, mai ales, în faimoasele „*Notițe zilnice*”.

„*Douăzeci de ani am urmărit această tactică, am tăcut și surâs.*

Actul original a dispărut. Adevărul istoric stă însă, totuși, închis în arhiva statului. Nu poate să dispară și nu poate să fie denaturat.

Nu este rușine să împărți gloria cu alții. Nici nu se mai poate în condițiunile actuale de război, să o ai singur. Este însă, o crimă să nu o recunoști pe a altora.

Așa face un adevărat glorios soldat”¹⁰.

Se va cunoaște vreodată adevărul ? !

Numai puțin elucidată este și situația de criză care intervine la un moment dat pe frontul Mărășeștilor. Mareșalul Ion Antonescu afirmă: „*Cât privește Mărășești reamintesc de asemenea, că în momentele de cea mai dezesperantă și acută criză toți conducătorii de la Iași au hotărât, sub presiunea Comandamentului rus, retragerea. Când mi s-a cerut să traduc în ordin această hotărâre am obiectat cu brutalitate.*

« *Dacă ne ridicăm de la Mărășești nu ne mai oprim nici la Nistru. La Mărășești trebuie să învingă sau să moară poporul român. Altfel pierе în dezonoare. Eu nu redactez și nici nu contrasemnez ordinul de retragere ».*

Trântind ușa și coborând la Hughes, am redactat, am semnat pe generalul Prezan și am transmis, martori fiind Condiescu și Filimon, cunoscutul ordin de rezistență pe loc până la moarte.

Dacă am fi fost înfrânți, aș fi fost desigur și pe bună dreptate, judecat, condamnat și pus la stâlp pentru rebeliune”¹¹.

Generalul Alexandru Lupescu, subșeful de Stat Major al Marelui Cartier General în Foaia Calificativă întocmită pentru subordonatul său, locotenent - colonel Antonescu Ion nota în legătură cu activitatea acestuia pe timpul cât a fost „*capul*” Secției Operațiilor

¹⁰ *Ibidem.*

¹¹ *Ibidem.*

din Marele Cartier General al Armatei: „Pentru toată această activitate a fost excelent apreciat de precedentul meu, Generalul Cristescu, și propus la înaintare excepțională. (Nota a dispărut de la M. R.)”¹². După ce sunt înșirate calitățile tânărului ofițer de Stat Major generalul Lupescu adaugă: „În urmă, în noianul activității, foarte pricepute și devotate, energică și foarte rodnică, se disting următoarele opere de cea mai mare importanță: 1. Planul de operații al ofensivei din iulie; 2. Planul defensiv de la Mărășești și Trotuș dovedind o deosebită aptitudine de prevederi și oportunitatea în aprecierea situațiilor și propunerea la timp a mijloacelor...”¹³.

Cercetarea de arhivă nu numai că a confirmat aprecierile, din epocă, a șefilor ierarhici pe care Ion Antonescu i-a avut în timpul operațiunilor militare din vara anului 1917 dar a și condus pe unii din cei mai apreciați cercetători ai vieții și carierei mareșalului la concluzia că acesta „a avut un rol important în pregătirea și conducerea bătăliilor din vara anului 1917, când armata română a obținut victorii strălucite la Mărășești, Mărăști și Oituz”¹⁴.

Analiza documentelor întocmite de Ion Antonescu în timpul campaniilor armatei române din anii 1916 - 1919 evidențiază nu numai calitățile de stat majorist care au stârnit, deopotrivă, elogi dar și invidii ci și o extraordinară capacitate de a descifra mutațiile care, spre finalul conflagrației, se produsese, deja, în purtarea războiului ca urmare a apariției și utilizării gazelor de luptă, a tancului și în special a aviației¹⁵.

Observa, cu temeii, Ion Antonescu, încă de pe timpul pregătirilor pentru vara „fierbinte” a anului 1917 că războiul a devenit dintr-unul de poziție, unul de mișcare. Prin urmare, la 3 februarie 1917, respingea o cerere a Diviziei a 15-a română de a fi dotată cu obuziere de tip „Aasen” deoarece caracteristicile tehnico - tactice ale acestuia făceau ca el să nu mai fie „de vreun folos infanteriei într-un

¹² Apud Valeriu Florin Dobrinescu, Gheorghe Nicolescu, *op. cit.*, p. 98.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Ibidem*, p. 15.

¹⁵ Mareșal Ion Antonescu, *Istoria mă va judeca*, p. 8.

război de mișcare”¹⁶. Obuzierelor „Aasen” ca și a mitralierelor de poziție, Ion Antonescu le vedea locul și rolul pe *poziții de apărare* organizate pe direcția cea mai probabilă de efort a inamicului. Această direcție a fost, în concepția lui Ion Antonescu zona dintre Siret și Prut unde, opina că „*va fi adevărata rezistență*”¹⁷. Istoria și evoluția evenimentelor i-au dat dreptate.

Ulterior, Ion Antonescu, a militat pentru războiul de mișcare. A fost printre pușinii militari din Europa, într-un timp dominat de ideea războiului de poziție, care a intuit corect că viitorul război nu va mai semăna cu Primul Război Mondial¹⁸. Din nefericire n-a fost auzit și nici ascultat. Consecințele au fost dramatice și dureroase pentru români. În vara anului 1940 au fost plătite toate erorile de doctrină și politică militară. Ion Antonescu a fost din această perspectivă o „*Cassandra a României*”.

¹⁶ Apud Valeriu Florin Dobrinescu, Gheorghe Nicolescu, *op. cit.*, p. 15.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ A se vedea pe larg, *Sinteza mișcării*, în vol. *Istoria mă va judeca*, p. 47 - 70.

CAMPANIA ANULUI 1917 ÎN VIZIUNEA A DOI MAREȘALI: CONSTANTIN PREZAN ȘI ION ANTONESCU

Adrian Pandea

Lucrările istoriografice și memorialistice românești referitoare la Campania anului 1917 nu sunt puține la număr. Majoritatea lor au meritul de a lumina, într-o măsură mai mare sau mai mică, un aspect sau altul al încheșării armate și politice din acel an de cumpănă al Războiului de Întregire Națională. Dacă memorialistica a pus în evidență - cum era și de așteptat - nu numai victoriile, în schimb, istoriografia a marșat îndelung și nu rareori, deformant asupra glorioaselor bătălii de la Mărăști, Mărășești și Oituz.

Chiar faimoasa lucrare a lui Gheorghe Dabija, care se abate de la această regulă, o face numai pentru a lăsa povara victoriei în exclusivitate pe umerii lui Alexandru Averescu.

În fond, anul 1917 pe Frontul Român este delimitat de speranță întruchipată: oprirea înaintării inamice la porțile Moldovei și debutul reorganizării și refacerii armatei române - și deznădejde - generată de impunerea Armistițiului de la Focșani și de primejdia pe care o reprezentau trupele rusești bolșevice. Bătăliile din vară reprezintă, fără îndoială, apogeul acestui an de război nu numai în România, dar chiar în Europa. Tensiunea lor nu poate fi omisă numai prin confruntarea armatei.

Referindu-ne strict la memorialistică, trebuie să observăm că, exceptându-l pe Alexandru Averescu, ceilalți mari actori români ai evenimentelor din 1917 nu și-au încredințat mărturiile posterității. Ne referim în special la generalii Constantin Christescu și Eremia Grigorescu și la mareșalii Constantin Prezan și Ion Antonescu. Cum însă, în ultimii ani, cercetarea istoriografică a scos la iveală numeroase documente inedite, aparținând, în special, lui Prezan și Antonescu,

creдем că este posibil să conturăm tabloul anului 1917 așa cum a fost văzut el de cel mai faimos cuplu de comandă al armatei române ¹.

Referirile celor doi la anul 1917 sunt, desigur, prin forța împrejurărilor, fragmentare și, din acest motiv, ele par uneori insuficient de clare, cel puțin în raport cu dorința cercetătorului de astăzi. Un alt aspect care cere multă atenție în descifrarea fragmentelor menționate este faptul că atât Prezan, cât și Antonescu, atunci când au scris despre Primul Război Mondial, au răspuns unei „provocări”. Relatarea lor are, așadar, un caracter preponderent polemic. De altfel, ambii aveau credința că, într-un fel sau altul, accesul la adevărul acelor zile fusese obturat în mod deliberat de către cei interesați. Și ne referim nu numai la convingerea lui Prezan că există „*fapte din marele nostru război pentru care nu există acte*” sau a lui Antonescu că „*secretul multora din faptele mele, care, deși au influențat drumul nostru istoric, nu sunt totuși cuprinse în documente*” ², ci și la constatarea făcută de amândoi că anumite „*acte*” pur și simplu au dispărut. Astfel, Prezan reclamă o convorbire la Hughes din timpul bătăliei de la Mărășești, iar Antonescu un ordin dat înaintea celei de la Mărăști. Cele două documente ar fi fost, după opinia celor doi, revelatoare pentru contribuția lor determinantă la desfășurarea evenimentelor din vara anului 1917.

Suntem convinși că, dacă timpul le-ar fi permis, atât Prezan, cât și Antonescu și-ar fi publicat în cele din urmă memoriile cu privire la Primul Război Mondial. După practica vremii, și unul și celălalt păstrau în arhiva personală, în original sau în copie, acte revelatoare

¹ Ne referim, în primul rând, la Ion Pavelescu, Adrian Pandea, Eftimie Ardeleanu, *Proba focului. Ultima treaptă spre Marea Unire*, vol. I, Editura Globus, București, 1991; A. Pandea, Eftimie Ardeleanu, *Din dosarul secret al mareșalului Constantin Prezan* în „*Revista de Istorie Militară*”, nr. 5, 6 / 1996, nr. 1 / 1997; Ion Antonescu, *România. Originea, Trecutul, Sacrificiile și Drepturile lor*, Ediție Ilie Schipor, Editura Clio, București, 1990; Ion Antonescu, *Citiți, judecați, cutremurați-vă*, Ediție Ion Ardeleanu și Vasile Arimia, Editura Tinerama, București, 1991; Mareșal Ion Antonescu, *Epistolarul Infernului*, Ediție Mihai Pelin, Editura Viitorul Românesc, București, 1993.

² Ion Antonescu, *Citiți...*, p. 9.

despre desfășurările politico - militare din anii Războiului de Întregire Națională. Mai mult, deținem informația că memoriile mareșalului Prezan erau redactate la data încetării sale din viață.

Până acum însă, nici exemplarul care ar fi trebuit să se găsească în arhivele militare, nici cel care, poate, a fost ridicat de Securitate de la Schinetea nu și-au făcut apariția. Timpul nu este pierdut.

Referirile, chiar fragmentare, ale celor doi mari comandanți la momentele decisive ale Campaniei anului 1917 au o însemnătate deosebită. Nimeni nu poate ignora faptul că tot ceea ce s-a întâmplat, cel puțin din punct de vedere militar, pe Frontul Românesc în 1917 a fost supus deciziei lui Prezan și Antonescu. Caracterul autoritar al conducerii exercitate de cei doi, recunoscut de altfel și în epocă și după aceea, cel puțin în latura sa negativă - avea de altfel să-i coste pe cei doi imediat după război, intrarea într-un con de umbră absolut nemeritat și care, cel puțin în cazul lui Ion Antonescu, a avut accente de-a dreptul dramatice.

De aceea, simțim nevoia să readucem aminte faptul că, așa cum arăta Antonescu, planurile bătăliilor din 1917, de foarte multe ori, chiar ordinele de operații fundamentale au fost opera tandemului care asigura comanda armatei române. Accentuăm asupra acestui adevăr pentru că, o bună perioadă de timp, bătăliile de la Mărăști, Mărășești și Oituz, deși mereu evocate de acorduri triumfale, au fost prezentate rupându-se armata română de conducerea ei supremă. Or, victimele acestui reduționism ideologic, au fost, alături de regele Ferdinand și de Ion I. C. Brătianu, Prezan și Antonescu.

Una din primele chestiuni elucidate de fragmentele la care ne referim este cea a planului ofensivei românești din vara lui 1917. Conform mărturiei lui Prezan, în pofida opoziției lui Averescu - care revendicase lovitura principală pentru armata sa - și a luptei de decizie inițiale a Regelui, „*ofensiva de la Nămolosa*” a fost sancționată pozitiv de generalul Alekseev, șeful Stavkăi, în cursul întâlnirii de la Moghilev din primăvara anului 1917. După cum explică Prezan, aprobarea planului de operații românesc, alcătuit de Alexandru Averescu, de către Alekseev, cel despre care știm că nu nutrea tocmai

simpatie față de armata română, s-a datorat faptului că varianta expusă de generalul rus se apropia în mare măsură de cea propusă de Marele Cartier General Român. A mai contat, se pare, și faptul că noul comandant al trupelor rusești pe Frontul Românesc, generalul Scerbacev, abia instalat, nu avusese timpul necesar pentru a-și forma o părere despre situația din Moldova³.

În plus, Memoriul lui Prezan din 1927 relevă o ultimă tentativă făcută de generalul Averescu de a contracara planul ofensivei de la Nămolosa. Plasat de Averescu la 30 mai 1917 și de Prezan, mai vag, în iunie, Consiliul de Război prilejuit de stabilirea ultimelor detalii înainte de declanșarea operațiilor a fost o nouă confruntare Averescu - Prezan. Mai interesant este faptul că Prezan a adăugat memorialului său și o scrisoare a generalului rus Scerbacev care confirmă întru totul varianta șefului Marelui Cartier General⁴.

Ceea ce a dorit de fapt Prezan a fost să releve slăbiciunea planului prezentat de „*adversarul*” său: o manevră care presupunea trecerea munților de două ori (!), o dată spre Târgu Secuiesc, a doua oară, spre sud - est prin valea Buzăului. În „*Notițele zilnice*”, Averescu prezintă proiectul său de o asemenea manieră încât nu pare să fie vorba de o acțiune riscantă⁵. Cu alte cuvinte, Prezan voia să-i demonstreze peste ani lui Averescu că tocmai gradul de risc ridicat pe care acesta îl imputa „*ofensivei de la Nămolosa*” era cel care caracteriza și propriul său proiect de operații.

„*Bomba*” în privința bătăliei de la Mărăști și, în special, a conduitei generalului Alexandru Averescu o produsese însă Ion Antonescu care afirmă că acesta, în ajunul declanșării operațiilor, ar fi trimis un raport în care își declină orice răspundere pentru reușita acțiunii din cauza lipsei de trupe și de muniții.

Raportul lui Averescu - despre care acesta nu pomenește nici măcar în treacăt în „*Notițele zilnice*” - a provocat un moment de

³ A. Pandeia, Eftimie Ardeleanu, *Din dosarul secret...*, în R. I. M., nr. 5 / 1996.

⁴ Arhivele Militare Române (în continuare se va cita : A. M. R.), fond 9 – 18 / 52, dosar nr. 212, f. 25 – 26.

⁵ Mareașal Alexandru Averescu, *Notițe zilnice din războiul*, vol. II, Ediție Adrian Pandeia și Eftimie Ardeleanu, Editura Militară, București, 1992, p. 136 – 139.

ezitare la nivelul comandamentului suprem român - în condițiile în care Scerbacev afirmase că, în asemenea cazuri, are loc o schimbare la comandă - rezolvat însă de intervenția energetică a lui Antonescu care a redactat un ordin către Armata 2 în care se cerea declanșarea ofensivei „pe răspunderea M. C. G.”. Prezan - spune Antonescu-, „cu curajul de care a dat dovadă în toate acțiunile mari, în momentele grele de atunci”, a semnat ordinul „fără ezitare”⁶.

Despre documentele originale care atestau acest comportament al lui Averescu susținea Ion Antonescu că au „dispărut”⁷. Trebuie să facem însă două observații. În primul rând, Prezan - invocat de altfel de Ion Antonescu ca „martor principal” - trece sub tăcere tocmai acest moment, deși el ar fi putut constitui o lovitură mortală pentru arogantul Averescu, cel care, între altele, nu a făcut economie de pagini în memoriile sale pentru a demonstra că singura victorie a armatei române s-a produs la Mărăști și i s-a datorat în exclusivitate. În al doilea rând, cu sprijinul afirmațiilor șocante ale lui Antonescu, menționăm răspunsul extrem de detaliat pe care acesta l-a întocmit în 26 martie 1918 la un raport al lui Averescu din august 1917. Inițial, intervenției lui Averescu i s-a răspuns la 6 august, foarte documentat, sub semnătura lui Prezan. Revenirea lui Antonescu din martie 1918, puțin timp după înlocuirea lui Averescu de la Președinția Consiliului de Miniștri și în preajma păcii de la București, avea probabil menirea să servească la „facerea istoricului armatei”, cum nota în rezoluția pusă pe referat de Constantin Prezan. Ei bine, în acest document de mari dimensiuni, Antonescu nu uită să amintească episodul premergător bătăliei de la Mărăști: „Câteva zile înaintea acțiunii, armata a trimis raportul nr. 1.807 / 1917, prin care comunică că, din cauza insuficienței munițiilor ce i s-au alocat și a forțelor ce i s-au destinat (...) nu-și ia răspunderea reușitei operațiunilor”⁸.

⁶ Ion Antonescu, *Citiți...*, p. 13 – 14.

⁷ *Ibidem*.

⁸ Marele Cartier General al Armatei Române, *Documente 1916 - 1919*, Editura Machiavelli, București, 1996, p. 228 – 244.

În privința bătăliei de la Mărășești, nu vrem să aducem în discuție întreaga problematică a crizei de comandament ce a culminat cu înlocuirea generalului Christescu cu generalul Eremia Grigorescu la comanda Armatei 1.

Subliniem că există, totuși, diferențe sensibile între versiunile prezentate de Prezan și Antonescu, în sensul că amândoi încearcă să-și atribuie paternitatea ordinului de rezistență dat generalului Grigorescu. Prezan crede că refuzul său de a admite retragerea și „*întrevederea sa*” cu generalul Scerbacev au fost determinante pentru evoluția cunoscută a operațiilor de la Mărășești. În schimb, Antonescu susține că atunci când i s-a cerut să traducă în ordin „*hotărârea de retragere*”, a obiectat „*cu brutalitate*”. Or, lui nu-i putea cere așa ceva decât șeful său, Constantin Prezan. Mai mult, de astă dată el spune textual că „*am semnat pe generalul Prezan și am transmis (...) cunoscutul ordin de rezistență pe loc până la moarte*”⁹. De altfel, Antonescu crede că, în caz de înfrângere, ar fi fost judecat și condamnat „*pentru rebeliune*”. Mesajul este cât se poate de clar: inițiativa i-a aparținut de această dată în exclusivitate.

Tot în legătură cu bătălia de la Mărășești subliniem că există însă suficiente neclarități în legătură cu demiterea generalului Constantin Christescu de la comanda Armatei 1.

Prezan susține, aproape sub prestare de jurământ, că inițiativa schimbării a aparținut în exclusivitate Marelui Cartier General care îl acuza pe Christescu de lipsă de decizie și de ... nervi tari. Pe de altă parte, tot Prezan afirmă că misiunea generalului Christescu era doar de a pregăti operația de la Nămolosa, el urmând să predea comanda prințului Carol, propus de șeful Marelui Cartier General.

Cu alte cuvinte, un personaj de care te puteai dispensa la nevoie.

Există, desigur, varianta avansată de Constantin Argetoianu care susține că în geanta cu documente a colonelului Alexandru Sturdza s-ar fi găsit o scrisoare a lui Christescu conținând aprecieri prea puțin măgulitoare față de capacitățile de comandă ale regelui

⁹ Ion Antonescu, *Citiți...*, p. 12 – 13.

Ferdinand ¹⁰. Este totuși greu de crezut că „răzbușarea” suveranului, prin intermediul lui Prezan, s-ar fi produs chiar în timpul unei bătălii de care, așa cum se susține în ordinele Marele Cartier General român, depindea soarta neamului.

Mi se pare infinit mai plauzibilă varianta recuzării de la comandă a lui Christescu de către ruși, deși această ipoteză este respinsă în mod categoric de către Prezan în memoriul din 1927. Totuși, noi am descoperit un ordin al generalului Scerbacev datat 1 august 1917 care schimbă oarecum datele problemei. „*Cu câteva zile în urmă - se arată în acest document - am atras atenția asupra unor neajunsuri existente în conducerea Armatelor 4 (rusă) și 1 română și a dezacordurilor (subl. ns.) în acțiunile acestora. La cererea mea în acest sens, comandantul Armatei 1 române, generalul Christescu, a fost înlocuit cu generalul Grigorescu subordonat mie, prin unificarea acțiunilor cu cele ale generalului Ragoza*” ¹¹.

Fără îndoială că această mărturie nu confirmă decât indirect ipoteza sacrificării lui Christescu în „beneficiul” relațiilor de comandament româno - ruse.

Cum nu putem formula încă un verdict definitiv în această chestiune, ne rămâne constatarea că și acum, după 80 de ani, sunt încă suficient de multe aspecte neelucidate ale unor bătălii despre care există credința falsă că s-a spus „*totul*”.

În fine, nu putem încheia considerațiile noastre referitoare la comentariile lui Prezan și Antonescu asupra evenimentelor din 1917 fără a aminti despre modul în care aceștia au reflectat relațiile cu Aliații.

În privința armatei ruse - sau cel puțin a acelei părți care s-a „*bolșevizat*” - părerile celor doi converg către caracterizarea de „*trădare*”, accentele puse de Ion Antonescu (în răspunsurile

¹⁰ Constantin Argetoianu, *Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri*, vol. al III-lea, partea a V-a, (1916 - 1917), Ediție de Stelian Neagoe, Editura Humanitas, București, 1991, p. 185.

¹¹ A. M. R., fond 948 / 52, dosar nr. 230, f. 102.

la memoriile ce i-au fost adresate de oamenii politici în anii celui de - Al Doilea Război Mondial) conturând o imagine cu mult mai dramatică decât cea luată în calcul, de obicei, de istoriografia românească. Umilirea în raporturile de comandament cu rușii, comportamentul trupelor rusești foarte asemănător cu al unor ocupanți, abuzurile de tot felul, culminând cu ridicarea în sulite a copiilor români de către cazaci nu mai pot fi apreciate doar simple exerciții de propagandă anticomunistă.

Cum se știe, în cele din urmă conflictul dintre cei doi aliați a fost rezolvat prin intervenția armatei române care a anihilat pericolul reprezentat de trupele rusești bolșevizate. În privința dramaticelor zile în care s-a hotărât dezarmarea bandelor bolșevice de la Socola, Prezan și Antonescu au versiuni asemănătoare până la paternitatea hotărârii de intervenție armată. „*Scenariul*” este asemănător cu cel prezentat de noi în cazul bătăliei de la Mărășești, cu deosebirea că, de această dată, acțiunea celor doi a fost mai curând complementară. Fără a avea documente probatoare, suntem convinși că cel care a impus soluția de forță în privința trupelor rusești bolșevizate a fost Ion Antonescu. De altfel, Prezan recunoaște în acțiunea Brigăzii de Grăniceri împotriva bolșevicilor de la Socola a fost inițial comandată de Brătianu datorită implicațiilor sale politice. Cum situația tergiversa, Prezan a făcut uz de amicitia care îl lega de Scerbacev, generalul rus fiind acela care s-a adresat ultimativ guvernului de la Iași, pentru a soluționa chestiunea pericolului bolșevic. Rezultatul a fost zbuțumatul Consiliu de Miniștri din 8 / 9 decembrie 1917 care, îmboldit de Prezan, a decis în cele din urmă să autorizeze intervenția armatei române. Să menționăm că prezența și insistența lui Prezan la Consiliul evocat este confirmată pe deplin de Ion Gh. Duca în memoriile sale.

În concluzie, soluției militare impusă de Antonescu, Prezan i-a grăbit „*dezlegarea*” din punct de vedere politic. Sugestiv este faptul că Prezan scrie că, deși a primit aprobarea numai pentru acțiunea de la Socola, Marele Cartier General a extins cu de la sine putere anihilarea trupelor rusești bolșevizate la întreg teritoriul aflat la acea dată sub jurisdicție românească.

Și în privința raporturilor cu Misiunea Militară franceză, Ion Antonescu a simțit nevoia să aducă unele precizări. Fără a nega rolul pe care aceasta l-a jucat în refacerea și reorganizarea armatei române, Antonescu a condamnat însă, în termeni neechivoci, asemenea lui Averescu, rolul jucat de „*consilierii tehnici*” francezi plasați la nivelul eșaloanelor de comandă și, mai ales, maniera în care o bună parte din aceștia și-au interpretat partitura. Mai mult, el a avertizat asupra faptului că parte din greșelile Marelui Cartier General în faza finală a Campaniei din 1916 au fost determinate de incapacitatea generalului Dumitru Iliescu de a se opune soluțiilor impuse de generalul Berthelot. Pe acest fond, Antonescu a subliniat în repetate rânduri, că de la venirea sa în Biroul Operații al Marelui Cartier General, acolo nu a mai călcat picior de francez, lucru confirmat de altfel și de Constantin Prezan.

Astăzi, când din motive conjuncturale, rolul Misiunii Militare franceze este doar supus atenției istoricilor, ar fi poate de așteptat ca afirmațiile lui Antonescu să nu mai fie trecute cu vederea. Și nici ceea ce nota Berthelot în jurnalul său cu privire la capacitățile militare ale românilor. Sigur că România avea și are o datorie de onoare față de Franța, dar aceasta include și adevărul.

ION ANTONESCU ȘI MISIUNEA BERTHELOT ÎN 1917

Gheorghe Nicolescu

Aportul Misiunii Berthelot la reorganizarea armatei române a fost pozitiv, în pofida unor contradicții inevitabile, mai ales atunci când sunt în criză o mare putere și un stat mic. Componentii Misiunii franceze, în general, s-au mărginit la rolul care le fusese fixat inițial de conducerile celor două țări. Încă de la începutul venirii în România, o minută franceză sublinia: „*Rolul generalului Berthelot este deci acela al unui sfătuitor care nu are calitatea de a da ordine*”¹. Oricum, activitatea Misiunii s-a derulat pe fondul prezenței în România a doi factori militari străini: francez și rus. Trei probleme: 1) tranzitul de armament și alte materiale din Franța și Anglia prin Rusia; 2) stabilirea zonei de reorganizare a armatei române; 3) natura și statutul Misiunii Militare franceze în raport cu poziția deținută față de autoritatea statală și militară română de la Iași, de către forurile de comandă ruse și-au pus amprenta asupra activității Misiunii Berthelot². De la început, rușii nu au agreeat rolul Misiunii. Hotărârea de revocare a generalului, din martie 1917, și înlocuirea cu colonelul devenit general Joseph Vuillemin nu s-a produs, ea semnificând, prin materializare, ca autoritatea militară supremă rusă să devină un filtru unic al activității instructorilor francezi din România.

Un rol important în anularea deciziei de rechemare, neagreată de autoritățile române, l-a avut ministrul Albert Thomas, care, prin mai multe telegrame, adresate celor mai importante personalități din

¹ *România în anii Primului Război Mondial*, București, Editura Militară, 1987, vol. II, f. 100.

² *Ibidem*, p. 100 – 102.

Franța, a arătat că Vuillemin, propus ca succesor, deși „*un excellent tehnician*”³, nu avea calitățile necesare să conducă o asemenea misiune.

Ca șef al Biroului Operațiilor din Marele Cartier General, maiorul și apoi colonelul Ion Antonescu a avut un rol important în cooperarea cu Misiunea Berthelot. Ion Antonescu a fost preocupat, mai întâi, de o justă repartitie a materialului de război. Astfel, la 3 februarie 1917, la o cerere a Diviziei a 15-a, Antonescu observa că obuzierul Aasen, care făcea obiectul unui raport către Corpul I Armată, avea, în cursul unui război de poziție, fie un rol **ofensiv**, fie un rol **defensiv** dar, în nici un caz, el nu putea fi de vreun folos infanteriei într-un război de mișcare⁴. În schimb, ofițerul român îl vedea util infanteriei pe poziții organizate sau în curs de organizare între Siret și Prut: acolo, opina el „*va fi adevărata rezistență*”⁵. Propunerea sa viza ca obuzierele Aasen să fie depozitate înapoia liniilor fortificate și pe stânga Siretului la trei centre corespunzătoare celor trei zone și în proporție cu natura sectoarelor care urmau să fie deservite.

În ce privește folosirea mitralierelor de poziție, admisă ca justificată, Antonescu lega o dreaptă repartizare a acestora de ideea generală a planului de retragere, de liniile de rezistență, traseul, dezvoltarea și organizarea diferitelor centre de rezistență⁶. Folosirea obuzierelor Aasen și a mitralierelor de poziție, Antonescu o subsuma nu întinderii frontului, ci posibilității și necesității de a le întrebuința, ca și de prescripțiunile ultimelor directive operative.

Integru și cinstit, militar priceput⁷, Antonescu a colaborat strâns cu Misiunea Berthelot, dovedind solitudine la cererile aliatului francez. Misiunea a adresat, la 6 iunie 1917, o notă generalului Prezan referitoare la folosirea, în viitoarea ofensivă a mai

³Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare se va cita : A. N. I. C.), fond Microfilme - Franța, rola 167, c. 503 – 511.

⁴ Arhivele Militare Române (în continuare se va cita : A. M. R.), fond 3.831, dosar nr. 110 / 1917, f. 47 – 48.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*.

⁷ Idem, dosar nr. 233 / 1917, f. 183 – 184.

multor baterii de tranșee. Rezoluția maiorului Ion Antonescu dispunea ca experiențele cu mortierele de tranșee să se facă în fața comandanților de regiment, batalioane și companii din cadrul Armatei I și a II-a ⁸. Generalul Henri Mathias Berthelot ⁹ și șeful de Stat Major al Misiunii franceze, colonelul Victor Petin ¹⁰, l-au apreciat pe Antonescu pentru aptitudinile sale militare deosebite și caracterul său intransigent. O prietenie sinceră l-a legat pe Ion Antonescu de căpitanul Dentz. Ofițerul francez, într-o scrisoare adresată de la Kiev, în decembrie 1917, scria tânărului colonel: „*Ați fost pentru mine nu numai camarad de arme și de muncă, ci și prietenul sincer și devotat, totdeauna gata să zică « Da » și să-ți faci un serviciu. Am călătorit mult; am văzut mulți ofițeri, niciodată, o spun cu toată sinceritatea, nu am întâlnit unul mai serios, mai muncitor, cu sentimente mai nobile*” (s. ns.) ¹¹. Într-un mod corespunzător se pronunța generalul de Brigadă englez C. Banard ¹², fericit de promptitudinea cu care șeful Biroului Operațiilor de la Marele Cartier General român răspundea la solicitările Misiunii balcanice.

Raporturile cu Aliții, îndeosebi cu partenerul rus, nu au avut o evoluție lină. A neliniștit, îndeosebi, faptul că Stavka propunea celor nouă divizii române refăcute să fie trecute peste Prut în Basarabia sau sudul Rusiei; totodată, 200.000 de oameni urmau să fie transbordați în aceleași zone. Premierul I. I. C. Brătianu, într-o telegramă expediată ministrului României de la Paris, Alexandru E. Lahovary, considera „*sugestia*” materialmente și moralmente imposibilă ¹³. Generalul Henry Berthelot, într-o scrisoare din 31 ianuarie 1917, după o conversație cu generalul rus Gurko, șeful ad-interim al Stavkăi ruse, nota: „*Am avut atunci impresia că rușii au un gând ascuns: să se răscumpere la finele războiului, pe seama României, pentru efortul de*

⁸ *Ibidem*.

⁹ Ion Schipor, *Argument* la lucrarea lui Ion Antonescu, *România. Originea, Trecutul și Drepturile lor*, București, Editura Clio, 1990, p. 10.

¹⁰ V. Pétin, *La drame roumaine, 1916 - 1917*, Paris, Payot, 1932, p. 60.

¹¹ Jipa Rotaru, Nicolae Moghior, Leonida Moise, *op. cit.*, p. 138 – 139.

¹² *Ibidem*, p. 138.

¹³ Biblioteca Academiei, Arhiva General de Armată Vasile Rudeanu, I. Msse I, vol. III, f. 635.

*a fi recucerit și cu cât va fi mai mic efortul armatei române pentru redobândirea teritoriului său, cu atât va fi mai mare prețul pe care îl va cere Rusia”*¹⁴. Ion Antonescu respingea această politică duplicitară care sacrifică România și armata sa și conchidea: „*că, de fapt, intrasem pe mâna unui aliat deopotrivă de periculos, de răuvoitor și de perfid ca și inamicul*”, iar „*guvernul Stürmer, cât și generalul Zaharov, comandantul de tristă memorie de pe Frontul Român, n-au ezitat de a ne forța, prin toate mijloacele de presiune, constrângere și teroare posibile, să luăm, în condițiile arătate, drumul exilului și al morții*”¹⁵.

Ministrul Alexandru E. Lahovary și colonelul Vasile Rudeanu au intervenit pe lângă autoritățile franceze, pentru a împiedica dorința Stavkăi; de asemenea, generalul Henri Mathias Berthelot urma să prezinte punctul de vedere al Parisului la Conferința de la Petrograd¹⁶. Au fost de asemenea, intervenții pe lângă autoritățile londoneze, premierul David Lloyd George considerând, încă, România „*un aliat important*”¹⁷.

Pentru a spori prestigiul reprezentanților săi în raporturile cu oficialitățile române, conducerea Misiunii Berthelot a decis ca unora din ofițeri, mai ales șefilor de compartimente, să li se confere „*cu titlu temporar*”, un grad superior deținut de drept, ceea ce a creat fricțiuni, mai ales la comandantul Armatei a II-a, generalul Averescu. Ofițerul superior român, prin memorii adresate Regelui, sau în *Notițele sale zilnice* explică această situație anacronică, complicată și prin încercarea de amestec a francezilor la nivel de comandament. „*Eu - scria Averescu - nu am putut accepta domnia mediocrităților nici chiar când acestea erau franceze (...). În acest conflict de idei generalul Berthelot mi-a spus-o că el se găsește în țara noastră*

¹⁴ G. E. Torrey, *General Henri Berthelot and Roumania*, Boulder, Colorado, 1987, p. 5, 45.

¹⁵ Lt. col. Ion Antonescu, *România. Originea, Trecutul, Sacrificiile și Drepturile lor*, București, 1918, p. 31, 33.

¹⁶ General Vasile Rudeanu, *Memorii din timp de pace și război*, Ediție Dumitru Preda și Vasile Alexandrescu, București, Editura Militară, 1989, p. 359 - 361.

¹⁷ A. M. R., fond 71, Londra, 1914 - 1924, vol. XXIX, f. 374 (Telegrama cifrată nr. 74, 21 ianuarie 1917, N. Mișu către Take Ionescu).

*pentru a apăra interesele Franței, iar nu pe acelea ale României și că va cere orice sacrificiu atunci când este vorba să cruțe un strop de sânge francez. Pe când eu apăram cu indignare interesele patriei mele (...). Parte din ofițerii din Misiunea militară franceză au procedat în general cu autoritate, fără menajamente și deci fără tact. Apărând în țara noastră interese franceze, nu au știut să-și apropie sufletul ofițerilor români. Acei care au făcut-o și-au văzut pierdut parte din efectul unei asemenea acțiuni din cauza atitudinii jignitoare a celorlalți camarazi francezi”*¹⁸.

Într-o poziție asemănătoare generalului Alexandru Averescu s-a aflat Iocotenent - colonelul Ion Antonescu. Într-un memoriu către regele Carol al II-lea din anul 1938 el arăta următoarele: „adevărul este că singurul birou în care nu au fost consilieri francezi pentru că, cu toate promisiunile făcute de generalul Berthelot pe lângă rege și generalul Prezan, m-am opus, a fost Biroul Operațiilor din Marele Cartier General”¹⁹. Poziția adoptată de Ion Antonescu este confirmată de cele scrise, în dosarul secret, de generalul Constantin Prezan, care sublinia următoarele: „...În special, Misiunea franceză - ai cărei membri, în frunte cu generalul Berthelot, considerând țara noastră ca propria lor patrie mergând până la sacrificiul sângelui - ne-a adus reale servicii. Le exprim aici, la toți, recunoștința mea. Ofițerii ce o compuneau au fost întrebuițați în toată armata ca sfătuitori - aducând cu ei experiența unui război de doi ani - afară de aviație și artileria grea - formațiuni noi pentru noi - unde au fost numiți chiar ca comandanți achitându-se admirabil de însărcinarea lor. La M. C. G., unii din ofițerii acestei misiuni au avut rolul de consilieri tehnici la diferitele birouri”, **afară de cel al Operațiunilor unde nu am avut, ca șef al acestui birou, pe tot timpul războiului, decât pe colonelul Antonescu (s. ns.)**²⁰.

¹⁸ *România în anii primului...*, II, p. 96 - 97.

¹⁹ A. N. I. C., fond Președinția Consiliului de Miniștri, dosar nr. 62 / 1940, f. 60 - 61.

²⁰ Eftimie Ardeleanu, Adrian Pandeia, *Din „dosarul secret” al mareșalului Prezan*, (3) în „*Revista de Istorie Militară*”, 1 (41), 1997, p. 21.

Cu toate aceste dificultăți, Misiunea militară franceză a avut un rol important în refacerea și organizarea armatei române. Generalul Henri Mathias Berthelot a intrat deseori în conflict deschis cu superiorii săi în probleme esențiale pentru România. Atitudinea sa, suspectată de Stavka rusă, a determinat autoritățile de la Paris să ia în considerație schimbarea sa din funcție, Berthelot fiind cotelat „influențabil”²¹ de conducerea politică și militară a României. Chestiunea a fost abordată și de ministrul Franței, St. Aulaire, într-o scrisoare din 24 martie 1917, adresată lui Ribot, președintele Consiliului de Miniștri al Franței. St. Aulaire reproducea impresia produsă de decizia Marelui Cartier General francez de „a pune capăt misiunii generalului Berthelot”, acțiune deplorată de Regele Ferdinand și primul ministru I. I. C. Brătianu. „Personalitatea generalului Berthelot - scria St. Aulaire - era pentru România cea mai bună garanție contra exigențelor exagerate de Comandamentul Rus, contra deciziilor de ordin militar care, paralizând armata română, reducând rolul ei la neant, sau vărsând-o în armata rusă, riscă să prejudicieze, într-o oarecare măsură, relațiile politice. Cu tactul său obișnuit, generalul Berthelot a evitat îndeplinirea planurilor rusești”²². Propunerea, St. Aulaire o atribuia generalului Castelnau; rolul Misiunii, credea ministrul, „îmi pare, deci, ca foarte complex și esențial în această parte a Europei”²³.

Sprrijinul acordat reorganizării armatei române, prin Misiunea lui Berthelot, a fost considerat la Paris ca un element esențial în întărirea frontului oriental. Într-un raport al generalului Henri Mathias Berthelot, din 27 iunie 1917, se sublinia că „tot efortul întreprins în favoarea armatei române (...) e cel mai bun sprijin ce poate fi dat întregului front oriental”²⁴. Henri Mathias Berthelot a venit în conflict cu Stavka. Aceasta l-a acuzat că este „mai român decât românii”. În realitate, colonelul Pétin scria că „noi nu eram mai români decât românii, dar mențineam prin acțiunea noastră,

²¹ România în anii Primului..., II, p. 99.

²² A. N. I. C., fond Microfilme Franța, rola 104, vol. 365, f. 268.

²³ Ibidem, p. 294.

²⁴ Istoria militară, vol. V, p. 529.

interesele franceze în această țară”²⁵.

În urma reorganizării, a rezultat o armată viguroasă „*unul dintre cele mai bune organisme de luptă în Europa*” - după cum aprecia ministrul american de la Iași, Charles Vopicka²⁶. Trupele române au făcut o bună impresie unor ofițeri americani care au vizitat frontul, ei observând „*moralul ridicat, vioiciunea și aparatul ei ofensiv*”²⁷. Efectivele totale românești se ridicau, în iulie 1917, la aproape 700.000 de oameni, din care peste 512.000 în armata de operațiuni, în organigramă existând 207 batalioane infanterie (plus; 60 de marș), 110 escadroane cavalerie și 243 baterii²⁸. Pe liniile ruso - române ale Siretului și Dunării de Jos, armata română constituia elementul cel mai sigur și cel mai entuziast, concluziona generalul Henri Mathias Berthelot într-un raport expediat superiorilor săi, în momentul în care unitățile române începeau deplasarea spre zonele de concentrare prevăzute în planul de reluare a ofensivei²⁹.

Ion Antonescu a colaborat intens cu membrii Misiunii Militare franceze. Se cunoaște rolul jucat de Misiunea Berthelot în reorganizarea și pregătirea armatei române, seriozitatea și pasiunea cu care s-au angajat ofițerii francezi în realizarea acestui obiectiv. Cu toate acestea, Antonescu nu a acceptat întotdeauna punctele de vedere ale aliaților francezi. Astfel, la 5 / 16 iunie 1917 maiorul Ion Antonescu după ce a analizat materialul propus de Misiunea Berthelot, „*Măsuri de aplicare relative la executarea planului de luptă, false, nota „că aplicarea propunerilor făcute nu vor servi cauza noastră*” (s. ns.)³⁰. Generalul Constantin Prezan împărtășea „*întru-totul*” opiniile colaboratorului său³¹.

În toamnă, la 26 septembrie 1917, într-o discuție cu Nicolae Samsonovici - referitor la organizarea unei linii de rezistență pentru a

²⁵ V. Pétin, *op. cit.*, p. 149 - 150.

²⁶ Ch. Vopicka, *Secrets of Balkans. Seven years of a Diplomatist's in the Storm Centre of Europe*, Chicago 1921, p. 144.

²⁷ A. M. R., fond 3.831, dosar nr. 25 c / 1917, poziția 945, f. 3 - 4.

²⁸ *Istoria militară*, vol. V, p. 531.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ Jipa Rotaru, Nicolae Moghior, Leonida Moise, *op. cit.*, p. 122 - 127.

³¹ *Ibidem*, p. 127.

opri înaintarea inamicului spre nord, în scopul învăluirii sistemului de apărare de pe stânga Siretului - Antonescu a respins propunerea colonelului Pétin opinând că aceasta era formulată „*din fuga automobilului*”³². Colonelul Samsonovici considera că opinia lui Antonescu „*era mult mai bună*”³³. Atunci când generalul Vuillemin a propus înlocuirea tunului de 53 mm cu cel de 37 mm, Antonescu a cerut avizul Armatelor și Inspectoratului General al Artileriei³⁴, pentru a se vedea ce economie de oameni și de animale s-ar realiza prin această schimbare. Rapoartele comandamentelor, care întrebunșaseră tunul de 53 mm, deși recunoșteau defectele acestuia, îl considerau, din punct de vedere balistic, superior celui de 37 mm. Propunerile maiorului Antonescu - care se pronunța pentru menținerea tunului de 53 mm - vizau modificări la montarea pe afet, adaptarea aparatelor pentru ochirea indirectă și scutul mobil³⁵. Pe de altă parte, din studiile Biroului Organizării rezulta că, deși se obținea o economie de 207 cai, pentru efectivul bateriilor de 53 mm erau necesari 41 de ofițeri, 230 soldați și 47 trăsură³⁶. Scrisoarea de răspuns expediată generalului Vuillemin, la 16 noiembrie 1917, era concepută în spiritul celor relatate mai sus³⁷. Cu alt prilej, Antonescu va respinge propunerea aceluiși general Vuillemin ca tunurile de 120 St. Chamond să fie astfel menajate încât să poată fi întrebuințate drept artilerie grea cu bătaie mare. Ofițerul credea că nu trebuie să ne abatem de la principiul stabilit în armata română, adică bateriile de 4 piese. Propunerea, vizând constituirea unor baterii cu două piese, se putea realiza numai dacă materialul va suferi modificările tehnice propuse sau va fi înlocuit cu unul capabil să facă față necesității operative³⁸. În altă ordine de idei, maiorul Ion Antonescu considera că

³² A. M. R., fond 3.831, dosar nr. 828 / 1917, f. 132 - 138.

³³ *Ibidem*, f. 138.

³⁴ Idem, dosar nr. 110 / 1917, f. 109.

³⁵ *Ibidem*, f. 113.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ *Ibidem*, f. 122 (Scrisoare înregistrată cu nr. 5.062 din 16 noiembrie 1917, semnată General Lupescu și căpitan Ion Antonescu).

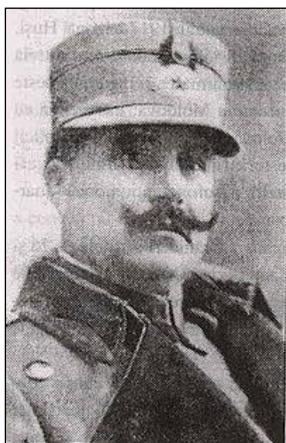
³⁸ A. M. R., fond 3.831, dosar nr. 850 / 1917, f. 149 - 150 (Referat nr. 12.422, 2 noiembrie 1917, semnat Ion Antonescu).

distribuirile de materiale și armament de război se puteau face numai în funcție de necesitățile tactice³⁹

³⁹ *Ibidem*, dosar nr. 110 / 1917, f. 31 (Referat nr. 12.109, 6 noiembrie 1917, semnat maior Ion Antonescu).

TOMA LIȘCU PE FRONTUL DE LA MĂRĂȘEȘTI

Horia Dumitrescu

Participarea unor mari unități militare destinate prin planurile de operațiuni ale Marelui Stat Major al armatei române de rezistență pe frontul Siretului, pentru spulberarea intențiilor inamicului de a ocupa și Moldovași să șteargă România de pe harta politică a României, a prilejuit în timpul bătăliei de la Mărășești, înscrierea chipului și faptelor generalului Toma Lișcu nu numai în istoria militară ci și în istoria Vrancei – „*Ținut al Jertfei și al Biruinței*”. Viitorul general s-a născut la 1 aprilie 1866, în comuna Islaz, plasa Oltu de Jos, județul Romanați, ca fiu al lui Marin și Tudora Lișcu. Dorind să îmbrățișeze cariera militară, la 20 februarie 1886 s-a înrolat voluntar în Regimentul 1 Geniu ¹. În cadrul acestei unități militare, a fost avansat caporal (10 septembrie 1886), sergent (5 aprilie 1887), sergent major (1 ianuarie 1888), sergent adjutant (5 februarie 1889) și, începând cu 22 februarie 1889, reangajat pe doi ani. La 1 octombrie 1889 a fost admis la Școala de Subofițeri de la Bistrița și reangajat în cadrul Regimentului 1 Geniu ² pe încă trei ani ³. După absolvirea ei,

¹ Arhivele Militare Române (în continuare se va cita: A. M. R.), *Memorii Bătrâni Generali*, Litera L, dosar nr. crt. 11, f. 2.

² **Regimentul 1 Geniu**. Patron: Sf. Gheorghe (23 Aprilie). Primul batalion de Geniu a fost creat în 1859 în Moldova, iar în Muntenia în 1860. La 1862 cel din Moldova s-a desființat. A luat parte la Războiul de Independență. La 8 octombrie 1878 drapelul a

tânărul sublocotenent Lișcu a fost repartizat, la 16 octombrie 1891, la Regimentul V Ialomița nr. 23.

De la începutul carierei, certye sale calități de militar au fost observate de către superiorii săi și consemnate în dosarul personal. La prima inspecție generală din anul 1891 / 1892 a fost apreciat ca un ofițer „*Inteligent, se presintă bine. Cunoște bine regulamentele. Pare a fi un bun oficeru*”⁴.

Comandantul Regimentului V Ialomița nr. 23⁵, la 1 septembrie 1892, vedea în el un ofițer care „*Cunoște prea bine regulamentele tactice. Sa achitat prea bine de însărcinarea ce i sa dat în direcția școalei de 1^{iu} grad în Corp. Caracter bun și supus. Bun camarad*”⁶.

Și peste doi ani, la 1 octombrie 1894, comandantul Regimentului V Ialomița nr. 23 își menținea caracterizarea:

fost decorat cu Crucea *Trecerea Dunărei*. În 1880 s-a creat Batalionul 2 Geniu și la 1882 ambele au format Regimentul 1 Geniu. Comandanții: colonel Constantin Poenaru (1882) ; colonel Anton Berendei (1882 – 1885) ; colonel Ioan Argetoianu (1885 – 1894) ; colonel Mihail Boteanu (1894 – 1897) ; colonel Ion Culcer (1897 – 1901) ; colonel Constantin Hârjeu – 1901 (*Istoricul Armatei Române în Albumul Armatei Române. 10 Maiu1902*, Editura Librăriei Socecu Co, București, p. XIII).

³A. M. R., *Memorii Bătrîni Generali*, Litera L, dosar nr. crt. 11, f. 2.

⁴*Ibidem*, f. 3.

⁵ **Regimentul V Ialomița nr. 23**. Patron : Sf. Alexandru (30 August). Înființarea lui datează din 1858 când a fost organizat sub numele de Regimentul de Vânători și schimbat în 1859 în acela de Regimentul 5 Linie. A luat parte la Campania de Argeș în 1866. A primit drapelul la 14 octombrie 1874. În 1877 a luat parte la luptele din jurul Plevnei, unde a avut cinci ofițeri și 100 soldați morți și răniți. La 8 octombrie 1878 drapelul a fost decorat cu Crucea *Trecerea Dunărei*. În 1881 a fuzionat cu Regimentul 23 Dorobanți și a luat numele de al V-lea Regiment Ialomița nr. 23. Comandanții: colonel Al. Papadopol (1880 – 1882) ; locotenent – colonel Gr. Dumitrescu (1883 – 1888) ; colonel Nicolae Ionescu (1888 – 1892) ; colonel Constantin Gheorghiu (1892 – 1894); colonel Theodor Boldescu (1894 – 1896) ; locotenent – colonel Brutus Segărceanu (1896 – 1898); locotenent – colonel Vasile Dimitriu (1898 – 1900); locotenent - colonel Benone Anastasiu (1900 – 1901) ; colonel Dimitrie Cocea – 1901 (*Istoricul Armatei Române ...*, p. VIII).

⁶ A. M. R., *Memorii Bătrîni Generali*, Litera L, dosar nr. crt. 11, f. 3.

„Oficier inteligent și studiosu, caracter bun, disciplinat, ținuta curată, bun camarad - de va continua va deveni un ofițer de viitor”⁷.

După inspecția făcută în luna octombrie 1894, generalul Barozzi nota la 20 ale lunii: „Cunoaște prea bine regulamentele în teorie și practică, asemenea și cele de administrație. Are cunoștințele generale. Conduită prea bună. Merită a înainta la alegere”⁸.

În scurt timp, la 8 aprilie 1895, Lișcu a fost avansat locotenent și repartizat în Batalionul 1 Vânători⁹. Din 16 februarie 1895, a fost atașat la Institutul Geografic al Armatei¹⁰. După caracterizarea din

⁷ *Ibidem*, f. 4.

⁸ *Ibidem*.

⁹ **Batalionul 1 Vânători**. Patron: Sfinții Petru și Pavel (29 Iunie). A fost creat la Iași în 1860 dintr-un batalion al Regimentului 5 Linie și a primit drapelul la 14 octombrie 1874. A luat parte la atacul redutei Grivița nr. 2 la 7 octombrie 1877, unde a pierdut doi ofițeri și 152 soldați. La 28 noiembrie a făcut prizonieri 32 ofițeri și 400 soldați, luând opt tunuri și 400 arme și munițiuni. La 8 octombrie 1878, drapelul a fost decorat cu Crucea Trecerea Dunărei, când A. S. R. Elisabeta I-a împodobit cu o ghirlandă de stejar. În noaptea de 14 martie 1887 a dat la Vârciorova onorurile militare M. S. I. și R. Elisabeta a Austro - Ungariei. La 10 Mai 1891, A. S. R. Principele Moștenitor este numit comandantul unei companii. La 22 decembrie 1892, A. S. R. Principele Moștenitor fiind înaintat la gradul de maior este numit Prim Comandant al batalionului. La 1 ianuarie 1895 A. S. R. Principele Moștenitor fiind înaintat la gradul de locotenent – colonel este mutat din batalion rămânând Cap al batalionului. Comandanții : maior Ion Logadi (1860 – 1868) ; maior Gheorghe Hefner (1868 – 1875) ; maior Achil Comănescu (1875 – 1879) ; maior Ulescu (1879 – 1880) ; maior C. Niculescu (1880 – 1882) ; maior C. Rudeanu (1882 – 1883) ; maior Ion Condeescu (1883) ; maior Anastasie Magheru (1883 – 1892) ; maior Dimitrie Cocea (1892) ; maior A. S. R. Principele Moștenitor (1892 – 1895) ; maior Ștefan Vlădescu (1895) ; maior Nicolae Mărășescu (1895 - 1900) ; maior Dimitrie Antonescu (1900 – 1901) ; maior Gheorghe Nestorian – 1901 (*Istoricul Armatei Române ...*, p. V).

¹⁰ **Instytutul Geografic al Armatei**. În primăvara anului 1873 a fost organizată, la depozitul de război, Secțiunea Ridicărilor și în același an a început și ridicarea hărții țării. În timpul Războiului de Independență, Secția Topografică a fost alipită la Armata de operațiuni. După terminarea războiului s-a reînceput harta Moldovei și a Dobrogei. În 1883, Secția Topografică a luat denumirea de Secția a 3-a a Marelui Stat Major. Ea a devenit în 1895 Institutul Geografic al Armatei, fiind un corp deosebit, sub conducerea șefului Marelui Stat Major . Șefii : colonel Constantin Barozzi (1870 – 1883) ; colonel Nicolae Dona (1883 – 1887) ; colonel Constantin Poenaru

august 1899 a subdirectorului, colonelul Ianu, în cadrul Institutului Geografic, Lișcu „Îndeplinește la Institut funcțiunea de comandant al școlii de desemnatori și gravori, pe aceea de oficer cu aprovizionarea și mai are sarcina predării (pregătirii) planului Capitalei. Se achită de toate cu un zel și o conștiință mai pre sus de ori ce laudă. Se ocupă cu instrucțiunea sea și se pregătesce pentru examenul de admitere în Școala superioară de Resboi”.

Din 10 mai 1895 a fost repartizat la Regimentul Muscel nr. 30¹¹. A devenit elev al Școlii Superioare de Războiu ¹² la 1 noiembrie 1899. În aceeași lună, caracterizarea care i s-a făcut îl prezenta astfel: „*Absolvent al Școlii de subofițeri. A profitat de atașarea la Institut pentru a și asimila cunoștințele topografice în teorie și în practică. A fost întrebuințat și la planu Capitalei și la*

(1887 – 1888) ; colonel Alexandru Carcalețeanu (1889 – 1891) ; general de Brigadă C. Brătianu (1892 – 1900) ; colonel Gheorghe Ianescu - 1900 (*Istoricul Armatei Române ...*, p. I).

¹¹ **Regimentul Muscel nr. 30.** Patron : Sf. Gheorghe (23 Aprilie). A fost creat la 1 aprilie 1880 sub numele de Regimentul 30 Dorobanți ; a primit drapelul la 28 noiembrie același an. În anul 1891, prin fuzionarea Infanteriei, a primit de la Regimentul 3 de Linie două companii și a luat numele de Regimentul Muscel nr. 30. Comandanții : colonel Ștefan Șișman (1880) ; locotenent – colonel Gheorghe Hefner (1880 – 1883) ; locotenent – colonel Bibică V. Rosetti (1883 – 1889) ; locotenent – colonel Alexandru Lupu (1889 – 1891) ; locotenent – colonel Constantin Rudeanu (1891) ; colonel Constantin Candiano (1891) ; colonel Gheorghe Măldărescu (1891 – 1892) ; colonel Scarlat Geanoglu (1892 – 1898) ; locotenent – colonel Ioan Petrojanu - 1898 (*Ibidem*, p. IX).

¹² **Școala Superioară de Război.** Patron : Sf. Ioan Botezătorul (7 Ianuarie). A fost înființată în baza Decretului nr. 2073 din 8 / 20 august 1889. Scopul ei era formarea ofițerilor de stat-major și răspândirea instrucției superioare în armată. Durata cursurilor era de doi ani. Ele au început în toamna anului 1889, la București, într-o clădire aflată pe strada Știrbei Vodă nr. 73 – 79. Primul director : generalul Ștefan Fălcoianu. În primele 12 promoții a dat 150 absolvenți. În perioada iulie 1914 – 1 martie 1919, cursurile au fost suspendate. Comandanții : maior George Mareș (1889 – 1892) ; maior Nicolae Constantinescu (1892 – 1894) ; maior Alexandru Averescu (1894 – 1895) ; locotenent – colonel Leon Mavrocordat (1895 – 1900) ; locotenent – colonel Ion Gărdescu – 1900 (*Istoricul Armatei Române ...*, p. I; Florian Râpan, Dorel Bușe, *Învățămintul militar în Enciclopedia Armatei Române*, Editura Centrului Tehnic- Editorial al Armatei, București, 2009, p. 994).

harta țerei și în tot dauna a eșit fără reproșuri. Multă aptitudine pentru lucrările topografice. Oficer liniștit, modest, circumspect și activ. I se poate încredința ori-ce serviciu fiind sigur că va pune tot zelul cerut. Este admis în școla sup.[erioară] de resboiu. Merită și îl propun pentru înaintarea la alegere”¹³.

Pentru o scurtă perioadă, Lișcu a fost atașat Regimentului 30, unde s-a remarcat prin calitățile și conduita sa, așa cum ele sunt prezentate de către comandantul regimentului, la 10 septembrie 1900 : „Locotenentul Lișcu Toma, prezentându-se la Regiment în ziua de 16 August, a fost întrebuințat în toate părțile serviciului de zi și a luat parte la toate exercițiile ce s’a făcut în corp.

De și timpul cât a trebuit să stea, a fost numai de 15 zile, totuși prin felul cum a servit și purtarea ce a avut, mi-a dovedit în de-ajuns că are dragostea meseriei și e un bun officer capabil, de viitor și pe care se poate compta.

Se presintă prea bine; ținuta forte curată și regulamentară”¹⁴.

La începutul lunii noiembrie 1902, șeful Secției I, colonelul Alexandru Averescu îl caracteriza astfel : „A absolvit școla superioară de resboiu în condițiuni satisfăcătoare și se găsește la stagiul în condițiunile art. 12 din Legea de St.[at] M.[ajor] A fost întrebuințat la biuroul operațiunilor. Arată multă bună voință și cred ca va termina stagiul în mod satisfăcător. Posedă mijloacele intelectuale trebuincioase pentru ca să profite în mod real de scola ce face. Natură rezervată. Serios, ținută forte bună.

Cunoscințele sale generale nu sunt încă destul de intense; are însă judecata formată și este stăruitor ceea ce-i va înlesni a-și mări capitolul cunoscințelor. Înainte de a veni la stagiul, a comandat 2 companii în Reg.[imentul] Muscel No. 30 și Comandantul regimentului a fost forte mulțumit de serviciul, ținuta și purtarea sa”¹⁵.

¹³ A. M. R., *Memorii Bătrâni Generali*, Litera L, dosar nr. crt. 11, f. 4 verso.

¹⁴ *Ibidem*, f. 5 verso.

¹⁵ *Ibidem*, f. 9.

La Școala Superioară de Resboi s-a evidențiat ca „*oficer studios, serios și aplicat, conduită bună. Se prezintă bine. A lucrat bine în anul I al școlii de război*”¹⁶, ceea ce îl determină pe comandantul Școlii să îl propună pentru înaintare la alegere¹⁷.

După absolvirea Școlii Superioare de Război a fost repartizat, la 1 aprilie 1902, la Regimentul Olt nr. 3¹⁸.

„*Terminând școala de războiu a servit la Regiment pe timpul de la 16 Nov. 1901 până la 1^{im} Aprilie 1902, ca comandant al unei Companii, achitându-se cu zel și conștiință de îndatoririle sale.*

Ținuta, purtarea și relațiunile sale cu șefii și camarazii, au fost fără reproș. Oficer care promite” - nota comandantul Regimentului 30¹⁹.

Prin Înalțul Decret nr. 1.651 din 10 mai 1902, Toma Lișcu a fost avansat la gradul de căpitan²⁰. În același an, la 24 aprilie, s-a căsătorit cu domnișoara L. Petra Ionescu din Câmpu Lung²¹. Au avut un băiat, Traian, născut la 2 august 1905. Soția sa a decedat la 19 iunie 1907, iar Lișcu s-a recăsătorit, la 5 iulie 1908, cu doamna Profira Zenidi (Zenide).

¹⁶ *Ibidem*, f. 6 verso.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ **Regimentul Olt nr. 3.** Creat la 1 ianuarie 1877 din Regimentul 1 Dorobanți Craiova, acest regiment a luat drapelul vechiului Regiment nr. 3 București, pus în serviciu la 14 octombrie 1877. A luat parte la luptele de la Vidin. La 8 octombrie 1878 drapelul a fost decorat cu Crucea *Trecerea Dunărei*. La 1 aprilie 1880, Regimentul s-a divizat pentru a se forma din el și Regimentul 19 Dorobanți. În 1891 a luat numele de Regimentul Olt nr. 3. La 16 septembrie 1896 este trecut în revistă în Gara Slatina de M. S. I. și R. Francisc Iosif. Comandanții : locotenent – colonel August Gorjan (1877 – 1881) ; colonel Ion Logadi (1881 – 1883) ; colonel Alexandru Papadopol (1883 – 1885) ; colonel Gheorghe Măldărescu (1885 – 1889) ; colonel Emanuel Boteanu (1889 – 1893) ; colonel Ion Petrescu (1893 – 1894) ; colonel Emanuel Lăzărescu (1894 – 1896) ; colonel Constantin Gheorghiu (1896) ; colonel Nicolae Ionescu (1896) ; colonel Constantin Gheorghiu (1896 – 1897) ; Colonel Alexandru Leon (1897 – 1898); locotenent – colonel Nicolae Șendrea – 1898 (*Istoricul Armatei Române ...*, p. VI).

¹⁹ A. M. R., *Memorii Bătrâni Generali*, Litera L, dosar nr. crt. 11, f. 9 verso.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ *Ibidem*, f. 27.

Fiul lor, Alexandru, născut la 4 noiembrie 1910, a avut o viață foarte scurtă, stingându-se în ziua de 25 noiembrie a aceluiași an ²².

Cu bărbăție, Toma Lișcu a trecut peste aceste momente grele din viața sa și a reușit, profesional, să obțină rezultate deosebite, evidențiate atât în caracterizările șefilor săi ierarhici, cât și prin avansările în grad și decorațiile primite.

La Regimentul Muscel nr. 30, unde mai fusese repartizat la 10 mai 1895, a ajuns de abia la jumătatea lunii august 1900. Comandantul Regimentului, în caracterizarea din 10 septembrie 1900 îl prezenta astfel:

„Locotenentul Lișcu Toma, prezentându-se la regiment în ziua de 16 August, a fost întrebuințat în toate părțile serviciului și a luat parte la toate exercițiile ce s-a făcut în corp. -

De și timpul cât a trebuit să stea, a fost numai de 15 zile, totuși prin felul cum a servit și purtarea ce a avut, mi-a dovedit în de-ajuns că are dragostea meseriei și e un officer capabil, de viitor și pe care se poate compta.

Se presintă prea bine; ținuta foarte curată și regulamentară” ²³.

A servit în cadrul Regimentului Olt nr. 3 în perioada 16 noiembrie 1901 - 1 aprilie 1902, având funcția de comandant de companie ²⁴.

În anul 1902, a absolvit Școala Superioară de Război.

A fost atașat Regimentului 2 Artilerie ²⁵ (16 aprilie 1903) pentru un stagiu în arma Artileriei. În mai 1904, la terminarea

²² *Ibidem.*

²³ *Ibidem*, f. 5 verso.

²⁴ *Ibidem*, f. 9.

²⁵ **Regimentul 2 Artilerie.** Patron: Sf. Ilie (20 Iulie). Creat în 1868, a primit drapelul la 14 octombrie 1874. A contribuit prin divizare la formarea Regimentului 1 Artilerie în 1877. La 15 mai 1877 a tras primul tun asupra Vidinului sub comanda A. S. R. Domnitorul Carol I ; a luat parte la luptele de la Grivița, Gorni- Etropol, Dolni – Dubnic, Plevna și Vidin. La 8 octombrie 1878 drapelul a fost decorat cu Crucea *Trecerea Dunărei*. În 1892 a contribuit cu o baterie la formarea Regimentului 9 de Artilerie. La 15 mai 1902 a primit numele de Regimentul I Artilerie „ *Regele Carol I*”. Comandanți : colonel Iulius Dunca (1877 – 1881) ; colonel Ion Carp (1881 –

stagiului, comandantul Regimentului I i-a făcut următoarea caracterizare: „Căpitanul Lișcu a probat ca comandant al Bateriei I ^{ia}, că cunoaște bine regulamentele Artileriei și știe să le aplice pe teren cu mult simț practic. Atât în conferințe cât și în ședințele în foc de resboi s'arătat că posedă întinse și solide cunoștințe generale de tactică. În tot timpul stagiului seu în Regimentul 2 Artilerie am constatat că este un oficer muncitor, serios și foarte devotat serviciului”²⁶.

După acest stagiul a fost atașat la Divizia 9 ^a (16 aprilie - 19 decembrie 1904)²⁷.

Un nou stagiul, de data aceasta în armata austro - ungară, a fost urmat de către Lișcu în perioada 19 decembrie 1904 - 1 aprilie 1905²⁸.

În perioada următoare, sarcinile de serviciu și le-a îndeplinit în alte unități militare la care a fost atașat: Regimentul Constanța nr. 34 ²⁹ (1 aprilie - 1 noiembrie 1905), Regimentul IV Ilfov nr. 21 ³⁰

1883) ; colonel Alexandru Koslinsky (1883 – 1885) ; locotenent -colonel Alexandru Tell (1885) ; locotenent – colonel Dione Fotino (1885 – 1888) ; locotenent – colonel Em. Nicolau (1888 – 1890) ; colonel Ion Bereșteanu (1890 – 1891) ; colonel Romulus Magheru (1891 – 1897) ; colonel Constantin Fotine – 1897 (*Istoricul Armatei Române ...*, p. XI).

²⁶ A. M. R., *Memorii Bătrâni Generali*, Litera L, dosar nr. crt. 11, f. 13.

²⁷ *Ibidem*, f. 28.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ **Regimentul Constanța nr. 34.** Patron : Sf. Dimitrie (26 Octombrie). A fost creat la 20 aprilie 1894, iar la 10 Mai același an a primit drapelul. Comandanții : locotenent – colonel Constantin Crasan (1894 – 1897) ; colonel Grigore Veropol (1897 – 1898) ; locotenent – colonel Christea Dimitrescu – 1898. (*Istoricul Armatei Române ...*, p. IX).

³⁰ **Regimentul IV Ilfov nr. 21.** Patron : Sfinții Împărați Constantin și Elena (21 Mai). A fost creat în 1830. A luat parte la Campania de pe Argeș în 1866. A primit drapelul la 14 octombrie 1874. La 1876 face parte din Corpul de observație la Calafat. În Campania din 1877 a luat parte la luptele de la Opanez, Rahova, Vidin și Smârdan , în care a pierdut 40 ofițeri și 261 soldați morți și răniți pe câmpul de luptă. La 22 august 1878 drapelul său a fost decorat cu Marea Cruce *Steaua României* și la 8 octombrie cu Crucea *Trecerea Dunărei*. În 1891 fuzionează cu Regimentul 21 Dorobanți și își schimbă numele din Regimentul 4 Linie în acela de al IV – lea Regiment Ilfov nr. 21. Comandanții : colonel Ioan Algiu (1880 – 1883) ; colonel Gheorghe Mărculescu

(1 noiembrie 1905 - 1 iulie 1906), Regimentul Constanța nr. 34 (1 iulie - 1 octombrie 1906)³¹.

Ca dovadă a aprecierilor șefilor săi ierarhici pentru modul ireproșabil în care își făcea datoria de militar, Lișcu a fost numit profesor de Istoria Militară și Geografică Militară la Școala Militară de Infanterie³², între 1 octombrie 1906 - 1907³³. În anul 1908, Toma

(1883 – 1889) ; colonel August Gorjan (1889 – 1891) ; locotenent – colonel Teodor Boldescu (1891 – 1893) ; colonel Achil Comănescu (1893) ; colonel Alexandru Anghelescu (1893 – 1894) ; colonel August Gorjan (1894 – 1895) ; colonel Mihail Capșa (1895 – 1896) ; colonel Alexandru Hiottu (1896 – 1902) ; colonel Teodor Gheorghiu – 1902 (*Ibidem*, p. VIII).

³¹ A. M. R., *Memorii Bătrâni Generali*, Litera L, dosar nr. crt. 11, f. 28.

³² **Școala Militară de Infanterie și Cavalerie**. Patron : Sf. Varvara (4 Decembrie). Școala descinde direct din Școala ostășească înființată în 1847 de către domnitorul Gheorghe Bibescu, care funcționa cu 15 cadeți din cadrele oștirii. Desființată în 1848, a fost reînființată în 1849 de către domnitorul Barbu Știrbei, cu un efectiv de 30 elevi, mărit, în 1851, la 45. Durata cursurilor era de patru ani, iar din 1854s-a mărit la cinci ani. Absolvenții aveau gradul de sublocotenent, iar școala se numea : Școala Militară. În Moldova, ea s-a înființat în 1857 și a dat o singură promoție de 17 ofițeri, în 1861, apoi ambele școli au fost întrunite la București, având 70 elevi. Între anii 1861 – 1866, Școala și-a desfășurat activitatea pe baza Regulamentului aprobat de către domnitorul Alexandru Ioan Cuza la 30 martie 1860. Admiterea în școală se făcea pe bază de concurs, perioada de școlarizare fiind de cinci ani. Structura învățământului cuprindea trei ani de pregătire comună pentru însușirea de cunoștințe militare și de cultură generală și doi ani de pregătire pe arme (infanterie, cavalerie, artilerie, geniu). De la 1866 până la 1872 a funcționat la Iași. În 1872 s-a împărțit în două școli : una preparatoare numită *Școala de fii de militari* cu patru ani de studiu rămasă la Iași și alta superioară, numită *Școala militară de infanterie și cavalerie*, cu doi ani de studiu, în București. În 1881, din ea s-au desprins specialitățile artilerie și geniu. În anul 1886, a fost împărțită în trei secții : Infanterie , Cavalerie și Arme speciale și s-s numit Școala de ofițeri. În 1892, Secția Armelor speciale a fost trecută la Școala de artilerie și geniu. În 1900, i s-a alipit Școala de Administrație și și-a reluat vechiul nume de Școala Militară de infanterie și cavalerie. La 28 noiembrie 1886, regele Carol a dat Școlii drapel. Până în 1901, Școala a dat armatei 2.357 ofițeri. Directorii : maior adjutant Ernest Salmen (1851 – 1852) ; colonel Dumitru Costaforu (1852 – 1859) ; colonel Anton Rahtivan (1860 – 1863) ; colonel Ion Macovei (1863 – 1866) ; colonel Constantin Barozzi (1866 – 1870) ; colonel Eustațiu Pencovici (1870 – 1872) ; colonel Oton Sachelarie (1872) ; colonel George Slăniceanu (1872 – 1876) ; colonel Iulius Dunca (1876 – 1877) ; colonel Ion Carp (1878) ; colonel Maican Dumitrescu (1879 – 1882) ; colonel Constantin Brătianu (1882 – 1884) ; colonel

Lișcu a fost numit inspector de studiu și ajutor de profesor la Cursul de Tactica Terenului la Școala Superioară de Război (1 aprilie 1908 - 1 aprilie 1910) „*sarcină de care s-a achitat cu multă destoinicie*”³⁴. După asemenea rezultate a venit și răsplata binemeritată: la 10 mai 1910, Lișcu a fost înaintat la gradul de maior, atașat la Corpul 3 Armată pe funcția de subșef de Stat Major³⁵. Caracterizarea sa este elocventă: „*Din toate părțile note elogioase*”³⁶.

Prin Înalțul Decret nr. 2.640 / 1911, începând cu ziua de 1 august a fost atașat la Divizia a X-a, ca șef de Stat Major.

La 16 / 29 iunie 1913 a izbucnit al doilea Război Balcanic.

România a mobilizat cinci Corpuri de Armată la 20 iunie / 3 iulie. Principele moștenitor Ferdinand a fost numit în funcția de generalisim al trupelor, iar ca șef al Marelui Stat Major, generalul Alexandru Averescu.

Oficial, România a declarat război Bulgariei în ziua de 27 iunie / 10 iulie 1913, iar trupele române au trecut Dunărea pe poduri de vas înaintând, fără luptă, spre Sofia³⁷.

Pentru Campania anului 1913, prin Înalțul Decret nr. 4.609 / 1913, Toma Lișcu a fost mobilizat la 23 iunie.

Generalul T. Constantinescu, comandantul Diviziei a X-a a notat în Foaia Calificativă:

„*Pentru timpul Campaniei din 1913. 23 Iunie la 10 August.*

Aptitudini militare foarte bune probate tot timpul Campaniei în funcția de șef de stat major al Diviziei a X-a. Aptitudini fizice foarte

Constantin Poenaru (1884 – 1887) ; colonel Sergiu Voinescu (1887 – 1888) ; colonel Mihail Popescu (1888) ; colonel Sergiu Voinescu (1888 – 1889) ; colonel Sergiu Băicoianu (1889 – 1893) ; colonel Mihail Pastia (1893) ; colonel Alexandru Tell (1893 – 1894) ; colonel Alexandru Angheliescu (1894 – 1896) ; colonel Panait Wartiadi (1896 – 1897) ; locotenent – colonel Mihail Aslan (1897 – 1898) ; colonel Constantin Cica (1898 – 1901) ; colonel Vasile Zottu – 1901 (*Istoricul Armatei Române ...*, p. I ; Florian Râpan, Dorel Bușe, *op. cit.*, p. 993).

³³ A. M. R., *Memorii Bătrâni Generali*, Litera L, dosar nr. crt. 11, f. 26 verso.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ Dinu C. Giurescu (coord.), *Istoria României în date*, Ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Enciclopedică, București, 2007, p. 321 - 322.

bune, foarte energic și foarte voios la treabă lucrând zi și noapte fără preget, cu foarte bună pricepere, cu mult temei și cu foarte bun folos.

Aptitudini morale foarte bune, este foarte cinstit la vorbă și la fapte, foarte discret, foarte curajos, foarte statornic, și nu se impresionează; în cele mai grele împrejurări devine cel mai calm și cu cea mai bună judecată, este un excelent camarad pentru timpurile cele mai grele.

Aptitudini intelectuale dovedite cu prisosință în serviciul său, le posedă în cel mai înalt grad fiind și foarte instruit.

A îndeplinit pe timpul mobilizării și al Campaniei funcția de șef de stat major al Diviziei a X-a.

S'a distins în toate împrejurările serviciului său.

Starea sănătății pe tot timpul Campaniei I - a fost foarte bună și este foarte rezistent la oboseli. Poate face încă multe campanii în foarte bune condițiuni.

Pentru toate calitățile mai sus enumerate și pentru foarte bunul serviciu ce îndeplinește de când funcționează ca șef de stat major la Divizia X îl propun pentru înaintarea la gradul de Locot.[enant] Colonel în mod excepțional de a fi ales cu preferință cu atât mai mult cu cât a fost propus și anul trecut și menționat cu Ord. M. R. n° 567 din 11 / 4 comunicat cu al Corpului 5 armată n° 67 din 5 / 8 1913. Îl propun și pentru a i se acorda medalia Virtutea militară de aur de război”³⁸.

Activitatea sa fusese apreciată și recompensată cu ordine și medalii. Toma Lișcu era deja decorat cu Medalia Jubiliară „Carol I” - 10 Mai 1906 și Ordinul Național „Coroana României” în gradul de cavaler, până în anul 1913, când i s-au conferit: Medalia „Avântul Țării”, Medalia „Bărbăție și Credință” - clasa I și Ordinul Național „Steaua României” - în grad de Cavaler³⁹.

Avansarea la gradul de locotenent - colonel nu a întârziat și, la 1 aprilie 1914, prin Înaltul Decret nr. 1.148 din 18 martie 1914, Toma Lișcu primea, odată cu noul său grad militar și comanda Regimentului 44 Infanterie.

³⁸ A. M. R., *Memorii Bătrâni Generali*, Litera L, dosar nr. crt. 11, f. 31 verso.

³⁹ *Ibidem*, f. 26 verso.

În octombrie 1914, generalul Gheorghe Burghele - comandantul Comandamentului 2 Teritorial - îl nota: „*Aprecierile șefilor din trecut sunt sprijinul înaintărei sale excepționale la grad. de Lt. Col. și numirea lui ca comand. al Rgt. 44 inf. Îndeplinește deci toate aptitudinile fizice, militare și culturale unui ofițer de valoare.*

Are ochiul câmpului și hotărârea ageră, este prevăzător, energic și cu tact față de inferiori.

Își îndeplinește serviciul conștiincios și din convingere că produce.

S'a ocupat mult de ofițerii de rezervă, de cari am rămas mulțumit fiind bine pregătiți. Îi notează drept și îi stimulează pe toți ofițerii.

Îl caracterizează ca pe unul ce va merge înainte în grad tot în mod excepțional ca și în trecut.

Îl propun pentru Coroana Rom.[âniei] IV-a”⁴⁰.

La 10 mai 1916, Toma Lișcu a fost înaintat la gradul de colonel. Pentru perioada cuprinsă între 1 aprilie - 20 iulie 1916, Lișcu s-a aflat tot la comanda Regimentului 44 Infanterie din Divizia 12^a.

Comandantul acestei divizii, generalul Anastasiade a apreciat activitatea sa: „*Colonelul Lișcu a condus organizarea și executat cu Rg^{ul} 44 Inf. întărirea pozițiilor de apărare pe comunicația Câineni - Curtea de Argeș unde s'a organizat trei porțiuni de rezistență.*

Lucrările s'au făcut de la 10 Oct. 1915 la 20 Iulie 1916.

La inspecțiile făcute s'au găsit bine aplicate la teren și cu multă pricepere concepute și executate.

Ca comandant de Regiment s'a distins sub toate raporturile, de alt fel ca în întreaga sa carieră în orice însărcinări a avut fie la trupă fie ca Ofițer de stat major”⁴¹.

O înaltă apreciere a muncii sale a primit colonelul Lișcu și din partea generalului Cotescu, comandantul Corpului 2 Armată:

„Colonelul Lișcu Toma ca comandant al Rgtului 44 Inf. a avut sarcina de a studia și executa lucrări de întărire pe comunicația

⁴⁰ *Ibidem*, f. 32 verso - 33.

⁴¹ *Ibidem*, f. 36.

Căineni - Curtea de Argeș în sectorul Olt - Argeș. În această împrejurare ca și în or-care alt serviciu, a arătat multă pricepere și hărnicie.

În timpul de la 1 Noembrie 1915 până la 20 Iulie 1916, dată la care a trecut sub altă comandă, am vizitat de 2 și lucrările executate și i-am exprimat deplina mea mulțumire pentru felul cum sa achitat de această grea însărcinare.

Ca comandant de Regiment sa arătat cu mult tact, simț de dreptate și cu o grijă părintească pentru ofițerii și trupa sa. -

Instrucția sa solidă și cele alte însușiri militare și intelectuale îi dau dreptul a aspira la cele mai înalte trepte ale carierei militare”⁴².

Prin Înaltul Decret nr. 2.784 / 1916, colonelul Toma Lișcu a fost mobilizat în ziua în care România a intrat în Războiul de Reîntregire a Neamului - 15 august 1916.

Din 15 august până la 1 septembrie 1916 a fost șef de Stat Major la Corpul 7 Armată având ca șefi pe: generalul de Divizie Mihail Aslan - comandantul Armatei și generalul Ioan Rașcu - comandantul Corpului 7 Armată.

În Foaia Calificativă pe anul 1916 (perioada 20 iulie - 26 august), generalul Rașcu a scris: „Colonelul Lișcu a servit sub ord. subsemnatului de la 20 Iulie până la 26 August ca șef de stat Major al Corpului de Armată.

În acest timp cu o deosebită pricepere și activitate a lucrat la Organizarea cuartierului și întregului Comandament ale Corpului ce urma a lua ființă la mobilizarea din a 2^a jumătate a lui August.

Îl cunosc mai de mult este în tuot instruit, muncitor și modest”⁴³.

De la 1 septembrie la 1 octombrie 1916, Toma Lișcu a fost șef de Stat Major la Corpul 6 Armată, tot din Armata a 3-a, având ca șefi pe: generalul de Divizie Alexandru Averescu - comandantul Armatei a II-a și generalul de Brigadă Gheorghe Vâlleanu, comandantul

⁴² *Ibidem*, f. 35 verso - 36.

⁴³ *Ibidem*, f. 37 verso - 38.

Corpului 6 Armată. Și aici, Toma Lișcu s-a evidențiat, lucru remarcant în caracterizarea semnată de către generalul Vălleanu:

„Colonelul Lișcu Toma a fost numit șef de stat major al corpului 6 Armată de la 1 Sept. 1916 până la desființarea acestui comandament prin trimiterea trupelor în altă parte.

În acest timp care a fost cea mai activă care a avut să îndeplinească corpul 3 armată pe Dunăre, am putut constata că colonelul Lișcu este un ofițer muncitor, priceput în serviciul său și cu mult calm și ordine în lucru. A făcut recunoașterea întregului front pe Dunăre și care se întindea de la Flămânda (Est de Giurgiu) și până la Gura Oltului. Pe baza acestei recunoașteri a intervenit planul de rezistență a corpului de armată pe pozițiunile întărite de la Frățești și la Nord de Zimnicea. În fine cu ocaziunea operațiunii trecerei Dunărei de la Flămânda, Colonelul Lișcu a pregătit toate lucrările și ordinele referitoare la această operațiune pentru corpul de armată, fiindu-mi de un mare ajutor în același timp, fiind însărcinat și cu comanda Armatei III ^a. Nu am de cât laude la adresa acestui ofițer pentru modul cum își înțelege și se achită de serviciul său”⁴⁴.

Pentru o lună de zile (1 octombrie - 1 noiembrie 1916), colonelul Toma Lișcu a îndeplinit funcția de șef de Stat Major la Divizia 22-a din Armata 2-a, având ca șefi pe: generalul de Divizie - Alexandru Averescu, comandantul Corpului 2 Armată și generalul de Brigadă Aristide Razu - comandantul Diviziei 22-a.

Generalul Razu l-a caracterizat elogios: *„Colonelul Lișcu Toma a îndeplinit funcția de Șef de Stat major al Diviziei 22 pe timpul de la 2 la 31 Octombrie 1916 care a corespuns cu grelele lupte pe care această Divizie le-a susținut pe porțiunile dela Nord de Câmpulung.*

Colonelul Lișcu pe lângă prețiosul concurs pe care mi l'a dat în calitate de colaborator în exercitarea Comandamentului Diviziei, dar a contribuit și mergând personal pe teren zi și noapte, organizând ocuparea pozițiunii defensive de către trupele Diviziei, îmbărbătând trupele și contribuind în cea mai largă măsură la îndrumarea în cele mai fericite condițiuni a operațiunilor Diviziei. -

⁴⁴ Ibidem.

A luat o parte activă în conducerea atacului asupra inamicului care ocupa Muntele Măgura (N - V Câmpulung) și a reușit a alunga inamicul care ocupa parte din Lerești și ajunsese la marginea orașului Câmpulung.

A avut timp de 4 zile conducerea luptelor contra pozițiilor ocupate de inamic între M^{tele} Lalu și Cândești rezistând cu 6 companii contra a 4 batalioane inamice (2 din Rg. 28 Bavarez și 2 din Bg. 8 Munte austriacă) cari au atacat cu furie, fără ca unitățile de sub comanda Col. Lișcu să cedeze un pas (28 - 31 Oct.).

Ofițer cu o întinsă cultură, dotat cu multă putere de muncă și cu un tact desăvârșit, va fi un excelent comandant și conducător de trupe.

Merită a fi înaintat la gradul de general în mod excepțional⁴⁵.

Colonelul Lișcu a comandat Brigada 28 Infanterie din Divizia a 14-a între 3 noiembrie 1916 - 15 ianuarie 1917, având ca șefi pe: generalul Ioan Pătrașcu - comandantul Corpului de Armată și colonelul Kollori Dumitru - comandantul Diviziei a 14-a. Ultimul a notat în Foaia Calificativă: „Colonelul Lișcu Toma în ziua când a luat comanda Brigadei 28 a primit însărcinarea grea de a rezista în contra inamicului superior care ataca pe văile Topolog și Argeș.

Cu pricepere și stăruință nemărginită a reconstituit brigada, a însuflețit-o și lipit de dânsa a ținut piept inamicului apărând poziția de la Gais - Aref.

Tot cu energie a mai apărât și pozițiile de la aceste și cele de la Vernești - Pământeni - Cerbureni - Iași.

În greaua retragere a susținut luptele grele de la Pauleasca, Pribani și Găești unde a avut situațiile cele mai grele și prin care a reușit să treacă cât se poate de bine.

În luptele de la Lierda și de la Parepa unde inamicul reușise să întorcă dreapta și să taie comunicațiile Colonelul Lișcu cu multe greutate s'a strecurat deschizându'și și drumul prin cele mai mari pericole.

⁴⁵ Ibidem, f. 39 verso - 40.

După aceste grele încercări la Spătarul s'a impus inamicului silindu'l să se retragă din fața sa.

Colonelul Lișcu cu însușirile sale războinice bine meritară distincțiunea și de înaintare și de decorare”⁴⁶.

Începând cu ziua de 16 ianuarie 1917, colonelul Lișcu a fost trecut la comanda Brigăzii 10-a din Divizia 5-a, având șefi pe: generalul de Divizie Constantin Iancovescu – și Aristide Razu - comandantul Diviziei 5^a⁴⁷.

De la 13 iunie la 28 iulie 1917, Lișcu a comandat Brigada a 10-a Infanterie și temporar a ținut locul la comanda Diviziei 5-a, având ca șefi pe: generalul de Divizie Constantin Christescu - comandantul Armatei, generalul de Divizie Constantin Iancovescu - comandantul Corpului 3 Armată și generalul de Brigadă Aristide Razu - comandantul Diviziei a 5-a⁴⁸.

Colonelul Lișcu s-a remarcat în luptele de la Mărășești. În caracterizările șefilor săi, sunt menționate atât sectoarele în care a acționat cu trupa sa, cât și meritele sale personale.

Astfel, generalul de Divizie Aristide Razu scria despre el în Foaia Calificativă pe anul 1917 (de la 16 ianuarie 1917 până la 31 octombrie 1917): „*Colonelul Lișcu Toma comandă Brigada 10 Infanterie.*

Cu ocaziunea reconstituirei Brigadei 10 Inf.[anterie] pe zona de refacere, a desfășurat o foarte mare activitate, ocupându-se în deaproape de instrucția și sănătatea trupei și de buna îndrumare a instrucției Ofițerilor prin aplicațiunile tactice ce a condus.

„A avut direcțiunea organizării unei pozițiuni defensive la Cerkezeni, pentru întreaga Divizie, și a luat parte ca comandant la diferite aplicațiuni cu arme combinate precum și la desfășurarea întregii Divizii la o manevră executată în fața M. S. Regelui. -

Prin venirea Diviziei a 5^a pe frontul dela Nămolosa, Brigada 10 sub comanda Colonelului Lișcu a organizat a doua

⁴⁶ *Ibidem*, f. 40 verso - 41.

⁴⁷ *Ibidem*, f. 37.

⁴⁸ *Ibidem*, f. 37 - 37 verso.

pozițiune defensivă dela Nămolosa pentru a fi ocupată de Divizia din rezervă a Corpului 3 Armată.

Dela 19 - 23 Iulie a exercitat comanda provizorie a Diviziei 5^a în sectorul Liești - Movileni. -

La 24 Iulie Divizia 5^a fiind angajată pe frontul Cosmești - Mărășești, Colonelul Lișcu a executat comanda Sectorului estic între Siret și 1.000 m Vest Doaga, pe timpul dela 24 - 30 Iulie, luptând contra celor mai furioase atacuri dușmane și pronunțând 2 contraatacuri asupra satului Doaga, prin a căror desfășurare s'a sdruncinat avântul dușmanului cu mult superior numeric, întru cât în fața Diviziei 5^a se aflau în luptă Diviziile 76 și 89 Prusiene și 12 Bavareză, cu o artilerie numeroasă și de toate calibrele. -

Cu începere dela 30 Iulie și până la 8 Septembrie Colonelul Lișcu a comandat Divizia 5^a, pe care a condus'o cu destoinicie în luptele grele dela 30 Iulie la 2 August, în care Divizia a trebuit să facă sacrificii mari pentru a'și îndeplini cu vrednicie misiunea de a se opune cu orice înaintării inamicului în sectorul Cosmești - Mărășești.

Atât în lupte cât și în reconstituire Colonelul Lișcu prin calitățile sale ostășești și prin cunoștințele profesionale ce le posedă s'a impus ca un bun comandant și conducător de trupe.

A făcut proba pe câmpul de luptă, că este pregătit pentru a i se încredința definitivă de divizie și că merită a înainta la gradul de general”⁴⁹.

Generalul de Divizie Constantin Iancovescu - comandantul Corpului III Armată împărtășea „cu totul bunele aprecieri asupra calităților Colonelului Lișcu”, pe care îl considera „un oficer de valoare ce merită a înainta în mod excepțional la gradul de general”⁵⁰.

Marele nedreptățit al Primului Război Mondial, generalul de Divizie Constantin Christescu - comandantul Armatei, îl nota la rândul său: „Cunosc foarte de aproape pe Colonelul Lișcu Toma și am avut nenumărate ocazii pentru a-l aprecia atât ca ofițer de stat - major cât și ca comandant de trupe.

⁴⁹ *Ibidem*, f. 41 verso - 42.

⁵⁰ *Ibidem*, f. 42.

În mod invariabil am găsit pe Colonelul Lișcu în rândul ofițerilor celor mai valoroși ai armatei: instruit, energic și având toate calitățile ofițerului eminent menit a comanda trupa de toate armele.

Aceste aptitudini și calități le-a confirmat în cursul campaniei, tot timpul cât l'am avut în comanda mea. A fost un strălucit comandant de brigadă și a comandat temporar și Divizia 5^a cu toată priceperea cerută unui bun general.

Merită sub toate raporturile înaintarea la gradul de general de brigadă fiind foarte bine pregătit a comanda o divizie”⁵¹.

La 1 septembrie 1917, colonelul Lișcu a fost avansat la gradul de general de Brigadă⁵².

Totodată, i s-au conferit, în același an, înalte distincții: Ordinul Național „*Steaua României*” - în grad de Ofițer, Ordinul Național „*Coroana României*” - în grad de Comandor și Ordinul rusesc „*Sf. Vladimir*”, clasa IV⁵³.

Începând cu 28 iulie 1917 și până la 1 mai 1918, cu întreruperi de la 29 iulie la 7 septembrie 1917, când Lișcu a comandat temporar Divizia a 5-a, conținând tot la Brigada 10-a, a avut ca șefi pe: generalul de Divizie Eremia Teofil Grigorescu - comandantul Armatei, generalul de Brigadă Aristide Razu - comandantul Corpului 3 Armată, generalul de Divizie Ioan Istrate - comandantul Corpului 5 Armată și, din nou, generalul Aristide Razu - comandantul Diviziei 5-a (Divizia 5-a a făcut parte întâi din Corpul 3, iar pe urmă din Corpul 5 Armată)⁵⁴.

Generalul Razu nota: „*Cu începere dela 8 Sept. 1917, Brigada 10 Inf., al cărui comandant a fost Generalul Lișcu, a organizat pozițiunea defensivă dintre Domnești și Păunești compusă din 3 linii, rețele, comunicații organe de flancare etc.*

⁵¹ *Ibidem*, f. 41 verso.

⁵² *Ibidem*, f. 27 verso.

⁵³ *Ibidem*, f. 26 verso.

⁵⁴ *Ibidem*, f. 37 verso.

În același timp Generalul Lișcu a vegheat la complectarea și desăvârșirea instrucțiunii Brigadei sale (Div. 5^a era în acest timp rezerva Armatei).

La 21 Oct. Divizia 5^a reintrând pe front, Brigada 10^a a ocupat cu ambele regimente sectorul Cosmești (pod) - Mărășești, până la 29 Ianuarie, când a constituit rezerva Corp. 5 Armată.

În timpul ocupării sectorului pe front, Generalul Lișcu a organizat și complectat întăririle porțiunii pe 5 linii de rezistență, realizând un adevărat model de organizare defensivă. -

Ca și în luptele grele din August 1917 și în această perioadă, Generalul Lișcu a dat dovada unei complete și desăvârșite pregătiri militare, care îi dă dreptul la comanda de Divizie pentru care 'l propun'⁵⁵.

Și generalul Ioan Istrati, comandantul Corpului 5 Armată, s-a declarat de acord cu opinia generalului Razu: „*Activitatea Generalului Lișcu Toma este exact constatată de Comandantul diviziei 5^a și numai am nimic de adăugat pentru timpul cât brigada sa a fost pe frontul Mărășești ...*

Merită a i se încredința comanda de Divizie”⁵⁶.

Generalul Toma Lișcu s-a bucurat de aprecierile șefilor militari și după Marele Război. În calitate de comandant al Corpului de Grăniceri (1 mai 1918 – 8 noiembrie 1921) a realizat dispozitivul de pază a frontierei României Mari. Sub îndrumarea sa a apărut „*Revista Grănicerilor*”. La Focșani, generalul Lișcu a fost comandantul Diviziei a 6-a între 1 octombrie 1923 – 1 aprilie 1926.

După încheierea Războiului de Reîntregire a Neamului, cu momentele trăite aici , la Mărășești, încă vii și emoționante, adânc conturate în memoria, conștiința și sufletul său, generalul Toma Lișcu a ținut să-și lege numele de aceste meleaguri și prin ceva concret și durabil, ridicat din granitul pământului românesc, străbătând viitorul țării și cu numele și contribuția sa: construirea Mausoleului Focșani⁵⁷.

⁵⁵ *Ibidem*, f. 42 verso - 43.

⁵⁶ *Ibidem*.

⁵⁷ Vezi Horia Dumitrescu, *Mausoleul Focșani Sud* în *Cronica Vrancei*, vol. XVII, Coordonator : Horia Dumitrescu, Editura Pallas, Focșani, 2013, p. 342 - 408.

PREZENȚE PĂȘCĂNENE ÎN RĂZBOIUL DE ÎNTREGIRE A NEAMULUI. ANUL 1917.

Dumitru Stavarache

Marele Război pentru Întregirea României a fost purtat de armata română pe durata anilor 1916 -1919, pe mai multe fronturi în cadrul a trei campanii: 1916, 1917, 1918 - 1919. Acțiunile militare propriu-zise au fost sprijinite și susținute de populația aflată înafara teatrelor de operații. Pe acest considerent am structurat această comunicare în care abordăm punctual un aspect de istorie locală.

Pe front

În perioada anilor 1916-1919, militarii din zona Pașcani au participat la toate marile campanii: luptele din Transilvania, 1916 – în Regimentele 56, 16 și 13 Infanterie, Regimentul 2 Artilerie, Regimentul 8 Vânători, Regimentul 2 Călărași ¹; pe Frontul de sud, 1916 – în Regimentul 39 Infanterie ²; la Bătălia de pe Argeș și Neajlov, 1916 - Regimentele 16 și 19 Infanterie ³; la retragerea spre porțile Moldovei și apărarea trecătorilor, 1916 -1917 – Regimentele 13, 16 și 39 Infanterie, Regimentul 8 Vânători și Regimentul 2 Călărași ⁴; la marile bătălii de la porțile Moldovei, vara anului 1917 – regimentele 13, 16, 56, 32 și 39 Infanterie, Regimentul 8 Vânători ⁵;

¹ *România în anii Primului Război Mondial*, vol I, Editura Militară, 1987, p. 238, 239, 277 - 280; Gen. Octav Boian, *Amintiri din campanie (1916). Brigada a 14-a mixtă de la Agăș la Gagy și înapoi*, București, 1928, p. 41, 54, 67, 71.

² *Ibidem*, p. 341, 457, 460, 484.

³ *Ibidem*, p. 503, 508, 516.

⁴ *Ibidem*, p. 422, 432, 433, 443, 539.

⁵ *Ibidem*, vol. II, p. 260, 264, 299, 300, 304, 305, 326, 329.

în nordul Bucovinei, 1918, în cadrul trupelor generalului Zadic și la ocuparea Budapestei, în 1919 – Regimentul 16 Infanterie ⁶. Cei mai mulți pășcăneni au făcut parte din regimentele fălțicenene 16 și 56 Infanterie. Comandantul Regimentului 56 Infanterie a fost colonelul Constantin Neculcea, pășcănean, a participat cu unitatea sa atât la Campania din 1916, cât și la cea din 1917; pentru bravura sa a fost felicitat de Regina Maria: - *Colonel Neculcea, te felicit și doresc ca acolo unde mergi să ai aceeași biruință ca și în Carpați* ⁷.

În anul 1917, Regimentul 56 Infanterie, după fuzionarea cu Regimentul 54 Roman, în urma reorganizării, a participat la luptele de la Mărășești. Regimentul 16 Infanterie a participat la luptele de la Oituz – Valea Troțușului, dealul Muncelu, Valea Lupului, Coșna, Târgu Ocna. În luptele de la Dealul Sticlărie, colonelul Cezar Mihail (comandantul Regimentului 16 Infanterie), cu cca 100 de oameni, au respins atacul furibund al unui batalion inamic la cotele 702 și 781; în aceste confruntări, căpitanul Paul Berge (atașat la Regimentul 16), a căzut în luptă ⁸. Între cei care au fost decorați pentru bravura de care au dat dovadă pe câmpul de luptă de la Mărășești, au fost și pășcăneni: sublocotenentul de rezervă Ștefan Dimitriu, învățător, decorat cu Ordinul Mihai Viteazul ⁹; preotul Nicolae Oniceanu, confesor al renumitului Regiment 32 Mircea ¹⁰; preotul Cicerone Iordăchescu, confesor al Regimentului 4 Vânători ¹¹.

În același an, 1917, pe front au participat și câțiva medici pășcăneni: Frații Grigore și Ion Nubert; Nicolae Hortolomei, viitor ministru al Sănătății (24 noiembrie 1939 - 10 mai 1940) și membru al

⁶ Vasile Costăchescu, *Istoria orașului Fălțiceni. De la înființare până la curent, 1780 - 1938*, Fălțiceni, 1938 - 1939, p.144; Constantin Kirișescu, *Istoria războiului pentru întregirea României, 1916 - 1919*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989, nota 33, p. 393.

⁷ Felicitarea de către regina Maria a fost făcută în Gara Băneasa din București, la trecerea în revistă a unității ce pleca pe frontul din Moldova, la sfârșitul anului 1916. Cf. Vasile Costăchescu, *op. cit.*, p. 135 - 136.

⁸ *România în anii Primului Război Mondial*, vol. II, p. 304 - 305.

⁹ Vasile Costăchescu, *op. cit.*, ediție 1941, p. 296.

¹⁰ Constantin Nazarie, *Activitatea preoților de armată în campania din 1916 - 1918*, București, 1920, p. 101, 104.

¹¹ *Ibidem*, p. 41, 79, 100, 104.

Academiei Române (1 noiembrie 1948); Dumitru Catenaru; Constantin D. Samson.

Numele militarilor pășcăneni, care au căzut în luptele din 1917 sau ca urmare a acestora, este consemnat în documente de arhivă și înscris pe monumentele eroilor de pe lângă bisericile din zona Pașcani – Deal, Luncă, Gâștești, Sodomeni, Blăgești ¹².

În spatele frontului

Pentru a pune în evidență contribuția pășcăneană în spatele frontului ne vom referi la trei aspecte: acțiuni care vin în sprijinul operațiunilor militare; angajarea pe frontul asistenței medicale; consemnari ale unor martori oculari, adevărate personalități ale neamului românesc.

Acțiuni care au venit în sprijinul operațiunilor militare: înființarea și funcționarea Centrului de instruire de la Sodomeni, unde s-a făcut instruirea militarilor pentru folosirea puștii-mitralieră, armament nou introdus în dotarea unităților militare române în acțiunea de refacere și reorganizare a armatei din iarna și primăvara anului 1917 ¹³; la Atelierele CFR Pașcani au fost transformate și montate tunurile pentru Corpul Apărării Antiaeriene, operațiune condusă de locotenent-colonelul Dumitru Andreescu, îndrumat de maiorul francez M. Humbert ¹⁴; pentru paza podului peste Siret, la Pașcani, în iulie 1917 exista un post antiaerian dotat cu 4 tunuri de 75mm, md.1880 și două tunuri de 57 mm, md.Negrei ¹⁵; din Gara Pașcani au plecat pe front în 1917, după refacere, regimentele 50 / 61 și 51 / 52 Infanterie, Batalionul 13 Pionieri și Coloana de muniții – toate din organizarea Brigăzii 25 Infanterie ¹⁶.

¹² Arhivele Militare Române (în continuare se va cita: A. M. R.), fond Microfilme, rola 4.564, cadrele 270 - 272, 274, 275, 277, 280, 281, 283 - 286; Dumitru Stavarache, *Pașcani. Profiluri militare*, București, Editura Sylvi, 2001, p. 25 - 29.

¹³ A. M. R., Jurnalul de operații al Regimentului 2 Grăniceri, dosar 677, f. 6.

¹⁴ A. M. R., fond Microfilme, rola PII 2.558, cadrul 19.

¹⁵ Ion Giurcă, *Reorganizarea armatei române în anul 1917* (Teză de doctorat), Academia de Înalte Studii Militare, București, 1996, p. 266.

¹⁶ *Ibidem*, p. 283.

Cu privire la angajarea medicală, Pașcanii au constituit unul din centrele asistenței medicale. Pe lângă medicii locali mobilizați, existau medici militari activi români (căpitanul dr. Sava Matei din Regimentul 4 Vânători), francezi și ruși. Insuși comandantul garnizoanei Pașcani era un medic(maiorul dr. M. Ionescu). În oraș funcționau mai multe spitale: Nr. 262, condus de maiorul dr. I. Guțu, care participase și la Campania din 1913; Nr. 261, al Crucii Roșii Române, sub conducerea medicului francez I. Ferreyrolles, ajutat de doi studenți mediciniști români cu grad de plutonier – Alexandru Corduneanu din București și Mendel Reinhorn din Galați; Nr. 258, condus de maiorul dr. Engel Simion; Nr. 274, la a cărei conducere se afla medicul Constantin Tudor; un spital al Crucii Roșii Române și Ruse. Exista și un Depozit Sanitar al Companiei VI de subzistență, condus de medicul Nicolae Columb. La Fălticeni, Depozitul Central al Armatei era condus de un pășcănean, căpitanul farmacist Matei Fait.

Din personalul medical francez aflat în anul 1917 la Pașcani, menționăm medicii Debrieu, Offret, Condray, I. Ferreyrolles și infirmierele Florence și Clementine. Menționăm faptul că oficiul de translator în relația cu francezii era făcută de Gheorghe Dubert, subchirurg la spitalul din Pașcani, care era strănepotul unui ofițer francez din armata împăratului Napoleon, participant la Campania din Rusia din 1812, stabilit în zonă¹⁷.

În luna iulie 1917, spitalele din Pașcani, Ruginoasa, Brătești, au fost vizitate de regina Maria care avea să povestească în memoriile sale despre aceste vizite¹⁸.

Între pășcănenii care au consemnat evenimentele din anul 1917, de pe front și din spatele acestuia, îi amintim pe scriitorul Mihail Sadoveanu, arhimandritul (viitorul mitropolit) Visarion Puiu, preotul Cicerone Iordăchescu, cercetașul Ioan Costăchel.

Mihail Sadoveanu a fondat și condus publicația *România - organ al apărării naționale*, mult apreciată pentru mesajul patriotic și

¹⁷ *Pașcani, municipiul și zona. Monografie*, Acad. Constantin Ciopraga (coord.), Iași, 2000, p. 150.

¹⁸ Maria, Regina României, *Povestea vieții mele*, vol. 3, Editura Eminescu, București, 1991, p. 226 - 229.

ridicarea moralului ostașilor de pe front. Între lucrările despre această perioadă, în anul 1917, Sadoveanu a publicat *File sângerate* și *Strada Lăpușneanu*.

Arhimandritul Visarion Puiu, în acea perioadă director al Seminarului Teologic de la Galați, avea să consemneze în memoriile sale că, „*în timpul războiului (1916 - 1918), pe care l-am îndurat sub bombardamentele de artilerie vrăjmașă, am prefăcut școala în spital pentru militarii răniți, la a cărui administrare am lucrat împreună cu mama*”¹⁹. Pe lângă aceasta, în toată perioada de staționare a trupelor rusești, a luat atitudine față de pagubele făcute de unitățile de diferite arme ale acestora, care au ocupat (de multe ori samavolnic) localurile seminarului și a făcut tot posibilul să salveze o serie de bunuri (biblioteca, arhiva, tablouri etc). Pentru anul 1917, stau mărturie 12 documente, emise în perioada 17 ianuarie – 15 septembrie și adresate Comisarului General al Guvernului Român pe lângă Armata Rusă din Dobrogea, Prefecturii Galați, Ministerului Cultelor, Administrației Casei Bisericii și Direcției Învățământului Secundar, Episcopului Nifon al Dunării de Jos, Medicului șef al orașului Galați, Comandamentului Marelui Cartier Rus, Primarului orașului Galați²⁰.

Preotul Cicerone Iordăchescu a consemnat într-o lucrare publicată după război, momentele la care a participat pe front în anul 1917, impresiile sale cu privire la diferitele categorii de militari (soldați și ofițeri), oficierea serviciului religios pe câmpul de luptă²¹.

Cercetașul Ioan Costăchel (viitor ofițer de Stat Major care a luptat pe Frontul de Est în cel de - Al Doilea Război Mondial²²) povestește în amintirile sale (aflăte în manuscris) aspecte ale vieții din orașul de pe malul Siretului: venirea refugiaților din zonele ocupate de

¹⁹ Mitropolit Visarion Puiu, *Însemnări din viața mea*, Editura Trinitas, Iași, 2004, p. 66.

²⁰ Arhimandrit Visarion Puiu, *Documente inedite, 1908 - 1917*, ediție îngrijită de Pr. Eugen Drăgoi, Editura Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 2005, p. 158 - 169.

²¹ Cicerone Iordăchescu, *Însemnări din anii 1916 - 1919*, Iași, 1932.

²² Ioan Costăchel, *Așa cum a fost. Jurnalul unui ofițer român pe Frontul de Est și în prizonierat (1941 - 1945)*, două ediții publicate în anul 2006, la Pașcani și Târgoviște, îngrijită de Dumitru Stavarache.

inamic, refugiați care au rămas cca. doi în zona Pașcani; trecerea, prin gara Pașcani, a trenurilor spre front și a celor cu răniți dinspre front; ajutoare trimise militarilor de pe front. Vom reda, în încheierea comunicării noastre, un fragment din amintirile sale din anul 1917, atât pentru ineditul lor cât și pentru modul în care sunt surprinse aspecte din viața din spatele frontului de un copil de 12 ani.

Ioan Costăchel, *Amintiri din anul 1917 (Vagonul lui Cujbă)*²³

„...În cele din urmă s-a terminat și exodul refugiaților, până la Bobotează au mai venit câțiva întârziți, apoi, n-au mai venit. La început femeile mai cu seamă nu se puteau înțelege între ele. Oltencele vorbeau repede și numai cu perfectul simplu iar moldovencele le ascultau atente cu mâna la gură și nu pricepeau nimic.

Uiti cii drăguța me: eu ti rog pi mata sî vorbești mai încet că nu pricep ci vrei sî spui. Curând însă au început să se înțeleagă perfect când muntencele și oltencele au învățat ce e burluiu, curechiul, oghealul și celelele. Doi ani aproape, cât au stat refugiații la noi, n-am auzit niciodată ca o moldoveancă să se certe sau să aibă vr-o neînțelegere cu musafirele lor. Refugiatele între ele însă, de multe ori nu s-au înțeles...

De când cu refugiații și cu școala, activitatea mea de cercetaș a cam trecut pe al doilea plan. Mă duceam pe la cantina gării câte două – trei ore pe zi, iar când nu aveam prea mult de învățat stăteam și mai mult. Erau îsă și și zile când nu aveam timp să mă duc deloc.

De anul nou s-a înființat comandamentul gării, care ocupa camera subșefului de stație. Comandant era dl. maior Cujbă și avea o unitate de pază. Acum nu mai puteau să circule prin gară decât cei care aveau legitimație. Eu aveam o astfel de legitimație și eram foarte mândru de asta. Se vorbea la cantină că maiorul era un om sever nu numai cu soldații lui, dar și cu civilii. Când l-am văzut întâi nu mi s-a

²³ Atât titlul cât și subtitlul ne aparțin. Într-o formă extinsă, aceste amintiri au fost publicate de subsemnatul în *Valori Pășcănene – publicație periodică a Asociației Visarion Puiu*, Anul II, nr. 3, iunie 2007, p. 40 - 44.

părut chiar așa de fioros, din contră, am avut impresia că așa trebuie să fie un ofițer: înalt și slab, ras complet cu câteva riduri adânci pe obraz, călcând semeț și apăsător. Mâna stângă îi lipsea, iar mâneca vestonului cu semnul de rănit pe ea, era cusută de buzunar. Ne-am întâlnit pe peron. Când m-a văzut, mi-a făcut un semn scurt de chemare cu mâna dreaptă. M-am prezentat așa cum ne învățase astă vară la instrucție:

Să trăiți d-le maior sunt cercetașul Costăchel Ioan din Cohorta Ștefan cel Mare.

Bravo, puștiule! – Mi-a dat mâna – Și ce învăț tu pe aici ?

Sunt repartizat la cantină, dar acuma nu pot veni decât câteva ceasuri pe zi.

Și în restul timpului ce faci ?

Ce să fac Învăț și mă duc la școală.

Am intrat împreună în biroul lui și nu m-a lăsat până ce nu m-a descusut, ce școală urmez, cine îmi sunt părinții, ce frați mai am. După ce a aflat de la mine tot ce a vrut, m-a invitat să trec pe la dânsul ori de câte ori vin la cantină. M-am dus. Câteodată era ocupat și atunci mă întreba cum merge școala iar eu îmi dădeam seama că nu are timp de mine și plecam. Alte ori n-avea ce face și atunci îmi explica declinările sau formarea pluralului la substantive în limba franceză...De câteva ori l-am rugat să-mi povestească ceva din război și despre nemți, dar după cum îmi răspundea, mi-am dat seama că nu-i plăcea să-mi vorbească despre asta și n-am insistat

Maiorul Cujbă instalase trei vagoane pe o linie de garaj de la capătul peronului. În două din ele erau instalate paturi suprapuse și câte o sobiță de tablă în care ardeau și lemne și cărbuni de la locomotive. Aceste vagoane serveau ca dormitoare pentru soldații care făceau paza gării. Al treilea vagon nu avea nici un fel de amenajare. În el erau închiși toți cei pedepsiți pe timp mai scurt sau mai lung după gravitatea greșelii săvârșite. Cea mai mică pedeapsă era de 24 de ore. Vagonul lui Cujbă ajunsese de pomină. Auzeam pe câte unul:

Știi că pe cutare l-a băgat la vagon ?

Vai săracul ! Dar pentru ce ?

Intră la vagon oficiantul de la poștă c-a lăsat căruciorul în mijlocul peronului, intrau acarii că n-au curățat macazele, cei care n-au strâns zăpada, cei care întârziu la serviciu, cei care se certau. Dar cine nu intra? Era o curățenie prin toată gara și se întronase o disciplină ca la cazarmă. Mai înainte, după plecarea fiecărui tren sanitar care staționa în gară, rămâneau pansamente însângerate pe care nimeni nu se deranja să le ridice și stăteau așa aruncate zile întregi. De când cu vagonul lui Cujbă, nici nu apucau să plece mai departe trenurile sanitare și nu se mai vedea nici urmă de pansament sau de vată însângerată printre șine.

În afară de faptul că cei pedepsiți cu închisoarea în vagon erau izolați și stăteau în frig zile și nopți, altceva făcea și mai grea pedeapsa. Cei închiși pentru mai mult de 24 de ore aveau voie să primească mâncare și apă, după un post de o zi și o noapte, însă nu aveau voie să fie scoși pentru necesitățile firești. Unii își făceau nevoile pe ei, alții în vagon. Aceștia din urmă erau obligați ca la expirarea pedepsei să facă o curățenie generală a vagonului și în acest scop li se punea la dispoziție o găleată și o perie de pai aspră cu care frecau dușumeaua până când sergentul care îi supraveghea aprecia că vagonul este curat. Povesteau unii care asistaseră, că atunci când se deschidea ușa vagonului la eliberarea unui client care a stat acolo câteva zile, ieșea o putoare de acolo de-ți venea rău. Nu peste mult timp aveam să mă conving și eu.

La cantină se consuma foarte mult zahăr, căci se preparau sute de ceaiuri pe zi. La un moment dat s-au trzit mai marii cantinei că nu mai au zahăr. Până să le vină zahărul de la depozitul Crucii Roșii, s-au adrest la Raisman care avea cea mai mare prăvălie de coloniale, rugându-l să le dea sub formă de împrumut sau să le vândă, o ladă de 25 kg. Negustorul a refuzat și le-a oferit o cutie de 5 kg, contracost. Nu se știe cine l-a informat pe Cujbă că Raisman are dosite în pivniță câteva lăzi nedesfăcute, multe cutii și chiar căpățâni de zahăr, din care cumpărau gospodinele pentru dulciuri. Din acest zahăr vindea doar câte un kg, cu preț de speculă. Cujbă a trimis pe cineva să facă o descindere și a găsit în pivnița lui Raisman aproape 200 kilograme. L-ea confiscat pe toate și le-a făcut cadou cantinei, iar

pe Raisman l-a băgat la vagon după ce mai întâi i-a dat un bon de rechiziție pentru zahărul ridicat. Zadarnic a plâns madam Raisman, degeaba și-a smuls părul din cap țipând că e bătrân și că o să-i moară bătrânul la vagon, Cujbă nici n-a vrut să audă. Cineva povestea la cantină că înainte de a intra în vagon, Raisman i-a rugat pe soldații care îl conduceau să-i dea voie să se ducă la closet, că auzise el ceva despre asta. Soldații l-au lăsat dar cum el nu mai voia să iasă, au trebuit ca să deschidă ușa cu forța ca să-l scoată de acolo și să-l ducă la vagon. A stat Raisman trei zile acolo...

În acest interval de timp l-am rugat pe maior să-l ierte că e bătrân și din asta ar putea să i se tragă moartea. Mi-a tăiat-o scurt: - Ascultă mă Pițule, nu te băga în porcăriile astea dacă vrei să fim prieteni. Va trăi încă mulți ani și întâmplarea asta o să-i prindă bine, De altfel, mâine la prânz îi dau drumul acasă...

Înainte de ora 12 erau strânși în fața vagonului, madam Raisman cu Rebeca, fiica ei, Altman ginerele, precum și o sumedenie de alți evrei rude și prieteni, parcă cine știe ce eveniment ar fi avut loc. Când a fluierat la Atelier de amiază, și-au făcut apariția doi soldați: unul ducea o găleată cu apă, iar celălalt o perie de paie și niște cârpe, cu care dl.Raisman urma să facă ordine în locuința ocupată de el în ultimele trei zile.

Pe mine, care priveam mai de departe scena, nu m-a trăsniț mirosul, dar pe cei din preajma ușii i-am văzut întorcând capul în căutarea aerului curat. Soldații care au pătruns în vagon și l-au dat jos erau obișnuiți.

Ca o favoare cu totul excepțională, dl.Raisman a fost scutit de curățenie și spălatul dușumelelor, această treabă urmând să fie făcută de consoarta și fiica sa. Om cu cap, dl.Raisman și-a făcut socoteala că e mai bine să aibă de curățat numai vagonul nu și lenjăria sa. Cu eroul sprijinit de-o parte și de alta s-a pus în mișcare alaiul îndreptându-se încet spre casă. La vagon au mai rămas câteva femei, rude mai apropiate, care împrăpătau apa din găleată, spălau peria sau cârpele. Cum nu mai era nimic de văzut am luat-o spre casă, traversând peronul. Când să trec pe lângă biroul maiorului, l-am văzut făcându-mi cu mâna și am intrat. – Cum a fost mă Pițule ? –

Mare jale dle maior. – Cum așa ? I-am povestit pe larg cum a decurs și atunci l-am văzut pentru prima oară râzând cu hohote. Parcă era alt om. I-a dispărut ca prin farmec privirea aceea severă, lăsând loc ochilor blânzi și plini de veselie, cutele de pe frunte și cele de la colțurile gurii s-au întins. Râdea cu gura deschisă, dar râdeau și ochii și obrajii, râdea cu întreaga lui figură. – Bravo Pițule, că bine le mai zici ! E mai mare dragul să te ascult pe tine cum povestești. Și ce făcea madam Raisman, și cum au pornit spre casă...M-a năucit cu întrebările și nu m-a lăsat până ce nu i-am povestit tot cum a fost. La urmă mi-a spus că are niște biscuiți: - Ce-ar fi, mă Pițule , să te duci la cantină să rogi pe cucoanele alea să ne dea două ceaiuri; să iei suferțașul din dulap și să aduci tu ceaiurile, că n-aș vrea în ruptul capului să se deranjeze vreo cucoană pentru mine.

Observasem mai înainte o cucoană care mă ispatea ce fac eu la maior, despre ce vorbesc, dacă e căsătorit. Poate observase și el, dar mi-am făcut socoteala că e mai bine să-l iau pe „nu știu” în brațe, că dacă spun ceva mă trage de limbă să afle mai multe. Am respirat ușurat când m-am dus la cantină și am văzut că nu-i acolo cucoana care se interesa cu atâta insistență de maior”.

VOLUNTARI ARDELENI ȘI BUCOVINENI ÎN CAMPANIA ARMATEI ROMÂNE DIN ANUL 1917

Alexandru Baboș

Acțiunea de organizare a unităților de voluntari români ardeleni și bucovineni din rândurile prizonierilor, refugiaților și emigranților aflați în Rusia, Italia, Franța și S. U. A. constituie un aspect important al luptei poporului român pentru înfăptuirea unității sale statale în anii Primului Război Mondial. Voluntariatul românilor din provinciile subjugate a fost conceput, în primul rând, ca o mișcare cu caracter militar, având scopul de a spori rândurile armatei române angajate din august 1916 în Războiul Reîntregirii Neamului. Dar voluntariatul s-a dovedit a fi și un notabil demers politic, care punea în valoare voința foștilor cetățeni ai monarhiei austro - ungare de a contribui la înfrângerea acesteia și la eliberarea națională a propriului neam.

Demnă de evidențiat a fost mai ales activitatea voluntarilor din Rusia, care spre deosebire de formațiunile constituite în Italia și Franța, au avut prilejul să participe efectiv la efortul militar al României.

Numărul românilor din Ardeal și Bucovina mobilizați în armata austro - ungară în cursul Primului Război Mondial se apreciază a fi de peste 480.000 ¹. Din rândurile lor au căzut mii și mii de prizonieri pe fronturile din Galiția, Franța și Italia. În august 1916, în momentul intrării României în război, se aflau numai în lagărele din Rusia aproape 120.000 de prizonieri de origine română ².

¹ Teodor V. Păcățian, *Jertfele românilor din Ardeal, Banat, Crișana, Sătmar și Maramureș aduse în războiul mondial din anii 1914 - 1918*, Sibiu, 1926, p. 20.

² D. Țuțu, *Contribuția voluntarilor transilvăneni, bănățeni și bucovineni la făurirea*

Pe teritoriul imens al Imperiului Rus se găseau 400 de lagăre mari, permanente pentru prizonierii din armatele Puterilor Centrale și 600 - 700 de lagăre mai mici, provizorii, toate fiind răspândite îndeosebi în Rusia europeană (guberniile Kiev, Odessa, Taganrog, Moscova, Smolensk, Krivoirog, Herson, Novgorod, Kazan, Samara etc.), dar și în regiunea Uralilor, în Siberia apuseană, Asia Centrală și Orientul îndepărtat. În cele 40 de lagăre mari aflate în partea asiatică a Rusiei se găseau până la 500.000 de prizonieri din armata germană și armata austro-ungară, printre care și numeroși români. Numai în guberniile Harkov, Odessa, Smolensk și Tambov existau în vara anului 1917 circa 22.500 de prizonieri români, iar alții erau răspândiți în regiunile de pe cursul mijlociu și inferior al Volgăi, în zona industrială din Munții Ural și în districtele siberiene Omsk și Irkutk ³.

Viața prizonierilor români în lagăre sau la muncă (în câmp, la minerit etc.) era deosebit de grea. Deoarece marea lor majoritate erau țărani și muncitori, obișnuiți cu munca, „*antreprenorii*” ruși cereau insistent comandanților lagărelor, prizonieri români. „*Cine avea muncitori români, ținea morțiș la ei, căci românul muncea din greu și cu răbdare. Lui îi plăcea munca oriunde se găsea și pentru că nu avea nici o pretenție; se găsea doar în captivitate*” ⁴, arăta un participant la acțiunile voluntarilor, într-un memoriu ulterior prizonieratului.

Dar, pe românul prizonier l-a făcut să sufere „*robia sufletească*”, după cum se exprima același voluntar ⁵, deoarece regimul țarist, ca și cel habsburgic manifestau o totală indiferență față de soarta lui. Din calcule de ordin politic, dar și ca urmare a existenței unui mare număr de politicieni și militari ruși care în pofida stării de război dintre Rusia țaristă și Puterile Centrale, nu se sfiau să-și manifeste fățiș tradiționalele sentimente pro-germane, comandanții lagărelor au păstrat organizarea militară austro - ungară a

statului național unitar român, în File din istoria militară a poporului român, vol. II, Editura Militară, București, 1983, p. 411.

³ Ioan I. Șerban, *Primul Corp de Voluntari transilvăneni și bucovineni în Rusia*, 1, în „*Apulum*”, XXV, 1988, p. 429.

⁴ Petre Nemoianu, *Prima Alba - Iulie. Voluntarii români în războiul pentru întregirea neamului*, Institutul de arte grafice, Timișoara, p. 4.

⁵ *Ibidem*.

prizonierilor, ceea ce însemna că românii erau supravegheați și muștruluiți în continuare de ofițeri și subofițeri austrieci și unguri. Mai mult, aceștia erau șefii prizonierilor români și la muncă. Un tratament inuman, discriminatoriu a fost aplicat românilor și din partea reprezentanților Crucii Roșii austro - ungare sau germane, care îi privau în mod deliberat de ajutoarele primite „...*ce veneau cu trenuri întregi*”. Pe de altă parte, chiar reprezentanții țărilor neutre îi tratau pe prizonierii români cu indiferență și neîncredere, considerându-i simpli dezertori ⁶.

Prizonierii aflați în Rusia au început să se organizeze în unități militare de voluntari, pentru a lupta împotriva Austro - Ungariei în scopul eliberării conaționalilor asupriți de monarhia bicefală. Începutul l-au făcut prizonierii cehoslovaci, apoi cei sârbi, deoarece, în Rusia, ca slavi, numai ei au putut demara această activitate încă din 1914. Politica guvernului țarist față de inițiativa românilor de a se organiza s-a manifestat cu multă rezervă. Aceasta, deoarece atât statul, cât și moșierii și capitaliștii ruși aveau nevoie de mâna de lucru gratuită și pricepută a prizonierilor români. În același timp, guvernul rus nu privea cu simpatie o astfel de acțiune, întrucât nu corespundea scopurilor lui politice postbelice, existența unei României puternice, rezultată din unirea la Patria - Mamă a provinciilor subjugate, fiind de natură să constituie un obstacol în calea planurilor expansioniste țariste în direcțiile Balcanilor și Europei Centrale ⁷.

Pe de altă parte, și atitudinea guvernului român față de preocupările prizonierilor ardeleni și bucovineni, de a se organiza atât înainte de intrarea României în război, cât și mult după acest pas important a fost de totală indiferență. Petru Nemoianu, unul din prizonieri și apoi voluntar, exclamă: „*România oficială nu a existat! pentru români. Până mult după intrarea în război, statul român nu a făcut nimic, dar absolut nimic pentru românii aflați în Rusia*” ⁸. Reprezentanții oficiali ai statului român din cadrul Consulatelor din

⁶ *Ibidem*, p. 5.

⁷ Elie Bufnea, *Formațiile de voluntari*, în *Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul 1918 - 1928*, vol. I, Cultura Națională, București, 1929, p. 120.

⁸ Petre Nemoianu, *op. cit.*, p. 5; aceeași idee și la Elie Bufnea, *op. cit.*, p. 120.

Moscova și Odessa sau ai Legației din Petrograd au refuzat să răspundă miilor de scrisori primite de la prizonierii români sau să stea de vorbă cu cei care se prezentau personal. Astfel, Diamandi, ministrul României la Petrograd a interzis să se răspundă la orice scrisoare sosită de la prizonierii români, iar consulul din Odessa, Paul Greceanu alunga din biroul său pe cei care veneau, considerându-i dezertori ⁹.

Dacă atitudinea României în perioada 1914 - 1916, perioadă a neutralității, dând ambele tabere făceau presiuni asupra statului român pentru a intra în război se justifică, dar parțial, după august 1916, politica ei în privința prizonierilor români din Rusia nu este corectă. Până în ianuarie 1917, între cele două guverne, țarist și român, nu a existat nici o convenție sau un angajament referitor la organizarea prizonierilor români din Rusia.

Din această cauză, cu toată dorința arzătoare a prizonierilor români, nu s-a putut înjgheba un nucleu de organizație militară ardelenescă pe teritoriul Rusiei, până după intrarea României în război. Unitățile militare românești vor apărea la aproape doi ani de la crearea primelor formațiuni ale prizonierilor sârbi și cehoslovaci.

Când, în august 1916, armata română a intrat triumfal în Transilvania, cei 120.000 prizonieri români din Rusia au intensificat campania pentru organizarea din rândul lor a unor unități naționale, care să fie încorporate în armata română și să lupte împotriva trupelor austro - ungaro - germane pentru eliberarea familiilor și căminelor lor. După relatările ziarelor ruse de atunci, simpla știre a intrării României în război a făcut ca 40.000 de români să ceară înrolarea în armata română ¹⁰.

Conștienți că nu vor putea fi primiți în armata română toți, prizonierii români își exprimă dorința de a ajuta și prin donații acțiunea militară a României pentru înfrângerea trupelor austro - ungare din Transilvania, deoarece nu mai concep să se întoarcă în această provincie românească, stăpânită în continuare de Austro - Ungaria. În acest sens, iată ce scria ministrului de Război

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ D. Țuțu, *op. cit.*, p. 411.

I. C. Brătianu, Augustin Roșianu, din comuna Geoagiul de Sus, fost soldat în Regimentul 50 Infanterie din armata austro - ungară căzut prizonier la ruși: „...2. *Și de domnul Excelența Sa Brătianu să mă primească ca un fiu al patriei și al neamului sub comanda sa românească, că eu voi fi cel mai bun supus și ascultător al patriei rumâne, după știința și puterea mea.* 3. *Și dacă nu se poate împlini din ceva cauză dorința mea ca să vin în persoană ajutor D-voastră mă rog să î-mi trimiteți o adresă curentă, că la ce adresă și unde primiți D-voastră împrumutul de războiu dela țărani români, că și eu de astăzi înainte voiesc cu din cât am putere după sudoarea mea de un an de zile prizonier și după munca din cei 70 copeci la zi să mă și îmbrac din ei, adecă veșminte de trebuință pentru mine am adunat 75 ruble și din acestea de bună voia mea dau 50 ruble împrumut statului nostru românesc...* 5. *Și dacă nu ne veți voi să ne primiți pe pământul românesc, vom rămâne aicea și apoi mulți vom trece în America, dar să ne mai stăpânească Austro-ungaria, niciodată*”¹¹.

De-abia în noiembrie 1916, datorită demersurilor unor oficialități din România și ca urmare a sporirii numărului de cereri colective și individuale, înaintate de prizonieri români, sfârșind prin a atrage atenția cercurilor politice și militare ruse partizane ale sporirii eforturilor de război, a început să fie difuzat în lagăre un ordin al Marelui Stat Major rus referitor la recrutarea acestora ca voluntari. Ordinul era însă mult prea ambiguu, astfel că notele telegrafice primite de circumscripțiile militare pe raza cărora se aflau lagăre difereau în mod sensibil de la un caz la altul: în câteva lagăre se vorbea de eliberarea unui număr de 15.000 prizonieri români de către Rusia în schimbul a 15.000 prizonieri germani, austrieci și unguri din România, în timp ce în altele se răspândise zvonul că vor fi eliberați din prizonierat numai ofițerii și subofițerii¹².

Unele din zvonuri s-au confirmat, deoarece, inițial, Marele Stat Major a menționat ordinul de concentrare în unitățile de voluntari exclusiv la nivelul ofițerilor, gradaților și intelectualilor fără grade, stabilind ca loc de adunare orașelul Darnița, la 7 km vest de Kiev, pe

¹¹ Petre Nemoianu, *op. cit.*, p. 15 – 16.

¹² Ioan I. Șerban, *op. cit.*, p. 433.

malul drept al Niprului. Până la începutul lunii ianuarie 1917 s-au strâns la Darnița peste 1.550 de voluntari români, din care 250 ofițeri și peste 300 subofițeri și intelectuali, un număr extrem de redus comparativ cu cel al prizonierilor care înaintaseră cereri ¹³.

Cauzele pentru care numărul voluntarilor era așa de mic sunt subliniate de unul din participanții la acțiune ¹⁴; atitudinea patronilor și latifundiarilor ruși care făceau tot felul de promisiuni pentru a nu pierde brațele de muncă românești, deosebit de rentabile: presiunile și amenințările militarilor unguri și nemți cu care trăiau împreună și ostilitatea fățișă a acestora față de sentimentele naționale ale românilor; „*presiunea directă și indirectă*” a ofițerilor și soldaților ruși ce nu înțelegeau atitudinea prizonierilor români, care deși scăpaseră de luptă, doreau să se reîntoarcă pe front; dorința ofițerilor din comandamentele lagărelor de a avea la dispoziție lucrători harnici și ascultători (cum erau considerați prizonierii români), într-o vreme când în rândurile poporului și armatei ruse se manifestau tot mai puternic nesupunerea și revolta împotriva stăpânirii; teama față de soarta familiilor lor din Ardeal, aflate din nou sub ocupație străină; influența demoralizatoare a insucceselor românești din Campania anului 1916.

Darnița, nefiind un lagăr propriu-zis, ci un mare depozit de echipament și alimente, alcătuit din magazii și barăci, pe jumătate îngropate în pământ, impropriei locuirii, fără încălzirea spațiilor a pus în fața ofițerilor problema unei organizații „*pe baze noi și democratice*” ¹⁵. A fost elaborat și aprobat un statut, la 9 decembrie 1917, prin care se stabilea ca fiecare vilă (în vilele bogătașilor Kievului aflate în Darnița au fost cazați, până la urmă, ofițerii) să aibă în frunte un senior, cel mai în vârstă ofițer, iar în fruntea acestora să fie prim-seniorul. Seniorii și prim-seniorul au format Comitetul Executiv, având ca membri pe Victor Deleu (prim-senior), Vasile Chiroiu, Ion Vescan, Octavian Vasu, Emanoil Isopescu și Valeriu Milovan. Comitetul executiv a acționat în două direcții: ameliorarea

¹³ D. Țuțu, *op. cit.*, p. 412.

¹⁴ Petre Nemoianu, *op. cit.*, p. 9.

¹⁵ *Ibidem*, p. 11.

vieții voluntarilor în Darnița, prin proprii mijloace și solicitarea sprijinului necesar din partea autorităților române și ruse.

În această perioadă de constituire a primului Corp al Voluntarilor români din Rusia, numeroasele demersuri pe lângă guvernul de la Iași și pe lângă autoritățile rusești s-au soldat cu rezultate neînsemnate. În condițiile retragerii în Moldova, cu toate consecințele ei interne nefaste și ale dificultăților în relațiile cu Aliații, guvernul român era preocupat de alte probleme, extrem de complexe și de o importanță capitală pentru soarta viitoare a țării.

Să mai adăugăm că după intrarea României în război, oricât ar părea de ciudat, granița de pe Prut a fost ermetic închisă de autoritățile țariste, așa încât, voluntarii pierduseră contactul cu țara, stabilit în timpul neutralității ¹⁶.

În sfârșit, în ziua de 28 ianuarie, sosește la Darnița, locotenent - colonelul Constantin G. Pietraru, în calitate de trimis al Ministerului de Război al României, însoțit de locotenent - colonelul Predescu, reprezentant al Marelui Cartier General român pe lângă Comandamentul armatei ruse din Galiția. Timp de câteva zile cei doi ofițeri au vizitat lagărul și au purtat discuții cu voluntarii, edificându-se pe deplin asupra dorinței acestora de a se înrola cât mai curând în armata română, după care au plecat la Petrograd pentru a trata cu oficialitățile ruse problema urgentării recrutării prizonierilor ardeleni și bucovineni ¹⁷.

După Revoluția rusă din februarie 1917, care a dus la răsturnarea țarismului, s-a precipitat încheierea acordului între guvernele rus și român cu privire la oficializarea constituirii Corpului de Voluntari. Astfel, la 23 februarie 1917, prin Ordinul nr.1191 al Ministerului de Război al României s-a hotărât înființarea Corpului Voluntarilor români ardeleni și bucovineni aflați în Rusia, pus sub comanda generalului Constantin Coandă și organizat, prin împuternicire, de locotenent - colonel Constantin Gh. Pietraru ¹⁸.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ Ioan I. Șerban, *op. cit.*, p. 439.

¹⁸ *România în anii Primului Război Mondial*, vol. 2, Editura Militară, București, 1987, p. 505.

Recrutarea Corpului Voluntarilor a început chiar în ziua de 23 februarie 1917, nucleul acestuia constituindu-1, desigur, grupul ofițerilor și subofițerilor români concentrați la Darnița încă de la sfârșitul anului 1916. De la acea dată au început tratativele mai consistente cu autoritățile rusești, care se opuneau, în continuare, eliberării prizonierilor români, foști militari în armata austro - ungară.

Totuși, s-a obținut din partea Guvernului provizoriu rus aprobarea verbală pentru recrutarea unui număr de 30.000 voluntari dintre prizonierii români, dar ulterior, ministrul de Război Romanovski a admis numai 5.000 de prizonieri, iar aceștia exclusiv din circumscripția militară Moscova¹⁹.

Numărul voluntarilor români angajați la Darnița, sporind în mod considerabil, la 3 martie, s-a anunțat oficial înființarea Corpului Voluntarilor români, iar la 5 martie, în prezența lui Coandă, Pietraru și a membrilor Comitetului executiv, voluntarii au semnat un angajament²⁰ prin care se puneau în slujba patriei adevărate, a luptei pentru înfăptuirea unității tuturor românilor: *„Subsemnații ofițeri, subofițeri și soldați de naționalitate română, declarăm pe onoare și conștiință, că voim să luptăm alături de armata română, pentru desrobirea țărilor noastre de sub dominațiunea austro-maghiară și alipirea lor la România... Dumnezeu să ne ajute, ca prin sângele nostru să ne desrobim țările și să facem România-Mare, unită într-un singur trup și pe vecie”*.

Prin angajamentul semnat, voluntarii deveneau militari români, cu aceleași drepturi și obligații. Mai târziu, prin Decret - regal, vor primi și cetățenia română. Astfel, prin Decretul nr. 848 din 10 august 1917, semnat de regele Ferdinand, se acordă cetățenia unui număr de 29 tineri, aflați deja sub drapelul armatei române. Dintre aceștia, 20 erau din Transilvania și Banat, 7 din Bucovina, iar 2 erau români macedoneni²¹.

În aprilie 1917, acțiunea de organizare a primului Corp de Voluntari români era, în linii mari, încheiată. În adunarea din ziua de

¹⁹ „Gazeta voluntarilor”, nr. 37 din 28 octombrie 1923.

²⁰ Petre Nemoianu, *op. cit.*, p. 37.

²¹ „Monitorul Oficial” nr. 113 din 12 august 1917, p. 1.145.

13 a lunii respective, voluntarii români de la Darnița lansau către lumea întreagă „*Manifestul*”, al cărui conținut evidențiază că „*Darnița este prima Alba - Iulie a Ardealului*”, adică primul act prin care, în perioada premergătoare Marii Uniri, un grup de transilvăneni și bucovineni „*punea problema românească net, fără tertipuri diplomatice, la lumina zilei*”²² - autodeterminarea Transilvaniei și Unirea ei cu România: „*Noi, corpul voluntarilor armatei române, ofițeri, subofițeri și soldați de naționalitate română de pe teritoriul monarhiei Austro - Ungare, foști prizonieri de război în Rusia; noi, cari cu jefța vieții noastre suntem gata să intrăm în lupta pentru împlinirea idealului nostru: de a uni tot poporul, tot teritoriul românesc din monarchia Austro - Ungară în una nedespărțită România liberă și independentă...*”²³.

Semnat de 250 de subofițeri și soldați, ca delegați ai Corpului Voluntarilor, „*Manifestul*” a fost tradus în limbile rusă și franceză și trimis guvernului provizoriu rus, comitetelor muncitorilor și soldaților din Petrograd, Moscova, Kiev, partidelor politice și oamenilor politici mai importanți din Rusia, ziarelor și revistelor rusești, organizațiilor naționale cehe, sârbe, polone și rutene din Rusia, reprezentanților țărilor aliate și neutre din Rusia, birourilor de presă și ziarelor franceze, engleze și italiene, guvernului și ziarelor românești. „*Manifestul*”, cu toate semnăturile a apărut și în ziarele românești din S. U. A., iar ziare conținând „*Manifestul*” au fost aruncate din avion și asupra tranșeele austriace pe frontul italian²⁴.

La scurt timp după această fermă și totodată emoționantă hotărâre a voluntarilor de a se angaja la lupta pentru înfăptuirea României Mari, guvernul provizoriu rus a aprobat mutarea Corpului de la Darnița la Kiev²⁵, ofițerii fiind încartiruiți în clădirea Liceului de Fete din strada Pokrovskaia nr. 4, iar subofițerii și soldații într-o cazarmă din incinta cetății orașului. Aici s-a trecut la organizarea

²² Petre Nemoianu, *op. cit.*, p. 26.

²³ *Ibidem*.

²⁴ *Ibidem*, p. 29.

²⁵ Eremia Popescu, *Constituirea primului batalion al voluntarilor transilvăneni și bucovineni. Sosirea la Iași - iunie 1917. Semnificația acestui eveniment*, în *60 de ani de la făurirea statului național unitar român*, București, 1968, p. 111.

voluntarilor pentru a fi trimiși în țară și încadrați în armata română.

În sfârșit, în ziua de 21 mai, a pornit spre țară primul eșalon de voluntari, numărând 214 ofițeri și aspiranți elevi și 1.100 subofițeri și soldați²⁶.

După o scurtă oprire la Chișinău, care a prilejuit o puternică și însuflețită manifestare a dorinței de unire care îi anima pe toți românii, primul batalion de voluntari transilvăneni și bucovineni a sosit la Iași în ziua de 26 mai 1917. Festivitatea întâmpinării subunităților de voluntari a fost înălțătoare; purtând șapte steaguri tricolore pe care erau înscrise devizele: „*Români ! Acum ori niciodată*”, „*Murim mai bine în luptă*” și „*Trăiască Ferdinand I, Regele tuturor românilor*”, alături de portretul regelui voluntarii au intonat „*Pe-al nostru steag e scris unire*”; în replică, militarii Regimentului 1 Vânători au interpretat cântecul patriotic „*Să trecem Carpații*”²⁷.

În numele armatei române, subunitățile de voluntari au fost salutate de generalul Constantin Prezan, care a subliniat, în cuvântarea de bun sosit, valoarea morală a încadrării voluntarilor în armata română, exprimându-și convingerea că „*în curând vă veți duce să luptați alături, cu soldații noștri și le veți adăuga o nouă forță, o forță puternică, nu atât prin număr, cât prin valoarea ei morală*”²⁸.

A doua zi, 27 mai, la festivitatea depunerii jurământului au participat regele Ferdinand cu întreaga casă regală, guvernul României, șeful Marelui Stat Major - generalul Prezan, comandantul armatei ruse de pe Frontul Român - generalul Scerbacev, șeful Misiunii Militare franceze - generalul Berthelot, o divizie română, alte personalități politice și militare. După depunerea jurământului militar, regele Ferdinand a subliniat importanța momentului și menirea formării detașamentelor de voluntari: „*Vouă, fraților de dincolo și bucovineni vă zic: înainte cu Dumnezeu !; uniți sforțările voastre cu*

²⁶ *România în anii Primului Război Mondial*, vol. 2, p. 506. Deși marea majoritate a lucrărilor ce au ca problematică voluntarii români din Rusia se opresc asupra cifrelor de 116 ofițeri și 1.250 de subofițeri și soldați, considerăm că reale sunt cifrele pentru care am optat, deoarece au la bază date din Arhivele Militare Române, fond Marele Stat Major.

²⁷ Petre Nemoianu, *op. cit.*, p. 39 – 41.

²⁸ *Ibidem*, p. 41.

*ale fraților din țară; călăuziți steagul nostru național peste munți, unde milioane de frați așteaptă plini de nădejde desrobirea de un jug asupritor. Biruința va fi a noastră, și cu ea libertatea și fericirea, și atunci vom fi un singur și strâns unit popor de frați nedespărțiți întotdeauna*²⁹.

Atitudinea de recrutare și organizare a noi unități de voluntari a fost intensificată în perioada următoare prin constituirea unor birouri, servicii și comisii cu sarcini precise în acest scop. La scurtă vreme după festivitățile prilejuite de primirea voluntarilor și de depunerea jurământului acestora a luat ființă pe lângă Ministerul de Război o Comisie consultativă a ardelenilor și bucovinenilor, compusă din Octavian Goga, Leonte Moldovan și Iancu Nistor, cu obligația de a „*da informații și lămuriri în chestiunile ardelenilor și bucovinenilor*”³⁰. La 1 iunie 1917 s-a constituit pe lângă Marele Cartier General al armatei române „*Biroul Ardelean - Bucovinean*”, ce trebuia să se ocupe de toți românii voluntari în Corpul din Rusia sau în armata română, de prizonierii români aflați în lagăre, de deportați și ostatici³¹.

La Kiev funcționa „*Serviciul voluntarilor de origine română din Rusia*”, iar începând cu 3 iunie au fost trimise în Rusia șapte comisii - formate din câte 2 - 3 ofițeri fiecare - pentru urgentarea recrutării și aducerii în țară a altor subunități de voluntari. Ca urmare a măsurilor luate, la numai o lună, a plecat din Kiev spre Iași al doilea detașament, constituit din 100 ofițeri și 544 soldați, primiți cu aceeași însuflețire. Până la sfârșitul anului 1917 au sosit în țară 450 ofițeri și aspiranți elevi și 8.063 soldați³² (Anexa nr. 1).

Ținând cont de dorința insistent manifestată de voluntarii de la Kiev de a se organiza în unități militare de sine stătătoare, precum cehii, sârbii și polonezii, Marele Stat Major român a hotărât inițial să se formeze în Rusia terenuri de instrucție, unde foștii prizonieri să fie instruiți potrivit regulamentelor și dotării armatei române, iar abia

²⁹ „*Monitorul Oficial*”, nr. 58, din 9 iunie 1917, p. 560.

³⁰ Elie Bufnea, *op. cit.*, p. 123.

³¹ *Ibidem*.

³² *România în anii Primului Război Mondial*, vol. 2, p. 510.

după aceea să fie trimiși în țară. Prin formularea acestei cereri, pe care majoritatea conducătorilor politici și militari români au înțeles-o în adevăratul ei sens, voluntarii doreau să dea o și mai deplină semnificație acțiunii lor, fiindcă, într-adevăr, prezența combativă în rândurile armatei române, față în față cu trupele austro-ungare, a unor unități distincte de ardeleni și bucovineni ar fi însemnat mai mult decât orice declarație teoretică. Însă, ca urmare a tumultului revoluționar din Rusia, precum și a faptului că mobilizarea voluntarilor era și așa mult întârziată, iar armata română avea nevoie urgentă de completări, Ministerul de Război din Iași a dispus în cele din urmă ca în Rusia să se facă numai recrutarea și echiparea voluntarilor, iar instrucția și repartizarea lor la unități să se facă în țară.

Chiar de a doua zi după solemnitatea depunerii jurământului de către primii voluntari sosiți la Iași, noii ostași ai armatei române au cerut să fie înrolați neîntârziat în rândul trupelor combatante. În fruntea acestora s-au situat și de această dată inițiatorii și conducătorii acțiunii de mobilizare a prizonierilor din Rusia: Victor Deleu, Voicu Nițescu, Octavian Furlugeanu, Laurian Gabor, Vasile Osvadă, Ion Agârbiceanu, Elie Bufnea, Ion Vescan, Mihai Popovici, Nicolae Poparadu etc.³³.

Este adevărat că, printre refugiații ardeleni aflați atunci la Iași au existat unii care cereau ca voluntarii să fie dispersați în cât mai multe unități, chiar sub nume false, pentru ca în cazul în care vor fi făcuți prizonieri să nu o sfârșească sub spânzurătoare, împotriva unor astfel de sugestii care contraveneau însuși spiritului voluntariatului s-a ridicat, în numele camarazilor săi, Victor Deleu. „*Noi - a declarat el - vrem să fim armata Ardealului ! Noi vrem să fim conștiința Ardealului, care cere libertate desăvârșită și Unire! Noi nu vrem o țară cucerită, ci vrem să ne liberăm și cu forțele noastre ! Spânzurătoare ? Să fim spânzurați ! Dar să se știe că Ardealul însuși luptă pentru libertate și Unire*”³⁴.

³³ Ioan I. Șerban, *Primul corp al voluntarilor transilvăneni și bucovineni din Rusia*, în „*Apulum*”, XXVI, 1989, p. 548.

³⁴ *Ibidem*, p. 548 - 549.

Autoritățile române nu au avut prea mult timp pentru a se ocupa de voluntarii sosiți, deoarece întâmpinau greutăți cu aprovizionarea, cu tifosul exantematic și urmăreau cu atenție starea sufletească a trupelor ruse și mișcările lor. De aceea, doar pentru cercetarea și clasarea ofițerilor s-a instituit o comisie formată din colonelul Mărăscu și maiorii Aldescu, Hristescu și Romalo, care a supus rezultatele aprobării generalilor Petala și Vasilescu.

Voluntarii din Batalionul de la Darnița și din cel de-al doilea din circumscripția Moscova au fost instruiți timp de circa trei săptămâni, după care au fost repartizați pe specialități unităților aflate în refacere, îndeosebi Regimentelor 26 Rovine, 3 Olt, 19 Caracal și 5 Vânători din cadrul Diviziei 2, Corpul 1 Armată, încadrate cu ofițeri din România, iar tinerii intelectuali cu termen redus au fost trimiși la Școala de ofițeri de rezervă la Botoșani ³⁵.

Doar voluntarii din cele două batalioane au participat la luptele din vara anului 1917 pe Frontul Românesc, deoarece acțiunea de recuperare a lor în Rusia demarase prea târziu - la 20 august, deci după desfășurarea ultimelor mari lupte pe acest front.

Divizia 2 Infanterie, la care fuseseră repartizați voluntarii din primele două batalioane, era divizia care, în 1916, dusesese greul luptelor din munții Jiului, iar în 1917, fusese menținută mai mult în rezervă, procesul său de reorganizare fiind prelungit. Astfel, ea nu și-a putut constitui regimentele de artilerie nici până la sfârșitul anului ³⁶. Botezul focului l-a primit în luptele de la Muncelu din cadrul bătăliei Mărășeștilor (24 iulie - 21 august 1917). Conform Ordinului nr. 3.955 al Armatei I, Divizia 2 Infanterie a primit misiunea să înlocuiască în linia întâi Diviziile 13 română și 15 rusă. Comandamentul Diviziei ia măsuri ca unitățile sale să se pună în marș în noaptea de 9 spre 10 august și în două etape să ajungă în zonă având ca centru pădurea de la nord P. T. Soldești (dealul Șagău). Sectorul ce urma a fi ocupat de divizie se întindea de la cota 294 de pe valea Zăbrăuțului inclusiv,

³⁵ Ion Clopoțel, *Revoluția din 1918 și Unirea Ardealului cu România*, Editura revistei Societatea de Măine, Cluj, 1926, p. 137.

³⁶ General G. A. Dabija, *Armata Română în Războiul mondial (1916 - 1918)*, vol. IV, București, 1936, p. 22.

până la P. T. Chirca cu cota 334, exclusiv. Marșul s-a executat pe brigăzi, începând cu orele 20 °°, în aceeași noapte divizia ajungând în raionul Domnești, Ciorani, Pufești, stabilindu-și punctul de comandă în această ultimă localitate ³⁷.

În luptele de la Muncelu, activitatea voluntarilor se confundă cu activitatea regimentelor unde erau încadrați. Unitățile diviziei au asaltat trupele germane de pe platoul Muncelului, silindu-le să se mențină în defensivă. Atacurile românilor, insuficient pregătite, s-au stins însă după pierderi serioase și luptele au luat sfârșit, constatându-se că nici unul din adversari nu putea rupe echilibrul tactic stabilit între cele două armate: Armata 1 română și Armata 9 germană ³⁸.

Participarea voluntarilor la luptele din timpul eroicei epopei a Mărășeștilor a lăsat mărturia unui exemplar devotament și spirit de sacrificiu al acestora față de patrie. Din rândul ardelenilor și bucovinenilor au căzut în luptă 31 de morți și au fost înregistrați 433 de răniți, iar ca o recunoaștere a eroismului și bărbăției de care au făcut dovadă, 129 de voluntari au fost distinși cu ordine și medalii ³⁹.

Datorită numărului relativ restrâns de voluntari care au reușit să ajungă în țară până la încheierea operațiunilor pe Frontul Românesc, contribuția ardelenilor și bucovinenilor la luptele armatei române nu a avut amploarea pe care ar fi dorit-o aceștia. În afară de primele două batalioane, ceilalți voluntari ajunși în țară până la începutul anului 1918 au fost și ei încadrați în unitățile armatei române, ceea ce are o valoare de simbol, chiar dacă, deocamdată n-au mai avut prilejul să lupte pe front, așa cum ar fi dorit.

Participarea și contribuția voluntarilor ardeleni și bucovineni la bătăliile eroice ale armatei române din lunile iulie - august 1917, au avut o semnificație și un ecou considerabile nu numai în țară, dar și în opinia publică europeană. Prezența lor în acele momente dramatice,

³⁷ A. M. R., fond Corpul 1 Armată, dosar nr. 97, f. 323 - 325.

³⁸ Constantin Kirișescu, *Istoria războiului pentru întregirea României*, vol. II, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989, p. 176.

³⁹ C. Toderășcu, *Evoluția voluntariatului în anii 1916 - 1918 în Oastea cea Mare*, Editura Militară, București, 1972, p. 228.

exemplul jertfei generoase a vieții lor pe altarul idealului național au demonstrat cu putere că războiul dus de România, la fel ca și în 1877, era un război al tuturor fiilor ei, că dorința și voința de eliberare și înfăptuire a statului național unitar erau aceleași pentru toți. Armata română, opunând invadatorului un categoric „*Pe aici nu se trece !*” se înfățișa, astfel atotcuprinzătoare, atât ca alcătuire, cât și ca tărie sufletească, vestind Marea Unire care avea să încununeze, în 1918, lupta exemplară a neamului.

ANEXA nr. 1

GRAFICUL SOSIRII DIN RUSIA A EFECTIVELOR DE VOLUNTARI ROMÂNI ARDELENI ȘI BUCOVINENI

Nr. transp.	Data sosirii în țară	Efective			Total	Marile unități și formațiuni la care au fost repartizați voluntarii
		Ofițeri	Elevi aspirați	Trupă		
1*	7 iulie 1917 ^x	58	156	1.100	1.314	Corpul 1 Armată
2	20 iulie 1917	85	15	44	644	Corpul 1 Armată
3	1 septembrie 1917	4	36	565	575	Centrul de instrucție Bacău
4	6 septembrie 1917	5	9	47	61	Centrul de instrucție Huși
5	12 septembrie 1917	27	5	65	597	Centrul de instrucție Huși
6	29 septembrie 1917	5	16	29	750	Centrul de instrucție Bacău
7	1 octombrie 1917	2	8	426	436	Centrul de instrucție Huși
8	6 octombrie 1917	11	5	902	918	Centrul de instrucție Huși
9	29 octombrie 1917	6	24	797	827	Divizia 4 Infanterie

10	31 decembrie 1917	-	-	1.000	1.000	Corpul de Voluntari Hârlău
11	8 ianuarie 1919	3	-	788	791	Centrul de Voluntari Hârlău
TOTAL GENERAL		206	244	8.063	8.513	

x - datele corespund stilului nou, gregorian.

1917. VICTOR DELEU - INIȚIATORUL ȘI ORGANIZATORUL CORPULUI VOLUNTARILOR ROMÂNI ARDELENI ȘI BUCOVINENI

*Cornel Grad
Doru Goron*

În triada ctitorilor Marii Uniri - George Pop de Băsești, Iuliu Maniu și Victor Deleu - născuți și formați politic în Sălaj, Victor Deleu ocupă locul trei - prin vârstă și activitate, cu menționarea expresă că numele lui este mult mai puțin cunoscut de opinia publică¹ și, cu notabile excepții, rar și neconvingător amintit în lucrările de specialitate.

La comemorarea celor 80 de ani scurși de la eroicele bătălii de la Mărășești, Mărăști și Oituz, se cuvine, credem, să readucem în memoria colectivă figura unuia din fruntașii politici ardeleni, ctitor al Marii Uniri, participant nemijlocit - în calitate de voluntar - la

¹ Dintre puținele studii consacrate personalității lui Victor Deleu, bazate pe documente de arhivă (Vezi în acest sens: *Colecția familială Deleu* de la Arhivele Naționale Sălaj, *Colecția memorială* găzduită de Grupul Școlar Agricol din Șimleu Silvaniei, precum și depunerile de materiale documentare de la Biblioteca Academiei Române, Muzeul Unirii din Alba Iulia și Arhivele Naționale Cluj) amintim: Doru E. Goron; *Victor Deleu, la 8 iunie 1917, la Iași în Acta Musei Porolissensis* (în continuare Acta M. P.) - Zalău, 2, 1978, p. 235 - 239; V. Dărăban, Doru E. Goron, *Deleu. O familie de luptători naționali din Sălaj*. II. Victor Deleu în Idem, 5, 1981, p. 707 - 735; Doru E. Goron, *Voluntarii români ardeleni și bucovineni în lupta pentru desăvârșirea statului național român unitar în Marmaria, Baia Mare, 5 - 6, 1979 - 1981*, p. 312 - 323; Constantin I. Stan - Doru E. Goron, *Contribuții aduse de voluntarii români transilvăneni și bucovineni la realizarea unității naționale românești* în Acta MP II, 1987, p. 331 - 345.

evenimentele anului 1917, și ulterior, președinte al Uniunii Foștilor Voluntari Români: avocatul Victor Deleu din Șimleu Silvaniei.

Scurtă biografie antebelică

S-a născut în Pericei², ca fiu al lui Daniel Deleu și nepot al lui Iacob Deleu, căpitan, la 1848 / 1849, în armata lui Avram Iancu.

Anii de școală și-i petrece alături de fratele său mai mic cu un an, Ioan Deleu, astfel școala primară în sat, gimnaziul la Șimleu Silvaniei, liceul la Zalău, Blaj, Brașov și Beiuș. Din 1896 și până în 1900, Victor Deleu studiază Dreptul la Universitatea din Budapesta. După susținerea doctoratului (anul 1900, la Cluj), va lucra o vreme ca avocat stagiar la Oradea și Arad, centre renăscute ale activității cultural - naționale românești din Transilvania și părțile vestice. În 1905 se întoarce acasă, la Șimleu Silvaniei, unde-și deschide un birou avocațial, devenind repede cunoscut ca un vajnic apărător al românilor în fața instanțelor judecătorești locale.

La 16 iulie 1905, Victor Deleu devine redactor responsabil al tinerei și combativei gazete locale, dar cu rezonanță națională, *Gazeta de Duminică*³. Acești ani de luptă pe tărâm cultural național, prin intermediul cuvântului tipărit (1905 - 1911), vor căli caracterul lui politic, pregătindu-l pentru bătăliile politice de mai târziu. Foarte cunoscut în lumea românească din vestul Transilvaniei, Victor Deleu, în anii imediat următori renunțării la pasivismul ce adusese atâtea prejudicii cauzei naționale, va candida în calitate de reprezentant al Partidului Național Român în circumscripția electorală Șimleu Silvaniei⁴, în două rânduri (iunie 1910 și februarie 1911), fiind în ambele rânduri, învins, datorită presiunilor și mașinațiunilor întreprinse de guvernamentalii șovini maghiari.

Anii 1905 - 1914 pot fi socotiți pentru activitatea național - culturală desfășurată de Victor Deleu, ca perioadă de maxim efort, într-adevăr, în acești ani, Victor Deleu a devenit liderul necontestat al mișcării cultural - naționale și politice românești, încadrată în

² Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Sălaj, *Colecția Registrelor parohiale de stare civilă*, Registrul nr. 852, f. 32.

³ V. Dărăban, Doru E. Goron în *Acta M. P.*, nr. 5, 1981, p. 707 - 715.

⁴ *Ibidem*, p. 715 - 722.

orientarea activistă, desfășurată de tinerele elemente ale P. N. R. în Sălaj. Victor Deleu, în calitate de publicist, a fost cel care a imprimat gazetei șimleuane o direcție politică fermă, deschisă, de luptă pentru afirmarea poporului român din aceste părți, pe teren național, cultural, social-economic cu finalitate precisă: trezirea conștiinței naționale; crearea unui climat de acțiune coordonată și consecventă în fața ofensivei antinaționale, întreprinse de autoritățile dualiste și, mai ales, pentru a menține permanent, în masele populare ideea luptei pentru realizarea libertății și unității naționale depline a tuturor românilor. În presa națională, Victor Deleu vedea principala tribună de luptă a românilor din Imperiul austro - ungar pentru realizarea idealurilor naționale.

El este acela care împreună cu frații săi, Ioan și Cassian, organizează excursia sălăjenilor la Expoziția Națională de la București din 1906. Rodul acestei excursii în țară, al contactului nemijlocit cu frații de peste munți, se materializează, la îndemnul lui Victor Deleu, într-o serie de articole dedicate acestui eveniment, apărute sub semnătura lui Cociolan Meseșan, avocat în Șimleu Silvaniei, și reunite într-un volumaș, apărut la editura „Victoria”- Pe vedere la frații de dincolo (Șimleu, 1907).

Regula de conduită a întregii activități politice de interes național românesc, manifestată plenar și în cele două campanii electorale din 1910 și 1911, când a candidat pentru un post de deputat în Parlamentul de la Budapesta este sintetizată într-un articol, care poate fi considerat drept credo politic: *„să nu facem politică de interese efemere, în numele neamului și să nu fim departe de poporul de la viața politică. Căci fără popor nu e suflet în nici o acțiune de-a noastră”*⁵.

Referitor la rolul culturii în crearea liantului național atât de necesar într-o întreprindere politică vizând libertatea și unitatea națională a tuturor celor de-un neam, Victor Deleu afirma cu justificată îndreptățire: *„Cultura va trebui dezvoltată, îmbogățită în inima și sufletul românului care e stăpân pe un puternic temei*

⁵ *Gazeta de Duminică*, Șimleul Silvaniei, nr. 21 din 6 iunie 1909.

*cultural. Suntem o forță și trebuie să devenim factor cultural și politic cu toții împreună, nu singuratici, egoiști”*⁶.

O dată cu mobilizarea pe frontul galițian, biografia sălăjeană a lui Victor Deleu încetează, intrând într-un alt spațiu, atât geografic cât și spiritual.

Darnița, Iasi, Mărășești

Izbucnirea Primului Război Mondial, la 28 iulie 1914, a agravat și mai mult situația românilor aflați sub dominația monarhiei austro - ungare. Datorită bogatei activități desfășurate pe teren național, Victor Deleu este considerat de către autoritățile vremii ca un element periculos pentru „*liniștea statului*” și, drept urmare, în vara anului 1914, este mobilizat și repartizat pe frontul din Galiția. În toamna anului 1915, locotenentul Victor Deleu, împreună cu ostașii din compania pe care o comanda, a trecut linia frontului. Ca prizonieri de război ei sunt dirijați spre localitatea Kineșima, pe Volga. Deși prizonier, ține mereu o strânsă legătură cu toți românii, cehii, sârbii și slovacii din orașel. Se informează continuu despre cursul războiului pe toate fronturile și, din știrile aduse de noii prizonieri și serviciile clandestine de informații, despre stările din monarhia austro - ungară și din Transilvania, în special.

Victor Deleu este singurul român dintre prizonierii de război din Rusia care încearcă, de la început, și reușește să discute cu oficialitățile ruse despre formarea unui Corp de Voluntari români, care să lupte împotriva Puterilor Centrale, pentru desființarea Imperiului austro - ungar, alături de Antantă. Această acțiune era favorizată și de prezența la Kineșma a prințului Bobrînski (fost ministru de Interne, șeful Serviciului secret de informații și propagandă al guvernului și Înaltului Comandament Militar Rus), ocazie pe care o folosește imediat, căutând și găsind mijlocul propice pentru a intra în contact nemijlocit cu înaltul demnitar rus⁷.

În pofida tuturor problemelor, în cursul anului 1916, Victor Deleu împreună cu alți intelectuali români, iau inițiativa concentrării prizonierilor români, hotărâți fiind să convingă autoritățile rusești de

⁶ *Ibidem*, V, nr. 23 din 1 iunie 1908.

⁷ *Gazeta Voluntarilor*, Cluj, vol. I, nr. 25 din 8 iulie 1923.

importanța și necesitatea creării unui Corp de Voluntari români, transilvăneni și bucovineni, mai bine organizat și cu efective mai numeroase. Pentru realizarea celor propuse, Victor Deleu în cursul lunilor iulie - septembrie 1916, vizitează lagărele de prizonieri și fermele de muncitori români din Rusia.

Ca rezultat direct al acestei activități, în decembrie 1916, se constituie, la Darnița, lângă Kiev, un lagăr, unde se concentrează un număr mare de români transilvăneni, prizonieri în Rusia, în vederea organizării unui corp de voluntari, care să lupte alături de armata română. Vorbind despre activitatea lui Victor Deleu la Darnița, Elie Bufnea notează: *„Cucerind inimile voluntarilor, a oamenilor simpli, Victor Deleu, prin dragostea pe care le-o arăta, prin exemplele personale demne de urmat și prin dezinteresarea completă privind persoana sa, a reprezentat la Darnița cea mai impresionantă influență magnetică pentru solidaritatea tuturor. Victor Deleu a fost considerat pentru totdeauna, de voluntari,, prim - seniorul lor, în toate problemele cu caracter politic, în care a avut cuvânt hotărâtor”*⁸.

Primele obiective prioritare, indicate de Victor Deleu și acceptate de Comitetul Executiv al Seniorilor lagărului de la Darnița sunt: 1) concentrarea masivă a voluntarilor români atât la Darnița, cât și în lagărele apropiate; 2) organizarea lagărului și realizarea unui trai omenesc; 3) unitatea de vederi și simțiri, concomitent cu disciplina interioară liber consimțită; 4) recunoașterea corpului de voluntari atât de către autoritățile civile și militare ruse cât și de cele românești.

Ca urmare a măsurilor întreprinse, situația prizonierilor s-a ameliorat, condițiile de locuit s-au îmbunătățit, hrana a devenit mai consistentă. Toate acestea au transformat lagărul de la Darnița într-o adevărată școală a patriotismului militant și spiritului de sacrificiu, formând și întărind caractere. Sesizând importanța acestei experiențe, Onisifor Ghibu avea să noteze, câțiva ani mai târziu: *„Nici o școală românească n-a dat suflete mai oțelite și voințe mai hotărâte, decât școala Darniței. Ea a creat fanatismul ideii naționale și a*

⁸ Elie Bufnea, *Revoluția de eliberare socială și națională*, manuscris păstrat la Muzeul Unirii din Alba Iulia.

voluntarismului”⁹.

Paralel cu această activitate organizatorică, liderii prizonierilor români din Rusia s-au preocupat de întărirea legăturilor cu cei de acasă. La 12 decembrie 1916, Victor Deleu are o întâlnire cu generalul Cârlova, care îi declară că „în privința voluntarilor români, guvernul a ajuns în sfârșit de acord cu guvernul rus și probabil în zece zile veți trece sub comandă românească”. La 21 decembrie 1916, prizonierii români adresează un memoriu Legației Române din Petrograd, în care este prezentată grava lor situație, cerând sprijin autorităților din țară pentru a le permite să lupte pe front alături de armata română. În urma acestui Memoriu, la 25 februarie 1917, Ministerul de Război, prin Ordinul nr. 1191, a aprobat înființarea „Corpului de Voluntari Transilvăneni - Bucoveneni”¹⁰.

La 5 martie 1917, are loc la Darnița semnarea următorului angajament: „Noi, ofițeri gradați și soldați români de neam, jurăm pe onoare și conștiință, că voim să luptăm în armata română pentru dezrobirea ținuturilor noastre românești de sub dominația Austro - Ungariei și pentru alipirea lor la România ...”¹¹.

Întruniți într-o mare adunare națională, la 26 martie 1917, voluntarii români lansează memorabilul lor MANIFEST DE LA DARNIȚA, adresat tuturor popoarelor și statelor din Antantă și celor neutre¹². Această adunare a fost denumită pe drept cuvânt „Prima Alba Iulia”, „cea dintâi manifestare colectivă și organizată care proclamă în fața lumii voința de autodeterminare a poporului român din Transilvania, Banat și Bucovina și de unire necondiționată cu România”¹³.

Unitățile militare de voluntari români din Rusia, sub conducerea lui Victor Deleu, pornesc în seara zilei de 3 iunie 1917 spre România. În data de 4 iunie 1917, orele 17, trenul a ajuns la

⁹ *Cosânzeana*, Cluj, VII, nr. 3 din 10 februarie 1923.

¹⁰ Octavian Codru Tăslăuanu, *Sposedanii*, VII, *Sub flamurile naționale. Corpul voluntarilor români din Rusia*, vol. III, manuscris, f. 35 - 39.

¹¹ Petre Nemoianu, *Prima Alba Iulia. Voluntarii români în războiul pentru întregirea neamului*, Timișoara, 1922.

¹² *România*, Iași, I, nr. 123 din 7 iunie 1917.

¹³ *Tribuna*, Cluj - Napoca, 20 iunie 1968.

Chișinău, unde li s-a făcut o primire entuziastă. Căpitanul Simion Murafa, din Soroca, adresează un cuvânt de bun venit, arătând bucuria prilejuită de întâlnirea cu frații ardeleni și bucovineni. Ofițerul român înmânează ostașilor voluntari un steag tricolor „*simbolul unității noastre naționale*”, arătând: „*Primiți-l cu dragostea cu care vi-l dăm și duceți-l cu bine peste Prut, peste Milcov, peste Olt, peste Mureș și peste întreaga întindere românească și împlântați-l apoi în numele nostru pe turnul cetății de la Alba Iulia*”. În numele voluntarilor, a vorbit locotenentul dr. Victor Deleu, exprimând satisfacția față de această manifestare, angajându-se să continue lupta până la obținerea unirii depline a românilor. „*Jurăm să ducem la Alba Iulia steagul pe care ni l-ați dat, sau vom muri sub cutele lui în drum spre cetatea visurilor noastre*”¹⁴.

După trei zile de drum, în după - amiaza zilei de 7 iunie 1917, voluntarii români ardeleni și bucovineni au sosit la Iași într-o atmosferă entuziastă. În trenul îmbrăcat cu brad, „*flutura drapelul unității neamului - drapelul tricolor*”. Voluntarii au coborât din tren cu cele șapte steaguri, pe care era scris „*Acum ori niciodată*”. *Murim mai bine în luptă Românie*”, etc., îmbrățișându-se cu frații moldoveni¹⁵.

În dimineața zilei de 8 iunie 1917, pe câmpul de instrucție al Brigăzii a III-a a Corpului I Armată, numit platoul „*Moara de vânt*” (de pe dealul Ciorogari) a avut loc solemnitatea depunerii jurământului de către voluntari față de țară, în prezența regelui Ferdinand și a membrilor guvernului, pecetluindu-se în acele clipe „*Prima Alba Iulia*”, adică deplina unitate în gând și faptă a românilor de-o parte și de alta a lanțului carpatic.

Victor Deleu și voluntarii săi simbolizau în acele momente Adealul. Acesta nu venea la România, care se găsea în clipe grele, fugărit, nici chinuit și flămând, cerând adăpost, nici jelindu-și soarta în cântece. Venea în chip de ostaș, cu arma în mână, dârz și hotărât, cu credința nestrămutată în victorie ca, alătura de fratele său de sânge,

¹⁴ *România Mare*, Kiev, 1, nr. 1 din 20 iulie 1917.

¹⁵ *Evenimentul*, Iași, XXV, nr. 104 din 10 iunie 1917.

ostașul armatei române, să făurească împreună „*România Mare de mâine*”.

Memorabilă rămâne pentru oricine cuvântarea rostită: „*Eram datori să venim noi la voi, azi, când voi trăiți pentru noi zile atât de grele*” - spunea Victor Deleu de pe soclul statuii lui Cuza din Piața Unirii a Iașilor, în 8 iunie 1917. Și, mai departe: „*Venim cu toată încrederea fiindcă suntem siguri că vom birui. Noi, ardelenii de multe ori am rămas numai cu credința în Dumnezeu. Azi, o mână dumnezeiasă ne arată ce trebuie să facem. Noi am pornit din țară străină, dar am pornit cu un singur gând: să mergem acasă. De aceea drumul nostru este unul singur: înainte ! Și mergând înainte vom birui. Vom birui pentru că nu sunt așa de înalți Carpații, cât ne sunt inimile de înălțate. Azi am devenit cetățenii României, dar cetățenii unei Români Mari*”¹⁶. Cuvintele sale profetice, fluidul magnetic emanat de făptura sa cioplită parcă în stânca munților a pătruns în sufletul mulțimei, a electricizat-o și i-a redat încrederea în victoria finală, pregătind-o pentru încordarea ce avea să o aștepte la Mărăști, Mărășești și Oituz.

Desigur, Victor Deleu a săvârșit și alte acțiuni importante pentru neamul și patria sa. Întreaga-i activitate dinaintea Primului Război Mondial desfășurată în Sălaj pentru națiunea și cultura română, participarea la actul Unirii de la Alba Iulia la 1 decembrie 1918, la organizarea noului stat român în Consiliul Dirigent, ca legiuitor în parlament, ca primar al Clujului, ca președinte al Uniunii Foștilor Voluntari Români și al Micii Antante a Voluntarilor Români, încrustată în istoria neamului atitudinea sa din memorabila zi de 8 iunie 1917, în Piața Unirii a Iașilor. În această postură memorabilă îl vor vedea contemporanii săi, indiferent de conjunctură, chiar dacă eroul, după Marea Unire, nu va confirma așteptările acestora.

Reîntors acasă de la Adunarea din Piața Unirii, în seara zilei de 8 iunie 1917, Octavian Goga va spune soției și surorii sale: „*Manifestul Voluntarilor și cuvântarea lui Victor Deleu, un om din generația mea, dârz, așa cum îl caracterizează numele „de leu”, sunt*

¹⁶ *România*, Iași, I, nr. 137 din 21 iunie 1917.

*primele pietre de temelie a unității naționale*¹⁷.

Nicolae Iorga va nota în „*Memoriile*” sale, la ziua de 8 iunie 1917: „*Zguduitoroarea întâmpinare a ardelenilor în Piața Unirii, plină cum nu s-a pomenit ... Victor Deleu, șeful ardelenilor, răspunde cu un discurs de o extraordinară putere*”¹⁸. Tache Ionescu îl numește „*erou*” pe „*ofițerul ardelean din Piața Unirii*”¹⁹, iar Petre Locusteanu, în articolul său „*O eră nouă*”, descrie splendid emoționantul moment: „*Când locotenentul ardelean Deleu s-a ridicat pe soclul monumentului, alături de grupul de bronz al patrioților care au făcut prima Unire, părea că din grup se desprinde un bronz reînsuflețit printr-o minune dumnezeiască ca să arunce în cumpăna faptelor noastre de azi una din inimile de atunci. Și, deodată, am simțit că năvălește spre noi un flux de aer nou. Cuvintele vorbitorului, lapidare ca înseși formulele adevărului spontan, au deschis parcă în zarea plumburie o fereastră spre Ardealul iubit. Și o clipă am avut impresia că, de pe monumentul lui Cuza se vede limpede și fără nici o piedică până departe de tot, în Câmpia istorică a Libertății din Blaj*”²⁰. În acest sens, manifestația din Piața Unirii, fără îndoială, o valoare de simbol, dovedind unitatea, coeziunea și hotărârea de reîntregire națională a românilor din provinciile ocupate.

Sosiți din Iași, ofițerii sunt repartizați, pe specialități, la diverse unități aflate în refacere și care aveau nevoie de cadre, iar gradații și trupa au fost repartizați, îndeosebi regimentelor de infanterie 26 Rovine, 3 Olt, 16 Caracal și 5 Vânători²¹.

La 14 iunie 1917, Victor Deleu este chemat la Marele Stat Major și este însărcinat cu organizarea Biroului A. B. nou înființat. Această funcție nu îl mulțumește, deoarece era animat de dorința de a lupta cu arma în mână pe câmpul de luptă. În urma insistențelor sale, este trimis la Batalionul 10 Vânători al Diviziei 10 Infanterie. Se îmbolnăvește și, o perioadă de timp, se află la un pas de moarte.

¹⁷ Elie Bufnea, *Cum l-am cunoscut pe Victor Deleu*, manuscris, 1974.

¹⁸ N. Iorga, *Memorii*, vol. I, București, p. 33 - 35.

¹⁹ *Evenimentul*, Iași, XXV, nr. 104 din 10 iunie 1917.

²⁰ *România*, Iași, I, nr. 137 din 21 iunie 1917.

²¹ Petre Nemoianu, *op. cit.*, p. 71.

Cu o voință și tenacitate, demne de toată lauda, reușește să înfrângă boala.

Victor Deleu, împreună cu batalionul de voluntari transilvănean, a luat parte în luna august 1917, la memorabila bătălie de la Mărășești. *„Introduse în luptă, la 14 august, în zona Chicera, subunitățile de voluntari s-au bătut eroic, reușind - împreună cu alte unități - să stăvilească ofensiva inamicului. Însă atacurile repetate ale alpinilor germani le-au rărit rândurile, obligându-i să se replieze în Valea Zăbrăuțului. În zilele următoare, îmbărbătați de bravul lor comandant, voluntarii au luat parte la numeroasele lupte, și prin neîncetate atacuri și contraatacuri de zi și noapte, aducându-și contribuția la înfrângerea dușmanului”*²².

Noile batalioane de voluntari transilvăneni sosiți din Rusia²³ sunt și ele repartizate la diferite unități ale armatei române. Dar dorința voluntarilor era ca ei să fie constituiți într-o unitate distinctă. În acest sens, Marele Cartier General Român hotărăște, la 13 octombrie 1917, înființarea Corpului Voluntarilor Transilvăneni, care se va constitui la 17 noiembrie 1917, sub comanda colonelului Marcel Olteanu, stabilindu-i-se sediul la Hârlău²⁴. În cadrul noului Corp, se înființează trei Regimente: Turda, Alba Iulia și Avram Iancu²⁵.

În urma situației create în România, atât pe plan intern cât și pe plan extern, la 2 februarie 1918, Corpul Voluntarilor Transilvăneni și bucovineni este dizolvat de către Marele Cartier General Român²⁶. Până la 15 mai 1918 mai funcționează Serviciul central al voluntarilor. De la această dată, se desființează, partea militară trecând la Ministerul de Război, iar partea civilă la Ministerul Agriculturii. Voluntarii au fost răspândiți în toată Moldova, ofițerii pe la diverse

²² Augustin Deac, Ion Toacă, *Lupta poporului român împotriva coteropitorilor, 1916 - 1918*, Editura Militară, București, 1978, p. 232.

²³ La Kiev funcționa un serviciu care se ocupa de organizarea, echiparea și trimiterea în țara a batalioanelor de voluntari români ardeleni și bucovineni.

²⁴ *Istoria României în date*, Editura Enciclopedică Română, București, 1971, p. 306.

²⁵ *România*, Iași, I, nr. 301 din 20 decembrie 1917; Vezi și V. Bianu, *„Însemnări din războiul României Mari”*, Cluj, 1926, vol. I, p. 319.

²⁶ Petre Nemoianu, *op. cit.*, p. 69.

servicii, după specialitatea fiecăruia și nevoi, iar aproximativ 20.000 de voluntari demobilizați - la munca câmpului - repartizați mai ales, la marile moșii.

Începând cu luna octombrie 1918, lumea întreagă asistă la ultimele zvârcoliri ale agoniei Puterilor Centrale, declanșatoarele primului cataclism mondial. Sfârșitul era limpede pentru oricine. La 4 octombrie 1918, Germania, apoi în 5 octombrie 1918 Austro - Ungaria reînnoiesc Aliiaților cererile de armistițiu și propunerile de pace. Aceasta din urmă, după ce, la 16 octombrie 1918, împăratul Carol I de Habsburg lansează un manifest către „credincioasele” sale popoare, prin care preconizează transformarea imperiului într-o federație de state independente. Evident, în manifest nu se face pomenire despre români.

La Marea Adunare Națională din 1 decembrie 1918, Corpul de Voluntari Transilvăneni este reprezentat de o delegație alcătuită din Victor Deleu, Vasile Osvadă, Toma Vasinca, Romul Boca și dr. Chioran ²⁷, iar șeful delegației, Victor Deleu, este ales în biroul Marii Adunări Naționale care proclamă Unirea Transilvaniei cu România, precum și în Marele Stat Național ²⁸. Ca o recunoaștere a mândriei transilvane și modest omagiu pentru fiii Ardealului, care au luptat cu arma și au sângerat pentru dezrobire și unire, delegația Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia, care aducea, la București, actul Unirii, pentru a-l prezenta regelui Ferdinand, ținea să facă o vizită Corpului de Voluntari, cazat în cazarma regelui „Mihai Viteazul” din Dealul Spirii ²⁹. Delegația a fost salutată, în numele armatei române, de către generalul Prezan, iar în numele Corpului de Voluntari de către conducătorul acestora Victor Deleu și de către comandanții diviziei și regimentelor.

Ca urmare a desfășurării galopante a evenimentelor, voluntarii au fost demobilizați ³⁰ și lăsați la vetrele lor pentru a-și regăsi, reveniți

²⁷ *Foaia poporului*, Sibiu, nr. 2 din 22 decembrie 1918.

²⁸ *Gazeta oficială a Consiliului Dirigent*, Sibiu, nr. 13 - 15 din 28 februarie 1919.

²⁹ V. Bianu, *op. cit.*, vol. II, p. 170.

³⁰ Printr-un Ordin Circular din 26 ianuarie 1919 al Consiliului Dirigent în urma demobilizării se înființează pe lângă Președinția Consiliului Dirigent o secție numită

după patru ani de război, familiile și pentru a întări formațiunile locale ale gărzilor naționale și de menținere a ordinii, ei reprezentând elementul disciplinat și ascultător, fiind de asemenea, căliți în focul luptelor de pe front, cu caracterul dârz și viteaz al ostașului veteran. Dar, abia reajunși acasă, la o lună de zile, sunt din nou chemați de goarnă să alerge, la chemarea de astă dată, a patriei lor întregite, armata română trebuind sprijinită în acțiunile de preluare a teritoriului din apusul țării.

Voluntarii sunt mobilizați prin Ordinul de chemare nr. 167 / 1919³¹. Organizarea acestor noi unități de voluntari, la care se adaugă și elementele mai tinere din formațiile gărzilor naționale și unitățile de voluntari transilvăneni, care se reîntorceau în țară în formații militare din Italia³², este condusă tot de Victor Deleu, de această dată din postul său de secretar general la Resortul Internelor din Consiliul Dirigent. Unitățile de voluntari vor primi denumirea de „*Voluntarii lui Deleu*”³³, denumire pe care ei înșiși și-o vor da. Compozitorul Constantin Savu, și el voluntar de la Darnița, va compune „*ad-hoc*” un marș al voluntarilor³⁴. Aceste unități iau parte efectivă, alături de armata română, la curățirea teritoriului țării de ultimele rămășițe ale armatei dușmane, participând la ultimele înclăștări militare armate din vestul țării.

După ce, în sfârșit, Ardealul a fost eliberat și, în fapt, administrația românească s-a putut astfel înscăuna pe întregul teritoriu al României Mari, Corpul de Voluntari Transilvăneni putea spune cu mândrie că și-a îndeplinit cu succes misiunea și sfânta datorie către neam și patrie. Este definitiv demobilizat la 6 iulie 1919. Evenimentul

„*Serviciul Corpului voluntarilor ardeleni*”, care va ființa până la terminarea agendelor comandamentului C. V. A. și a unităților subordonate a serviciului central, a biroului VI, din direcția recrutării - Ministerului de Război - și a cooperativei „*Vatra*”: conf. *Gazeta oficială a Consiliului Dirigent*, nr. 7 - 12 din 1 - 22 februarie 1919.

³¹ *Ibidem*.

³² *Patria*, Cluj, I, nr. 9 din 25 februarie 1919; Vezi și St. Merlaș, *Amintiri despre Compania 1 din Legiunea Română din Italia*, Manuscris depus la Arhivele Naționale Sălaj.

³³ *Universul*, București, nr. 28 din 30 ianuarie 1940.

³⁴ *Gazeta voluntarilor*, Cluj, I, nr. 20 din 3 iunie 1923.

decurge, în cadru festiv, la Sebeșul Sășesc³⁵.

Victor Deleu a continuat să poarte grija voluntarilor săi. În perioada Consiliului Diligent, unde va funcționa în calitate de consilier la Resortul de Interne, Victor Deleu trimite foștilor voluntari, prin intermediul administrației județelor, sume de bani³⁶ necesare acoperirii multor nevoi.

Conform făgăduinței făcute³⁷ de conducătorul lor, care s-a identificat cu ei până la a deveni un simbol al lor, voluntarii transilvăneni, grupați în Uniunea Foștilor Voluntari Români, își va aduce o contribuție, în continuare, la consolidarea noului stat național român.

Elie Bufnea, un voluntar care l-a cunoscut pe Victor Deleu, considerându-l pe drept cuvânt, ca unul dintre cei mai mari naționaliști (în sensul militant n. n.) români, spune în lucrarea sa, rămasă în manuscris „*Revoluția de eliberare națională a Transilvaniei*”, în capitolul închinat biografiei lui Victor Deleu: „*Patima, dacă într-o măsură a existat justificată de vicisitudinile vieții naționale trăită în condițiile dualismului și prizonieratului*”, **Victor Deleu a lăpădat-o la poarta lagărului în clipa în care a luat hotărârea să fie ostaș voluntar în slujba neamului său (subl. ns.)**.

³⁵ *Patria*, Sibiu, nr. 115 din 9 iulie 1919.

³⁶ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Sălaj, fond Prefectura Județului Sălaj, Prefect - administrativ, dosar nr. 2.251 / 1919, f. l.

³⁷ *Ibidem*.

O CRONICĂ A MARILOR BĂTĂLII DIN VARA ANULUI 1917. ÎNSEMNĂRILE DE RĂZBOI ALE GENERALULUI ION RAȘCU

Dumitru Huțanu

Intitulate „*Cîteva clipe însemnate din viața mea de ostaș*”, însemnările generalului de Divizie Ion Rașcu, scrise într-un stil simplu, sobru, sintetic, caracteristic unui ofițer de carieră, aflat în locul unde se concentrau toate știrile de pe front și din afara lui, din țară și din străinătate, în întreaga lor diversitate, problematică și concordanță, depășesc cu mult modestia afișată în titlul lor.

Multitudinea aspectelor și evenimentelor consemnate le conferă o importanță documentară care nu poate fi reliefată decât printr-o publicare integrală și o corelare, printr-un demers științific axat pe coroborare cu alte surse oficiale ale timpului, cu dimensiunea spațială, temporală și evenimentială a momentului istoric european și național 1914 - 1919.

Grupate în câteva teme majore, însemnările generalului Ion Rașcu se referă la Frontul Românesc în strânsă corelare cu fronturile apusean și răsăritean ale Primului Război Mondial, la viața politică internă și externă (a Rusiei și Germaniei îndeosebi).

Un larg spațiu acordă Revoluției burghezo - democratice și apoi Revoluției bolșevice din Rusia, subliniind consecințele acestora asupra desfășurării operațiunilor militare de pe frontul răsăritean și românesc, dezorganizarea armatei ruse, propaganda bolșevică, abuzurile soldaților ruși, pericolele ce se pot abate asupra eforturilor și țelurilor armatei și poporului român. Nota de îngrijorare, firească atât pentru oamenii politici români cât și pentru Marele Cartier General al

Armatei, provocată de situația din Rusia străbate toate însemnările pe această temă.

De aici și prezentarea măsurilor preventive luate de Marele Cartier General al Armatei pentru preîntâmpinarea și evitarea unui dezastru pe Frontul Românesc.

Un loc deosebit acordă problemei Păcii separate dintre România și Germania, a Armistițiului de la sfârșitul anului 1917, rolului misiunilor străine în România, reflectării eroismului ostașului român în conștiința soldatului inamic, în presa și lumea politică europeană.

Pentru acest moment aniversar, selectăm și prezentăm doar însemnările referitoare la desfășurarea evenimentelor și operațiilor militare din vara anului 1917, o veritabilă cronică capabilă să sugereze cititorului dimensiunea și sublimul eroismului cu care ostașul român și-a apărat glia strămoșească.

Economia de spațiu ne-a determinat să redăm tiparul lui însemnările cuprinse între 2 iulie - 14 august 1917.

La 2 iulie, notează lapidar despre două atacuri germane pe Valea Trotușului, „*respinse cu succes*” de armata română.

O baterie germană bombardează Gara Tecuci și spitalul aflat în apropiere provocând „*mari stricăciuni*” (13 iulie), distrugând 11 barăci, material sanitar, „*abia de s-au salvat răniții, câțiva dintre ei, care erau mai greu răniți au fost carbonizați*” (6 iulie).

Planurile Marelui Cartier General Român de pregătire a unei ofensive din vara anului 1917 încep să fie puse în aplicare: Armata I ocupă capul de pod de la Cotul Fundeni spre Corbu, schimbând unitățile Armatei a IV-a ruse între Irești și Tudor Vladimirescu, încadrându-se între Armatele a VI-a și a IV-a ruse (10 iulie).

A doua zi notează, cu o mândrie ostășească reținută: „*S-a dat ordin pentru ofensiva generală pe Frontul Român. M. S. Regele a trimis armatelor, în această privință, un înălțător și mișcător Ordin de zi. Dumnezeu să ne ajute !*”

Începutul ofensivei de la Mărăști îi prilejuește și consemnarea unor observații de ordin tactic: „*Ieri s-a luat ofensiva și pe frontul nostru, Armata a IV-a rusă și Armata a II-a română au început-o.*

Nu s-a comunicat încă progresul făcut, deocamdată am aflat numai că Armata a IV-a rusă a capturat 11 tunuri și mai mulți prizonieri, iar că Armata a II-a, a noastră a suferit grave pierderi la aripa ei dreaptă cu care a căutat a înainta întâi.

Se critica la Marele Cartier de generalul rus și de generalul nostru P(rezan), Armata a II-a care, cu toate indicațiile ce i s-a dat de a împinge mai mult cu stânga sa, unde întăririle inamicului erau descoperite și deci se puteau distruge cu artileria noastră, a forțat tot cu dreapta, care era păduroasă, așa că obstacolele n-au putut fi distruse înainte de atac” (12 iulie).

Parvenind știrile de pe front, pe 13 iulie consemnează succesele ofensivei de la Mărăști: „*Trupele ruso - române, atacând între Valea Cașinului și a Putnei puternicile poziții ale inamicului, au spart frontul pe o lungime de 20 km și pe o adâncime de 3 km. După lupte crâncene au pus mâna pe satele Mărăști, Gogoi și Voloșcani, au capturat 43 tunuri, din care 13 grele și peste 1.000 de prizonieri, cu 6 ofițeri*”.

Consecință a faptului că Marele Cartier Rus a dat ordin trupelor sale să oprească ofensiva pe frontul nostru, „*fiindcă Armata a VI-a rusă de la dreapta frontului galițian a fugit înaintea presiunii germane, lăsând mare gol pe numitul front*”, în ziua de 12 iulie „*trupele noastre au continuat singure înaintarea împingând pe inamic pe o adâncime de 12 km și ocupând satele Gura Văii, Câmpurile, Roșculeți, Ciuncul, Vizantea Mănăstirească, Piscul Radului, Gura Purceii și Părosul*”, făcând „*încă 450 de prizonieri*” și capturând „*1 baterie obuziere, 1 tun munte, 17 mitraliere, 15 mortiere de tranșee și o mare cantitate de material și muniții*” (14 iulie).

Desigur, aflat la Iași, sesizează starea de panică provocată printre locuitorii orașului de retragerea rușilor și încetarea ofensivei lor pe Frontul Românesc, alimentată și de „*soapte îngrijorătoare ale oamenilor noștri politici*”.

Încrederea în forța morală și profesională a ostașului și ofițerului român răzbate din precizia cu care relatează succesele armatei române în 13 iulie pe frontul Mărăștilor: „*trupele noastre au mai lărgit spărtura făcută în frontul inamic la 30 km lărgime, pe*

15 km adâncime, capturând 1.200 prizonieri, 2 baterii de obuziere de 105 mm, 9 tunuri de câmp și o enormă cantitate de muniții”.

„În ziua de 14 iulie - notează generalul I. Rașcu - s-a mai înaintat încă câțiva km, ocupând Soveja cu cătunele ei, Negrileştii, Topeștii, Valea Sării și Coalcu, luându-se încă prizonieri și o baterie de obuziere” (15 iulie).

Într-o adnotare făcută cu creionul, probabil imediat după război, atinge doar o chestiune încă controversată în istoriografia militară, aceea a ordinului de încetare a ofensivei de la Mărăști într-o situație deosebit de critică pentru armata inamică: *„Cu toate ordinele Marelui Cartier de a înceta ofensiva, generalul Av(erescu) a continuat făcând un mare intrând în frontul german”.*

După ce notează lapidar că *„Trupele noastre (Armata a II-a) se consolidează pe pozițiile cucerite și au mai cucerit încă Măgura Cașinului”* (17 iulie) trece la câteva considerații de așteptat la un ofițer superior, aflat în structura Marelui Cartier General: *„Ofensiva de pe frontul nostru începuse cu un mare avânt din partea noastră cât și din a rușilor. Surprinsesem bine pe nemți și desigur i-am fi respins dincolo de Buzău, dacă rușii nu ne jucau farsa lor pe frontul galițian. Reușisem perfect să-i înșelăm asupra părții unde aveam să dăm lovitura hotărâtoare: am început ofensiva între Cașin și Putna, unde au fost atrase rezervele germane, după cum ne-au anunțat prin porumbei spionii noștri lăsați cu aeroplanele în spatele liniilor germane, iar noi aveam gândul să-i lovim cu 6 divizii române între Ivești și Belhani”* (18 iulie).

Începând cu 26 iulie, însemnările generalului Ion Rașcu oferă informații și evaluări referitoare la luptele de la Mărășești, cu succinte referiri și la acțiunile de pe frontul Mărăști: *„Atacul de la Sud - Mărășești a surprins Armata a IV - rusă tocmai când făcea preparativele de plecare. Divizia rusă care ținea această porțiune de front a fost sfărâmată și nevoită să se retragă până la capul de pod de la Cosmești”.*

Intervenția armatei române restabilește situația, mai mult, duce la retragerea trupelor inamice: *„A doua zi, 25 iulie, a intervenit Divizia noastră a V-a și apoi a IX-a, susținute de 24 baterii grele,*

așezate pe malul înalt al Siretului, așa că vedea tot terenul de luptă. Intrarea noastră în linie a obligat pe germani să se retragă până la sud de satul Doaga”.

După ce doar consemnează „*atacul inamic pe frontul Armatei a II-a între Doftana și Cașin*” (26 iulie) și faptul că „*la Sud de Mărășești luptele continuă*” (27 iulie), face referiri de ordin tactic, încercând să explice situația dificilă creată de inamic pe frontul Cașinului.

În timp ce „*La sud de Mărășești lupta a luat proporțiile unei mari bătălii la care iau parte 4 divizii române și 3 ruse contra 9 divizii inamice (8 germane și 1 austriacă)*”, iar „*Trupele noastre, deși inferioare în număr, se mențin bine și au cauzat mari pierderi germanilor*”, „*între Doftana și Cașin lucrurile merg rău, dușmanul ne respinge mereu*”.

Cauza: „*Toată nenorocirea se trage de la greșeala inițială a Comandamentului Armatei a II-a. Această armată dispunea de 4 divizii și cu toate că frontul de ocupat era cam întins, totuși trebuia, la repartizarea forțelor, să-și oprească o rezervă puternică, pe care s-o fi așezat pe direcția cea mai probabilă de atac (aici Valea Oituzului) și lucrul se putea ușor căci inamicul pe același front era inferior ca număr*”. Neținând seama „*de această regulă elementară*” - scrie generalul Ion Rașcu - Comandamentul a „*împrăștiat (trupele) în cordon*”, „*neținând ca rezervă de armată decât două regimente, câte unul de fiecare aripă (am văzut schița la Marele Cartier General) așa că la împingerile puternice ce a primit pe Valea Oituzului și Slănicului, n-a avut cu ce interveni pentru stabilirea echilibrului*”.

Această primă greșeală a atras și altele: „*Pentru a face față evenimentelor s-au luat unități de la rezervele diviziilor, aduse „într-un suflet unde era trebuință și băgate treptat în luptă (eforturi descusute)*”, mai mult, „*s-au băgat în luptă centrele de instrucție care nefiind încadrate decât de instructori, s-au împrăștiat, ca să nu zic au fugit*” (28 iulie).

Dacă „*la sud de Mărășești lupta continuă cu șanse pentru noi*”, pe frontul Armatei a II-a situația era tot mai dificilă, „*inamicul a ajuns aproape de mahalalele Târgului Ocna*”, amenințând

„să pierdem salinile, hierăstraiele de pe Valea Trotușului exploatarea de cărbuni și petrol” (29 iulie).

Sintetizând desfășurarea luptelor de la Mărășești de până la 30 iulie, generalul Rașcu notează: *„La sud de Mărășești, toate atacurile pe care le-a dat inamicul de patru zile și patru nopți în masă compactă și susținute de o numeroasă artilerie grea s-au sfârșit de liniile noastre”*. Tot așa și *„între Doftana și Cașin am reușit a opri pe inamic”*.

După ce subliniază din nou *„înverșunarea”* cu care se duceau luptele la sud de Mărășești, unde inamicul atacase cu forțe noi *„dar tot fără folos”*, pe frontul Cașinului *„am început noi a fi agresivi”*, generalul I. Rașcu consemnează schimbarea generalului Constantin Christescu de la comanda Armatei I și preluarea acesteia de către generalul Eremia Teofil Grigorescu, argumentând-o chiar. Accesul său la informațiile directe de la sursă îl fac să scrie: *„După informațiile ce am cules de la Marele Cartier General, generalul Cristescu, în operațiile ce a condus zilele astea a dat proba de nepricepere, lipsa totală de hotărâre și chiar frică, din care cauză au suferit mari pierderi Diviziile 5 și 9, pe care le-a lăsat fără ajutor în luptă cu 3 divizii germane, deși dispunea încă de 2 divizii”* (31 iulie).

Cu o mândrie reținută, sobru, cum trebuie să se exprime un ofițer de carieră, referindu-se la eroismul soldatului român, notează: *„Prizonierii germani au declarat că o rezistență așa de înverșunată, ca aceea ce le-au făcut românii la sud de Mărășești, au întâlnit numai la Verdun și că pierderile lor sunt colosale”*.

„Faptele de avânt și eroism săvârșite de trupele române în aceste lupte întrec orice închipuire. Se citează cazul Regimentului Mircea 32 ai căror ofițeri și soldați, lepădându-și ranițele, căștile și hainele, s-au repezit la atac numai în cămașă punând în goană pe inamic” (1 august).

După consemnarea lapidară a situației de pe Frontul Românesc pentru zilele de 30 - 31 iulie, apogeul bătăliei de la Mărășești îi prilejuiește relatări mai largi care nu mai suportă comentarii:

„Ieri inamicul a atacat cu o extremă violență înălțimea 334, la nord de Panciu, silind trupele ruse, care o apărau, să se retragă; intervenind însă Regimentul 10 Vânători român la timp, izgoni pe inamic și menținu înălțimea cu toate încercările lui repetate de a o relua” (2 august).

„Pe frontul de la Mărășești luptele au reînceput cu violență, în urma unui bombardament puternic, mai ales cu proiectile chimice, germanii au atacat în cursul zilei și al nopții pozițiile noastre de la ambele aripi. Prin lupte crâncene, corp la corp, și după ce pozițiile au trecut de câteva ori din mână în mână, inamicul a fost respins cu pierderi foarte grele”. Sintetizând dramatismul luptelor, rezumă: „După 11 zile de lupte grele, progresele ce au realizat germanii sunt cu totul neînsemnate în raport cu sacrificiile ce au făcut. Tot prizonierii mărturisesc că regimentele lor au rămas cu 200 - 400 de oameni” (3 iulie)

Și pe frontul Cașinului inamicul era respins.

Înverșunarea cu care inamicul încerca să spargă zidul românesc era evidentă: „Pe frontul Mărășești lupta continuă tot așa de aprigă. După 12 zile de lupte nereușite, inamicul persistă încă în voința de a străpunge frontul nostru. În cursul zilei de 3 și în noaptea de 3 - 4 inamicul a dat 7 atacuri în contra pozițiilor noastre de la nord de Străoane”, „3 contra celui de la sud de Mărășești. Peste tot a fost respins” (4 august).

Aceeași înverșunare și pe celălalt front: „între Doftana și Cașin un puternic atac inamic s-a deslănțuit asupra fabricii de sticlă (Cașin). După o crâncenă rezistență și un contraatac fabrica a rămas în mâinile noastre” (4 august).

Rezistența română pe frontul Mărășeștilor începe să-și culeagă rezultatele. Capacitatea ofensivă a inamicului scade pe zi ce trece. Obosit și cu pierderi grele, inamicul pierde din voință, din putere, din speranță. Pe front începe o perioadă de relativă acalmie edificatoare: „Pe frontul Mărășești, ziua de ieri a fost relativ calmă, inamicul a dat numai un singur atac la sud - est de Mărășești și acesta fără nici un succes” (5 august); „Pe frontul Armatei I-a (de la Irești la Mărășești) a fost liniște” (6 august).

Doar o zvâcnire: „Pe frontul Mărășești, în direcția Diocheți, a început de dimineață un bombardament cu gaze asfixiante, urmat de mai multe atacuri care au silit pe ai noștri să cedeze puțin teren dar, după amiază, trupele noastre, conduse cu un avânt admirabil de ofițeri, au izgonit pe inamic până în Valea Șușiței, capturând și 500 de prizonieri” (7 august).

Urmează iarăși acalmia: „Pe frontul Mărășești, după înfrângerea suferită ieri, inamicul n-a mai atacat” (8 august); „Pe frontul Armatei I-a, numai bombardament” (9 august); „la sud de Mărășești nici o acțiune” (10 august).

În schimb, pe frontul Armatei a II-a, ofensiva inamică crește treptat, întâlnind aceeași dârzenie și voință de a rezista ale soldatului român: „între Doftana și Cașin trupele noastre au rezistat bine la două atacuri inamice dirijate unul în Valea Slănicului și altul asupra fabricii de sticlă” (5 august); „între Doftana și Cașin au fost lupte crâncene pe dealurile dintre T. Ocna și Slănic; am atacat noi și am alungat pe inamic din câteva puncte, ce ocupase pe linia noastră” (6 august); „Între Doftana și Cașin inamicul a atacat în mai multe puncte, însă a fost respins, lăsând în mâinile noastre prizonieri și material” (7 august); „Pe frontul Armatei a II-a, între Doftana și Putna atacurile inamicului au continuat mai ales asupra cotei 789, nord - vest Grozești, asupra fabricii de sticlărie și asupra dealului Răchitașu din Valea Șușiței. Noi însă ne-am menținut pozițiile” (8 august); „La noi, pe frontul Armatei a II-a, inamicul a atacat numai între Slănic și Oituz dar a fost respins” (9 august); „Pe frontul Armatei a II-a am respins patru atacuri pe care inamicul le-a dat în direcția satului Nicorești (între T. Ocna și Grozești) și asupra dealului Răchitașu” (10 august).

După o scurtă perioadă de acalmie, cu mici tatonări ale inamicului, probabil pentru a intui forța de rezistență a românilor, Mackensen plănuia lovitura decisivă. În acest sens, generalul Ion Rașcu nota:

„În urma succesului Armatei a I-a române de la Mărășești, combinat cu acela al Armatei a IV-a ruse, care au avut ca rezultat izgonirea germanilor până aproape de frontieră și capturarea mai

multor tunuri, mitraliere și prizonieri, Feldmareșalul Mackensen, pentru a ne pedepsi, a plănuit să ne dea două puternice lovituri: una pe frontul Armatei a II-a, în sectorul Valea Doftanei - Valea Cașinului și alta pe frontul Armatei I-a, regiunea Străoane - Mărășești, cu care spera să cucerească Moldova”.

Subliniind deosebita importanță a loviturii de la Mărășești „fiindcă reușita ei ar fi întors toată apărarea Carpaților”, generalul Ion Rașcu sintetizează concentrarea de forțe inamice menite a asigura succesul loviturii: „Mackensen a îngrămădit aici 10 Divizii (9 germane și 1 austriacă) iar în sectorul Doftana - Cașin a adunat 36 batalioane și 48 escadroane pe jos, pe un front de 19 km.

Pentru a întări astfel sectorele alese de atac a luat unități fie din sectoarele vecine, fie de la rezervă, fie de pe alte fronturi”.

Aceleași însemnări din 13 august consemnează și efectele loviturilor inamicului: „în sectorul dintre Doftana și Cașin lovitura, surprinzând Armata a II-a română fără rezerve, a împins trupele noastre până aproape de Târgul Ocna. A trebuit să se trimită grabnic ajutoare pentru a stăvili înaintarea inamicului care stăpânește și astăzi terenul cucerit și amenință mereu T. Ocna.

În sectorul Străoane - Mărășești lucrurile s-au petrecut mai greu pentru germani, tot norocul lor a venit de la faptul că au potrivit atacul tocmai în timpul când Armata I română s-apropia pentru a schimba Armata a IV-a rusă.

Sforțările lor s-au îndreptat mai întâi în direcția Mărășeștilor mai multe zile succesiv, însă toate au fost zadarnice, apoi au încercat să răstoarne rezistența de la Mărășești atacând cu o extremă violență înălțimea - cota 334 vest Panciu, după aceia pozițiile noastre de la nord de Străoane și, în fine, în direcția Diocheți”.

Ziua de 14 august îi prilejuiește generalului Ion Rașcu să noteze: „Azi s-a împlinit un an de la declarația noastră de război Austriei. Am încheiat anul cu două strălucite succese de la Mărăști și de la Mărășești care ne-au ridicat mult prestigiul militar, nu numai în ochii aliaților dar și în ai dușmanilor noștri. Avem motive să privim viitorul cu încredere...”.

„Toate jurnalele străine ne caută lauda. Kornilof,

generalisimul rus, zice despre noi, într-un interviu, că românii acum au învățat ceea ce nu știau, pe când rușii trebuie să învețe ceea ce știau și au uitat”.

Firesc, în condițiile războiului, aprecierile presei adversarilor noștri i-au parvenit generalului Ion Rașcu ceva mai târziu, în însemnările sale din 3 octombrie reproducea fragmente semnificative din ziarul „*Fremdenbltt*”. În numărul din 23 august se scria: „*Armata română, reorganizată, compusă din 15 Divizii, luptă cu vitejie și îndârjire. La Ocna, la Soveja, de ambele părțile Șușiței atacurile reluate după puternice pregătiri de artilerie au dus în repetate rânduri la lupte corp la corp. Dușmanul se bate bine*”.

Aceeași gazetă, de la 29 august: „*Puterea rușilor s-a întărit. Acea a românilor n-are nevoie de așa ceva. De la catastrofa anului 1916 ea n-a fost înfrântă niciodată*”.

Generalul von Blum, în „*Norddeutsche Allge - Zeitung*”, de la 26 august, zice: „*Trupele române reorganizate par a corespunde așteptărilor*”. „*Neues Weiner Tagblatt*”, de la 8 august, scrie: „*Armata română e splendid reorganizată și dornică de luptă*”.

Cu toată sobrietatea lor, însemnările generalului Ion Rașcu reușesc să ofere, peste timp, imaginea reală a sublimului eroism cu care ostașul român și-a apărat glia strămoșească, spulberând intențiile inamicului de a șterge România de pe harta politică a Europei.

Eroismul și jertfa lui s-au așezat astfel la temelia înfăptuirii Marii Uniri a românilor în granițele lor istorice.

ONOAREA „*PRIMULUI FOC*” ÎN RĂZBOIUL DE ÎNTREGIRE

Ioan Damaschin

Ziua de 14 august 1916 rămâne o zi de referință în istoria poporului român. La acea dată, la Palatul Cotroceni s-a întrunit Consiliul de Coroană sub conducerea regelui Ferdinand la care au participat, pe lângă membrii guvernului, președintele Camerei, vicepreședintele Senatului, foștii prim - miniștri, șefi de partide, cu menirea de a stabili, definitiv, atitudinea României față de conflictul european izbucnit cu doi ani în urmă. După o analiză matură și după consultări cu diverse personalități politice ale timpului, regele Ferdinand apreciind că a sosit momentul pentru România să-și realizeze un vis secular - întregirea națională supune Consiliului de Coroană hotărârea sa de a intra în război alături de Antantă. Dezbaterile au fost furtunoase. S-au exprimat păreri „*pro*” și „*contra*”, în final fiind luată hotărârea definitivă: intrarea în război. Mobilizarea generală urma să înceapă în aceeași noapte, la orele 00⁰⁰.

În cursul serii, la orele 20⁴⁵ Edgar Mavrocordat, ministrul plenipotențiar la Viena a înmănat autorităților dublei monarhii o notă însoțită de declarația de război a României față de Austro - Ungaria. Exact la aceeași oră, în portul Giurgiu, într-o liniște desăvârșită, trei nave, mai exact trei șalupe torpiloare: „*RÂNDUNICA*”, comandată de căpitanul Alexandru Negulescu, „*CĂTINA*”, comandată de căpitanul Petre Bărbuneanu și „*BUJORESCU*”, comandată de locotenentul Alexandru Gheorghiu, cu motoarele încălzite, făceau ultimele pregătiri pentru declanșarea unui atac surpriză asupra unei puternice escadre austro - ungare, formată din cinci monitoare, aflate pe malul

opus, în portul Rusciuk (Ruse).

Șalupa „RÂNDUNICA” era aceeași navă care, în noaptea de 13 - 14 mai 1877, în Războiul de Independență scufundase cu o torpilă de școndru, pe brațul Măcin, puternicul monitor cuirasat turcesc „DUBA SEIFF”. Acesta avea să fie înregistrat ca fiind primul atac cu torpilă din istoria confruntărilor navale.

Iată cum descrie, douăzeci de ani mai târziu, comandorul Aurelian Negulescu, cel care a condus acest atac surpriză, modul în care, la mai puțin de o oră după notificarea oficială a stării de beligeranță, s-a deschis primul foc în Războiul de Întregire.

„Din ajun făcusem o recunoaștere și stabilisem punctele de pe malul Ramadanului, de unde torpiloarele improvizate trebuiau să pornească deodată în linia de front spre escadra inamică, a cărei situație o reperasem.

La 14 august, la ora 9,30 seara, rând pe rând ies torpiloarele (!) din bazinul S. H. (Serviciul Hidraulic), cu luminile stinse și mașinile încet, spre a nu face zgomot și urcă Dunărea spre locurile de plecare. Vigilenții noștri grăniceri din port, neștiind ce vase sunt, erau cât pe aci să dea alarma.

Clipa decisivă sosește și cu o cruce mare pornim să dăm semnalul războiului de eliberare și să ne încununăm de glorie, bizuindu-ne mai mult pe atacurile de artilerie și aeriene ce trebuiau să urmeze, decât pe torpiloarele noastre cu torpile vechi în putinee de lemn, încinse cu frânghii ! (n. n. - cadre paralelipipedice improvizate).

Noaptea întunecată. Se vedeau luminile din port. Liniște. Mașinile merg cu toată viteze. Oamenii la posturi - sergentul Brânzilă, șeful șalupei „RÂNDUNICA”, la cârmă. Secundele par ani. O sete grozavă îmi usucă cerul gurii. „Rândunica” duduie.

Tăcerea nopții e turburată doar de cântece de mandolină ce se aud dinspre monitoarele către care ne îndreptăm, căci nu bănuiau că moartea li se pregătește (n. n. comandantul monitorului austriac „Bodrog” își aniversează ziua de naștere având ca invitați mulți ofițeri).

Ne apropiem. Siluetele încep a se desena, contururile să apară tot mai pronunțat. N-aș putea spune dacă erau la 70, 50 ori 30 metri - când un „Bot a hoi !” puternic ne vestește că am fost

simțiți. Mai mergem puțin și comand: „Atenție ! Foc !” Torpila din tribord țâșnește vijelios - elicea celei din babord huruie tot în tub: torpila se înțepenise !

Conform ordinului încep rondoul spre deal, ca să nu cad peste celelalte două torpiloare (!) sau peste torpilele lor.

Înainte ca rondoul să fi fost angajat, o explozie puternică ne luminează prova: torpila atinsese, monitorul trebuia să se scufunde. O flacără imensă, o bubuitură puternică, un fum gros și apoi flăcări; monitorul ardea ! Iar vaietele celor răniți le am și acum în urechi. Mărturisesc fură rușine că am plâns: emoția succesului, mila pentru cei răpuși - n-aș putea spune.

Proiectoarele tuturor monitoarelor se aprind și cercetează cerul. După cum am aflat mai târziu de la Șeful de Stat Major al escadrei inamice, fost camarad la Școala de torpile din Pola, s-a crezut la început că a fost o explozie la bordul... - veți afla mai târziu cui - iar după ce au primit telegrama la Viena că România a declarat războiul au bănuit un atac aerian. Numai la o torpilare nu s-au gândit și n-au aflat de ea decât a doua zi, când au pescuit pe mal o torpilă eșuată ca un marsuin.

„Cătina” și „Bujorescu” și-au lansat și ele torpilele, - dar nici una nu au nimerit ținta după cum era de așteptat.

Ajunși la malul românesc, conform ordinelor, am evacuat personalul și părăsit șalupele.

Sergentul Brânzilă, cu aprobarea mea, s-a reîntors la șalupă și, sub bătaia proiectoarelor și tunurilor inamice, a reușit, cu peripeții, de care am vorbit la radio, să aducă „Rândunica” în bazin la adăpost.

Avem toate motivele să credem că acest prim episod al intrării României în Războiul de Întregire s-a petrecut întocmai cum l-a descris însuși ofițerul care a condus atacul dar, comandorul Negulescu, cu bună știință (credem), face unele omisiuni spre propriul beneficiu moral, supraevaluându-și meritele, încercând să justifice un semieșec, în timp ce, exact în aceleași condiții, era posibil un succes de răsunet.

Există, însă, cel puțin două personalități implicate în fenomen

(deci la fel de bine informate) ale căror opinii supra evenimentului diferă de cele ale comandorului Negulescu. Aceste personalități sunt contraamiralul N. Negrescu - comandantul Flotilei de Dunăre în prima parte a războiului (care în mod cert a făcut o analiză minuțioasă „*a posteriori*”, asupra atacului) și amiralul Petre Bărbuneanu (la data executării atacului - comandant pe „*Cătina*”).

Contraamiralul Negrescu, arată că atacul a fost foarte bine conceput și, în mod normal, ar fi trebuit să aibă succes deplin. Șalupele neînarmate, cu aspect total inofensiv, aflat în componerea „*Apărătorilor sub Apă*” (comandament cuprinzând apărarea prin mine și torpile) cu sediul la Giurgiu („*Cătina*” și „*Bujorescu*” făcuseră parte, până la începerea războiului, din „*Serviciul Hidraulic*”) erau comandate de sublocotenenți și locotenenți și efectuaseră zeci și zeci de patrulări de observare și supraveghere a monitoarelor austriece până la câțiva metri de bordul acestora, înșelându-le vigilența. Așa se explică de ce la bordul monitorului „*Bodrog*” avea loc, în acel moment, o petrecere cu dans și muzică (fapt omis în publicațiile apărute ulterior în limba germană). Nu este mai puțin adevărat faptul că navele austriece aveau să afle despre starea de beligeranță, câteva ore mai târziu.

Contraamiralul Negrescu este de părere că schimbarea comandanților de șalupe a fost total neinspirată. Aducerea la comandă a ofițerilor noi sus amintiți (din ordinul cui ?) „*aleși*” (pe criterii încă neelucidate, sau, poate, tentația intrării în istorie era prea mare), nefamiliarizați cu topografia locului, mai ales pe vizibilitate redusă, și nepregătiți suficient în executarea atacului cu torpile a prejudiciat serios succesul.

Amiralul Petre Bărbuneanu susține că ordinul de atac nu a fost respectat: atacul trebuia să se execute simultan, cu șalupele în linie de front. Căpitanul Negulescu, profitând de viteza mai mare a șalupei „*Rândunica*”, dornic de a-și adjuceca meritele succesului, s-a desprins de colegii lui, lansând de unul singur. Explozia puternică produsă de impactul torpilei cu șlepul de materiale acostat în bordul monitorului, alarmarea imediată a echipajelor, fumul și zgomotele produse, au avut efect asupra celorlalte șalupe care veneau la atac din urmă, iar

comandanții acestora nu s-au mai putut apropia la distanța optimă de lansare.

În final, comandorul Negulescu își păstrează, totuși, obiectivitatea: „*Torpila a mers drept spre monitor, dar a lovit ... șlepul, aruncând în aer muzică, bufet și aprinzând motorina din el! Dacă monitorul ar fi fost lovit, pe lângă echipajul său, ar fi fost uciși și invitații, comandanți și ofițeri de pe celelalte monitoare ...*”.

Așa se întâmplă când se face război cu improvizații.

Cu toată nereușita acestui atac, totuși efectul torpilării a fost nebănuit. Temându-se la alte torpilări, întreaga escadră austriacă s-a refugiat tocmai după ostrovul Berzina, la 100 km de frontieră (Turtucaia) și la 30 de km de malul românesc, într-un adăpost sigur și de mai înainte pregătit.

Învățătură ? Una singură, arată amiraliul Bărbuneanu: „*războiul, în general, cel pe apă în special, nu se poate face, nu se câștigă cu improvizări antideluviene sau abisiene*”.

Și totuși ... Redde Caesari quae sunt Caesaris - să dăm Cezarului ce-i al Cezarului. „*Retușurile*” aduse „*post factum*” unor evenimente istorice (care timp de peste patru decenii deveniseră aproape o obsesie și pentru noi), nu folosesc nimănui. Să învățăm din greșelile înaintașilor noștri, dar, în același timp, să le recunoaștem, în mod obiectiv, meritele.

P. S. Faptul că atacul asupra escadrei de monitoare austro - ungare de la Rusciuk nu s-a soldat cu un succes deplin, navele rămânând intacte pe toată durata războiului, a avut și o consecință favorabilă Marinei Române. Trei dintre monitoare, după încheierea tratatului de pace, au fost atribuite României drept compensație de război ducând apoi cu succes acțiuni de luptă în al doilea război mondial și sfârșind în anii '60 când au fost casate.

P. P. S. Dintre cele trei șalupe care au avut onoarea „*primului foc*” „*RÂNDUNICA*” și „*CĂTINA*” au murit în tăcere, „*BUJORESCU*” în schimb a dus o „*viață lungă*” pe undele Dunării. În anii '80, la numărul de înregistrare 14.850 din „*Registrul Navelor*” era consemnat: „*FĂGET*”, ex. „*BUJORESCU*”, construită în 1907. Astăzi o epavă abandonată pe Canalul Plantelor din Giurgiu.

SIC TRANSIT GLORIA MUNDI !

* *

*

BIBLIOGRAFIE

1. *Istoria militară a poporului român*, Editura Militară, București, 1988
2. *România în Primul Război Mondial*, Editura Militară, București, 1979
3. Revista „*MAREA NOASTRĂ*”, nr. 7 - 8, iulie - august 1936
4. Contraamiral Nicolae Negrescu, „*Rolul Marinei în Războiul pentru Întregirea Neamului și 5. Recompensa Finală*”, București, 1920
5. Amiral Petre Bărbuneanu, *Memorii*
6. Căpitan de rangul II Ioan Damaschin, „*BUJORESCU - O NAVĂ PENTRU ISTORIE*” – în „*MARINA ROMÂNĂ*”, nr. 8 / 1991
7. Crăciunoiu Cristian, Koslinski Niculae, Georgescu Mihai, Rotaru Jipa, „*Blindatele Dunării. Scurtă istorie a monitoarelor românești*”, Editura Modelism, București, 1993

ACȚIUNILE MARINEI MILITARE DIN ANUL 1917
ÎN „MEMORIILE DE RĂZBOI”
ALE CONTRAAMIRALULUI CONSTANTIN VLĂDESCU

Mariana Păvăloiu

Participarea marinarilor români la prima conflagrație mondială a făcut subiectul mai multor lucrări editate în ultimele decenii, printre ele aflându-se și memoriile de război, între care le amintim pe cele ale contraamiralului N. Negrescu - „*Comment on fit la guerre sur la Danube (1916 - 1918)*” și „*Rolul marinei în războiul pentru întregirea neamului și recompensa finală*”.

Contribuția Marinei Militare, modestă ca și forța sa la acea dată, a fost uitată ¹.

Considerăm de datoria noastră să facem cunoscute memoriile de război ale contraamiralului Constantin Vlădescu, puse la dispoziția noastră de autor în urmă cu 15 ani.

Născut la 3 septembrie 1895, în Târgoviște, într-o familie de ofițeri prin vocație: bunicul dinspre mamă, ofițer, tatăl Constantin, locotenent - colonel, cei patru frați, Dumitru - colonel de infanterie, Dorin, locotenent - colonel medic veterinar, Mircea - colonel de artilerie, Ion - colonel la M. A. I., Constantin urmează tradiția.

Studiile sale militare încep cu Gimnaziul Militar Craiova, Liceul Militar Iași pentru a continua între 1913 - 1915 la Școala de

¹ Vezi monografia „*România în anii Primului Război Mondial*”, 2 volume, Editura Militară, București, 1987.

Artilerie, Geniu și Marină ².

„Am intrat în armată în anul 1913 - ca elev al Școlii de Artilerie, Geniu, și Marină - în secția Marinei și am eșit sublocotenent de Marină în anul 1915. Mobilizat la 15 august 1916 - îmbarcat pe monitorul „Alexandru Lahovari”, am luat parte la toate luptele duse la Turtucaia până la Tulcea, rămânând în acel monitor până la 1 august 1918, când am luat comanda Canonierei „Bistrița” ³.

Manuscrisul amintit poartă titlul sugestiv „Sub cuirasa monitorului” și cuprinde 366 pagini.

Dar să revenim la vara lui 1917; - Dunărea maritimă - fluvială; misiunea Marinei Militare: apărarea Dunării maritime și a Deltei dinspre mare și dinspre malul dobrogean ocupat de inamic, astfel încât să nu-i fie permis acestuia să traverseze fluviul în sprijinul trupelor pregătite pentru ofensivă de mareșalul von Mackensen între Carpații de Curbură și Dunăre.

Fâșia ocupată de marinarii români s-a constituit în vara anului 1917, într-o adevărată cetate de luptă și apărare, aflându-se aici și întregul parc de nave civile evacuate de la Brăila și Galați.

Acțiunea Marinei Militare în 1917 a fost limitată drastic de conjunctura total defavorabilă unor operații maritime și fluviale. În aceste condiții, acțiunile efective ale marinei s-au redus la transportul de materiale și muniții pe Prut, efectuat cu remorchere, șalupe și șlepuri aflate în subordinea Serviciului de Transporturi pe Prut (13 remorchere, 6 șalupe, și 130 șlepuri în 1917). De asemenea, baterii de artilerie ale marinei (calibrele 120 mm și 75 mm) au fost instalate la Galați cu misiunea de a asigura protecția barajelor de mine și a împiedica vasele inamice să coboare Dunărea spre oraș.

În pofida situației dificile în care se afla, marina nu a fost exclusă din calculele Înalțului Comandament român în planificarea operațiilor din vara anului 1917.

Flota de operații, condusă de comandorul Vasile Scodrea asigura transporturile de armament, hrană și muniții necesare trupelor,

² Arhivele Militare Române - *Memoriul* personal al Contraamiralului Constantin Vlădescu.

³ *Op. cit.*, f. 12 verso.

artileria marină și unitățile de debarcare acționau asupra bateriilor inamice, instalate pe malul de sus al Dunării, cât și pentru zădărnicierea oricărei încercări de forțare a fluviului.

Baterii germane fuseseră instalate la Isaccea și Tulcea, având ca misiune să țină sub tirul focului convoaiele românești, îngreunând astfel transporturile între Galați și Chilia.

Asupra bateriilor inamice dispuse pe colinele tulgene, cele patru monitoare au angajat repetate și aprige atacuri de artilerie ajutate fiind, ca de obicei, de vedete.

Încă de la începutul lunii mai au fost instalați observatori tereștri: *„Observatorul terestru nr. 1 într-o casă de pe malul stâng, în curba ce o face brațul Tulcea în fața portului, în care se află postul de mitralieră nr. 1 al companiei ruse din sector. Observatorul terestru nr. 2 la Pătlăgeanca, lângă biserica părăsită, în buchetul de copaci de la malul brațului Chilia* ⁴. *Șeful Observatorului nr. 1 a fost numit sublocotenentul C. Vlădescu. Prima misiune - 5 mai 1917. Avionul va face un zbor de recunoaștere. Caută să descopere bateriile antiaeriene, dacă vor trage. După terminarea misiunii avionului, raportezi cele observate*” ⁵.

În urma recunoașterilor în zona inamicului efectuate de cele două posturi de observare, la 15 mai primul atac la ora 7 dimineața: *„Atențiune: Monitoarele „Kogălniceanu” și „Lahovari”. Observatoarele nr. 1 și nr. 2 se va trage asupra țintei nr. 5, bateria inamică din fața cazărmilor infanteriei” (...)* *„Tragerea de distrugere a urmat aproape o oră”* ⁶.

În iulie, ofițerii celor două observatoare se reîntorc la bordul navelor. Aici află că *„Amata a II-a română se găsea în a patra zi de ofensivă, în regiunea Mărăști. Atacul diviziilor române sfărâmasse frontul dușman (...). Moralul întregii armate s-a ridicat foarte mult (...). Bombardarea pozițiilor dușmane din regiunea Tulcea, deși era o acțiune secundară față de luptele ce se dau pe frontul Moldovei, a fost pentru Flota de operațiuni pe Dunăre prilej de mulțumire.*

⁴ Mss. f. 319.

⁵ Mss. f. 324.

⁶ Mss. f. 326.

*Bateria flotantă de obuziere, intrată pentru prima oară în luptă, a primit botezul focului (...) dar cu tot focul viu ce se abătuse asupra ei, n-a încetat tragerea*⁷. *La ordinul flotei ca bateria să părăsească poziția de luptă, comandantul bateriei a refuzat și a continuat tragerea până a terminat toată muniția alocată (...). Între-timp, tunurile inamice schimbaseră ținta trăgând asupra monitorului „Kogălniceanu” legat într-un loc mai puțin mascat de sălciile de pe mal. Un obuzier a izbit puntea cuirasată la o jumătate de metru de turela nr. 3 din pupa, mușcând ușor de oțelul blindajului, împrôscând peretele turelei cu sfărămăturile exploziei: „Kogălniceanu” primea și el botezul focului așa cum „Lahovari” îl primise în trecerea forțată din ziua de 8 septembrie 1916 la Rasova*⁸.

În zilele următoare „Nu așteptam decât dezlănțuirea ofensivei armatei ruse în nordul Dobrogei, pentru că trecerea la deal spre Isaccea se putea face oricând, în deplină siguranță. De pe celelalte fronturi de luptă, stația de telegrafie fără fir ne aducea zilnic vești bune (...). Echipajul monitorului era informat de tot ce se întâmpla pe fronturile de luptă, pentru că la o navă viața tuturor se împletește zilnic (...).

În noaptea spre 25 iulie, Armata I-a română vine în ajutorul frontului rusesc atacat de germani (...).

Pe frontul Dunării, unitățile de pază erau în alertă. Avioanele de recunoaștere semnalaseră mișcări de trupe în zona Tulcea - Somova - Isaccea.

Escadra de monitoare, grupul canonierelor ruse și barjele armate ocupă în permanență posturile de tragere la deal de Ceatalonioi (...). Două săptămâni cât au durat luptele sângeroase din fața Mărășeștilor, inamicul parcă intrase în pământ. La toate provocările artileriilor navale, nici un răspuns. Balonul captiv purtat de remorcherul „Lori” până aproape de canonierele ruse și avionul de recunoaștere n-au semnalat nimic deosebit. Numai în după-amiaza zilei de 7 august când bătălia de la Mărășești se încheia, avionul a adus știrea că după coama dealului tăiat de șoseaua Isaccea,

⁷ Mss. f. 348.

⁸ Mss. f. 349 - 350.

inamicul lucrează intens la organizarea unei poziții de rezistență și la amplasamente de artilerie grea.

Divizia I de monitoare a bombardat zona semnalizată de avion până când exploziile proiectilelor nu se mai vedeau. Numai o baterie de câmp ascunsă după creasta dealului, aproape de gura brațului Chilia, a aruncat câteva obuze asupra observatorului nr. 2 de la Pătlăgeanca (...).

Alte două săptămâni de lupte grele, susținute numai de români cu pierderi sângeroase, dar inamicul a fost oprit definitiv și aici ca la Mărăști.

Așa au trecut zilele lui august, într-o încordare generală.

De unde așteptam cu înfrigurare începerea ofensivei aramtei ruse în Dobrogea, după înaintarea Armatei a II-a române la Mărăști, acum frontul nostru era zguduit fără întrerupere și ne bucuram că atacurile impetuoase ale trupelor austro-germane se sfărâmă ca valurile mării când se izbesc de digurile de piatră ce apără porturile.

Dar valurile și digurile erau făcute din carne omenească (...).

Deși se conturase ideea unei acțiuni secundare în ansamblul ofensivei de la Nămolosa, acțiunea marină a avut ca obiectiv învăluirea poziției inamice întărite în zona Isaccea - Mahmudia - Tulcea și neutralizarea trupelor bulgare din nordul Dobrogei.

În vederea realizării acestui obiectiv, s-a organizat o unitate specială destinată operațiunilor de debarcare „Batalionul marinei” - structură de organizare incipientă pentru ceea ce astăzi numim infanterie marină, ce avea în componere stat major, patru companii de infanterie, o companie de mitraliere, un pluton de pionieri mineri, o secție de artilerie de 37 mm, un pluton grenadier, o escadrilă de bărci”.

Potrivit datelor existente, contribuția de sânge a Marinei la efortul general de război din anii 1916 - 1917 s-a ridicat la 17 ofițeri, 13 maiștri, subofițeri și elevi și 340 soldați, ceea ce raportat atât la efectivele totale, cât și la specificul luptei navale - reprezentau pierderi mari și dureroase.

Am evocat cu puterea documentului memorialistic faptele marinarilor din vara anului 1917, și dorim a fi un pios omagiu adus

celui care a fost contraamiralul Constantin Vlădescu, dar și tuturor marinarilor care au fost și sunt slujitori ai întinderilor albastre.

EROI AI BĂTĂLIILOR DIN TRIUNGHIUL MORȚII: MĂRĂȘTI - MĂRĂȘEȘTI - OITUZ

Nicolae Ciobanu

Înceleșările din sectorul de pe Frontul Românesc din vara anului 1917, în urmă cu opt decenii, au fost apreciate de personalitățile militare și politice ale vremii ca fiind unele din cele mai dure din întregul curs al primei mari conflagrații mondiale a acestui zbuciumat secol. Dârzenia cu care trupele române și cele ale armatei ruse au luptat în lunile iulie - septembrie 1917 în cursul bătăliilor de la Mărăști, Mărășești și Oituz era expresia voinței de neînfrânt a întregului popor român atât de obidit și chinuit de la intrarea țării în război în anul anterior. Acest lucru reiese și mai pregnant în evidență dacă ținem seama de faptul că moralul armatei ruse fusese grav zdruncinat atât în urma Revoluției din februarie 1917, dar mai ales prin răsturnarea țarului Nicolae al II-lea la 15 martie în același an. Ca urmare, în timpul marilor confruntări de la Mărăști, Mărășești și Oituz nu puține au fost situațiile când regimente și chiar divizii întregi ale aliatului rus au părăsit frontul, sau, pur și simplu, nu mai voiau să lupte.

Iarna de groază a anului 1917 a supus armata română, ca de altfel întregul popor la suferințe de-a dreptul de neimaginat. Teritoriile Olteniei și Munteniei ocupate de trupele Puterilor Centrale, îndurau cele mai aspre privațiuni, întrucât din părțile României ocupate trebuia a se jefui tot ce se putea transporta, de la bogățiile subsolului: petrol, sare, cărbuni, la cele ale solului: cereale, lemn, dar mai ales numeroase cirezi de vite, turme de oi și herghelii de cai, până la bunuri de uz personal. Au fost luate până și clopotele bisericilor, iar

famiile satelor erau obligate să predea ocupantului până și pieile câinilor împușcați de trupele lui, pentru că nici câinii nu îi suportau pentru modul în care se purtau. La toate aceste jafuri chinuitoare se adăugau lipsa brațelor bărbaților chemați sub arme, dorul și jalea de care erau cuprinși, mai ales mamele și copiii celor duși de acasă la chemarea Țării.

Calvarul suferințelor nu a iertat nici colțul de țară încă rămas liber și unde pe lângă trupele armatei retrase aici, într-o ultimă speranță de a se reface și a elibera glia înrobită, alături de care se găseau zecile de mii de refugiați și o întregă armată rusească, îndurând lipsa locuințelor, dar mai ales a celor necesare chinuitului trai de zi de zi. Lipsa alimentelor, lipsa celor mai elementare condiții de igienă, aglomerațiile inimaginabile din spitale, au generat în scurt timp bolile mizeriei: tifosul exantematic, febra recurentă, tuberculoza, secerând în cea cumplită iarnă, alte și alte zeci de mii de vieți, de parcă jertfele făcute de oștire pe diferitele fronturi și apoi în cea de groază retragere, nu erau îndeajuns.

Calvarul retragerii spre Moldova a fost descris în întregul său tragism de Ion Gh. Duca: *„Spectacolul drumurilor era de nedescris: bărbați, femei, copii, bolnavi, bătrâni, schilozi, pe jos, în trăsuri, în căruțe, călări, umblau în ploaie, pe vânt, pe frig, pe ninsoare. Unii adunaseră în grabă tot ce putuseră din avutul lor și-l târau după ei. Alții nu mai puteau înainta și cădeau sleiți de puteri și lihniți de foame de-a lungul șoselelor. Alții mureau prin șanțuri și trupurile lor descompuse erau lăsate pradă corbilor. Pe lângă acestea, exodul populației civile se amesteca cu convoiurile armatei în retragere, soldații, grăbiți să treacă spre a executa ordinele ce aveau, răsturnau tot ce le stătea în cale, se nășteau astfel învâlmășeli îngrozitoare, în depărtare se auzeau focurile inamicului, copiii țipau, plângeau, oamenii răcneau, ploaia nu mai înceta, gerul se întetea, într-o parte un sat era bombardat, într-alta se vedeau flăcări de incendiu. Era o viziune de infern”*.

Toți au suferit atunci, de la rege și până la ultimul soldat din tranșee sau orfanul ce-și plângea tatăl. Să nu uităm însă că una este să suferi într-un palat și alta e să înduri calvarul într-o cocioabă sau chiar

într-un grajd, alături de alte ființe chinuite, sau chiar sub cerul liber. Este suferință și suferință. Și totuși în această tragedie națională, acest popor ducând pe umerii săi greul războiului, a știut să găsească resursele pentru a-și realiza idealurile sale: alungarea ocupantului și eliberarea Țării. Dar Doamne, cu prea multe jertfe, cu prea multe sacrificii !

Condus mai înțelept, cu o grijă mai mare pentru dotarea oștirii s-ar fi putut în mod sigur evita, cel puțin în parte acest calvar. *„De ce oare în câteva luni în iarna și primăvara lui 1917 s-a putut organiza o armată cvasi-nouă iar în timpul „neutralității cu arma la picior” cum le plăcea să se laude politicienilor ce ne conduceau țara, nu s-a făcut nimic pentru ca, în război să nu intrăm cu regimente ai căror soldați nici măcar nu aveau fiecare pușca cu care să lupte, cu regimente încălțate în opinci. Cum să apreciem faptul că un general compromis, cu funcții de răspundere în eșalonul cel mai înalt al oștirii, vinovat în bună parte de catastrofa înfrângere a armatei române în anul 1916, în loc să fie deferit justiției, a fost trimis în Franța ca reprezentant al armatei române ? ! Dar oare el, subșef al Marelui Stat Major General era de vină ?”* În jurnalul său, Octavian Goga, făcând o succintă analiză a clasei politice conducătoare din perioada respectivă, nota: *„Țară de secături, țară minoră, căzută rușinos la examenul de capacitate în fața Europei... Aici ne-au adus politicienii ordinari, hoți improvizați astăzi în moralști, miniștri care s-au vândut o viață întreagă, deputați contrabandiști. Nu ne prăbușim nici de numărul dușmanului, nici de armamentul lui, boala pe care o avem în suflet, e o epidemie înfricoșată de meningită morală. Țara în care Morțun este ministru de Interne, un așa zis Porcu (A. Constantinescu) stâlp de partid, cu conducători - simpli hoți la drumul mare, trebuia să se ajungă la marginea prăpastiei Piramida noastră socială e morbidă - vârful bolnav de sifilis, temelie de pelagră. A trebuit acest cataclism ca să crape mincinoasa fațadă occidentală, că se vede în dosul ei ... Într-o asemenea situație tragică, cu elementele de-aici, nefiind o țară de opinie publică sau de libertate constituțională, nu se așteaptă nimeni la o schimbare de politică internă. Guvernul, care din Franța ar fi căzut din primele zile și în*

Italia ar fi fost asasinat, e tot atât de sigur la locul lui”.

Desigur pierderea Campaniei din anul 1916 cu tot eroismul de care a dat dovadă oșteanul român a avut, între alte cauze, și o conducere în anumite momente, cel puțin defectuoasă. Renunțarea cu prea mare ușurință la ducerea la îndeplinire a planului de campanie adoptat până la atingerea obiectivului propus a fost o mare greșală de comandament.

Continuarea ofensivei, cu fermitate maximă în Transilvania, ar fi determinat un alt curs campaniei din acel fatidic an, chiar dacă în sud s-ar fi pierdut Dobrogea - de fapt cum s-a și întâmplat după renunțarea la „*Manevra la Flămânda*”, știut fiind că în strategie „*generalul care nu știe să sacrifice o provincie, pierde toată țara*”. Dezastrul de la Turtucaia, eșecul manevrei de la Flămânda, cât și pregătirea în pripă a bătăliei pentru București (bătălia de pe Neajlov și Argeș) sunt tot atâtea momente care nu au putut fi salvate doar cu supremul sacrificiu al miilor de militari, în bună parte țărani - ostași, care și-au plămădit - Doamne pentru a câta oară - sângele și oasele cu Țărâna gliei străbune.

Se putea și altfel ? Da, se putea. La una din întâlnirile generalului Alexandru Averescu, în anul 1918, cu feldmareșalul von Mackensen, acesta din urmă i-a declarat: „*Știi dumneata că dacă continui [ofensiva în cursul manevrei de la Flămânda n. n.] eram pierdut ?*” Iar când Averescu și-a motivat oprirea ofensivei prin situația gravă ce se crease pe frontul din Transilvania ca urmare a trecerii forțelor Puterilor Centrale la ofensivă, feldmareșalul i-a replicat: „*Ați fi avut vreme după ce m-ați fi nimicit*”.

Renăscută practic din proprie cenușă, armata română însuflețită de o singură dorință - să elibereze teritoriul cucerit de inamic, imună practic la propaganda bolșevică desfășurată fără nicio opreliște de agitatorii recrutați dintre soldații ruși, a constituit o stavilă în calea ofensivei germane și austro - ungare pe Frontul Românesc. Să dăm însă Cezarului ce i se cuvine: fără o strânsă cooperare cu diviziile rusești, în perioada decembrie 1916 până la începutul lui octombrie 1917, armata română nu ar fi putut stăvili singură tăvălugul ofensivei dușmane pe frontul din Moldova. Din cele 60 de divizii

aliate angajate în Moldova, doar 18 erau române (15 de infanterie și 3 de cavalerie).

Consecințe serioase asupra moralului oștirii au avut și măsurile promulgate de Ferdinand I al României și guvern, începând cu cele care priveau reforma agrară, votul universal, libertățile democratice. Astfel în discursul său din 5 aprilie 1917 rostit în fața unei părți din trupele Armatei 2 române, capul oștirii a spus: *„Vouă, fiilor de țărani care ați apărât cu brațul vostru pământul unde v-ați născut, unde ați crescut, vă spun eu regele vostru, că pe lângă răsplata cea mare a izbândeii, care va asigura fiecăruia recunoștința neamului nostru întreg, ați câștigat totodată dreptul de a stăpâni într-o măsură mai largă pământul pe care v-ați luptat. Eu regele vostru, voi fi întâiul a da pildă. Vi se va da și o largă participare la treburile politice”*.

Tot ceea ce s-a îndurat de către fiecare la postul său, de la general la soldat, de la pruncul din leagăn la bătrânul gârbovit de nevoi, a dus în final, la stăvilirea pe Frontul Românesc în acea fierbinte vară a lui 1917 a ofensivei dușmane. Zecile de mii de morți căzuți în luptele de la Mărăști, Soveja, Varnița, Putna, Momâia, Mărășești, Doaga, Valea Șușiței, Străoane, Străjescu, Coșna, Măgura, Dealul Seciu, Răzoare, Slănic, Valea Cașinului, Dealul Muncelul, Oituz și în câte alte și alte zeci de locuri în care cu brațele încleștate pe arme, cu gândul la Țară, ostașii - țărani rezistau murmurând *„pe aici nu se trece”* și *„nici pe aici nu se trece”* și nu s-a trecut. Jertfa lor adăugată celei din lunile scurse de la intrarea în război, pe front sau în spatele frontului, cu arma în mână, cu sapa pe ogor, cu condeiul ținut drept ori cu bisturiul, cu toții au fost eroi. Eroii cunoscuți dar mai ales necunoscuți. Pilda de jertfă de sine pe altarul Patriei a căpitanului Grigore Ignat, caporalului Mușat, locotenent - colonelului Radu Rosetti, copilei Măriuca Zaharia, sublocotenentului medic Traian Rămurescu, sergentului Donici Gheorghe, Ecaterinei Teodoroiu, maiorului Cernea Nicolae, căpitanului Macici Nicolae, preotului Petrescu Ioan, locotenentului Cocorăscu, căpitanului Ștefan Ștefănescu, soldaților Popa Niță, Dumitru Preda, Teodor Alexandru, Mustață Ilie, dar mai ales a celor mii și mii de necunoscuți căzuți la

datorie, neștiuți de cele mai multe ori de nimeni. Faptele lor de arme au îndreptățit deputații francezi să declare în plenul Camerei Franceze: „*Românii au înscris în istoria lumii Siretul alături de Marna, Ysa, și Isonzo*”.

Mărturie a recunoștinței peste ani, celor căzuți pentru alungarea cotropitorilor, Întregirea Neamului și făurirea României Mari, stau zecile și sutele de mausolee, monumente, troițe, locuri comemorative, obeliscuri sau doar simple cruci dăltuite în piatră - simbol al eternității și trăinicieii ridicate în satele și pe locurile unde acei anonimi, ctitori de Țară, s-au jertfit ori au trăit.

Cine au fost eroii acelei adevărate epopei din urmă cu opt decenii ? E simplu de răspuns. Ei au fost toți acei ce cu arma, cu mintea, cu brațul sau condeiul, au făcut tot ce a depins de ei pentru a-și apăra Țara. În această grea încheștare, cei mai buni, cei mai îndrăzneți și mai viteji au făcut supremul sacrificiu. De faptele lor devenite adevărate legende ne aduc aminte ordinele de luptă date în acele clipe de încordare, jurnalele de operații, cu ale lor file, ziarele de front îngălbenite de vreme, care prin cuvinte simple consemnează: „*în luptele din seara zilei de 16 iulie 1917, au căzut următorii eroi: caporal Bondică Gavrilă, caporal Dima Marin, soldat Șerban Trifu, caporal Menișcă Nicolae, soldat Vâmaru Gheorghe - să fie pildă vie tuturor ... Acest ordin se va citi trupei la ora apelului*”, sau „*aflat în recunoaștere ajutorul de sublocotenent Capriș Vasile a atacat prin surprindere, ariergarda inamicului capturând cu patrula sa 43 prizonieri, 10 căruțe cu muniții și mult material de război. ... Cinste lui și oamenilor care au compus patrula !*” sau „*Din compania 7 a căzut ca un brav căpitanul Andreescu Ioan ...*” sau „*Maiorul Ionescu Atanase comandantul batalionului 3 (din Regimentul 32 „Mircea”), după ce dă ordinele necesare pentru contraatac, iese din adăpost împreună cu ajutorul său, sublocotenentul Popescu Ion care ordonă din toate puterile „Înainte” și pleacă în fruntea batalionului direct în lupta la baionetă. Soldații și ofițerii, îmbărbătați de exemplul comandantului se reped cu tot avântul spre inamicul care, deși superior mult ca număr, bate în retragere din fața fantomelor albe care înaintau cu hotărâre către ei crezând că sunt africani, după cum*

au declarat ulterior prizonierii nemți. Maiorul Ionescu Atanase, căpitanul Lăceanu, locotenenții Hogaș și Cocorăscu, sublocotenenții Nicolau, Dobrescu Gheorghe, Nicolau Gheorghe, Caracaș, Petre Nicolau, Drăgan și Dumitru Grigore, rămân memorabili pentru avântul cu care au condus unitățile lor la contraatac”, dar și tributul de sânge plătit.

Cum oare am putea aprecia gestul locotenentului Cocorăscu căzut în luptă în acea însângerată zi de 25 iulie 1917, decât ca un înălțător simț al datoriei față de Patrie. Prin Ordinul General numărul 12.627, Marele Cartier General ordonă trecerea ofițerului la partea sedentară, ca unul ce mai are trei frați pe front. Când a fost somat să execute acest ordin, ofițerul a scris pe marginea respectivului ordin: *„Refuz să primesc favoarea ce mi se face și cer cu insistență să fiu lăsat să lupt pe front lângă camarazii și soldații mei”*. În timpul luptelor din 27 iulie Regimentul 34 Infanterie a cedat pozițiile *„după ce cea mai mare parte a ofițerilor în frunte cu comandantul regimentului au fost uciși în luptă, iar restul răniți și trupa rămăsese fără muniție...”*. O faptă cu adevărat devenită legendă este cea a căpitanului Ștefănescu Ștefan din același încercat Regiment 34 Infanterie, căzut în luptă pe când în fruntea batalionului ce comanda a executat un viguros contraatac în sprijinul Diviziei 71 ruse. Locotenent fiind, se remarcase în calitate de comandant al Companiei 10 din Regimentul 40 Infanterie *„Călugăreni”*, în luptele din Dobrogea de la Balagea, Opancea, Bazargic, Amzacea, Carachioi și Topraisar, unde la 20 septembrie 1916 a contribuit la capturarea a șapte tunuri, materiale de război și prizonieri, a căzut rănit străpuns de șapte gloanțe ... refăcut după lungi luni de suferințe, în vara anului 1917 a preluat comanda Batalionului 3 în fruntea căruia a făcut supremul sacrificiu pe Altarul Patriei.

La fel de lapidar sunt consemnate faptele de arme săvârșite de Compania 1 mitraliere din Regimentul 51 Infanterie: *„Lupta a fost crâncenă mai ales între orele 10 - 14 ... Se citează cazul Companiei 1 mitraliere, ai cărei servanți împreună cu comandantul lor, căpitanul Ignat Grigore și ofițerul din companie, au fost găsiți morți cu mândrie cu mâinile încleștate pe piese (mitraliere n. a.) sub un morman de*

cadavre inamice”.

Exemplele ar putea umple multe alte zeci de pagini. Numele celor căzuți la datorie sunt dăltuite în marmora monumentelor, în piatra crucilor sau în stejarul troițelor ridicate în amintirea nemuritoarelor fapte de arme. Eroii Triunghiului Morții devenit prin jertfa lor, Triunghiul Vieții, al renașterii României Mari sunt deci, în majoritatea lor covârșitoare, acei soldați - țărani care au îndurat alături și împreună cu comandanții lor, întregul coșmar al unui război ce nu l-am dorit, dar în care am fost practic somați să intrăm. Ei, acești soldați, eroi cunoscuți dar mai ales necunoscuți au făcut supremul sacrificiu pentru înălțarea României; pe oasele și mormintele lor s-a sprijinit noul stat național român, desăvârșit prin hotărârea tuturor românilor din provinciile vecine Patriei - Mamă, aflate sub asuprire străină. Și tot ei, acești luptători sau urmași ai lor, au luat în piept și au înfrânt greutățile prin care țara a trecut după ce războiul s-a încheiat. Ei au răbdat și de foame, au suferit și de frig, până ce lucrurile au intrat în făgașul lor normal. Apoi valorile vieții i-au purtat spre alte zări. Treptat, treptat, eroii de la Mărăști, Mărășești și Oituz rămași în viață, mulți mutilați de urgia prin care trecuseră, au devenit, cei mai mulți, năpăstuiți de nevoile vieții, cerșetorii marelui război. De ei, mai marii zilei, dar mai ales îmbogățiții de pe urma războiului își mai aduceau aminte, din când în când, la marile aniversări, adunându-i de prin orașele și satele în care își duceau amarul, spre a-i pune să defileze sau să asiste la marile manifestări. Apoi o parte dintre ei au primit chiar plumbii morții de care Pronia cerească îi ferise pe front, în timpul ridicărilor în masă, cerând doar pâine, dreptul la viață și libertate, atât în 1918, cât și în 1919 și 1933.

Așa a fost atunci în vârtoarea mării încheștări. Eroii au fost, eroii sunt încă, și-or fi cât neamul românesc, pentru că fără jertfa lor, nu am fi fost ceea ce am fost după încheierea mării conflagrații. Ei, prin sacrificiile lor, ne-au lăsat o țară întregită, pe care **suntem datori, chiar de-i ciuntită, s-o apărăm, lăsând-o moștenire** întregită, urmașilor noștri.

UN EROU AL BĂTĂLIEI DE LA MĂRĂȘEȘTI: MAIORUL CONSTANTIN MALAMUCEANU

Gheorghe Vartic

MOTTO: *Zis-a domnul ucenicilor săi „Adevăr; adevăr zic vouă că unul seamănă, iar altul seceră. Eu v-am trimis să secerați acolo unde nu voi v-ați ostenit; alții s-au ostenit și voi ați intrat în osteneala lor”.*

(Ioan, cap. IV - XXIII)

Regimentul 32 Infanterie „*Mircea*”, care s-a acoperit de glorie în înțeleștările cu inamicul din vara anului 1917, a fost încununat cu Ordinul Mihai Viteazul, clasa a III-a, de către regele Ferdinand, la 26 mai 1918, în garnizoana Iași. Înaltul Decret nr. 1.171 din 9 octombrie 1917 stipula: „*Pentru vitejia și elanul remarcabil cu care au luptat atât ofițerii cât și trupa acestui glorios regiment pe pozițiile de la Străjescu, Moara Roșie și Valea Jugastrului între 24 iulie și 3 august (1917, stil vechi - n. n.). Deși a avut pierderi mari, a rezistat totuși pe poziție țintuind pe loc numeroase trupe germane ce atacau fără întrerupere, găsind încă energia de a mai desfășura două atacuri legendare asupra Moarei Roșii în zilele de 28 și 29 iulie 1917”.* Așadar, cel mai înalt ordin de război românesc „*conferit pentru fapte excepționale de război, ofițerilor care s-au distins în fața inamicului*” răsplătea cu deplină îndreptățire pe cei mai bravi dintre bravi. Dar un regiment este reprezentat de comandantul său. Cine a comandat Regimentul 32 „*Mircea*” în acea perioadă ? Locotenent - colonelul Vasile Stamate, căzut eroic în vâltoarea luptelor din 25 iulie și maiorul Constantin Malamuceanu numit la comanda Regimentului 32 în

noaptea de 26 / 27 iulie 1917, inițiator al celor două atacuri legendare din zilele de 28 și 29 iulie și „condamnat la supraviețuire” în prizonierat începând cu seara zilei de 1 august. Din păcate, numele maiorului Constantin Malamuceanu - decorat și el cu Ordinul „Mihai Viteazul”, clasa a III-a, „pentru glorioasa conducere a Regimentului < Mircea > nr. 32 în grelele lupte de la Mărășești pe pozițiile de la Străjescu, Valea Jugastrului și Moara Roșie din zilele de 27 iulie și 1 august 1917” (Înalt Decret nr. 3.812 din 17 septembrie 1920) - apare sporadic în lucrările consacrate Marelui Război pentru Reîntregirea Neamului. Acesta este motivul încercării noastre de a evoca aici și acum pe unul din neștiuții (sau ignorații ?) eroi ai oștirii române.

Maiorul Constantin Malamuceanu s-a născut la 21 martie 1879, în orașul Ploiești, într-o familie de țărani descendenți ai unor cultivatori de pământ din cătunul Malamuc (de aici probabil și numele), comuna Gherghița, județul Prahova.

A absolvit Școala de ofițeri de infanterie și cavalerie din București, promoția 1 iulie 1901, fiind repartizat la Regimentul 9 Infanterie „Râmnicu Sărat”. A participat la campania din Bulgaria în cadrul Regimentului 7 „Prahova”.

La declanșarea războiului de reîntregire națională avea gradul de căpitan și funcția de comandant de companie în Regimentul 7 Infanterie „Prahova” aflat alături de regimentul 32 „Mircea” în organica Brigăzii 9 Infanterie, care constituia Grupul de acoperire „Predeluș”, angajat pe Valea Doftanei cu misiunea de a apăra trecătoarea Predeluș, în cazul unui atac inamic și de a trece ulterior la ofensive purtate la nord de Brașov, apoi în retragere pe înălțimile Carpaților în regiunea de la nord de Dragoslavele. Numitul comandant al batalionului II după trecerea maiorului Altinoviici în fruntea Regimentului 7 „Prahova”, căpitanul Constantin Malamuceanu se bucura deja de aprecierea generalului Aristide Razu, comandantul Diviziei 22 Infanterie.

Astfel i-a fost încredințată, în zilele lui octombrie 1916, conducerea unei grupări de forțe de 11 companii preluate de la Regimentele 17 / 19 Infanterie și 32 „Mircea”, cu care a atacat prin

surprindere o coloană inamică de valoarea unei brigăzi. Artileristul prusac Fritz Orlep din Regimentul 38 Artilerie aparținând Diviziei 76 germană, avea să descrie mai târziu „grozăvia momentului”, mărturisind că trupele sale au numit pe drept cuvânt acel loc „Valea Plângerii”. Zădărnicierea ofensivei germane pe direcția Câmpulung Muscel s-a datorat rezistenței îndârjite a grupului „Nămăești” din care făcea parte și Regimentul 7 „Prahova” cu batalionul căpitanului Constantin Malamuceanu. Comportarea meritorie a sa a fost recompensată prin avansarea la gradul de maior și decorarea cu Ordinul „Coroana României”, în gradul de cavaler. „Ofițer pe care se conta în orice împrejurare” - așa era caracterizat de superiorii săi maiorul Constantin Malamuceanu.

Către sfârșitul Campaniei din 1916, trupele Diviziei 22 Infanterie dădeau lupte grele de apărare, retrăgându-se către Târgoviște linia Ploiești „Cu inima strânsă de durere - scrie în memoriile sale C. Malamuceanu - în după amiaza zilei de 23 noiembrie 1916, puținii ostași rămași sub drapelul regimentelor bravei Divizii sunt siliți să se retragă la Est de Ploiești, continuând lupta în retragere către Buzău, apoi în Moldova, trecând în refacere la Durnești, în județul Botoșani, unde ajung la 28 decembrie 1916”.

În iarna și primăvara anului 1917, maiorul Constantin Malamuceanu s-a aflat aproape tot timpul în fruntea Regimentului 7 Infanterie, întrucât colonelul Constantin Condeescu, comandantul de drept al acestuia, se îmbolnăvisese de tifos. „În puținul timp cât regimentul a stat pe zona de refacere - se sublinia într-un raport adresat Brigăzii 9 Infanterie - la exerciții și manevre, maiorul Malamuceanu s-a afirmat ca un ofițer priceput, activ, conștiincios și cu inițiativă. Pe zona de operații, în acțiunile preliminare, maiorul Malamuceanu a continuat a mă întări în convingerea că este un ofițer de nădejde”.

Calitățile de luptător și de comandant ale maiorului Constantin Malamuceanu aveau să se facă remarcate în aprigele zile ale sfârșitului de iulie 1917, la Mărășești. După cum se știe, Armata 9 germană a declanșat o puternică ofensivă în dimineața zilei de 24 iulie pe direcția Focșani - Mărășești - Adjud. Pe direcția loviturii principale

acționa Corpul 1 Armată german comandat de generalul Kurt von Morgen, având în eșalonul întâi Diviziile 12 Bavareză, 76 și 89 Infanterie pe front de 15 km, iar eșalonul doi Diviziile 216 și 115 Infanterie.

Aflăte în apărare, Diviziile 13 și 34 ruse nu pot face față atacului german, cedează și rup lupta în dezordine. „Defecțiunea” armatei ruse, ca să nu-i spunem trădare, a produs astfel o spărtură în frontul defensiv româno - rus prin care inamicul putea să pătrundă și să cucerească capete de pod peste Siret, care ar fi pus în pericol atât marile unități ale Armatei 2 române din zona Mărăști, cât și pe cele ale Armatei 1 aflate în deplasare spre linia frontului sau în diferite raioane de concentrare. În această situație extrem de critică, generalul Constantin Christescu, comandantul Armatei 1 române, a ordonat Diviziei 5 Infanterie, aflată în rezervă în raionul Cosmești la est de Siret, să intervină imediat. Ca urmare, comandantul Brigăzii 9 Infanterie, colonelul Lascăr Caracaș împreună cu comandanții Regimentelor 7 „Prahova” și „Mircea”, locotenent - colonei Nicula Cornea și Vasile Stamate, au organizat recunoașterea sectorului părăsit de trupele rusești. La ora 21⁰⁰ trupele Brigăzii 9 încep trecerea Siretului, mai întâi Regimentul 32 Infanterie. Afluirea era îngreunată de retragerea în debandadă a trupelor ruse, fapt care a impus tragerea câtorva salve de mitralieră în aer pentru a-i opri pe fugari. Astfel Regimentul 32 Infanterie și-a putut continua înaintarea, intrând în dispozitiv pe aliniamentul Moara Albă - linia Străjescu cu două batalioane în linia întâi și unul de rezervă. Comandanții lor erau: maiorul Mihail Lupașcu (Batalionul I), maiorul Ulise Rușeviteanu (Batalionul II) și maiorul Atanase Ionescu (Batalionul III). După unele schimburi de focuri inamice, batalioanele au reușit să-și ocupe pozițiile ordonate. Buletinul zilnic al Regimentului 32 Infanterie consemnează lapidar pentru ziua de 24 iulie 1917: efectivele regimentului 534 ofițeri și subofițeri, 2.347 trupă, 513 cai și 67 trăsură. Oamenii se aflau bivouacați în satul Bincea Nouă. Muniții disponibile: 120 cartușe armă om, 61.000 de cheson, 50 de revolver, 11.325 de mitralieră, 1.890 grenade de batalion, 1.024 cartușe de fiecare pușcă mitralieră. Starea sanitară: bună.

În dimineața zilei de 25 iulie 1917, inamicul dezlănțuie un intens bombardament de artilerie, pe tot frontul și încearcă un atac cu infanteria, atac care a fost respins. Regimentul 7 „Prahova” este dispus în rezerva Brigăzii 9, înapoia flancului drept al Regimentului 32 „Mircea”. Maiorul Constantin Malamuceanu este comandantul batalionului II, în timp ce Batalionul I era comandat de maiorul Teodor Teodorian, iar Batalionul III de locotenent - colonelul Nicolae Constantinescu. Inamicul reia bombardamentul de artilerie între orele 11⁰⁰ - 12³⁰, după care trece la ofensivă. Batalionul maiorului Mihail Lupașcu părăsește poziția, în timp ce Batalionul II înregistrează pierderi foarte mari. Intră în luptă Batalionul III din rezervă, respinge inamicul și-i ocupă prima tranșee, dar, neavând asigurate flancurile, este nevoit să replieze prin focul de baraj al artileriei. Regimentul a suferit pierderi enorme: 260 ofițeri, 1.425 trupă. Au căzut la datorie comandantul regimentului, locotenent - colonelul Vasile Stamate și comandantul Batalionului III, maior Atanase Ionescu. Buletinul zilnic consemnează: *„Artileria noastră a intervenit foarte târziu și atunci foarte slab neaducând nici un folos, în retragere, ceea ce scăpase din barajul dușman a fost decimat de barajul însuși al artileriei noastre”*.

În situația dramatică creată în după amiaza acestei zile, generalul Aristide Razu ordonă intrarea în luptă a Regimentului 7 „Prahova”, cu batalioanele 1 și 2 în linia întâi. Ostașii maiorului Teodorian trec la ofensivă, dar riposta puternică a adversarului îi aduce în mare dificultate, moment în care intră la atac batalionul II comandat de maiorul Constantin Malamuceanu. *„Cu un dispreț de moarte nemaipomenit - relate ulterior căpitanul Grigore Danielescu - Malamuceanu a trecut peste două linii de ruși, care cu baioneta la armă opreau pe ai noștri de a înainta în ajutorul batalionului I pe direcția Moara Albă - Bizighești. Ajuns în dreapta batalionului I, în fruntea soldaților săi, a putut, cu pierderi destul de mari, să ne despresoare și să reziste pe poziție timp de cinci ore când resturile batalionului retrăgându-se, a primit și domnia sa ordin de retragere, neavând nici un sprijin”*. Această luptă a început în dimineața zilei de 25 iulie și a durat până la ora 16⁰⁰.

Batalionul maiorului Malamuceanu a pierdut o treime din

efectivul său. Manevra ordonată de generalul Razu s-a dovedit a fi salvatoare. Introducerea în luptă a celor două batalioane din Regimentul 7 „Prahova” a „*umplut golul*” creat inițial de „*defecțiunea rusă*” și menținut de replierea Regimentului 32 „*Mircea*”. Atât de însemnată a fost acțiunea batalioanelor prahovene comandate de maiorii Malamuceanu și Teodorian - își amintea mai târziu colonelul Emilian Christodulo - încât „*dacă dintr-o întâmplare sau alta ea nu ar fi reușit, germanii ar fi trecut prin această poartă larg deschisă de ruși în inima Moldovei*”¹.

Cu siguranță că acest episod l-a determinat pe comandantul Brigăzii 9 Infanterie să-l propună în fruntea Regimentului 32 „*Mircea*” pe maiorul Constantin Malamuceanu, „*deși nu era cel mai vechi în grad*”, după cum menționează foaia sa calificativă. Ca urmare, în ziua de 27 iulie 1917, maiorul Malamuceanu a predat comanda batalionului său căpitanului Constantin Constantinescu și a preluat comanda Regimentului 32 „*Mircea*”, aproape complet dezorganizat în urma luptei din 25 iulie. A trecut la reorganizarea regimentului repliat în pădurea Prisaca, pe care l-a completat cu batalionul de marș, comandat de căpitanul Mărgăritescu și cu batalionul I al maiorului Mihail Lupașcu, care se retrăsese de pe poziție, comandat acum de locotenentul Victor Sburlan. Celelalte două batalioane au constituit o grupare condusă de căpitanul Ștefan Curculescu.

La ordinul comandantului Brigăzii 9 Infanterie, Regimentul 32 „*Mircea*” a reintrat în luptă, angajându-se în zilele de 28 iulie - 1 august 1917 la încheștări dramatice cu inamicul în sectorul Valea Jugastrului, Doaga, Străjescu și Moara Roșie.

Atacurile la baionetă pentru respingerea dușmanului și păstrarea pozițiilor proprii au fost consemnate ca „*legendare*” în documentele epocii și ele s-au dat în fiecare din acele zile, numeroase fiind situațiile când soldații și-au dezbrăcat vestoanele aruncându-se în luptă numai în cămăși. „*Fantomele albe*” i-au îngrozit pe adversari în mai multe rânduri, începând cu ziua de 25 iulie 1917, pentru că în Anexa la Buletinul de Informațiuni al Marelui Cartier General, din

¹ *Universul*, anul 153, nr. 216 din 7 august 1936.

10 august 1917 se citează „cazul eroicului Regiment 32 «Mircea» ai cărui ofițeri și soldați în lupta din 31 iulie (s. n) lepădându-și căștile și hainele au pornit la atac numai în cămăși cu baioneta la arme punând pe goană pe inamic”. Contraatacurile executate de gruparea căpitanului Ștefan Curculescu din organica Regimentului 32 „Mircea”, în zilele de 27, 28 și 29 iulie, aveau să-i aducă ofițerului decorarea cu Ordinul „Mihai Viteazul”, la 16 noiembrie 1917. Este de neînțeles de ce *Jurnalul de operații* al Regimentului 32 „Mircea” reține doar atacul cămășilor albe din 25 iulie, din moment ce astfel de „atacuri legendare” s-au derulat și în zilele următoare, cel din 31 iulie fiind înscris în documentul oficial emis de Biroul Informații al Marelui Cartier General. Cu atât mai mult cu cât este lesne de observat că *Jurnalul de operații* al Regimentului 32 „Mircea” este întocmit într-o caligrafie remarcabilă și cu un conținut romanțat, fapt care aruncă serioase îndoieli asupra obiectivității care a stat la baza redactării iui.

De altfel cunoscutul cercetător de la Institutul de Studii Politice și Istorie Militară, Dumitru Preda, consideră că avem de-a face cu „o grosolană încercare de modificare a memoriei istorice chiar prin rescrierea, la începutul anilor 30, a «Jurnalului de operații» al Regimentului 32 Infanterie «Mircea», studiile ulterioare - opinează autorul - au reluat necritic afirmațiile și informațiile din acest document, care trebuia să fie fără a le mai corobora cu alte documente contemporane fundamentale - precum buletinele zilnice, dărilor de seamă operative, comunicările Marelui Cartier General Român - ca și din perioada imediat următoare când s-au efectuat serioase anchete sub prestare de jurământ, tocmai pentru elucidarea unor aspecte neclare din timpul războiului”. A fost oare cineva interesat să treacă cu vederea faptele de eroism săvârșite de ostașii Regimentului 32 „Mircea” în vremea în care acesta era comandat de maiorul Malamuceanu ?

Este adevărat că bravul comandant al Regimentului 32 „Mircea” a căzut prizonier în noaptea de 1 / 2 august în urma ruperii frontului la vest de satul Doaga și a pătrunderii inamicului în pădurea Prisaca până în spatele tranșeelor trupelor noastre, împrejurările

dramatice în care comandantul Regimentului 32 „*Mircea*” a căzut în mâinile inamicului după ce pușinii oameni rămași lângă șeful lor au încins o luptă turbată corp la corp cu dușmanul lovindu-se cu patul puștii și mușcându-se cu dinții. Circumstanțele căderii în prizonierat au fost pe deplin elucidate și ele nu împieteză cu nimic dârzenia și demnitatea maiorului Malamuceanu, așa cum rezultă din declarațiile martorilor. *„Purtarea maiorului Malamuceanu în tot timpul cât am luptat cu el la Mărășești între 27 iulie și 1 august nu-i face decât cinste și onoare”* - scria maiorul Gheorghe Hanganu la 11 august 1918. *„Activitatea sa în apărarea terenului încredințat a fost mai presus de ce se poate închipui și conștiința mea de ofițer și om, care am luptat alături 6 zile și 6 nopți în continuu, refuză a mă face să cred că acest maior ar fi putut să cadă prizonier într-un mod nedemn, ci din contră cred că fiind surprins a pierdut momentul ca să se retragă la timp, ori a vroit să moară cu arma în mână apărându-și onoarea sa de ofițer român”*. Același martor declara că ultimele cuvinte auzite la telefon de la maiorul Malamuceanu au fost: *„Suntem înconjurați, murim toți până la unul”*.

Comportamentul ofițerului în cele 11 luni și jumătate de prizonierat a fost demn de toată lauda. A rezistat cu îndărătnicie tuturor încercărilor anchetatorilor germani de a obține informații despre trupele noastre. A refuzat categoric propunerea de a se întâlni cu colonelul trădător Alexandru D. Sturza, fugit la inamic la 6 februarie 1917 în timp ce armata română rezista cu mari sacrificii în Munții Vrancei. A îndurat cu stoicism toate suferințele inerente captivității în lagărele de prizonieri de la Stralsund și Bressen din Germania.

După repatriere, conform uzanțelor militare, s-a prezentat în fața comisiei însărcinate să ancheteze cauzele căderii în prizonierat. Comisia de anchetă constituită în baza Înaltului Decret nr. 783 / 1918, având ca președinte pe generalul de Divizie Dumitru Strătilescu, comandantul Corpului 3 Armată, și pe generalii Ioan Popescu, comandantul Diviziei 13 Infanterie și Ioan Vernescu, comandantul Diviziei 5 Infanterie, ca membri, a ajuns la concluzia conform căreia *„căderea ca prizonier se datorește împrejurărilor luptei, fără ca*

maiorul Malamuceanu să aibă vreo vină”. Referatul întocmit de maiorul Gheorghe Nicolescu Bolintin, substituit de comisar regal raportor, consemnează: *„Din studiul declarațiilor date, cât și a actelor din dosar din care se vede că s-au făcut întinse cercetări, rezultă că maiorul Malamuceanu, pe când era comandantul Regimentului Mircea nr. 32 a condus acest regiment în legendarele lupte de la 27 iulie până la 2 august 1917, căzând prizonier în ultimul moment în împrejurimi cu totul independente de voința sa. Martor al modului cum a știut să-și îndeplinească datoria este Buletinul de informații din 10 august 1917 care descrie lupta din ziua de 31 iulie 1917 a Regimentului Mircea nr. 32 când dezbrăcând hainele, în cămăși, a respins pe inamic, care era de câteva ori superior în număr, căci maiorul Malamuceanu a condus în iadul de foc de la Mărășești Regimentul 32 Mircea și cade prizonier după 8 zile și 8 nopți de neschimbare după pozițiuni și după ce din regimentul său nu au mai rămas decât vre-o câțiva oameni”*. În final, referatul conchide *„Așadar maiorul Malamuceanu, nefăcându-se vinovat de nici un fapt penal sau nedemn ca militar și ca om pe timpul căderii ca prizonier, cât și în timpul prizonieratului, suntem de părere ca aceste lucrări să se claseze și să se intervină la cei în drept ca ofițerul, considerându-se în lege să fie reintegrat în toate drepturile lui”*.

Lucru care s-a și întâmplat pentru că a fost avansat la gradul de locotenent - colonel conform Înaltului Decret nr. 2.139 / 11.05.1920, considerându-i-se vechimea de la 01.09.1917, și la gradul de colonel, conform Înaltului Decret nr. 2.353 / 02.06.1921, cu vechimea de la 01.04.1920.

La 8 noiembrie 1921, colonelul Constantin Malamuceanu a preluat comanda Regimentului 32 „Mircea” până la 7 iunie 1926, când a fost mutat în interes de serviciu la Regimentul 24 Infanterie.

În semn de recunoștință a meritelor sale, colonelul Malamuceanu a fost decorat, alături de alți generali și ofițeri, cu Ordinul polonez „*Virtutea militară*”, clasa a V-a, la solemnitatea din 25 martie 1924, la care au participat regele Ferdinand, prințul Carol și ministrul Poloniei la București.

Din 1 aprilie 1928 și până la 3 aprilie 1935, când a fost trecut

în rezervă, colonelul Constantin Malamuceanu s-a aflat la comenduirea Garnizoanei București cu o întrerupere de doi ani (01.10.1929 - 01.10.1931), când a îndeplinit funcția de comandant al Cercului de recrutare Sibiu.

Jubileul semicentenarului Regimentului 32 „*Mircea*”, serbat la 27 iunie 1933, în prezența Suveranului, avea să aducă rememorarea episoadelor în care acesta s-a acoperit de glorie în luptele de la Mărășești. Din păcate, broșura tipărită cu acel prilej a omis - intenționat sau nu - tocmai pe comandantul de regiment, maiorul Constantin Malamuceanu. Regretabila eludare, ca și altele au stârnit indignarea unor participanți la evenimente. Astfel, colonelul Emanoil Cristodulo scria în ziarul „*Cuvântul*” din 16 iulie 1933: *„ceea ce m-a surprins cu totul a fost că n-am văzut figurând la locul ce i se cuvenea pe cel de-al doilea comandant al regimentului în luptele de la Mărășești, acela pe care țara întreagă îl știe că a condus legendarele atacuri - vreau să numesc pe colonelul Constantin Malamuceanu”*. Și mai departe *„ceea ce constituie prilej de nedumerire și surprindere în acest istoric este că asupra legendarelor atacuri ale gloriosului corp, sunt contradicții flagrante față de realitatea faptelor consacrate, prin acte oficiale, buletinele de informații ale Marele Cartier General din acel timp și Înaltele Decrete semnate de Marele Rege Ferdinand”*. Autorul opinează că atacurile legendare s-au dat în zilele de 28 și 29 iulie 1917, iar cele în cămăși la 31 iulie. O săptămână mai târziu, același ziar publica un articol semnat de căpitanul de rezervă Victor Sburlan, fost comandant de companie în Regimentul 32 „*Mircea*”, care-și exprima amărăciunea că la jubileul Regimentului nu au fost invitați generalul Razu Aristide, colonelul Constantin Malamuceanu, maiorii Curculescu și Moloiu, căpitanii Drăgan, Anastasiu, Butoiu etc. *„toți bravi luptători și cu drept la recunoștință din partea regimentului și a țării”*.

Iată cum, la numai 16 ani de la derularea evenimentelor, istoria încheștărilor Regimentului 32 „*Mircea*” la Mărășești era mistificată din interese meschine. Și ca să fie oficializată, pe manșeta *Jurnalului de operații* al regimentului cineva a scris: *„În conformitate cu ordinul M. St. M. nr. 44 din 13.XI.1933 și ordinul Corpului 5*

armată nr. 1.026 / 15.XI.1933, comunicat cu ordinul Brigăzii 5 Infanterie nr. 305 / 18.XI. 1933 se ordonă (s. n.) a se adăuga la Registrul istoric al Corpului următoarele date pentru ziua de 25 iulie 1917: „Contraatacul în cămăși a fost dat de batalionul III / R. 32 Mircea în ziua de 25 iulie 1917 sub comanda maiorului Ionescu Atanasie căzut în această acțiune. Comandantul regimentului a fost Stamate Vasile căzut în aceeași zi »”. Așadar, se ordona cum să se scrie istoria Mărășeștilor. Dacă tot s-a impus prin ordin data de 25 iulie, bine ar fi fost ca măcar după 16 ani să fi fost propus pentru decorare post-mortem maiorul Atanasie Ionescu, cel care și-a dat viața pe câmpul de bătaie în fruntea batalionului său, dar nu putem înțelege de ce jertfa supremă nu a meritat la vremea aceea măcar o medalie.

Colonelul Constantin Malamuceanu, fostul comandant al legendarului Regiment 32 „Mircea” timp de 7 zile din cele 14 ale epopeii Mărășeștilor, a îndurat cu amărăciune, dar și cu revoltă, în anii care au urmat nerecunoștința și ignoranța noilor diriguitori ai oștirii române care și-au arogat meritele biruitorilor din vara anului 1917. Când nu a mai putut răbda umilința, și-a dat demisia din armată, încredințându-i misiunea de a lupta pentru reparația morală a faptelor din marele război fiului său Dumitru, proaspăt absolvent al Școlii de ofițeri de cavalerie. „Astăzi, când tu ți-ai pus pe umăr tresa de sublocotenent - îi spunea el tânărului ofițer - eu părăsesc armata cu mare durere în suflet. Fă-ți tu datoria față de țară în continuare”. Tatăl avea 56 de ani, iar fiul 24.

A continuat să lupte cu pana în presa vremii împotriva detractorilor, participând cu regularitate la pelerinajele de la Mărășești cu credința neclintită că „dincolo de trecătoarele murdării ale zilei, în adâncurile nebănuite ale sufletului acestui neam, trăiește acea putere sufletească, acea nealterată virtute străbună de la care la împlinirea vremii, putem aștepta cu nădejde îndreptarea mult dorită de toată suflarea românească” („Dimineța”, 7 august 1935).

S-a stins din viață la 29 noiembrie 1952, după ce fusese avansat la gradul de general (r), în mod paradoxal, de către noile autorități care aruncaseră România în lagărul comunist.

Fiul său, locotenent - colonelul (retr.) Dumitru Malamuceanu,

astăzi la venerabila vârstă de 86 de ani, și-a îndeplinit cu sfințenie misiunea răscolind arhivele și aducând mărturi incontestabile, care - suntem siguri - îl vor așeza pe Constantin Mălmuceanu acolo unde o merită cu prisosință, în panteonul eroilor neamului care au biruit la Mărășești.

Îi mulțumim cu adâncă recunoștință !

CONSTANTIN G. COSTA - FORU LA 60 DE ANI, VOLUNTAR ÎN RĂZBOIUL ÎNTREGIRII.

Aurel Pentelescu

„Patria e dragostea noastră, ea e mândria și fala neamului. În jurul ei ne strângem să-i apărăm cinstea. Cine o nesocotește, cine o necinstește sau o amenință, ne are vrăjmași. Viața noastră și a fiilor noștri aparține Patriei. Și e dulce jertfirea când merge într-acolo unde merge și dragostea”.

(septembrie 1916)

Constantin G. Costa - Foru (1856 - 1935).

Rămâne una dintre trebuințele importante ale istoriografiei noastre, aceea de a alcătui în viitor o lucrare de sine stătătoare, cu caracter exhaustiv, privitoare la participarea, ca voluntari sau nu, în războiul întregirii neamului românesc din anii 1916 - 1919 a celor care erau deja sau au devenit ulterior personalități marcante ale vieții științifice și culturale românești. În paginile unui astfel de compendiu vom întâlni nume ilustre, precum Nicolae Iorga, Mihail Sadoveanu, Octavian Goga, D. Panaitescu - Perpessicius, Ion Jalea, Camil Petrescu, Gheorghe I. Brătianu, Horia Hulubei, Constantin G. Costa - Foru și mulți alții, care au îmbrăcat haina militară și au plecat pe front, slujind cu brațele și mintea marea cauză națională: făurirea României întregite, statul național unitar român.

Dacă, în 1916, Nicolae Iorga avea 45 de ani, Mihail Sadoveanu 36 de ani, Octavian Goga și Perpessicius 35 de ani,

Constantin G. Costa - Foru împlinea 60 de ani, la 26 octombrie. La această vârstă el a cerut să plece voluntar pe front și a îmbrăcat uniforma militară, urmând fiilor săi mai mari, Gheorghe (n. 1894), locotenent activ, mort eroic, la 25 septembrie 1916 în luptele de la Brașov și Ion (Dan) - (n. 1896), ofițer de rezervă (locotenent, 1917), după război, inginer petrolist.

Dar cine era Constantin G. Costa - Foru, în octombrie 1916, când el a cerut - și i s-a aprobat - să plece voluntar pe front, în războiul întregirii neamului ?

Oricât ar părea de nepotrivită această întrebare, precum și afirmația ce urmează, spunem că el, Constantin G. Costa - Foru aparține altor vremuri, generațiile tinere de astăzi abia de au auzit sau au văzut scris pe o carte numele său ¹.

Constantin G. Costa - Foru, aflat la studii în străinătate, abia împlinise douăzeci de ani, când tatăl său, Gheorghe C. Costa - Foru (1820 - 1875) sfârșește din viață, la 56 de ani. *„Este afară din orice îndoială că tot ce am mai bun în mine, mi-a rămas de la acela pe care contimporanii săi îl socoteau „om mare”, pentru mîntea lui, pentru învățătura lui, pentru lumina lui, și în special, pentru talentul lui de puternic orator. Cât am pierdut, pierzându-l !”* ², avea să scrie, mult mai târziu Constantin G. Costa - Foru.

În adevăr, Gheorghe C. Costa - Foru fusese un „om mare”, cu o biografie de excepție, într-o epocă de avânt și glorie a națiunii române. La Colegiul „Sf. Sava” din București fusese coleg cu Costache Aricescu, Nicolae Bălcescu, Dimitrie Bolintineanu, Nicolae

¹ În 1986 a apărut la Cluj, în Editura Dacia, colecția „Testimonia”, unica reeditare postbelică, intitulată: *C. G. Costa - Foru, Din viața și opera unui mare democrat român. Antologie, note și studiu introductiv* de Florea Nedelcu și Florian Tănăsescu, 272 p. + 12 p. foto. Studiul introductiv (70 p.), o adevărată micromonografie, este urmat de: I. Scrieri social - politice (46 titluri); II. Documente (7 titluri), lista selectivă a scrierilor autorului reeditat, cronologia și indice de nume. Fără îndoială că, o antologie din opera lui C. G. Costa - Foru, alcătuită astăzi, ar releva și alte dimensiuni și fațete ale scrierilor sale. Am folosit această antologie, precum și edițiile princeps ale unor lucrări citate.

² C. G. Costa - Foru, *Suflet de părinte. Cuvinte pentru copii și tinerime*, Editura Adevărul S. A., f. a. (1937 ?), p. 46.

Donat, Ioan Florescu, Ion Ghica, Nicolae Lahovary, Alexandru Orăscu, Ioan Zalomit, Alecu Zane și mulți alții, oameni de seamă ai neamului, deosebit de activi, la 1848, la 1859 și ulterior ³. În 1850, Gheorghe C. Costa-Foru este primul român doctor în drept, titlu științific obținut în capitala Franței. Din 1851 avea să țină un curs universitar de drept la București, pentru ca în anii 1857 - 1858 să fie director al Eforiilor școlilor din Țara Românească ⁴. Unionist înflăcărat, Gheorghe C. Costa - Foru va deveni un om de stat de prim rang în anii domniei lui Alexandru Ioan Cuza, cât și ulterior: ministru de Interne, ad-interim la președinția Consiliului de Miniștri și la Finanțe (1860 - 1861), ministru de Externe și ad-interim la Culte și Instrucțiune Publică (1871 - 1873), când demisionează ⁵. În anii 1864 - 1871, Gheorghe C. Costa - Foru a fost cel dintâi rector al Universității din București, înființată ca și aceea de la Iași (1860) de către domnitorul Alexandru Ioan I. Cuza ⁶.

Constantin G. Costa - Foru, al doilea din cei șapte copii ai lui Gheorghe C. Costa - Foru, va urma tatălui în multe privințe - cinste, apărător înverșunat al dreptății și al drepturilor omului, familie numeroasă etc. - mai puțin aceea de a fi un „om mare” ca politician, deși a fost una dintre personalitățile de primă mărime ale Partidului Conservator, fiind deosebit de activ ca deputat în Colegiul al II-lea al Camerei în anii 1889 - 1893. Retras din viața politică, timp de un deceniu (1893 - 1903), Constantin G. Costa - Foru se dedică prospectării și exploatarei miniere și petroliere din România, contribuind activ la crearea primei Companii de cărbune din România (1903). În 1906, Constantin G. Costa - Foru se numără printre cei mai activi întreprinzători industriași care participă la marea Expoziție de la București, organizată cu prilejul împlinirii a 40 de ani de domnie a regelui Carol I ⁷. Ca avocat și gazetar prin vocație, Constantin

³ C. G. Costa - Foru, *Din viața și opera unui mare democrat român. Studiu introductiv* ..., p. 12.

⁴ *Ibidem*, p. 260.

⁵ Stelian Neagoe, *Istoria guvernelor României de la începuturi – 1859 până în zilele noastre – 1995*, Editura Machiavelli, București, 1995, p. 22, 23, 47, 46.

⁶ C. G. Costa - Foru, *op. cit.*, p. 15.

⁷ *Ibidem*, p. 30 - 31.

G. Costa - Foru „*a vibrat la suferințele omenеști, făcând tot ce i-a stat în putință pentru alinarea sau curmarea lor*”, și a fost cu adevărat, „*un om de curaj și acțiune, un cetățean patriot în deplinul înțeles al cuvântului*”⁸.

Doi dintre unchii săi dinspre tată au fost militari de carieră: Dimitrie (1813 - 1883), colonel; Vasile (1829 - 1899), general; iar fiii săi, Gheorghe (1894 - 1916), locotenent activ, artilerist, Ion (1896 - 1972), ofițer de rezervă⁹. Constantin G. Costa - Foru a fost avansat sublocotenent în Războiul pentru Independență (1877 - 1878). Era căpitan de rezervă, cavalerist, în campania din anul 1913, precum și în campania anului 1916, când a plecat voluntar pe front; avea să fie avansat maior în anul 1917¹⁰. În anii 1913 - 1916, cât și ulterior, a fost un susținător deosebit de activ al „*Asociației Cercetașilor României*”, fiind membru în Comitetul Central al acestei asociații, iar la începutul războiului (1916) era comandantul Marii Legiuni de Cercetași¹¹.

În scrisoarea către instructorii cercetași afirma cu claritate: „*Dacă vă sunt în vârstă, nu mă recunosc inferior în râvna ce mă însuflеște. Sunt și vreau să rămân laolaltă cu toți binevoitorii,*

⁸ *Ibidem*, p. 32; puține sunt scrierile în volum (broșură) ale lui Constantin G. Costa - Foru. O mulțime de articole sunt risipite în presa vremii, de la 1882, când avea 26 de ani și până spre sfârșitul vieții, survenită la 79 de ani, în 1935. A fondat și condus mai multe publicații: *Ciomagul*, *București*, *Scrisoarea săptămânii* ș. a., precum și prima publicație de gen, intitulată *Revista copiilor și a tinerimii* (1913 - 1925). Reeditarea lucrărilor reprezentative ale lui Constantin G. Costa - Foru se impune, în viitor.

⁹ C. G. Costa - Foru, *op. cit.*, p. 12, 31; Vezi pe larg și *Anuarul Armatei Române pe anul 1916*, București, Tipografia „*Universală*”, 1916, p. 653, 997, precum și (pentru Ioan C. Costa - Foru, locotenent de rezervă), *Anuarul ofițerilor de rezervă pe anul 1921*, București, 1921, p. 435.

¹⁰ C. G. Costa - Foru, *op. cit.*, p. 26, 48.

¹¹ Comandantul Marii Legiuni și Inspectorul General al Cercetașilor a fost, la început, A. S. R. Principele Carol al României. Constantin G. Costa - Foru a publicat, în 1914, broșura (format de buzunar), *Scrisori către cercetași și aspiranții - cercetași și o scrisoare către domnii instructori cercetași*, în care dezvoltă vibrante explicații la Jurământul și cele 12 porunci cuprinse în *Legea Cercetașilor României* (1913), precizând că „*cercetășia nu e militărie*” și are ca scop „*prefacerea morală a individului*”, p. 9, 11.

*colaborator la această operă eminentamente patriotică”*¹².

A înțeles cu claritate vremurile grele ce frământau neamul românesc, care, pentru făurirea unității naționale, a ales calea armelor. „*Trăim vremuri cum n-au fost mai mari în istoria țării noastre*” - scria în septembrie 1916, Constantin G. Costa - Foru. „*Dintr-o țară mică, vom deveni una mare, cuprinzând în hotarele noastre cea mai mare parte a neamului românesc întregit. Toți uniți într-un cuget și în aceeași simțire, trebuie să ne înălțăm sufletele sus de tot, la înălțimea jertfelor pe care evenimentele ni le cer. Voi aveți părinți, frați, unchi, cumnați care pleacă să-și facă datoria, mai aveți mame, surori de consolat ... Eu am doi fii mult, mult iubiți, expuși gloanțelor. Să ni se întoarcă victorioși și sănătoși ai voștri și ai mei. Să nu ne doară că ei pleacă, ci să ne doară numai că nu putem și noi fi alături de ei*”¹³.

Copleșit de măreția evenimentelor la care asista, în același articol a dezvoltat ideea, că „*Patria e dragostea noastră, ea e mândria și fala neamului (...)*” și a clamat sentențios: „*voiesc a face și eu ceva pentru țara mea. Nu mă rabdă inima să asist inactiv la spectacolul măreț al întregirii neamului. Vreau să pun și eu umărul, vreau să aduc și eu piatra mea la monumentul ce se ridică, mică, mare, cum o fi, după puterile mele, dar nu pot, nu vreau să stau cu brațele încrucișate, atunci când îmi clocotește în inimă focul sfânt care s-a aprins în sufletele tuturor românilor*”¹⁴.

Moartea fiului său cel mai mare, Gheorghe, locotenent, în vârstă de 21 ani, în luptele de la Brașov, la 25 septembrie 1916, l-a zguduit profund. Avea să scrie, stăpânindu-și lacrimile și mărturisind hotărârea luată: „*Am dat cu mână largă, am dat cu dragă inimă tot ce*

¹² *Ibidem*, p. 94 - 95.

¹³ C. G. Costa - Foru, *Suflet de părinte. Cuvinte pentru copii și tinerime*. Editura Adevărul S. A., București, 1937 (?), p. III; Lucrarea cuprinde circa 30 titluri de articole tipărite în Revista copiilor și a tinerimii (1913 - 1925), cu precădere cele din timpul Războiului Întregirii (1916 - 1919). Prefața este semnată de Victor Ion Popa, care a debutat în această revistă. Acesta, între altele, afirmă despre Constantin G. Costa - Foru: „*Nu era un om, era un zâmbet. O seninătate desăvârșită (...). Cântarul obișnuit al mizeriilor noastre mărunte n-avea putere să măsoare o inimă așa de dreaptă, așa de limpede, așa de bravă*”, p. 7.

¹⁴ *Ibidem*, p. 112.

ne-a fost mai scump pe lume (...). Năzuiesc puternic să merit a lăsa celor ce vor rămâne după mine măcar o parte din mândra moștenire ce mi-a lăsat odinioară, tatăl meu, acum, fiul meu. În memoria lor vreau să mor și eu frumos”¹⁵.

Drept urmare, în octombrie 1916, se adresa în scris ministrului de Război, Vintilă I. C. Brătianu, cu următorul Raport:

„Domnule Ministru,

Gândindu-mă că în vreme de război s-ar putea ivi lipsa de ofițeri în aramta țării, subsemnatul care deși ajuns la vârsta de 60 de ani, mă simt trupește și mai ales sufletește în putere a-mi face datoria la front, am onoarea a vă ruga, de a-mi acorda favoarea pe care mi-ați acordat-o în 1913¹⁶, de a mă reintegra în carul ofițerilor de rezervă, trecând cu vederea limita de vârstă.

Vă cer a mă trimite la front, chiar cu gradul în care m-am retras, dacă nu cu acela care mi se cuvine, potrivit deslușirilor din petiția mea din ianuarie 1914 la care mă refer, rugându-vă a o avea în vedere¹⁷.

În adăstarea dispozițiilor Dvs. am onoarea a vă ruga, Domnule Ministru, să primiți încredințarea deosebitei mele considerațiuni.

(s. s.) C. G. Costa - Foru”¹⁸.

Deja în decembrie 1916, căpitanul de rezervă Constantin G. Costa - Foru era pe front, la Vaslui, încadrat la Comandamentul Corpului 5 Armată P. A. (partea activă), din subordinea Armatei I

¹⁵ *Ibidem*, p. 114.

¹⁶ C. G. Costa - Foru, la cererea sa (ministru de Război: generalul Constantin Hârjeu) a participat ca ofițer de rezervă (căpitan) la Campania din vara anului 1913 din Bulgaria. Va scrie mai multe articole, între care și despre Bonca, țărancă din Jivovici, lângă Ferdinandovo, prilej cu care consemnează: „*La Ferdinandovo armata română a obținut primul ei succes: predarea a 7.000 soldați de infanterie, a 3 baterii de artilerie de câmp și una de munte, precum și a generalului Ciracov, comandantul acestor trupe cu întregul său stat major de ofițeri*”; Cf. *Ibidem*, p. 51.

¹⁷ Lui C. G. Costa - Foru „*i se cuvenea*” gradul de maior (cavalerie); va fi avansat la acest grad în anul 1917.

¹⁸ C. G. Costa - Foru, *Suflet de părinte ...*, p. 114. Cercetări ulterioare urmează a depista originalul raportului respectiv în fondul de arhivă al Marelui Cartier General Român din anii 1916 - 1919.

Română (comandant - general de Divizie Constantin Christescu, care era și ajutor al șefului Marelui Cartier General român), aflată, după grelele încercări prin care trecuse în Câmpia Română, în spatele frontului, în zonele destinate special pentru refacere¹⁹; va intra, la 25 iulie / 7 august 1917, în desfășurarea mării bătălii de la Mărășești²⁰.

În context, se impune a fi subliniat că, perioada de refacere a Armatei Române în Moldova (decembrie 1916 - iulie 1917) a inclus, alături de eforturile materiale, și importante eforturi pentru întărirea morală a trupelor, a ostașului român, cu precădere. Ordinul Marelui Cartier General nr. 1.236 din 27 decembrie 1916 / 9 ianuarie 1917 stipula ferm: „*O armată, în care un neam întreg și-a pus nădejdea pentru înfăptuirea năzuințelor lui, trebuie să fie însuflețită în orice situație militară, oricât de critică ar fi, de îndeplinirea datoriei până la capăt*”²¹.

Drept urmare, Constantin G. Costa - Foru s-a simțit chemat să alcătuiască poate întâiul manual de morală ostășească din Armata Română, intitulat „*Credințe și însemnuri ostășești*”²², în care sunt explicate cu claritate și căldură părintească, „*însușirile sufletești ale ostașului vrednic de biruință*”, pe deplin valabile și astăzi, întrucât se circumscriu tezei potrivit căreia „*deasupra sufletelor noastre trăiește și luptă sufletul neamului nostru*”²³.

Scrisă sub formă de întrebări (camaradul) și răspunsuri (autorul), broșura (format de buzunar) are dedicația: „*Camarașilor*

¹⁹ Corpul 1 Armată la Iași (comandamentul) și în zonă (Diviziile 2, 4 și 11), Corpul 3 Armată la Botoșani (comandamentul) și în zonă (Diviziile 5, 13 și 14), Corpul 5 Armată la Vaslui (comandamentul) și în zonă (Diviziile 9, 10 și 15). Vezi, pe larg, *Istoria militară a poporului român*, vol. 5, Editura Militară, București, 1988, p. 518 - 531.

²⁰ *Ibidem*, p. 578 - 604.

²¹ Arhivele Militare Române, fond Marele Stat Major, Secția 2-a, dosar nr. 472, f. 333.

²² *Credințe și îndemnuri ostășești* de C. G. Costa - Foru, căpitan de rezervă din cavalerie, în comandamentul Corpului 5 Armată. P. A., Iași, Tipografia „*Dacia*” P. et D. Iliescu, 1917, 111 p. + tabla.

²³ *Ibidem*, p. 5, 21.

mei, închin cu drag aceste scrieri, în memoria fiului trăznit d-un obuz vrăjmaș. El era pătruns de credințele și îndrumările aici cuprinse, menite a fi azi de folos celorlalți ai mei feciori de sub drapel, precum și iubiților noștri camarazi. Vaslui, februarie 1917”²⁴.

O precuvântare, șase capitole și încheiere alcătuiesc corpusul broșurii. Merită a fi date în extenso titlurile celor șapte capitole, astfel: „*I. De ce am intrat în război ? De ce vom învinge ? După război soarta țaranului nostru va fi mai bună; II. Patrie. Patriotism. Munca și scopul vieții. Cine e patriot ? Cine, erou ? Contagiunea curajului și a panicii; III. Disciplina. Disciplina oarbă. Disciplina conștiință; Știința. Știința și patriotismul; Moralitatea. Moralitatea absolută și moralitatea relativă; Necesitatea în armată d-a ne supune chiar și nedreptății; Cultul adevărului. Cuvântul de onoare; IV. Camaraderia. Raporturile între egali, superiori și inferiori. Tactul și bunul simț. Ordonanțele ofițerești; V. Raporturile ostașilor cu lumea civilă, cu militarii străini, cu militarii inamici, cu civilii din țările inamice; VI. Pedepse și recompense în armată. Pedepsa cu bătaia. Obiceiul injurăturilor”²⁵.*

Este lesne de observat tematica atotcuprinzătoare a acestui mini - manual de morală ostășească, scris pe front, în condiții de campanie. Mai mult, dintr-o însemnare tipărită aflăm următoarele: „*Din această ediție s-au tipărit: 15.000 exemplare, pentru a fi distribuite în armată de (către) Marele Cartier General și 3.000 exemplare puse de autor în vânzare în beneficiul Invalizilor de Război prin buna voință a Administrației ziarului „România” pe preț de 1 leu”²⁶.*

„De curățenia inimilor noastre - scrie „căpitanul de rezervă din cavalerie”, Constantin G. Costa - Foru - de tăria sufletului ce ne vom făuri, de limpezirea și de înălțarea cât mai mare a simțurilor și vederilor noastre, de silința d-a ne desăvârși în științele de care avem

²⁴ *Ibidem*, p. 3.

²⁵ *Ibidem*, p. 112.

²⁶ *Ibidem*, p. 2. Ziarul „România”, „Organ al Apărării Naționale” a apărut cu primul număr la 2 / 15 februarie 1917, fiind destinat ostașilor de pe front. Din redacția ziarului făceau partea Mihail Sadoveanu, Octavian Goga și alții.

nevoie atârnă dobândirea acelei superiorități morale, care, mai mult ca numărul, mai mult ca mașinismul războinic, dă armatelor biruința”²⁷.

Tulburătoare carte, și astăzi, după opt decenii de la tipărire, cu judecăți de valoare și adevăruri proaspete ! Să spicuiem câteva dintre acestea, astfel: „În dragostea țării intră nu numai dragostele noastre pentru cei vii, dar și sufletul nostru întreg, cu scumpele simțuri ale vieții trăite, cu bucuriile și durerile ei, cu nepieritoarele amintiri ale iubitorilor noștri morți, cu religia care ne leagă de străbuni și de acest rodnic pământ îngrășat cu sângele și cu sudoarea atâtor generațiuni de războinici și de muncitori. Ei ne-au păstrat țara liberă, tot liberă s-o lăsăm urmașilor noștri, și nu numai liberă, dar îmbunătățită și reîntregită (...). Războiul nostru este drept, el nu e război de cucerire, este război de liberare (...). Sus s-avem inimile, mai ales pentru toate jertfele îndurate și ce vor mai fi de îndurat, jertfirea ființelor, a simțurilor, a părerilor, căci tot ce am fost, tot ce suntem și tot ce năzuim a fi, intră în cumpăna marelui nostru război. Să nu păstrăm în inimile noastre decât o hotărâre și o credință. Hotărârea neînfrântă d-a învinge. Credința desăvârșită în victoria finală. Așa numai, pornind, vom învinge”²⁸.

Acestor îndemnuri vibrante le-au urmat explicații pertinente, structurate potrivit cuprinsului deja prezentat, unele dintre ele devenite, cu timpul, adevărate axiome ale vieții ostășești: „Tăria unei armate stă în disciplina care o însuflețește, în știința desăvârșită proprie fiecărui grad, în valoarea morală, a ostașilor ei”²⁹; „răbdarea și stăpânirea de sine sunt virtuți neapărat necesare ostașului”³⁰; „...marea forță a unei națiuni constă în perfecta unire dintre cei de sus și cei de jos”³¹; „cultul adevărului, pe care-l consider ca fundamental moralității”³²; „Patriotul e ceva mai mult

²⁷ *Ibidem*, p. 5.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ *Ibidem*, p. 35.

³⁰ *Ibidem*, p. 57.

³¹ *Ibidem*, p. 64.

³² *Ibidem*, p. 58.

*decât un bun și vrednic cetățean; e omul superior prin capacitatea sa, care s-a ridicat prin munca și virtuțile sale deasupra concetățenilor săi*³³, ș.a.m.d.

Smulse din contextul explicațiilor, aceste afirmații par simple „ziceri” aforistice; în tranșee, vor fi circulat ca adevăruri necesare, clarificatoare. Sunt, în alt plan, un riguros examen de conștiință al autorului lor, care, părinte a zece copii, aflat pe front, în uniformă militară, la vârsta de 60 de ani, a adus contribuția sa „de minte și de inimă”, credincios crezului său, rostit cu claritate în finalul broșurii *Credințe și îndemnuri ostășești*, astfel: „Numai prin muncă și moralitate contribui - vom fiecare la înfăptuirea unei Românie [cu] adevărat Mare; căci mărirea stă în putere, iar adevărata putere stă numai în moralitate”³⁴.

Îndureratul părinte, Constantin G. Costa - Foru, în toamna anului 1918, avea să afle la Brașov rămășițele pământești ale fiului său Gheorghe, pe care, în sicriu metalic, le-a strămutat la București, în cavoul familiei. Un vibrant articol, „1918. L-am găsit !” consemna amplu această împrejurare: „I-am regăsit osemintele, în parte frânte de schijele obuzului care în plină luptă l-a trăznit. I-am recunoscut veșmintele cu însemnele gradului [locotenent - n. n.], cu ale regimentului [Regimentul 2 Obuziere din Brigada 4 Artilerie a Corpului 2 Armata - n. n.], inelul cu care-l înmormântaseră îndurerații lui camarazi, toți cu multă dragoste legați de sufletul lui bun și drept simțitor”³⁵. Articolul se încheia cu aceste memorabile cuvinte: „Tot ce știm și tot ce trebuie să avem mereu în minte e că partea cea mai prețioasă din noi e sufletul, nu trupul”³⁶.

³³ *Ibidem*, p. 30.

³⁴ *Ibidem*, p. 111. Cercetări viitoare, din presa vremii sau din alte surse, ar putea oferi date interesante asupra felului cum au fost citite, pe front, cele 18.000 de exemplare ale - după știința noastră - primului manual de morală ostășească din spațiul românesc, broșura *Credințe și îndemnuri ostășești*.

³⁵ C. G. Costa - Foru, *Suflet de părinte ...*, p. 117. Pentru „tranșeea morții de la Bartolomeu” din data de 25 septembrie / 8 octombrie 1916; Vezi pe larg lt. col. conf. univ. dr. Ioan Vlad, *Brașovul și Marea Unire*, Editura Dacia Europa Nova, Brașov, 1996, p. 119 - 123.

³⁶ *Ibidem*, p. 118.

Astfel a gândit și a acționat întreaga sa viață, Constantin G. Costa - Foru. În iulie 1923 se afla printre semnatarii manifestului - program pentru întemeierea pe meleaguri românești a Ligii Drepturilor Omului al cărei secretar general a fost între anii 1923 - 1929, cu vigouroase acțiuni pe plan național și internațional ³⁷.

În noaptea de 15 / 16 august 1935, în vârstă de 79 de ani, Constantin G. Costa - Foru s-a stins din viață, la conacul familiei din comuna Berca, județul Buzău. Victor Ion Popa avea să scrie atunci, cu vădită emoție și demnă cinstire: „*Pentru țara de astăzi și de mâine, pentru liniștea și bună stare a timpurilor ce vin, Costa - Foru n-a pregetat să-și plătească, înseninat, de bună voie și cu bărbătească mândrie dajdia cea năpraznică*”, și a lăcrimat cu sinceritate întru amintirea „*unei vieți de omenie*” ³⁸ a vârstnicului său prieten și protector.

³⁷ Vezi pe larg Mihail R. Rolla, *Din istoria drepturilor omului*, Tipografia Atheneu, 1937.

³⁸ C. G. Costa - Foru, *Suflet de părinte ...*, p. 8.

NICOLAE IORGA ȘI MARILE BĂTĂLII DIN VARA ANULUI 1917

Dorina Rusu

Figură de excepție a culturii românești - profesor și savant, publicist și scriitor - , Nicolae Iorga a fost, înainte de toate, un apostol al neamului în sensul cel mai profund al cuvântului. De la înălțimea catedrei universitare sau prin scrierile sale atât de numeroase și de diverse, prin intermediul gazetelor sau al conferințelor ținute la întrunirile Ligii Culturale, al lecțiilor de la Universitatea de la Vălenii de Munte, al Sfaturilor pe întunec transmise întregii națiuni prin intermediul Radioului, prin luările de cuvânt din cadrul Parlamentului, Nicolae Iorga vorbea națiunii, învățând-o, îmbărbătând-o, însuflețind-o. În această mare operă de luminare a poporului, evenimentele anului de glorie 1917, care aveau să redea românilor demnitatea și libertatea și care aveau să-i netezească calea spre Marea Unire, au ocupat un loc aparte. „*El era cel care rostea comandamentul suprem al românismului*” - nota în amintirile sale pe bună dreptate Nichifor Crainic, care continua: „*De-a fost cândva o Românie Mare, e fiindcă a existat un om de geniu care, anticipând istoria, a ridicat milioane de brațe s-o clădească*”¹.

Încă de la începutul conflagrației mondiale, Nicolae Iorga a militat neobosit pentru alăturarea României de partea Antantei, în vederea eliberării provinciilor românești aflate încă sub dominații străine și revenirea lor la Patria - Mamă. Înțelegând perfect situația existentă în acel moment în țară ca și în întreaga Europă, îndemna însă la prudență și la răbdare, fiind convins că „*ceasul nostiu va veni, dar numai atunci când asupra ambițiilor zdrobite ideea senină va veni să*

¹ Nichifor Crainic, *Zile albe - zile negre. Memorii* (I), București, 1991, p. 109.

cumpănească dreptățile naționale care, azi, nu se văd deasupra măcelului”².

Cu clarviziunea istoricului, Nicolae Iorga a definit perfect semnificația intrării României în război, în vara anului 1916 drept *„ceasul în care cerem și noi lumii ... dreptul de a trăi pentru noi, dreptul de a nu da nimănu, ca robi, rodul ostenelilor noastre”³.* Și tot el a fost între cei dintâi care a salutat, în cuvinte entuziaste, emoționante, trecerea armatei române prin trecătorile Carpaților, în Transilvania, când *„n-a fost suflet românesc care să nu se simtă mai puternic și mai mândru la această veste”⁴,* intrarea trupelor române în Brașov și în Sibiu, unde *„fălfăirea celui dintâi tricolor înfățișează tot ce are sufletul acestor rânduri de oameni ce au înaintat cu tăcută evlavie către acest ideal”⁵,* dar și *„succesele din Ardeal, răpezi, generale, în legătură cu nume de localități cunoscute și iubite nouă și ajutate, îndeobște, de o populație românească doritoare de atâta vreme să vadă dorobanțul pe pământul robiei lor de două ori milenare”⁶.*

La sfârșitul anului 1916, an plin de încercări pentru poporul român și armata sa, încărcat de victorii, dar și de înfrângeri, de bucurii și suferințe, de înălțare și de umilințe, Nicolae Iorga făcea, în Parlamentul de la Iași, o amănunțită analiză a evenimentelor ce se derulaseră, căutând să le descifreze cauzele și să le definească consecințele. Cu credința că *„Armata noastră, în împrejurările de față, reprezintă un popor întreg”*, căci *„poporul românesc se cuprinde în cei cari țin armata în mână, în cei cari le dau tot sprijinul pentru a o putea întoarce împotriva dușmanului și în acei cari trăiesc numai spre a admira acest eroism, a-i culege roadele pentru popor și a da mâna de ajutor care este trebuitoare pentru a garanta victoria”⁷,*

² N. Iorga, *Războiul general și România*, în „*Neamul Românesc*”, an IX, nr. 29, 27 iulie 1914, p. 1.

³ *Ibidem*, *Ceasul* în „*Neamul Românesc*”, an XI, nr. 34, 21 august 1916, p. 1.

⁴ *Ibidem*, *Carpații români* în „*Neamul Românesc*”, an XI, nr. 35, 23 august 1916, p. 2.

⁵ *Ibidem*, *Ce sunt pentru noi Brașovul și Ținutul Sibiului* în „*Neamul Românesc*”, p. 1.

⁶ *Ibidem*, *România contemporană de la 1904 la 1930. Supt trei regi. Istoria unei lupte pentru un ideal moral și național*, București, 1932, p. 215.

⁷ *Ibidem*, *Discursuri parlamentare 1907 - 1917*. Introducere și antologie de Ion

Nicolae Iorga îndemna ca „în colțul acesta unde ne-am strâns să păstrăm cu scumpătate sămânța de credință, și vom vedea și noi, la rândul nostru, dispărând negura stăpânirii străine și vom putea zice ca Petru Rareș, fiul lui Ștefan, că «vom fi iarăși ce am fost, și mai mult decât atâta»”⁸.

În condițiile grele ale iernii și primăverii anului 1917, în Iașul refugiului, dar și al nădejdilor viitoare, în lipsa unei activități parlamentare ori universitare permanente, Nicolae Iorga a continuat să fie apostolul neamului, adresându-se politicianilor și ostașilor deopotrivă prin intermediul gazetei sale „*Neamul Românesc*”⁹. Căutând să facă din el un ziar care „să vorbească în adevăr sufletelor și de cele bune și de cele rele”¹⁰, „*Neamul românesc*” a devenit, în scurt timp, „organul de căpetenie al rezistenței românești”¹¹.

În timpul războiului, ziarul era, după cum își amintea Nicolae Iorga, „cu nerăbdare așteptat și repede epuizat”¹², el fiind considerat „singura foaie ce apare astăzi în numele conștiinței naționale luptătoare, singura gazetă de îmbărbătare și sănătoasă îndrumare a sufletelor noastre pe front sau în largul țării”¹³. După cum nota însuși Nicolae Iorga, ziarul, pe ale cărui foi „au curs lacrimi și sânge ...

Constantinescu, București, 1981, p. 352.

⁸ *Ibidem*, p. 354.

⁹ Ziarul „*Neamul Românesc*” a apărut între mai 1906 și noiembrie 1940. De-a lungul anilor, a primit mai multe subtitluri: „*Foaia naționaliștilor democrați*” (1 ianuarie - 30 aprilie 1910, 13 ianuarie 1912 - 5 iulie 1913), „*Foaia Partidului Naționalist Democrat*” (3 mai 1910 - 23 decembrie 1911, 20 august 1913 - 14 august 1914), „*Foaia conștiinței naționale luptătoare*” (23 august - 22 septembrie 1916), „*Organ al Uniunii Democrației Naționale*” și „*Foaia Partidului Naționalist Democrat*” (din 6 decembrie 1918) (Despre ziarul „*Neamul Românesc*”. Vezi pe larg, Dorina N. Rusu, „*Neamul Românesc*” - tribună a luptei pentru unitate și independență, în „*Revista istorică*”, t. II, nr. 1 - 2, 1991, p. 17 - 34; Idem, N. Iorga și „*Neamul Românesc*”, în *Istoria ca lectură a lumii*, Iași, 1994, p. 581 - 592).

¹⁰ N. Iorga, *România contemporană de la 1904 la 1930. Supt trei regi. Istorie a unei lupte pentru un ideal moral și național*, p. 213.

¹¹ Idem, *O viață de om așa cum a fost*, vol. II, București, 1934, p. 264.

¹² *Ibidem*, p. 263.

¹³ „*Neamul Românesc*”, an XIX, nr. 46, 29 februarie 1924, p. 1.

răzbătea în tranșee și dădea soldaților mângâiere și îndemn”¹⁴. Înțelegând importanța pe care ziarul o avea asupra moralului trupelor, guvernul a dispus finanțarea, pe seama statului, a unei suplimentări de tiraj, care urma a fi distribuită gratuit ostașilor pe front, acolo unde era „sorbit ... cu nesăț”¹⁵. Mărturie asupra impactului pe care gazeta l-a avut asupra ofițerilor și soldaților aflați pe front stau și numeroasele mesaje pe care redactorul ei, marele istoric Nicolae Iorga, le-a primit „din fundul unei tranșee peste care zboară stoluri de obuze și șrapnele” ori „din vârful unui munte”¹⁶. Așa, de pildă, într-un astfel de mesaj primit din partea Regimentului 62 Infanterie, istoricul - gazetar era îndemnat să scrie mereu pentru „noi, care luptăm continuu de mai bine de șapte luni” și să aibă „încredere în suflul și vitejia românului, căci ea e mare”¹⁷. „*Neamul Românesc*” devenise, așadar, în acele vremuri de grea cumpănă pentru întreaga țară, purtătorul - poate singurul - al speranțelor în înfăptuirea idealului pentru care România intrase în „*vâltoarea războiului*”. Conștient și mândru în același timp de marea răspundere morală pe care și-o asumase, Nicolae Iorga nota în acele zile în memoriile sale: „*Venise, în sfârșit, ceasul când cuvintele mele nu se mai pierdeau în vânt ... ci fiecare rând era urmărit cu frângere de inimi, pentru a se lua de acolo și știrile și îndrumările, care nu se puteau găsi aiurea*”¹⁸.

Nicolae Iorga era în miezul tuturor evenimentelor care aveau loc în iarna și primăvara anului 1917, între care la loc central se aflau cele referitoare la întărirea puterii militare a statului în vederea declanșării ofensivei decisive împotriva ocupanților străini. „*În jurul lui - nota în jurnalul său Nichifor Crainic - gravitau Palatul, membrii guvernului, generalii, cărturarii, ca o constelație de planete răsfrângând lumina unui astru. Se vedea zilnic cu președintele*

¹⁴ *Ibidem*, an XXI, nr. 100, 5 mai 1926, p. 1.

¹⁵ „*Straja*” (Iași), nr. 18, 17 decembrie 1922, p. 1.

¹⁶ Apud Gh. Buzatu, *N. Iorga și marea unire a românilor*, în *Nicolae Iorga. Omul și opera*, vol. II, Coordonatori: Gh. Buzatu și C. Gh. Marinescu, Bacău, 1994, p. 31.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ N. Iorga, *Orizonturile mele. O viață de om așa cum a fost*, Ediție îngrijită de Valeriu Râpeanu și Sanda Râpeanu. Studiu introductiv, note, comentarii, indice de Valeriu Râpeanu, București, 1976, p. 511.

*Consiliului de Miniștri, Ion I. C. Brătianu, când la unul, când la celălalt acasă. Era pus la curent cu toate problemele și informațiile, din care își cristaliza cele două articole zilnice, hrana morală a națiunii”*¹⁹. În ziarul său, a prezentat și eforturile care se făceau în vederea refacerii armatei, și sacrificiile medicilor care luptau cu epidemiile, și ajutorul acordat țării noastre de Franța prin intermediul Misiunii Militare sosite în România, și momentul de sublimă înălțare sufletească al venirii voluntarilor transilvăneni și bucovineni. Așa, de pildă, sub titlul sugestiv *Totul pentru armată*, marele istoric îndemna întreaga populație la sacrificii pentru refacerea oștirii, căci „noi trăim astăzi cu toții în așteptarea armatei, care trebuie să ne dea înapoi ce am pierdut, care singură trebuie să ne restituie în ce a putut smulge dușmanul și singură să ne pregătească pentru viitor hotarele dreptului nostru”²⁰. De altfel, Nicolae Iorga a militat neobosit, prin toate mijloacele, pentru atenuarea lipsurilor în care se zbătea armata țării, inițiind ample acțiuni de colectare a unor obiecte de îmbrăcăminte și hrană care să fie împărțite unităților. Așa după cum în 1916, chiar de la începutul războiului, propunea colegilor săi din Academia Română să renunțe la indemnizații în favoarea ostașilor și a văduvelor de război²¹, tot astfel în 1917 oferea drepturile de autor, care i se cuveneau în urma reprezentării pe scena Teatrului Național din Iași a piesei *Învierea lui Ștefan cel Mare*, răniților aflați în spital²².

Cuvinte calde, pline de recunoștință, a rostit, prin intermediul „*Neamului Românesc*” *Jertfei medicilor, acei „eroi ai devotamentului”*²³, care au înfruntat moartea și uneori au căzut răpuși veghind la căpătâiul celor răniți ori a celor atinși de tifosul exantematic sau de febra recurentă ce căpătase, în petecul de pământ al Moldovei rămas liber, proporțiile unei epidemii catastrofale.

¹⁹ Nichifor Crainic, *op. cit.*, p. 127.

²⁰ „*Neamul Românesc*”, an XII, nr. 27, 30 ianuarie 1917, p. 1.

²¹ Inițiativa lui Nicolae Iorga a fost adoptată în unanimitate de toți membrii Academiei Române în ședința din 2 / 15 septembrie 1916 („*Analele Academiei Române*”, s. II, t. XXXIX, p. 6; cf. Dorina N. Rusu, *Istoria Academiei Române. Repere cronologice*, București, 1992, p. 143).

²² Gh. Buzatu, *op. cit.*, p. 35.

²³ „*Neamul Românesc*”, an XII, nr. 68, 12 martie 1917, p. 1.

Sosirea la Iași, în vara anului 1917, a voluntarilor ardeleni și bucovineni pentru a se înrola în unitățile armatei române i-a prilejuit lui Nicolae Iorga scrierea unor articole cu o mare încărcătură emoțională: „*O mai frumoasă priveștițe militară nici nu se poate închipui ... Însemnătatea unei rase a ieșit limpede, impunătoare în ochii tuturor ... Când va fi să se rezolve chestia Ardealului, evenimentul petrecut la Iași la 21 iulie 1917 va trage în cumpănă mai greu decât tot ce vom fi scris pentru vădirea dreptului românesc pe acele plaiuri*”, avea să scrie marele istoric în articolul simplu, dar sugestiv intitulat *Ardelenii*²⁴. Aceleași cuvinte de înălțare sufletească le rostise, de altfel, la 8 iunie, în fața voluntarilor adunați, la statuia domnitorului Alexandru Ioan Cuza, în Piața Unirii din Iași: „*Ați venit aici ca să faceți împreună cu tovarășii voștri din oastea noastră, România cea nouă, pentru care sunteți gata să aduceți prinosul scump al sângelui vostru. România cea nouă, pe care aveți să o coborâți numai pe pământul cari vi se cuvine vouă și nouă. Căci de fapt această Românie mai mare este împlinită încă acum, odată ce se găsește în sufletele voastre, în voința voastră nebiruită*”²⁵.

Evenimentele care avuseseră loc în prima jumătate a anului 1917, reflectate în bună măsură în paginile gazetei lui Nicolae Iorga, nu aveau ca scop decât de a pregăti marea ofensivă din vara anului pentru eliberarea teritoriului românesc și apoi pentru atingerea obiectivului pentru care România intrase în război: desăvârșirea statului național unitar.

Declanșarea, în vara anului, a marilor bătălii, i-a oferit lui Nicolae Iorga prilejul de a-și exprima încă o dată marea sa încredere în armata țării: „*Pe întregul front aproape, frumoasa noastră oștire refăcută - ea singură știe cu ce greutate, peste câte suferinți și cu ce speranțe - se luptă. Se luptă în toată întinderea teritoriului românesc care i-a fost încredințat spre apărare și care corespunde mijloacelor ei de astăzi, firește împuținate. Se luptă cu un avânt, cu un dispreț de moarte, cu hotărâre de a da înapoi pe dușman ... Neapărat - continua*

²⁴ *Ibidem*, an XII, nr. 201, 25 iulie 1917, p. 1.

²⁵ *Idem*, Întru întâmpinarea fraților, în „*Neamul Românesc*”, an XII, nr. 155, 9 iunie 1917, p. 1.

*marele istoric - că nu se pot aduce laude destule aceluia care a stat trei luni, adesea numai cu pieptul la trecătorile Carpaților, dovedind zilnic că în România nu e pentru încalcători sat fără câini. Glorie veșnică s-a căpătat astfel pentru acela care, în smerenia lui muncitoare, numai de glorie n-a visat și care nu știa că în sufletul lui nebăgat în seamă de nimeni este scânteia de eroism pe care a primit-o de la înaintași ca s-o lase urmașilor”*²⁶.

La 11 iulie 1917 a început prima dintre cele trei bătălii care s-au constituit în marea epopee a armatei române din vara anului 1917: cea de la Mărăști. După nouă zile de lupte înverșunate, Armata a 2-a română, aflată sub comanda generalului Alexandru Averescu, în cooperare cu Armata a 4-a rusă, au silit pe inamic să-și părăsească pozițiile, până în valea superioară a râului Putna, unde ofensiva aliată a fost respinsă. Urmărind cu atenție evoluția evenimentelor de pe front, Nicolae Iorga a fost printre puținii care și-au dat seama de marea însemnătate a victoriei de la Mărăști, în primul rând pentru armata română. Ea căpăta astfel încrederea în propriile-i forțe, atât de necesară pentru atingerea obiectivului final. Referindu-se la acest prim succes din vara anului 1917, Nicolae Iorga consemna cu aceeași admirație, la un an de la bătălia de la Mărăști: „*Furia românească, vrednică de pus alături de vestita furie franceză, a făcut lucruri pe care, dacă le-am uita noi, ni le-ar aminti alții, chiar și aceia împotriva cărora ele s-au făcut ... Dar vremea va mângâia, prin ce așteptăm de la dânsa, și această suferință. Și pe piatra monumentului ce se va ridica la Mărăști se va putea scrie, în zilele când vom sta iarăși cu fruntea sus aceste cuvinte, dorite: Pe aici ostașii României pierdute au vrut să se întoarcă acasă, supt steagul sacrificiului lor”*²⁷. Chiar dacă „*bucuria noastră pentru energica lovitură de la Mărăști a fost stricată de încremenirea silită a celeilalte armate”*²⁸, după cum consemna marele istoric în *Memoriile* sale momentul retragerii trupelor rusești de pe frontul din Moldova, acțiune care a avut drept

²⁶ N. Iorga, *Armata*, în „*Neamul Românesc*”, an XII, nr. 207, 31 iulie 1917, p. 1.

²⁷ *Ibidem*; În *amintirea Mărăștilor*, în „*Neamul Românesc*”, an XII, nr. 168, 21 iunie 1918, p. 1.

²⁸ *Ibidem*; *Orizonturile mele. O viață de om așa cum a fost*, p. 522.

consecință lăsarea armatei române cu flancurile descoperite în fața forțelor germane, încrederea sa în puterea regeneratoare a poporului român a rămas intactă. „*N-am pierdut o clipă încrederea în dreptatea cauzei și în biruința ei*”, scria Nicolae Iorga, fiind convins fiind că „*nimic nu va fi pierdut pentru viitorul acestui neam*”²⁹.

Această încredere îi era întărită și de vitejia fără margini a ostașilor români care se înfruntau cu dușmanul în marea bătălie de la Mărășești - cea de-a doua etapă a epopeii din vara anului 1917 - , care a avut drept rezultat zdrobirea ofensivei inamice și zădărnicierea planurilor Puterilor Centrale de a cuceri întregul teritoriu al țării și de a scoate astfel România din război. Știrile despre ceea ce se întâmpla pe frontul de la Mărășești erau, în acele zile, puține și inexacte. Totuși, din ele se putea deduce amploarea acțiunilor și grozăvia luptelor. „*Știam vag ce strașnică risipă de vieți e acolo* - nota Nicolae Iorga în *Memoriile sale - , dar zile întregi rezultatul luptei piept la piept n-o cunoscurăm*”³⁰. De îndată ce dispusese de date suficiente, evaluând la adevăratele dimensiuni eroismul ostașilor și ofițerilor români, Nicolae Iorga avea să ridice un adevărat imn de slavă vitejiei românești: „*În luptele fără pereche de-a lungul vieții noastre istorice, cari fac, la Siret, pe Putna și Trotuș, în Carpatul moldovenesc, dovada unei supraumane vitejii a soldaților noștri iubiți - vitejie înaintea căreia se vor închina în genunchi generațiile salvate prin asemenea sacrificii - , pe lângă simțirea înfocată a iubirii de țară, atâtea alte sentimente însușeșesc, după locul de unde vin unii și alții din nobilii noștri martiri, rezistența de fier și avântul răzbușător al feciorilor României*”. Referindu-se apoi la celebrul atac al Regimentului 32 „*Mircea*”, marele savant continua: „*când în cămăși, cu capul gol, rotind ca o măciucă patul strivitor al puștii, au dat iureșul sălbatec între dușmanii cari n-au mai avut în fața lor o astfel de violență războinică, ceia ce li dădea aripi era numai sentimentul răsplătirii, al sfintei răzbușări pentru tot ce au suferit, în trup și în suflet, fără nici o dreptate ei, ai lor și toată suflarea românească de pe acest*

²⁹ *Ibidem; Un an de război*, în „*Neamul Românesc*”, an XII, nr. 222, 15 august 1917, p. 1.

³⁰ *Ibidem; Orizonturile mele. O viață de om așa cum a fost*, p. 522.

pământ”³¹.

Amploarea bătăliei de la Mărășești reiese și din însemnările pe care Nicolae Iorga le-a făcut în acele zile în memoriile sale. Vizitând, împreună cu generalul State Leonte, câteva dintre locurile cumplitei confruntări, a rămas impresionant de „*zidurile arse ale casei Negroponte*”, care „*se ridicau deasupra pământului răscolit de obuze și frământat de sânge*”, de „*pomii ruși*”, care „*ridicau spre cerul îndurărilor membrele lor chinuite și arse*”³². Totul vorbea despre măreția, dar și despre grozăvia luptelor, în care ostașii români au înscris pagini de supremă vitejie: „*Frumoasa luncă a Siretului, la Mărășești - scria Nicolae Iorga în paginile ziarului său - e plină de trupurile în movilă ale dușmanului pe care le-a grămadit baioneta și patul puștii românilor care-și apără țara. Supt conducerea unor ofițeri cu sufletul de foc și având în frunte nebiruita hotărâre a generalului Grigorescu, ai noștri nu și-au cruțat viața pentru a păstra României locul românesc unde și mai departe să-i fâlfâie steagul. Morților glorioși le păstrăm în inima noastră un loc pe care nu-l vor pierde niciodată; dispărând dintre noi azi, ei se vor întrupa mâini în opera care, fără sacrificiul lor, nu se putea împlini; gândul la ei va face parte pentru vecie din gândul însuși al Patriei. Iar celor pe care îi așteaptă noi încercări le trimitem tot ce ființa noastră poate adăugi ca dorință și urare la puterea și hotărârea lor*”³³, se adresa el în finalul articolului celor ce continuau lupta, la Mărășești, dar și la Oituz. Cea de-a treia bătălie din sublimul lanț de lupte din vara anului 1917, desfășurată paralel cu cea de la Mărășești, a fost în măsură nu numai să consolideze succesele câștigate, dar și să mențină stăpânirea asupra bazinului energetic al Văii Trotușului, absolut necesar după pierderea, în toamna anului 1916, a regiunii petroliere din Valea Prahovei.

La Mărăști, la Mărășești, ca și la Oituz, armata română a dat dovadă de un eroism fără seamăn, etalând „*virtuțile fundamentale ale*

³¹ *Ibidem*; *Oltenii*, în „*Neamul Românesc*”, an XII, nr. 212, 5 august 1917, p. 1.

³² *Ibidem*; *Orizonturile mele. O viață de om așa cum a fost*, p. 524.

³³ *Ibidem*; *Cei ce au pregătit*, în „*Neamul Românesc*”, an XII, nr. 216, 9 august 1917, p. 1.

neamului întreg în ispravă, fabuloasă ca avânt și ca dispreț de moarte”. După cum sublinia Nicolae Iorga, prin victoriile din vara anului 1917, „ne-am sfințit dreptul la ceea ce avem și ne-am câștigat pe acela la ce pretindem”, el conchizând că „scumpă comoară va rămâne gloria luptelor din 1917”³⁴.

Victoriile de la Mărăști, Mărășești și Oituz au rămas momentele de vârf ale participării României la război, toți fiind convinși de justetea cauzei pentru care luptau, că „nu poate fi nimic mai scump pentru un neam decât realizarea unității lui naționale”³⁵. Marile izbânzi ale anului 1918 ale eliberării teritoriilor românești de sub stăpânirile străine și revenirea lor la Patria - Mamă au fost posibile și datorită strălucitelor victorii de la Mărăști, Mărășești și Oituz.

Învățător și apostol al neamului, Nicolae Iorga a știut ca și în condițiile deosebit de grele ale războiului, când țara era în mare parte ocupată, când se confrunta cu lipsuri de tot felul, să mențină trează încrederea în puterea de regenerare a poporului român „martir și erou”, în victoria finală: „înfrângerea, dezastrul, bolile, foametea, trădarea de multe feluri, toate - arăta el - erau scrise în cartea judecăților ce nu se pot schimba. Prin toate se cere să trecem pentru ca să fim vrednici de ceea ce am dorit. La capătul anului de cumplită încercare să nu ne uităm în jos, la acel potir care zilnic se umple de sânge mai mult și de mai multe lacrimi. Nimic nu vom putea avea decât prin ceea ce se află și se va mai afla în cuprinsul lui, nimic nu va fi pierdut pentru viitorul acestui neam”³⁶. Cu această credință în suflet, pe care a insuflat-o și semenilor său, Nicolae Iorga întrezărea împlinirea scopului pentru care România intrase în război, înfăptuirea unității naționale, idealul revenirii basarabenilor, bucovinenilor, transilvănenilor, maramureșenilor, bănățenilor și crișenilor la patria - mamă, ideal pentru care „din neam în neam au muncit și au suferit

³⁴ *Ibidem*; *Proprietatea gloriei*, în „*Neamul Românesc*”, an XII, nr. 238, 31 august 1917, p. 1.

³⁵ *Ibidem*; *Câștigul cel mare*, în „*Neamul Românesc*”, an XII, nr. 236, 29 august 1917, p. 1.

³⁶ *Ibidem*; *Un an de război*, în „*Neamul Românesc*”, an XII, nr. 222, 15 august 1917, p. 1.

pentru că erau români și pentru a rămâne români”³⁷. Istoricele hotărâri de Unire de la Chișinău, Cernăuți și Alba Iulia din cursul anului 1918 i-au confirmat această credință.

Apostol și însuflețitor al națiunii, Nicolae Iorga a reușit, ca și în vârtoarea evenimentelor Războiului de Reîntregire Națională, în care marile bătălii de la Mărăști, Mărășești și Oituz au ocupat, prin amploarea lor, ca și prin consecințele imediate și de perspectivă, un loc principal, să mențină mereu trează conștiința națională a întregului popor, să insufle încredere și forță, astfel încât, așa cum pe bună dreptate s-a afirmat, „*Ca viziune și ca formă a idealului național anticipând istoria, România Mare este opera lui morală, lucrată în sufletul neamului întreg*”³⁸.

³⁷ *Ibidem*; *Ideia Daciei românești*, în „*Neamul Românesc*”, an XIII, nr. 329, 28 noiembrie 1918, p. 1.

³⁸ Nichifor Crainic, *op. cit.*, p. 109.

MĂRĂȘTI - MĂRĂȘEȘTI - OITUZ: ECOURI ȘI IMPACT STRATEGIC

Ștefan Pâslaru

În vara anului 1917, după o prelungită perioadă de acalmie, „*Frontul Românesc*” a reintrat brusc în centrul atenției forțelor beligerante și a opiniei publice internaționale. Și aceasta nu numai pentru că în Porțile Moldovei se declanșaseră și se succedau bătălii de amploare și cu schimbări rapide de situație, ci mai ales datorită implicațiilor lor care urmau să decidă atât viitorul României ca stat cât și, în plan general, soarta teatrului de război est - european.

După stoparea în cooperare cu forțele militare ruse, a ofensivei, trupele inamice la Porțile Moldovei, pe linia Carpaților Orientali, a Siretului inferior și a Dunării maritime, România s-a angajat într-o complexă operă de reconstrucție și întărire a capacității sale combative. „*O oaste nouă, mai vârtoasă ca cea dinainte, încercată de război - scria, în iulie 1917 poetul Octavian Goga aflat la Iași - cu brațul greu de răzbunare, o oaste care e mândria țării, aștepta cu sete ordinul de înaintare. Niciodată n-a fost în sufletul românesc mai multă încredere și mai multă îndârjire !*”. Starea de spirit și pregătirea armatei române erau remarcate și de un observator străin, colonelul francez Bujac care nota: „*Armata română a devenit, în mâna comandanților ei, un instrument eficient și gata să înfăptuiască lucruri mari*”.

Campania armatei române în iulie - august 1917 se deosebește radical de cea din vara anului 1916. Atunci, fără o coordonare minuțioasă cu celelalte armate ale Antantei, cu o frontieră imensă ca întindere și dezavantajoasă ca formă, cu o pregătire tehnică deficitară și o experiență de război nulă și profitând de inferioritatea noastră strategică, Puterile Centrale obținuseră succese rapide transformând

intrarea României în prima conflagrație mondială într-un episod izolat și independent al războiului general, ușor de înfrânt printr-un reușit război de manevră, cu rol de a salva situații compromise pe alte fronturi.

Deși lipsit de inițiativă și independență strategică, Frontul Românesc devenise, din primăvara anului 1917, o parte a frontului european general, în speță, rus, iar armata română o unitate din ansamblul său general.

Conștientizarea *de facto* a acestui fapt a făcut ca în planul de operații, întocmit de Comandamentul român la sfârșitul lunii mai 1917 să se preconizeze, în deplin acord cu conducerea supremă rusă, declanșarea unei ofensive generale cu scopul imobilizării complete a forțelor inamice de pe Frontul Român și a nimicirii principalelor grupări inamice ce operau în sectorul Focșani - Nămoloasa și cu perspectiva debarcării în Câmpia Română și eliberarea Bucureștiului. Pe de altă parte, deplasând centrul de greutate al operațiilor lor militare pe frontul de est. Puterile Centrale vizau scoaterea României din război, ocuparea Odessei și a porturilor rusești de la Marea Neagră, iar în nord, a Basarabiei. Drept urmare, se preconiza executarea unei ample ofensive în sudul Moldovei, concomitent cu o altă operație ofensivă în Galiția și Bucovina. Iată de ce, la începutul lunii iulie 1917, se aflau pe Frontul Român, pe un spațiu relativ restrâns, forțe și mijloace de luptă impresionante, grupate în 9 armate, cu efective însumând 800.000 militari și aproape un milion în rezerva lor imediată.

Desfășurate între 9 / 22 iulie - 21 august / 3 septembrie 1917 marile bătălii de la Mărăști, Mărășești și Oituz s-au înscris în șirul celor mai cunoscute încheștări ale conflagrației mondiale hotărâtoare pentru destinele națiunii române și care au marcat cursul evenimentelor politico - militare din campania aceluia an la scară continentală.

Valoarea politică și militară a victoriilor de pe Frontul Român a fost recunoscută de Antanta încă din iulie 1917, inițial în plenul Conferinței Interaliat de la Paris care a scos în evidență însemnătatea rezistenței armatelor româno-ruse cu precădere pentru Fronturile de

Est și Balcanic și pentru contracararea planurilor de ansamblu ale coaliției adverse.

Cum era și de așteptat, succesele de pe Frontul Român au stârnit un puternic ecou în țările participante la conflagrație, ele făcând obiectul a nenumărate articole și luări de poziție apărute în cotidiene din Europa și Statele Unite ale Americii, studii și memorii de război dedicate primei conflagrații mondiale, stârnind pretutinderi, la inamici și aliați, respect și admirație.

Sesizând importanța confruntărilor din România pentru desfășurarea conflictului, ziarul italian „*L’Idea Nazionale*” comenta că la 27 iulie 1917 „*victorioasa acțiune română*”, reliefind importanța ei pentru Antanta și tot frontul rus „*ca front unic angajat sincron și ferm înspre o terminare favorabilă a conflictului general*”. Efectele pozitive pe frontul occidental ale ofensivei române erau relevate, în aceeași zi și în „*Corriere della Sera*” din Milano precum și în „*Le Temps*”. Analizând cauzele care au asigurat reușita ofensivei de pe Frontul Român, autorul articolului din ziarul francez scotea în relief urmările impactului acesteia asupra evoluției operațiilor pe Frontul Occidental. Germanii se vedeau astfel obligați să-și deplaseze spre acel punct răsăritean rezervele strategice pe care nu mai puteau conta mult timp, deoarece distanța între Frontul Occidental și zona centrală a Frontului Român, era aproape dublul distanței între Frontul Occidental și centrul Frontului Oriental rus, la aceasta adăugându-se numărul restrâns al căilor ferate utilizate pentru deplasare. Se sublinia, totodată, că reușita unei puternice ofensive pe Frontul Român, îndeosebi în partea sa centrală, ar fi avut efect imediat și deosebit asupra Austro - Ungariei, Bulgariei și Imperiului Otoman, dând naștere unui pericol la fel de puternic pentru Puterile Centrale ca cel din august 1916, la intrarea României în război.

Contextul general, de ordin strategic, de pe Frontul Oriental, a impus oprirea ofensivei de la Mărăști înainte de atingerea obiectivelor stabilite în planurile operative. În urma înfrângerilor suferite de forțele ruse în Galiția și Bucovina, comandamentul suprem rus a renunțat la orice ofensivă pe frontul din Moldova retrăgându-și forțele pe care le-a dirijat spre nord, pentru închiderea breșei realizate de inamic și

stoparea înaintării acestuia. Această decizie a schimbat esențial caracterul operațiilor militare de pe Frontul Român. În locul proiectatelor ofensive menite să determine eliberarea teritoriului național cotoptit, armata română, continuând cooperarea cu trupele ruse, s-a văzut obligată să angajeze extrem de dificilele bătălii de apărare, desfășurate aproape simultan, la Mărășești și Oituz.

Profitând de oprirea ofensivei române, ca și de indecizia trupelor ruse pe Frontul Român și înfrângerile acestuia din Bucovina, inamicul a trecut la aplicarea planului său ofensiv, urmărind executarea unei largi manevre învăluitoare, prin înaintarea unor puternice forțe germane pe valea Siretului și, austro-ungare pe Valea Troțușului, care ar fi trebuit să ducă la încercuirea armatelor româno-ruse, ocuparea Iașului și scoaterea României din război. Deși au elogiât importanța rezistenței române, analiștii momentului și-au exprimat, în timpul desfășurării aprigelor înclăștări, scepticismul față de posibilitatea ca românii să facă față acestei duble manevre învăluitoare inamice. La 13 august 1917, „*Il Messaggero*” preciza că ultimul obiectiv teritorial al feldmareșalului August von Mackensen, comandantul Armatei 9 germană ar fi fost Odessa și marele grâнар ruso - român. „*O să ajungă în timp rușii și românii - se întreba autorul articolului din ziarul amintit - ca să ducă departe (s .n.) la adăpost, grâul pe care Mackensen gândește că-l poate asigura nemților ?*”. Două zile mai târziu, în numărul său din 15 - 16 august 1917 și generalul Romano Guerro în articolul „*Mackensen împotriva României - eroica apărare*”, publicat în „*Il Giornale d'Italia*” ce apărea la Roma, după ce elogia rezistența armatei române aprecia, pesimist, că trupele româno - ruse nu vor putea face față, „*presiunii austro - germane pe ambele laturi, înspre Suceava și înspre Mărășești la sud*”, întrucât deși românii luptau foarte bine, suportau „*consecințele dezorganizării armatei ruse, care după ce au început o atât de frumoasă ofensivă [Kerensky - n. n.] a încetat pe neașteptate orice acțiune și s-a retras să lupte în fața ofensivei austro - germane*”. Generalul amintit era convins de faptul că „*România nu se va sacrifica fără să se apere până la ultimul om*”. Un optimism robust față de deznodământul luptelor de pe Frontul Român rezulta din

articolul semnat de generalul Carlo Corsi în „*La Tribuna*” din Roma, la 14 august 1917. Armata română - scria el: *„demonstrează astăzi că a știut să profite de lunga perioadă de repaos pentru a se reorganiza și a-și însuși chibzuita acțiune a Misiunii Militare franceze: rezistența ce o opune lui Mackensen poate să fie considerată ca un ajutor și un stimulent al energiilor combative românești. Sunt românii astăzi cei care dau rușilor ajutorul pe care aceștia l-au acordat anul trecut”*.

Tot atât de optimist se arată și generalul John Pershing, comandantul Corpului expediționar american, care, într-o convorbire avută la Paris la începutul lunii august 1917 cu Elena Văcărescu, s-a exprimat în termeni foarte elogioși la adresa României. *„Admir splendidul eroism al armatei române - preciza el - care și-a apărât cu îndârjire pământul patriei. Să nu vă temeți de nimic ! Îl va recuceri și-și va vedea visul împlinit. În America toată lumea crede ca mine. Poporul român ne este simpatic și inimile noastre, vă rog să ne credeți, au sângerat la nenorocirile ce le-ați avut. Acum cunoaștem sufletul întreg al României. Îi vom fi devotați și, după victoria de aici și de acolo, mă voi duce să vă cunosc vitejii”*.

Într-un Raport înaintat ministrului său de Externe, consulul belgian în România, Ypersele de Strihon, referindu-se la derularea evenimentelor pe Frontul Românesc în perioada 14 - 21 august 1917 aprecia că *„Armata română, cu toate momentele critice prin care trece țara, are un moral ridicat, rezistă curajos și contraatacând dușmanul cu succes, i-a cauzat pierderi grele”*. *„Germania este însă hotărâtă să dea o lovitură decisivă prin care să scoată România din luptă. În acest sens ea transferă pe frontul din Moldova trupe de pe celelalte fronturi. Situația este foarte serioasă fără însă să fi căpătat un caracter critic [...] Soldatul român însă, pe care l-am recunoscut totdeauna ca un excelent element, se bate astăzi cu mult curaj și succes”*. În continuare, consulul amintit cita dintr-un Raport întocmit de șeful Misiunii Militare franceze generalul Henri Mathias Berthelot în care se arăta că: *„cele 15 divizii române valorează mai mult decât cele 25 ale armatei germane. Infanteria română [...] are un moral mult mai ridicat. Ea știe foarte bine că trupele germane de bună calitate nu pot face nimic contra ei pentru că soldatul român luptă*

pentru pământul său, pentru țara sa și nu va lăsa să treacă nimic peste liniile românești [...]. E sigur că Armata Română va putea menține, ea singură integritatea Moldovei pe tot timpul iernii”.

Ecoul puternic stârnit în întreaga lume de rezistența românilor a dat măsura importanței de ansamblu a marilor bătălii de pe Frontul Român din vara anului 1917. Premierul britanic Lloyd George declara chiar în timpul desfășurării aprigelor încleștări că *„reconstituirea armatei române și rezistența dărză - rezistență atât de prețioasă pentru cauza aliaților pe care această armată o opune în acest moment inamicului, în condiții de dificultate excepțională, sunt, un exemplu magnific al forței pe care libertatea o dă unui popor liber”.* Același om politic britanic aducea un omagiu bravurii excepționale a țăranului român care *„a dovedit omenirii că este soldatul cel mai viteaz din lume când i se dă posibilitatea să-și demonstreze această vitejie”.* Virtuțile ostașului român erau elogiate, la 19 august și de *„Journal de Genève”*, care, într-un articol sugestiv intitulat *„Une armée de paysans”* insista asupra rezistenței îndârjite a frontului românesc. El explica resorturile de putere ale luptătorilor din Moldova prin faptul că germanii aveau în față zidul masiv al unei armate de țărani care *„merită stima noastră”.* Analizând articolul amintit, Octavian Goga sublinia în ziarul *„România”* din 24 septembrie 1917: *„Binecuvântați să fie încă o dată vitejii de la Mărășești care prin gloria lor au putut scoate la iveală timpul rezumativ al rasei, merit să înlăture din concepția străinătății, odată pentru totdeauna, clișeul șters al «boierilor valahi» cu care ne-am întâlnit, din nenorocire destul de des până astăzi, în romanele franțuzești”.*

Martorii contemporani ai biruințelor românești au încrustat în memoria timpului și a popoarelor vitejia ostașului român. Generalul Henri Mathias Berthelot aprecia în aceste zile că: *„Soldații luptau admirabil. Sunt la înălțimea celor mai viteji. Ei sunt cei mai buni soldați ai lumii și fac, în acest moment admirația armatelor aliate”.* Aflat în preajma tranșeelor, Octavian Goga scria la 8 august 1917: *„Soldatul care s-a bătut la Mărășești a arătat lumii de ce e capabil acest neam de la Dunăre. Niciodată nu s-a arătat într-un mod mai evident energia poporului nostru și puțința lui de a se adapta la*

formele de viață modernă ca în aceste zile de complicat război când armatele imperiului german se frâng de zidul de pe Siret. Zilele de glorie ale acestui sat din Moldova trebuie să fie zilele de înaltă pedagogie națională care va îndruma viitorul”.

Cum era și firesc, șefi de state, prim - miniștri, comandanți militari din țările aliate au elogiat armata română, atât în timpul desfășurării bătăliilor de la Mărășești și Oituz, cât și imediat după încheierea acestora. Astfel, prim - ministrul Franței, Alexandre Ribot într-o telegramă adresată prim - ministrului Ion I. C.Brătianu menționa: *„Franța salută națiunea română, sora sa curajoasă care a arătat în mijlocul greutăților de acum cele mai eroice virtuți: [...]. Ea considera ca un prețios privilegiu de a vedea astăzi lucrând și luptând în rândurile armatei naționale pleiada ofițerilor francezi. Ea salută în luptele actuale o reîntoarcere meritată la soarta armelor”.* Tot atunci, prim – ministrul Marii Britanii, David Lloyd George se întreba: *„Cine ar putea să omită importanța rezistenței armatei pe care o opune România inamicului nostru comun ? Românii au adus servicii incurabile aliaților prin apărarea tenace a Moldovei. Fiii lor apără o mare parte a țării împotriva unei invazii dușmane, în condiții descurajante. Românii s-au luptat cu succes și chiar germanii s-au mirat de această rezistență eroică. Când va sosi timpul oportun, Aliații nu vor uita România care în tot timpul războiului și-a făcut datoria în chip strălucitor”.* Generalul italian Luigi Cadorna, adresându-se conducerii oștirii române, ruga să se transmită via sa admirație pentru *„proba măreață dată de trupele române în luptele din regiunile Mărăști, Mărășești și Oituz. Spuneți că armata italiană urmărește cu frățească simpatie strălucitele acțiuni ale soldaților români, care se arată demni colaboratori ai victorioșilor cuceritori ai Plevnei”.* Tot atunci, comandantul forțelor ruse, generalul Dimitri Grivorovici Scerbacev, elogia într-un Ordin de Zi comportarea armatei române în luptele de la Mărăști arătând: *„Sunt plin de admirație pentru eroismul trupelor române și felicit Comandamentul, ofițerii și soldații tuturor unităților pentru felul strălucit în care au respins ofensiva inamicului”.* Șeful Misiunii Militare engleze în România, generalul Greenley, la curent cu situația de pe front, într-o

scrisoare adresată generalului Constantin Prezan, șeful Marelui Cartier General scria: *„Voi păstra întotdeauna cele mai calde sentimente de prietenie pentru România și cea mai mare admirație pentru armata sa”*, în timp ce generalul Franchet d’Esperey, comandantul Armatei aliate din Orient transmitea aceleași înalte personalități militare române: *„Mă închin în fața martirilor glorioși și vă rog să primiți viile mele felicitări pentru știința și energia desfășurată de comandament și statele majore cum și pentru înalta valoare a trupelor”*, părere împărtășită și de reprezentanții Misiunii Militare italiene precum și de generalul grec Negroponti ce scotea în evidență *„frumoasa conduită a ostașului român în luptele de la Mărăști, Mărășești și Oituz care m-a convins că în luptele viitoare soldatul român își va îndeplini complet datoria fiind demn de patria sa”*.

Comportarea armatei române pe timpul bătăliei de la Mărășești a ajuns, fapt poate mai puțin cunoscut, până în țara Soarelui Răsare. La puțin timp de la desfășurarea acesteia, din îndepărtata Japonie o delegație reprezentând pe împărat a înmănat generalului Eremia Teofil Grigorescu, în cadrul unei solemnități oficiale, o sabie de onoare, de felul celor tradiționale purtate de samurai, având pe mâner o plăcuță albă pe care sunt înscrise în limba japoneză cuvintele: *„Voi sunteți cei ce scrieți istoria țării”*. Comentând evenimentul, ziarul *„România”* nota la 6 septembrie 1917: *„Nebiruiții fii ai Soarelui Răsare au descoperit în strănepoții dacilor de la poalele Carpaților un popor înrudit prin eroismul său. Sabia oferită de Japonia va trage în cumpănă istoria, iar la masa păcii va scânteia deasupra hârtiilor arătând nu numai hotarele unui drept ci și hotarele unei vrednicii, ale vredniciei noastre de la Mărășești”*.

Comportarea armatei române, vitejia sa au obligat și pe adversar să prețuiască și să recunoască justetea înfrângerilor pe acest front. În Raportul Armatei 9 germane către Grupul de Armate Mackensen se consemna: *„Luptele care au avut loc între 25 iulie și 6 august au dovedit că presupunerile și speranțele că rușii și românii se vor retrage fără rezistență sau că se vor lăsa făcuți prizonieri au fost o eroare. Din contra, armatele ruse și române s-au bătut vitejește și fiecare șanț, fiecare casă, fiecare înălțime au fost apărate vitejește”*.

Generalul Kurt von Morgen, comandantul Corpului 1 Rezervă german scria în memoriile sale referindu-se la bătălia de la Mărășești: *„Rezistența dușmanului, în special a românilor, a fost neobișnuit de dâră și s-a manifestat prin 61 de contraatacuri în decursul celor 14 zile. Ele au condus mai ales la lupta la baionetă. Acestea ne-au pricinuit pierderi considerabile. Ele au dovedit că românii deveniseră un adversar demn de respectat”*, în acest timp la Pless, feldmareșalul Paul Ludwig Hans Anton von Beneckendorff und von Hindenburg, șef al Marelui Cartier General german exprima opinia potrivit căreia *„nu am reușit a forța blocul stâncos oricât de vitejește s-au luptat trupele noastre. O încercare făcută de noi de a sfărâma armata română din Moldova n-a reușit”*. Serios marcată de ceea ce a constituit primul eșec de proporții dintr-o carieră de *„spărgător de fronturi”*, feldmareșalul Anton Ludwig August von Mackensen nota în jurnalul propriu: *„Românii și-au revenit după înfrângere”*. Ei *„au recurs la o apărare tenace, mereu întărită cu forțe proaspete și au căutat să reia terenul ocupat prin repetate contraatacuri”*. Urmare directă a acestui eșec, Kaiserul Wilhelm al II-lea, dezamăgit de prestația învinsului de la Mărășești și Oituz a hotărât, după vizita sa pe Frontul Român, la începutul lunii septembrie 1917, ca von Mackensen să rămână comandant al armatei de ocupație din România deși, în acea toamnă și în primăvara lui 1918, toți marii comandanți germani au fost chemați să conducă lupte grele pe fronturile din Italia și Franța.

Presa din Marea Britanie, Franța, Italia, Rusia, Elveția, Statele Unite, Germania și alte țări, au publicat articole, reportaje ale corespondenților militari despre marile bătălii din vara anului 1917 de pe frontul din Moldova. Ziarul *„Le Figaro”*, prin directorul său, Robert de Flers consemna: *„Efortul armatelor lui Mackensen zdrobit de armata română în legătură cu cea rusă, aceasta este una din marile fapte de arme care va rămâne din acest război. Mărășeștii sunt Verdunul român”*, în timp ce ziarul francez *„Excelsior”* aprecia că victoria de la Mărășești *„da României toată încrederea și toate speranțele”*. Îndreptățite elogiile aducea și ziarul britanic *„The Times”*, care, aprecia la 15 august 1917 că: *„românii s-au bătut cu un eroism*

care este mai presus de orice laudă. Soldații germani au fost așa de violent atacați încât aruncau armele pentru a fugi mai iute sau pentru a nu fi făcuți prizonieri. Această înfrângere este lovitura cea mai importantă ce au primit germanii în Orientul European”. Câteva zile mai târziu același ziar insera o sinteză a evenimentelor ultimelor săptămâni de confruntări militare. Insistând asupra luptelor de la Mărășești el scria: „Marea bătălie care a durat cincisprezece zile pe frontul din sud - est și sud din Moldova este una din cele mai sângeroase din actualul război. Trupele din prima și a doua linie ale armatei române au dat dovada unor calități militare care au provocat admirația tuturor ofițerilor străini prezenți aici. Pierderile germane sunt incomparabil mai mari decât cele suferite de români și ruși”. Articole pline de elogi au mai apărut și în ziarele britanice, „The Earth”, „Daily Telegraph”, „Liverpool Daily”, precum și „Morning Post” care scria că „renașterea armatei române este una din minunile războiului”.

Ziarele italiene „La Tribuna”, „Il Messaggero”, „Il Giornale d’Italia”, „L’Idea Nazionale” au acordat spații largi evenimentelor petrecute pe Frontul Român în august 1917. Este interesant de remarcat că știrile au fost transmise direct de pe front către principalele capitale europene aflate în conflict respectiv Petrograd, Paris, Londra, Roma, Viena și Berlin. Din multitudinea acestor aprecieri ne-am oprit la cea oferită de „Corriere della Sera” care, referindu-se la bătăliile amintite nota: „Din punct de vedere moral, armata română stă astăzi alături de puternicele armate din Occident”.

Eroismul, jetfele de sânge ale armatei române au fost relevate și de ziarele elvețiene și rusești: „Marea bătălie care a durat 15 zile pe frontul de sud - est și sud din Moldova - scria la 1 septembrie 1917 „ Journal de Genève ” - a fost dintre cele mai sângeroase din tot războiul. Trupele din Armata I și a II-a au făcut dovada unor calități militare care au provocat admirația tuturor ofițerilor străini prezenți [...]. Populația civilă este, de asemenea, foarte fermă și spiritul de devotament este mai mare încă decât în ora intrării României în război”. Iar, la 7 septembrie ziarul „Jurnai Krai” sub titlul „Din România”, scria: „Armata română a renăscut ca Foenixul din

cenușa sa. Această armată este cu desăvârșire capabilă să ducă războiul. Românii sunt bravi și luptă ca leii. Azi, când Germania amenință să ocupe și treimea de teritoriu ce a mai rămas românilor, ei mor în mod fanatic dar țin în loc pe vrăjmaș [...]. Românii sunt hotărâți orice ar fi să-și apere bucata de pământ ce le-a mai rămas. Mor, dar nu se predau". În acele zile de glorie pentru România până și presa inamică a recunoscut calitățile morale și militare ale celor ce-și apărau pământul strămoșesc. Ziarul „Norddeutsche Allgemeine Zeitung” nota într-un articol ce se referea la insuccesele de pe Frontul Român că „Toate acestea nu ne împiedică să nu recunoaștem, de acord cu cei mai buni militari ai noștri, că, conduita românilor și în general, a întregii armate române, merită toată admirația chiar în comparație cu ceilalți aliați ai noștri”.

Bătăliile de la „Porțile Moldovei” din vara anului 1917 au îmbrăcat importante conotații politico - militare. Astfel, în contextul marilor operații ofensive ale forțelor aliate, bătălia de la Mărăști ocupa, chiar și dintr-o sumară analiză comparativă a parametrilor principalelor bătălii purtate pe frontul de vest de trupele franceze și engleze, un loc de prima mărime, ea putând fi apreciată drept cea mai eficientă operație ofensivă a Antantei din Campania anului 1917. Analizată în contextul și prin prisma raporturilor interaliate ale momentului, operația de la Mărăști releva faptul că ea era componenta organică a unui plan general de ofensivă ce urma să fie pus în aplicare pe un important traiect al frontului putând constitui o autentică „uvertură” a unui șir de operații, prin care forțele Puterilor Centrale, dislocate, urmau să fie alungate de pe pământul românesc. Operația Mărăști, care avea vădite finalități operativ - strategice, stopate din motivele știute, datorate partenerului de coaliție rus, chiar în momentul în care se putea fructifica deruta inamicului și antrena toate forțele de pe frontul din Moldova într-o ofensivă generalizată s-a încheiat într-un cadru mai restrâns de dimensiuni operativ - tactice ...

Cu toate acestea, performanța de la Mărăști - superioară celor realizate de aliați în acel an pe fronturile din Macedonia, Trentino, Flandra - s-a soldat cu provocarea unei crize de anvergură în tabăra Puterilor Centrale, prin străpungerea dispozitivului advers dintre

grupurile de armate arhiducele Iosif și feldmareșalul von Mackensen.

Sub unghiul analizat și referindu-ne în continuare la impactul politico - strategic al încleștărilor din „*vara fierbinte*” de pe Frontul Românesc, remarcăm faptul că ele au avut efecte remarcabile asupra consolidării și afirmării românești. Astfel, la nivelul abordărilor politice și statale, evenimentele derulate în tranșeele de la Mărăști, Mărășești și Oituz au redus credibilitatea forțelor Puterilor Centrale, împiedicând ocuparea spațiului de la est de Carpații Orientali. S-a demonstrat că România nu putea fi atât de ușor de lichidat - precum Serbia și Muntenegru în 1915, ceea ce a dus la abandonarea dorinței germane și austro - ungare de împărțire a țării, de înlăturare a conducerii politice românești liber alese, și de dizolvare a forțelor noastre militare. România și-a conservat, în pofida mutațiilor politice în anii 1917 - 1918 în centrul și estul Europei, propriile instituții statale, păstrându-și atributele de independență și suveranitate națională, atât de necesare pentru realizarea obiectivelor pentru care intrase în război.

Înfrângerile înregistrate de forțele Puterilor Centrale în Carpații de Curbură și la vest de Siret au produs un impact notabil de ordin militar, analizele făcute confirmând îndeosebi interdependențele dintre Frontul Român și Frontul de Est. În contextul desfășurării evenimentelor militare în Europa, a devenit tot mai evidentă schimbarea raporturilor de valoare în favoarea frontului român, în continuă creștere, fapt subliniat chiar în acele momente de importanți oameni politici și comandanți militari aliați: „*Singurul punct sigur al frontului din Orient* - estima fostul președinte al Statelor Unite ale Americii, Theodor Roosevelt - *este locul unde se află armata română*”, lucru remarcat și de publicația engleză „*Daily Chronicle*” care afirma că „*armata română a salvat întregul front din Orient*”. Redacția ziarului „*The Times*” considera și el că „*Oprirea germană pe acest front este cea mai serioasă înfrângere pe care au suferit-o în Orientul Apropiat*”, în timp ce „*Le Figaro*” aprecia că „*Austria ar fi fost demolată dacă deruta voluntară de la Tarnopol [a armatei ruse - n. a.] n-ar fi oprit pe loc ofensiva română*”.

Analizii militare au apreciat, totodată că Mărăști, Mărășești,

Oituz au constituit un element determinant în conservarea stării de operativitate a frontului de est în momentul în care loviturile Puterilor Centrale între Baltica și Carpații Nordici reduseseră spectaculos posibilitățile de cooperare cu trupele ruse, cuprinse de morbul degradării.

Respingerea atacului inamic ce viza partea sudică a frontului oriental și stabilirea acestuia au dus la blocarea aici a principalelor resurse operativ - strategice ale Puterilor Centrale, însumând peste 30 de divizii de infanterie, care, altfel, ar fi luat în stăpânire, prin ajungerea în Ucraina a grânarului Europei, cu urmări dezastruoase pentru Rusia și partenerii ei de coaliție. *„Care ar fi astăzi situația Rusiei - se întreba «Le Temps» la începutul lui 1918 - dacă românii n-ar fi avut ambiții demne de neamul și trecutul lor [...]. Cu toate forțele intacte, austro - germanii ar fi fost acum tot atât de departe de Odessa ?”*.

Nu putem trece cu vederea nici faptul că datorită reducerii drastice a capacității de luptă a diviziilor aflate în zonă, Puterile Centrale s-au văzut obligate nu numai să-și rectifice proiectele referitoare la România, dar să-și modifice și planurile de operații pentru fronturile din Rusia și Italia. Astfel, Marele Cartier General german a renunțat în vara anului 1917 la intenția de străpungere a flancului stâng al frontului oriental și înaintarea în perspectivă în adâncimea Ucrainei spre Kiev și Odessa. Apoi a fost abandonat și proiectul dislocării forțelor româno - ruse din zonele meridionale și vestice ale Moldovei ceea ce a însemnat, în fapt, abandonarea strategiei de relansare a „*războiului de mișcare*” în Europa de Est.

Operațiile din Moldova din vara anului 1917 au reliefat interdependențele notabile dintre acțiunile de amploare strategică înregistrate pe Fronturile Român și Baltic. Puterile Centrale, sub impresia evenimentelor din România, au evitat să declanșeze o ofensivă de amploare în Balcani ceea ce a permis aliaților să-și consolideze dispozitivul strategic din nordul Greciei. Cât privește Antanta, concentrarea eforturilor Puterilor Centrale din sud - estul Europei spre România a făcut ca Armata de la Salonic să se organizeze, să-și depășească propriile fricțiuni și să-și păstreze

individualitatea intactă pentru confruntările din anul 1918. „*Se apreciază oare - se întreba, în 1919, diplomatul român Mircea Djuvara, scoțând în relief șocul de lungă durată provocat inamicului în vara anului 1917 - importanța pe care a putut-o avea pentru rezultatul final al războiului faptul de a fi pus în fața pericolului această armată de la Salonic care a continuat să subziste nevătămată și să intervină mai târziu în Balcani cu lovitura decisivă ?*”.

Deși mai puțin relevante de observatorii militari ai momentului influențele benefice ale victoriilor românești s-au repercutat pozitiv și asupra Frontului Italian. Acesta a fost practic ferit, timp de peste trei luni de atacul concentric al Puterilor Centrale care a venit odată cu declanșarea ofensivei de pe acest front în octombrie 1917. Mulți analiști militari s-au întrebat, îndeosebi după terminarea conflagrației, dacă producerea dezastrului de la Caporetto cu 90 - 100 zile mai devreme de 27 octombrie, asociată înfrângerii și apoi ieșirii României din luptă nu ar fi dus, atunci la prăbușirea fronturilor italian și de est, cu urmări strategice catastrofale pentru Antanta. Iată de ce, fixarea și nimicirea unor importante forțe inamice în Moldova a determinat, în mod evident, menținerea unui anumit echilibru strategic al momentului pe fronturile de est, balcanic și italian.

Documentele de arhivă relevă faptul că, în vara anului 1917, statele majore ale comandamentelor din Marea Britanie, Italia și îndeosebi Franța, erau convinse și luau în calcul faptul că, rezistența din această zonă a Frontului Român era indispensabilă pentru stabilitatea sistemului defensiv al Antantei dintre Canalul Mânecii și frontierele Elveției ca și pentru menținerea Frontului de Est și Balcanic, sprijinind accelerarea livrărilor de arme și muniții spre România și proiectând executarea unor atacuri de anvergură, eficiente, în principal în Italia de nord și Balcani. Foarte importantă a fost considerată contribuția României și pentru fixarea marilor unități de infanterie, cavalerie și artilerie germane și austro - ungare, astfel ca acestea să nu fie transferate în Franța, în spațiul de la nord de Marna, acolo unde fiecare din părțile în conflict căuta să dea lovitura decisivă. Dacă armata română nu ar fi reținut și decimat peste 30 de divizii ale

Puterilor Centrale timp de două până la trei luni, acestea ar fi putut ușor interveni pe frontul apusean cu aproape un an înainte de venirea aici a celor circa 3 milioane de militari nord-americani, ceea ce ar fi înclinat, în mod brusc și decisiv, balanța de forțe de partea inamicilor Antantei. Iată de ce, în comentariile multor observatori, ale personalităților militare și politice de atunci și din perioada interbelică se găsesc aprecieri conform cărora Mărășești nu au alt corespondent în Europa decât Verdunul, unde s-a decis soarta Frontului de Vest.

O confirmare foarte explicită a însemnătății desfășurărilor armate din România a venit atunci chiar din tabăra Puterilor Centrale. Astfel, feldmareșalul August von Mackensen nu va ezita, la începutul lui 1918, să atragă atenția personalităților politice și militare germane asupra riscurilor pe care le presupunea lansarea unei noi ofensive dincolo de Siret. *„Armata română - arăta el - era stabilă în munți, pe poziții puternic fortificate, cu o numeroasă artilerie Mărășești, ultima bătălie, echivalează pentru români, cu o victorie foarte clară. Dacă ei ar fi reluat armele, ne puteam aștepta [...] la lupte foarte dure, al căror rezultat putea fi pus la îndoială”*.

Relevante sub multiple fațete și fixate solid în conștiința poporului român, bătăliile de la Mărăști, Mărășești și Oituz, evenimente cu conotații notabile în conflagrația anilor 1914 - 1918, au fost decisive pentru menținerea și întărirea României independente și în desăvârșirea unității ei naționale.

6 AUGUST 1917 - SEMNIFICAȚII ȘI COMEMORĂRI

Maria Mihăilescu

Luminata zi de 6 August (Schimbarea la Față), poartă cu ea semnificații emoționante, consemnate de documente.

La data de 24 iulie / 6 august 1917, Armata a 9-a germană deschide ofensiva, rămânând în istorie consemnate cuvintele „*Spărgătorului de fronturi*”, generalul von Mackensen, prea sigur de victorie: „*La revedere, peste două săptămâni la Iași*”.

6 / 19 august 1917, zi de neuitat; punctul de comandă de pe Măgura Odobești; von Mackensen urmărește personal acțiunea, crezând că e ziua triumfului. Dar ea va rămâne în istorie ca bătălia antologică, comparabilă prin proporție și durată cu cea de la Verdun.

Din înalt sentiment de patriotism și de profundă recunoștință națională s-au ridicat monumente închinare eroilor luptelor pentru păstrarea ființei naționale.

Cei ce au luptat și cei ce au fost martorii acestor clipe, au pășit mai toți dincolo de viață, dar, în amintirea celor ce au murit eroic, pentru înălțarea sufletească a celor ce sunt și a celor ce vor veni s-a ridicat și Sfânta Biserică a Neamului, Mausoleul de la Mărășești.

Inițiativa construirii ei s-a datorat Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române (S. O. N. F. R.), în cadrul Congresului de la 8 iunie 1919.

După fixarea locului unde avea să fie ridicată, la 8 octombrie 1919, pe pământul donat de moșierul Georges G. U. Negropontes, s-a așezat piatra fundamentală, la 6 / 19 august 1923.

În prezența înalților reprezentanți ai Bisericii Române Ortodoxe, a S. O. N. F. R. a reprezentanților guvernului, armatei,

veterani de război, este așezat pergamentul la temelia Mausoleului Mărășești:

„Făcutu-s'au asemenea trei acte, din care unul s'au zidit în temelia acestui sfânt locaș, unul s'au depus în Arhivele generale ale Statului și unul se păstrează în Arhiva Societății Ortodoxe naționale a femeilor române”¹.

Reproducem un fragment: *„Urmând pilda strămoșilor din cartea de vitejie a trecutului s'au zidit și s'au podobit acest sfânt locaș, pentru vecinica și fericita pomenire, dând și laudă vitejilor ce au primit moartea pentru cuvântul lui Dumnezeu și întru tocmirea neamului nostru și s'au cununat de cununa vitejiei și a dreptăței - și s'au zidit și podobit acest sfânt locaș cu sălința, osteneala și cheltuiala Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române și cu ajutorul tuturor bunilor români și creștini, după râvna cea adevărată de la Dumnezeu dăruită.*

Și s'au ridicat din temelie acest sfânt locaș în zilele Prea Înălțatului și Drept credinciosului nostru Domn Ferdinand I-iu, cu mila lui Dumnezeu, Domn stăpânitor a toată Țara Românească și întregului Neam Românesc întregit și a soției Sale Maria, Doamna Regina tuturor Românilor”².

Cu acest prilej a avut loc și o mare serbare:

„Sfânta biserică ce se înalță la Mărășești, fiind un monument istoric va aminti vecinie zilele grele și timpurile de mărire prin care au străbătut virtutea și voinicia Românilor.

La această măreață serbare religioasă și națională vor lua parte, mitropoliții și Episcopii țarei, reprezentanții guvernului, armatei, invitați oficiali și mult popor din întreaga țară”³.

După reînhumarea celor peste 6.000 de eroi în cele 154 cripte individuale și 9 cripte comune în Mausoleu, și a generalului Eremia Grigorescu în mijlocul monumentului, datorită epuizării resurselor

¹ Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare se va cita : A. N. I. C.), fond S. O. N. F. R., dosar nr. 299 / 1923, f. 8.

² *Ibidem*, f. 13 - 14.

³ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Vrancea (în continuare se va cita : S. J. A. N. Vn.), fond Primăria Comunei Focșani, dosar nr. 78 / 1923, f. 9.

financiare, la sfârșitul anului 1924, lucrările sunt întrerupte, fiind reluate după 12 ani, în anul 1936.

Solemnitatea de la 6 August 1924, a avut un caracter deosebit.

În cadrul ceremoniei a fost donată o mare candelă de argint de către „Asociația de ofițeri de rezervă”, care a fost atârnată înainte de a fi așezată în bisericuța mausoleului „*spre a fi văzută de public, de un Baldachin înalt de 5 metri și acoperit cu postav roșu*”⁴.

Familia eroului focșănean Gabriel Pruncu, donează o candelă de argint masiv, care se găsește în fața nișei în care se află osemintele locotenentului, în Culoarul Cavalerilor.

Lista donațiilor pentru Biserica Neamului a cuprins obiecte prețioase din partea Ministrerului de Război, Prefectura Putna, Episcopia Buzăului și a Hușilor, din partea Reginei Maria, a Sfântului Sinod al Bisericii Autocefale Ortodoxe Române, a unor membre ale S. O. N. F. R.

Astfel una din membre, Natalia Șerbănescu, donează, printre altele, un frumos clopot de bronz (existent astăzi în expoziția Muzeului Mausoleului).

Pe clopot se află inscripția: „*Slavă ție Isuse Hristoase - care ne-ai dat victoria de la Mărășești la 6 August 1917*”.

Cea care a avut inițiativa construirii Mausoleului, S.O.N.F.R. va avea grijă ca an de an „*pătrunsă de un sentiment de evlavie și recunoștință pentru vitejii neamului, cari odihnesc în criptele Mausoleului de la Mărășești, a hotărât să se officieze și anul acesta un parastas pentru pomenirea lor*”⁵.

Era anul 1928.

La această pioasă solemnitate au fost invitați și Prea Sfințitul Episcop Stroe din Alba Iulia, Lucian Triteanu al Romanului.

Un an mai târziu, la 6 august 1929, este organizată sărbătoarea de care vorbește și adresa Diviziei a 6-a a Statului Major către Prefectura județului Putna, prin care este reprodus Ordinul Marelui Stat Major 4093 din 3 august 1929, împreună cu programul serbării.

Ordinul era semnat de generalul de divizie Henri Cihoski,

⁴A. N. I. C., fond S. O. N. F. R., dosar nr. 307 / 1924, f. 2 – 7.

⁵S. J. A. N. Vn., fond Prefectura Județului Putna, dosar nr. 59 / 1928, f. 118.

fostul comandant strălucit al Diviziei 10 Infanterie la Mărășești, distins cu înalte ordine militare naționale.

Chiar dacă lucrările pentru terminarea Mausoleului au fost stopate vreme de 12 ani, actele de omagiere și de pelerinaj au continuat.

Astfel că, la 6 august 1933, avea să-l aducă în fruntea comemorării pe regele Carol al II-lea, alături de ministrul de război, generalul Nicolae Samsonovici (fost șef de Stat Major al Armatei 1 la Mărășești), însoțiți de reprezentante ale S. O. N. F. R., ale clerului și armatei.

Cu acest prilej, în prezența Regelui este inaugurat și muzeul istoric.

În anul 1934, festivitatea de comemorare are pe lista organizatorilor, pe lângă S. O. N. F. R., Societatea Militarilor Invalizi de Război, Societățile Mărăști și Mărășești, clerul județului Putna. Congresul General al fraților Combatanți și tinerilor luptători, s-a ținut la Odobești, Focșani, Mărășești, între 4 și 6 august 1934 ⁶. O altă semnificație a zilei de 6 august este faptul că, în 1920, orașul Mărășești este decorat de către președintele Franței, prin persoana mareșalului Joffre, cu Crucea de Război și declarat Oraș de onoare. Mai târziu prin Decret Regal i se atribuie orașului „*Virtutea Militară de aur*”.

Cu ocazia comemorării zilei de 6 august 1934, după 14 ani de la decorarea orașului, în cadrul Congresului Asociației „*Făuritorii României Mari*”, reprezentanți din toată țara - frați luptători, au constatat „*cu multă durere că locașul de vecinică odihnă a scumpilor camarazi, căzuți la datorie pentru Țară, pe câmpul istoric al neamului, nu este nici astăzi terminat după 17 ani trecuți, că Biserica Neamului, care în proiect trebuie să-l completeze și să-l ocrotească, nu este încă ridicată și că orașul istoric Mărășești - decorat pentru supliciu ce a suferit, se află în stare jalnică de neîngrijire..*” ⁷.

Cu acest prilej, frații luptători au luat hotărârea să pornească în țară - „*Cruciada Sfântă*” în vederea terminării Mausoleului Eroilor,

⁶ Idem, fond Primăria Comunei Focșani, dosar nr. 112 / 1934, f. 12.

⁷ S. J. A. N. Vn., fond Prefectura Județului Putna, dosar nr. 7 / 1934, f. 152.

ridicarea Bisericii Neamului și refacerea orașului Mărășești prin aport național.

Sunt elaborate Proiectul și Apelul în vederea realizării celor trei obiective, și au fost prezentate de colonelul Em. Christodulo - Cavaler al Ordinului „*Mihai Viteazul*” fiind adoptate de unanimitatea participanților la Congres.

Se prevedea înființarea unui Comitet Central pentru realizarea celor trei nobile obiective, „*pus sub Înaltul patronaj al M. S. Regina Maria Văduva, Făuritorul României Mari, Marele Rege Ferdinand I și sub Prezența I. P. S. S. Miron Cristea - Patriarhul României și a Mareșalilor Țării*”⁸.

Dacă s-a realizat terminarea Mausoleului, a Bisericii Neamului deschiderea, la 18 septembrie 1938 (și nu la 6 august 1937, cum era prevăzut în proiect), în prezența Regelui Carol al II-lea și a lui Mihai, Mare Voievod de Alba Iulia, refacerea orașului, a rămas doar o frumoasă, dar dureroasă amintire până astăzi.

Dar iată ce prevedea proiectul pentru orașul martir Mărășești: Realizarea unui Palat al invalizilor în care să se construiască Muzeul, o Cazarmă pentru un corp de trupă, un Liceu Militar, eventual o Academie Militară, un mare Stadion Sportiv, un mare Aerodrom și o Școală de Aviație.

De asemenea, un Palat al Principelui moștenitor și un Palat pentru Arhiepiscopia Mărășeștiului, o Școală de Arte și Meserii Model și o Școală de Agricultură, un Spital modern, cartiere de locuințe pentru corpul didactic, ofițeri, particulari.

Proiectul mai cuprindea realizarea în noul Mărășești a două statui: una ecvestră în dimeniuni impunătoare care să-l reprezinte pe regele Ferdinand I și alta a generalului Constantin Christescu.

Și pentru că Mausoleul nu are legătură cu orașul se prevedea realizarea unei „*căi frumoase și pietruite*” (Calea Eroilor), eventual „*facerea unor treceri pe deasupra liniilor, care să faciliteze legarea orașului și a gării cu Mausoleul*”⁹.

Mausoleul Mărășești a fost marcat de-a lungul anilor și de o

⁸ *Ibidem*, f. 157.

⁹ *Ibidem*, f. 154 – 155.

altă sărbătoare creștinească, Înălțarea Domnului (Ziua Eroilor).

Ziua de 20 mai 1920 este decretată Zi Națională, Societății „*Mormintele Eroilor căzuți în Război*”, devenită ulterior Societatea „*Cultul Eroilor*”, revenindu-i misiunea de a alcătui programele festive atât pentru orașe cât și pentru comune.

Reproducem un fragment din Programul pentru provincie:

„Ziua Eroilor morți pentru Patrie, fiind declarată zi națională trebuie să pătrundă în conștiința întregului Românism, ca fiind expresia cea mai desăvârșită a sufletului nostru național.

Programul va cuprinde două părți:

- 1. Procesiunea religioasă care se va face dimineața*
- 2. Sărbătoarea culturală - care se va organiza după masă și seara*

În această zi a Eroilor, instituțiile publice și particulare nu lucrează, prăvăliile fiind închise, orașul întreg va fi pavoazat”¹⁰.

În centrul orașului Odobești, se află monumentul celor 98 de eroi odobeșteni căzuți la marginea Odobeștilor.

Prin subscripție publică a fost ridicat primul monument pe pământul României întregite, operă a sculptorului Th. Burcă.

La data de 8 mai 1921, de Ziua Eroilor, el este dezvelit; cu acest prilej, veteranul Gh. Gh. Ivanciu, care a fost și primul custode - ghid al Mausoleului Mărășești, a scris o emoționantă poezie închinată eroilor:

„Vouă care'n fața morței, ați stat falnic ca o stâncă, / V'amintesc aceste vorbe de admirație adâncă/ înfruntând cu bărbăție, uraganul cel turbat, / Pentru Țară, neam și rege, viața v'ați sacrificat...

Lumea întreagă vă admiră și revede azi în voi / Vitejia strămoșească, fiii vechilor eroi /. Ștefan Vodă să vă vadă înviază din mormânt, / Că ați salvat cu brațul vostru, al Moldovei scump pământ”¹¹.

La data dezvelirii monumentului, de Înălțarea Domnului, din inițiativa „*Societății Veteranilor și Demobilizaților cu grade*

¹⁰ S. J. A. N. Vn., fond Primăria Comunei Focșani, dosar nr. 88 / 1920, f. 19.

¹¹ *Ibidem*, dosar nr. 87 / 1921, f. 8.

superioare, Apărătorul Țării mele”, din Odobești - Putna, este aprobată exhumarea de pe dealul Muncelu a osemintelor a doi eroi odobeșteni, sergenților din Regimentul 50 Infanterie, Nicolae V. Ioniță și Pamfil C. Miștoiu, reînțumați cu toate onorurile la Odobești¹².

Ce preț are viața cuiva, dacă nu e închinată unui gând înalt, unui ideal sfânt ? - avea să spună eroina de la Jiu, Ecaterina Teodoroiu.

„*Gîndul cel mai dumnezeiesc*”, căruia i s-au închinat cei ce au luptat acum 80 de ani, a fost acela de a se face o patrie mare, puternică și fericită.

Căzută eroic la datorie pe platoul Muncelu, comuna Străoane, la data de 24 august / 3 septembrie 1917 este citată pe Ordinul de zi nr.1 din 24 august 1917, al Regimentului Lupeni¹³.

Sublocotenentul Ecaterina Teodoroiu, a fost inițial îngropată în locul unde a fost răpusă.

După 4 ani, ea a fost deshumată și cu toate onorurile a fost dusă la Târgu Jiu cu ocazia sărbătoririi Eroilor Neamului și a împlinirii a 100 de ani de la răscoala lui Tudor Vladimirescu, la 9 iunie 1921.

Osemintele eroinei au fost așezate într-un sicriu metalic confecționat din resturi de tun, înfășurat în drapelul patriei și cu toate onorurile au luat drumul spre micul mausoleu din centrul orașului Târgu Jiu, nu înainte de a poposi între 5 și 6 iunie 1921, la Focșani¹⁴.

La data de 27 mai 1928, de Ziua Eroilor, este dezvelit și monumentul de la Panciu, din inițiativa veteranului de război Asfădur C. Burdea „*în cinstea și amintirea celor căzuți pe Câmpul de Onoare pentru îndeplinirea Idealului Național, Mărășești, Răzoare, Panciu*”¹⁵.

„*Acest Monument este și va rămâne o candelă aprinsă la Porțile Moldovei Bătrînului Ștefan cel Mare și făclie de veghe pentru*

¹² *Ibidem*, f. 7.

¹³ *Ibidem*, dosar nr. 104 / 1919, f. 16.

¹⁴ S. J. A. N. Vn., fond Prefectura Județului Putna, dosar nr. 62 / 1921, f. 43.

¹⁵ *Idem*, fond Primăria Comunei Focșani, dosar nr. 88 / 1928, f. 69.

sufletele celor ce plutesc pe alte tărâmurii și ca venerație și semn de pietate, ce se cuvine celor care întruchipează jertfa unei națiuni pe care îi auzim strigându-ne: Veniți cu toți ai națiunii din ori și ce zare, veniți în veci, veniți mereu, pentru cultul Patriei, Altare să ridicăm lui Dumnezeu”¹⁶.

La 10 iunie 1928, de Ziua Eroilor, a fost așezată piatra fundamentală a Mausoleului Mărășești, Societatea „Mărăști”, care a refăcut după război satul, școala și biserica, a avut și această nobilă misiune:

„S-a pus în ziua de 10 iunie a. c., în prezența M. S. Regina Maria, A. S. R. Principele Regent Nicolae, Guvernului și Armatei”¹⁷.

Un an mai târziu, la 9 mai 1929, Mausoleul Mărășești îmbracă din nou haine de sărbătoare creștinească și de pomenire a celor care au intrat pentru totdeauna în cartea de aur a istoriei noastre. Și iată cum se prezenta „Programul Serbării Eroilor”:

„ora 9 - 11⁰⁰ - sosirea Delegațiilor și Înalților oaspeți (Membrii Familiei Regale, Înalții Regenți, reprezentanții Guvernului, ai Corpurilor Legiuitoare, Înalții demnitari de Stat, Români din America și alții),

ora 11 - 11³⁰ - Primirea Oaspeților în gara Mărășești, conform regulilor protocolare.

Muzica intonează Imnul Regal, la sosirea Membrilor Familiei Regale și Înalților Regenți.

Dl. Primar al orașului Mărășești prezintă tradiționala pîine și sare.

ora 11³⁰ - 11⁵⁰ - Procesiunea la mausoleu în ordinea: Cortegiul Regal, Înalții Regenți, Membrii Guvernului, Membrii Corpurilor Legiuitoare, Înalții demnitari de Stat, autoritățile și publicul.

ora 12 - 13⁰⁰ - sosirea la mausoleu (Muzica intonează Imnul Regal la apariția Cortegiului Regal).

Vizitarea Criptelor

Serviciul Divin

¹⁶ *Ibidem.*

¹⁷ S. J. A. N. Vn., fond Prefectura Județului Putna, dosar nr. 53 / 1929, f. 9.

*Cuvântările ocazionale fixate de Guvern.
Masa oaspeților pe peronul gărei Mărășești.
Ora 14 - Plecarea oaspeților*¹⁸.

S. O. N. F. R. „*fauritoarea bisericii Neamului*” redactează, la 20 mai 1930, o Chemare pentru ziua de joi, 29 mai, ora 10 dimineața, de Înălțarea Domnului, pentru „*un parastas la marele mormânt din Criptele Bisericii Neamului de la Mărășești*”¹⁹.

„*Criptele Bisericii Neamului, prin forma lor, te transportă inconștient în societatea celor ce odihnesc aci și produce acea tainică și mistică atmosferă sufletească, proprie numai lăcașurilor de închinăciune și de odihnă vecinică, susceptibil educației sufletești*”²⁰.

Ziua Eroilor și 6 August vor rămâne pentru totdeauna sărbători de suflet, de neuitare, iar unitatea națională a românilor consfințită la 1 Decembrie 1918, a fost săvârșită cu jertfa de sânge și lacrimi a celor care acum 80 de ani au luptat cu eroism.

¹⁸ *Ibidem*, f. 31.

¹⁹ *Ibidem*, dosar nr. 39 / 1930, f. 81.

²⁰ *Ibidem*.

ECOUL INTERNAȚIONAL AL IZBÂNZILOR OBTINUTE DE ARMATA ROMÂNĂ

Constantin Botoran

În prima parte a anului 1917, coaliția Antantei ale cărei forțe crescuseră, urmare a intrării Statelor Unite ale Americii în război, la 6 aprilie 1917, și Greciei, la 29 iunie același an, a hotărât să treacă la ofensivă pe toate fronturile. În cadrul planului de operațiuni generale, armatelor româno - ruse din Moldova le-a fost atribuită sarcina de a trece la ofensivă pentru a atrage pe acest front cât mai multe forțe inamice și a ușura, astfel, reușita loviturii principale, care urmează să se dea pe Frontul de Vest. În vara anului 1917, armatele engleze au început o puternică ofensivă în Flandra, provocând însemnate pierderi germanilor, în timp ce francezii au atacat pe Meusa, în sectorul Verdun, unde au reperțat succese locale. În aceste împrejurări, în lunile iulie și august, trupele române în cooperare cu trupele ruse au susținut cu succes unele dintre cele mai mari și mai importante bătălii din Primul Război Mondial - cele de la Mărăști, Mărășești și Oituz, bătălii în urma cărora înaintarea inamicului spre câmpiile roditoare ale Ucrainei și Rusiei de sud a fost barată, contribuind astfel la accentuarea crizei economice și morale din Germania și Austro - Ungaria și la apropierea victoriei.

La Mărăști, Mărășești și Oituz - adevărate peceți de sânge, durere și glorie așezate pe zăpădul multiseclarei lupte de eliberare națională - armata română făcea încă odată dovada înaltelor sale virtuți militare.

Date fiind amplele lor repercursiuni politice și militare pentru soarta războiului era deci firesc ca biruințele românilor de la Mărăști, Mărășești și Oituz să trezească un ecou larg, puternic în opinia publică

din Europa și în afara vechiului continent. Presa oficială din țările occidentale, cotidiene de mare tiraj și cu înalt prestigiu și credibilitate în rândul populației au surprins cu promptitudine și obiectivitate rolul și semnificația bătăliilor din Moldova, au publicat opiniile și declarațiile de atașament față de cauza dreaptă a națiunii și a oastei sale ale unor importante personalități politice și militare din țările aliate și asociate, au redat pe larg desfășurarea și dramatismul înfruntărilor militare de pe Frontul Românesc, evidențiind de fiecare dată calitățile ofițerilor și soldaților din armata română, faptele lor de arme.

Se poate afirma, fără nici o exagerare, că pentru presa din țările occidentale, ca și pentru presa din țările Quadruplei Alianțe, România și armata sa deveniseră, în vara anului 1917, subiecte prioritare de analiză și prezentare, propulsându-le rapid în conștiința opiniei publice internaționale.

O impresie profundă au creat victoriile românești din august 1917 în Franța. Succesele românilor de la Mărăști, Mărășești și Oituz au fost evidențiate de luările de poziție din presă, dar și în cadrul unor dezbateri politice, întruniri publice, din aprecierile unor personalități politice și militare. Aflând despre aceste succese, Georges Clemenceau, președinte al Consiliului de Miniștri și ministru de Război, transmitea o telegramă, datată august 1917, în care arăta că *„armata franceză, aflând cu bucurie de succesul repurtat de armata română în cursul ofensivei sale din luna trecută, a aplaudat eforturile sale viguroase care i-au permis să continue victorios ofensiva împotriva atacurilor dușmane purtate cu forțe considerabile, în parte scoase de pe alte fronturi. Curajul și tenacitatea de care armata română dă dovadă în aceste condiții - continua telegrama - arată că grelele încercări prin care a trecut nu au făcut decât să mărească încrederea în succesul final”*¹.

Românii au avut un partizan constant în oficiul „*Le Temps*”, care, pe toată durata războiului, a susținut cu căldură cauza unității lor

¹ 1918 la Români. Desăvârșirea unității naționale statale a poporului român, vol. II, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983, p. 998.

național - statale. Pentru corespondentul său de pe frontul din Moldova nu era nimic spectaculos și neobișnuit în bravura armatei române deosebită în luptele din vara anului 1917, deoarece spiritul de rezistență și nesupunere se află în chiar ființa poporului căruia îi aparține.

Într-o altă telegramă, premierul francez elogia România și armata sa pentru strălucitele victorii, spunând: „*Franța salută națiunea română, sora sa curajoasă, care a arătat, în mijlocul greutăților de acum, cele mai eroice virtuți*”². La rândul său, Paul Deschanel, președinte al Camerei Deputaților, la o întrunire consacrată prieteniei și solidarității franco - române ținută la amfiteatrul Sorbonei, la 29 iulie 1917, afirma: „*Mi se pare că în această oră hotărâtoare din istoria voastră și a noastră, întreaga glorie a trecutului vostru ca și toate încercările prin care ați trecut de 18 secole, se înalță; toți eroii Voștri care au căzut nu numai pentru libertatea lor, dar și a noastră, se ridică și aclamă în armata română refăcută patria noastră acoperită de glorie*”³. Aprecieri la fel de entuziaste au formulat contele de Saint - Aulaire și generalul Henri Mathias Berthelot. Cel dintâi definea bătăliile de pe frontul din Moldova „*o înfruntare înverșunată de 50 de zile, cu două episoade mai importante: MĂRAȘTI și MĂRĂȘEȘTI, două victorii române în care germanii au fost bătuți, în pofida superiorității lor în efective și material*”⁴. Șeful Misiunii Militare franceze sublinia, într-un mesaj remis generalului Eremia Grigorescu, că subordonații și colaboratorii săi au „*o pildă în atitudinea și bravura ofițerilor și soldaților români care atrag în acest moment admirația tuturor armatelor aliate și cărora chiar dușmanul le aduce omagiul lor*”. Henri Berthelot schița, pentru Ministerul de Război din Paris, un prim bilanț al dezastrului austro - german de la Mărășești: 4.000 de prizonieri, 45 de tunuri capturate și o „*mare cantitate de provizii de toate felurile*”⁵.

² „România” din 24 august 1917.

³ „Le Temps” din 29 iulie 1917.

⁴ Comte de Saint - Aulaire, *Confession d'un vieux diplomate*, Paris, 1953, p. 403.

⁵ *România în anii Primului Război Mondial*, vol. 2, Editura Militară, București, 1987, p. 367.

„*Neamul lor [al românilor - n. n.] - scria el - a rezistat de-a lungul secolelor la toate măsurile de distrugere care se pot abate asupra unei familii umane. Energic și inteligent; legat de pământul lui și crescând neîncetat ca număr, el a văzut plecând, rând pe rând, pe năvălitorii cei mai semeți (...). Armata română care s-a organizat în grabă, cu greutăți incalculabile, a relevat resurse de rezistență și de inițiativă pe care poporul român le dovedește în clipele cele mai grele. Își închipuie germanii că ar face un calcul abil îngropând acest popor într-un mormânt ? Lecțiile trecutului au arătat cât valorează pacea europeană când aceasta se sprijină pe morminte în care națiunile sunt îngropate de vii*”⁶. Un alt cotidian francez de mare tiraj „*Le Figaro*”, scriind despre victoriile românești de la Mărășești, Mărășești și Oituz, sublinia că „*tenacitatea prietenilor noștri de la Dunăre (...) nu are multe precedente în istorie. Acest popor a sfidat moartea și a învins-o. Nu descinde zadarnic din Roma (...). Soldații acestor mari conducători, generalii Prezan și Averescu, opresc în fața Siretului armata austro - germană care credea că-l va trece în două zile. Pierderile multor divizii germane au fost atât de mari, încât Mackensen a trebuit să le trimită în spatele frontului (...). Cele mai frumoase recompense viitoare, pentru România, sunt binemeritate*”⁷.

Însemnătatea pe care au avut-o victoriile armatei române din vara anului 1917 pentru desfășurarea de ansamblu a primei conflagrații mondiale era cel mai bine sintetizată în Camera franceză de Aristide Briand, principalul susținător al deschiderii Frontului din Balcani: „*Din memoriile lui Ludendorff și din constatările Marelui Stat Major interaliat - declara el - reiese că Germania și aliații ei au fost nevoiți să mobilizeze încă 58 de divizii pe frontul oriental, din cauza intrării României în acțiune. Victoria de la Mărășești, unde s-au consumat peste 30 de divizii germano - ungaro - bulgaro - turce, a salvat frontul oriental în 1917 până la venirea iernii, căci prin ocuparea Moldovei și a Basarabiei s-ar fi prăbușit mult mai devreme*

⁶ „*Le Temps*” din 29 iulie 1917.

⁷ *Documente străine despre lupta poporului român pentru făurirea statului național unitar*, (publicate de Constantin Botoran și Olimpiu Maticescu), Editura Dacia, Cluj - Napoca, 1980, p. 38.

*armata rusă, înainte ca Anglia să fi ajuns la maximum efortului său militar și America să-și fi transportat în Franța trupele sale, imense cantități de alimente și munițiuni care au hotărât victoria pe frontul occidental”*⁸. Președintele Franței, Raymond Poincaré, atribuia victoriilor românești de la Mărășești semnificația unui moment memorabil din istoria relațiilor de prietenie româno - franceze. În gândirea sa, lupta românilor la Mărășești și lupta francezilor la Verdun în fond „*lupta aceluiași popor, care s-a ridicat și luptă cot la cot pentru același ideal, îndurând aceleași suferințe, făcând aceleași sacrificii, nutrind aceleași speranțe și păstrând aceeași nestrămutată încredere în victoria dreptului național*”⁹.

Crâncenele înfruntări militare din Moldova, din vara anului 1917, au polarizat și atenția opiniei publice din Marea Britanie. Șeful statului britanic și al Commonwealth-ului, regele George al V-lea, a transmis regelui Ferdinand I și președintelui Consiliului de Miniștri, Ion I. C. Brătianu, o telegramă de felicitare în care se spunea: „*Sunt convins că hotărârea și curajul de care ați dat dovadă într-un mod atât de stăluțit vă vor da posibilitatea să țineți piept încercărilor dușmanului comun*”. În chiar zilele dramaticelor bătălii de la Mărășești, premierul britanic David Lloyd George, exprimând admirația poporului britanic pentru bravura armatei române, scria: „*Reclădirea armatei române și rezistența eroică de neclintit pe care o opune acum dușmanului, în condițiile excepțional de grele, constituie un magnific exemplu despre forța pe care o inspiră libertatea unui popor liber*”. El aprecia, totodată, că eroismul armatei române „*însuflește toate armatele aliate sporindu-le hotărârea de a continua războiul până la victoria deplină*”. După opinia corespondentului ziarului „*The Times*”, aceste cuvinte conținute în telegrama premierului britanic trimisă lui Ion I. C. Brătianu, „*certifică admirația pentru eroismul acestei țări [România - n. n.], luptând împotriva unor puternice armate, stârnită în sânul guvernului britanic și am putea*

⁸ *Războiul României. Documente oficiale*, București, 1921, p. 6.

⁹ Arhiva Națională Istorică Centrală (în continuare se va cita : A. N. I. C.), fond Casa Regală, dosar nr. 28 / 1917 (Telegrama nr. 3.142 de la Legația din Paris, semnată Victor Antonescu).

*adăuga în toate păturile sociale ale poporului britanic*¹⁰.

Ziarele engleze ca „Daily Graphic”, „Telegraph”, „Liverpool Daily”, „Teachers World”, „Yorkshire Herald”, „Morning Post” și altele erau unanime în a aduce laude armatei române, apreciindu-i victoriile ca un „succes remarcabil”, ca una din „minunile războiului”.

În articolul *Ofensiva Românească din iulie* reporterul de la „The Times” - cotidian londonez care și-a informat în permanență cititorii cu privire la mersul operațiunilor de pe frontul din răsărit - nota: „armata română a câștigat prima sa victorie contra germanilor și a dovedit că, dacă sunt bine aprovizionați cu artilerie și material de război, oamenii sunt minunați. Entuziasmul și elanul cu care luptă stârnesc admirația tuturor celor care i-au văzut. Eu am avut prilejul de a fi martor astăzi [29 iulie stil nou - n. n.] la o acțiune mai mică și nu pot decât să subliniez energia și disprețul față de primejdie pe care soldații l-au manifestat”¹¹. Corespondentul aceluiași ziar londonez, relatând despre bătălia de la Mărăști, din iulie 1917, arăta că „soldații germani au fost atât de violent atacați încât aruncau armele pentru a fugi mai iute ca să nu fie făcuți prizonieri. Această înfrângere este lovitura cea mai importantă pe care au primit-o germanii în răsăritul Europei”¹². Dar articolul cel mai frumos inserat în paginile acestui ziar era închinat Mărășeștilor și era intitulat *Cea mai frumoasă faptă vitejească de arme a românilor*. „Ultimele 15 zile - scria corespondentul ziarului pe lângă armata română - vor rămâne scrise cu litere de aur în istoria acestei țări. Apărarea pe frontul de la Mărășești, spre nord de Focșani, a fost fapta cea mai glorioasă de arme pe care a săvârșit-o vreodată armata română. Eroica luptă, purtată de acești soldați țărani care trebuiau să înfrunte forțe germane mult superioare, care aveau de partea lor avantajul surprizei, nu e depășită prin nimic de faptele belgienilor sau ale sârbilor (...). Situația în ansamblu poate fi considerată acum într-o lumină mai optimistă. Oprirea germanilor pe frontul acesta este cea

¹⁰ „The Times” din 28 august 1917.

¹¹ *Ibidem*, din 11 august 1917.

¹² *Ibidem*, din 17 august 1917.

mai serioasă înfrângere pe care au suferit-o ei în Orientul Apropiat”¹³.

Când s-a împlinit un an de la intrarea României în război, la Londra s-a constituit *Asociația anglo - română* având în frunte pe lordul Bessborough. Asociația își propunea să promoveze relații mai strânse între Marea Britanie și România, prin studii reciproce despre viața, libertatea și condițiile economice ale ambelor țări; să sprijine și să facă cunoscute aspirațiile juste ale românilor spre unitate național - statală; să răspândească cunoștințe despre România, despre poziția sa politică și geografică, despre importanța și pentru Marea Britanie și pentru menținerea păcii în Europa¹⁴. Cu prilejul împlinirii unui an de la data intrării României în război, lordul Bessborough, președintele Comitetului Executiv al Asociației și A. W. A. Leeper, secretarul Asociației și un statornic prieten al românilor, trimiteau redacției ziarului „*The Times*” o scrisoare în care se spunea: „*Astăzi se împlinește un an de când România a intrat în război în scopul de a elibera pe cei trei milioane și jumătate de români din Austro - Ungaria, care au fost victimele poate a celei mai nedrepte agresioni pe care au cunoscut-o ultimii 50 de ani ai istoriei europene*”. După ce arăta greutățile prin care a trecut România, când „*a trebuit să se supună umilinței retragerii și evacuării a două treimi din teritoriile ei*”, autorii scrisorii își exprimau satisfacția pentru opera de refacere rapidă a armatei române și pentru victoriile obținute în vara anului 1917. „*Nedescurajați, guvernul, armata și națiunea au continuat lupta. Forțele luptătoare ale țării au fost reorganizate, iar spiritul lor este neșovăielnic (...). Noi dorim să oferim aliatului nostru român un tribut de admirație, simpatie și caldă încurajare în suferința grea pe care o îndură pentru realizarea scopurilor sale nobile*”¹⁵. La rândul său, importantul om de afaceri W. Watson Rutherford își manifesta bucuria că, după înfrângerea suferită în 1916, „*românii au fost în stare să se reorganizeze efectiv și să realizeze o activitate splendidă*”.

¹³ *Ibidem*, din 29 august 1917.

¹⁴ *Documente străine*, p. 147 - 148.

¹⁵ „*The Times*” din 27 august 1917.

*Noi aici în Anglia - declara el - ne solidarizăm cu necazurile și suferințele românilor; ne bucurăm împreună cu ei pentru succesele pe care le-au obținut și putem să le dăm din toată inima asigurarea noastră că atunci când va sosi momentul, devotamentul și loialitatea lor nu vor fi uitate, iar aspirațiile lor naționale legitime vor primi o recompensă adecvată”*¹⁶.

Aprecieri elogioase cu privire la comportarea armatei române la Mărăști, Mărășești și Oituz au venit și din partea unor personalități din Italia și a presei din această țară. Interesul, în această țară, față de evenimentele din Moldova a fost cu atât mai mare cu cât în vara anului 1917 armatele italiene și române operau aproape concomitent împotriva adversarului comun și orice succes al trupelor române nu putea stârni decât admirație în opinia publică italiană. Generalul Luigi Cadorna, șef al Marelui Cartier General italian, felicita Comandamentul suprem român „*pentru proba măreață dată de trupele române în luptele din regiunile Mărăști, Oituz și Mărășești*”¹⁷, iar generalul Bertolo considera că după aceste bătălii inamicul era pus în imposibilitatea de a mai întreprinde acțiuni serioase la est de Carpați¹⁸. Influential ziar „*Corriere della Sera*”, într-o relatare privind victoriile de pe Frontul Românesc, scria: „*Din punct de vedere moral, armata română stă astăzi alături de puternicele armate aliate din occident*”¹⁹.

Și în România, evenimentele de pe frontul din Moldova unde trupele țariste operau în cooperare cu trupele române, au fost urmărite cu multă atenție de către opinia publică din aceste țări. Strategii militare ruși au fost impresionați de bravura ofițerilor și soldaților români în luptele de la Mărăști, Mărășești și Oituz. În Ordinul de Zi din 13 august 1917, generalul Dimitri Grigorovici Scerbacev spunea : „*Sunt plin de admirație pentru eroismul trupelor române și felicit Comandamentul, pe ofițerii și soldații tuturor unităților, pentru felul*

¹⁶ *Documente străine...*, p. 167.

¹⁷ *Ibidem*, p. 37.

¹⁸ *România în anii Primului Război Mondial*, vol. 2, p. 374.

¹⁹ *Ibidem*.

strălucit în care au respins ofensiva vrăjmașă”²⁰. Generalul Vinogradski, membru al Misiunii Militare ruse, lauda „*spiritul de prevedere, metoda și energia*” cu care a fost realizată operația de la Mărăști, iar generalul Iablonovski, înalt comisar al Guvernului provizoriu, aprecia că „*istoria va pune pe picior de egalitate pe învingătorii nemuritori de la Marna și de la Verdun și pe ostașii - țărani [de la Mărășești - n. n.]*”²¹. Publicistul rus Boris Untrovski, în articolul *Din România*, publicat în „*Jujnii Krai*”, din 7 septembrie 1917, sublinia eroismul general, hotărârea tuturor luptătorilor de la soldat la general în luptele din vara anului 1917: „*Românii sunt bravi și se luptă ca leii*” - scria el. „*Azi, când Germania amenință să ocupe și treimea de teritorii ce a mai rămas românilor, ei mor în mod fanatic, dar țin în loc pe invadatori. Mor, dar nu se predau. Se luptă pentru orice bucățică din pământul lor, așa de sălbatic cum se luptă lupoaica atunci când i se răpește ultimul pui (...). Românii sunt hotărâți, orice ar fi, să-și apere bucata de pământ ce le-a mai rămas*”. Armata, ca un singur om, a răspuns: „*ne vom lăsa aici oasele, dar nemții nu vor trece*”²².

Foarte receptivă la evenimentele militare ce se derulau pe frontul din Moldova și la consecințele acestora s-a dovedit a fi presa din Elveția, țară neutră, dar jucând un rol important în diplomația conflagrației mondiale. Cel mai de seamă cotidian elvețian, cu largă audiență internațională, „*Journal de Genève*”, în numărul din 13 / 26 august 1917, facea cunoscute „*faptele de curaj și de eroism săvârșite de trupele române, care, în diferite lupte din ultimele zile, depășesc orice imaginație*”. Ele au suportat, fără ezitare, „*cele mai teribile bombardamente de artilerie efectuate până în ziua aceea și atacurile în masă efectuate cu o violență extremă, de soldați bavarezi și almanzi au fost zdrobite de rezistența și de bravura ostașilor români, care, deși inferiori numericeste, au luptat într-un mod fără egal*”²³. Într-un alt articol, intitulat „*Vitejia românească*”, ziarul

²⁰ A. N. I. C., fond Ministerul Propagandei Naționale, dosar nr. 216, f. 124.

²¹ *România în anii Primului Război Mondial*, p. 373.

²² *Documente străine...*, p. 38.

²³ *Ibidem*, p. 147.

genevez făcea următorul comentariu: „*Trupele din armata întâia și a doua au făcut dovada unor calități militare care au provocat admirația tuturor ofițerilor străini prezenți (...). Tinerii s-au distins prin curajul lor de neînfrânt. Moralul trupelor este mai presus de orice elogiu. Răniții din spitale au o singură dorință: de a se reîntoarce pe front cât mai repede posibil*”²⁴.

Și în opinia publică din Statele Unite ale Americii, țară care se implicase în război alături de Antantă pentru a-și apăra interesele economice și strategice dar care susținea, în același timp, principiul naționalităților ce va găsi exprimarea clară în cele 14 puncte programatice ale președintelui Wilson, victoriile românilor de la Mărăști, Mărășești și Oituz au fost receptate la adevărata lor valoare politică și strategică. Ziare de mare rezonanță internă și internațională ca „*The New York Times*”, „*The Washington Post*” și altele au popularizat victoriile militare ale românilor din Carpați împotriva unui inamic ce încerca să le ocupe ultimul colț de țară. Victoriile armatei române din vara anului 1917 au sensibilizat oficialitățile politice și militare, cercuri largi ale intelectualității, oameni de afaceri. Fostul președinte al S. U. A., Theodore Roosevelt, estima că „*Singurul punct sigur al frontului din Orient este locul unde se află armata română*”²⁵. La rândul său, președintele în exercițiu Woodrow Wilson, impresionat de eroismul și sacrificiile făcute de români la Mărăști, Mărășești și Oituz, dădea asigurări cu privire la susținerea cauzei lor naționale. În scrisoarea trimisă lui Ferdinand I, se arăta că „*poporul american a urmărit cu cea mai caldă simpatie și admirație curajoasa luptă a Majestății Voastre și a poporului român în scopul apărării integrității și libertății țării*”. Președintele american mai declara în continuare: „*Vreau, de asemenea, să asigur pe Majestatea Voastră că Statele Unite, cu întreaga lor putere vor ajuta România și după război, în toate negocierile ce se vor purta pentru pace*”²⁶. Generalul John Joseph Pershing, comandantul Misiunii americane în Franța,

²⁴ „*Journal de Genève*”, din 1 septembrie 1917.

²⁵ *Marea Unire a Românilor în izvoare narative*, București, 1984, p. 214.

²⁶ A. N. I. C., fond Ministerul Propagandei Naționale, dosar nr. 35 / 1917 (Telegrama a fost publicată în „*New York Herald Press*” și reprodusă de Agenția „*Havas*”).

elogia „splendidul eroism al armatei române, care și-a apărat cu îndârjire pământul patriei”²⁷.

După victoriile de la Mărăști, Mărășești și Oituz, diplomații americani, din răsăritul Europei, prețuind la adevărata valoare aportul României la cauza comună, și-au multiplicat demersurile pe lângă guvernul de la Washington solicitându-i să ofere, cât mai grabnic, asistență economică și financiară guvernului de la Iași. „*Intențiile actuale și spiritul guvernului și armatei române - telegrafia din Petrograd ambasadorul David Francis - sunt destul de satisfăcătoare, dar pentru ca să rămână așa (...) ajutorul trebuie acordat acum de noi*”²⁸. Opinii asemănătoare exprima și generalul Hugh Scott în urma vizitelor efectuate pe front: „*Am venit la dumneavoastră - declara generalul în fața Parlamentului român - ca să vă asigurăm de fraternitatea noastră, a americanilor (...). Suntem fericiți de a vă fi găsit atât de hotărâți să duceți lupta înainte și vă asigur că, de aici înainte, vom lupta alături de dumneavoastră și vom continua să luptăm până ce libertățile naționale (...) vor fi salvardate*”. Ministrul american la Iași, Charles J. Vopicka, un susținător fervent al cauzei naționale a românilor, a făcut repetate demersuri la Washington pentru acordarea unui împrumut României spre a acoperi pierderile în material de război provocate de inamic și de retragere a unor mari unități ruse de pe front²⁹.

Inițiativele diplomaților americani au fost susținute în coloanele presei. „*The New York Times*”, de exemplu, ajungea la concluzia că „*nici o țară n-a suferit atât ca România*”, iar „*The Washington Post*” ținea să atragă atenția că „*Bătălia cea mai sângeroasă pe care a dat-o armata română vreodată nu s-a sfârșit încă; trupele române, după strălucite contraatacuri, au reușit să respingă pe inamic, cauzându-i pierderi teribile. Pe frontul de la Mărășești, la nord de Focșani, luptele continuă cu mare violență. Timp de șase zile și șase nopți, trupele ruso - române au luptat cu o*

²⁷ *Ibidem.*

²⁸ *România în anii Primului Război Mondial*, vol. 2, p. 371.

²⁹ *Ibidem.*

vitejie mai presus de orice laudă”³⁰. Dar, în situația în care în armata rusă începuse procesul de descompunere și anarhie, România avea nevoie de sporirea ajutorului primit din partea aliaților ei occidentali. Era ideea unui amplu articol publicat în coloanele gazetei „*The New York Times*” de românul american Gogu Negulescu, în care, printre altele, se spunea : „*România este la limita rezistenței și a forței sale*”³¹.

Gradul înalt de pregătire a oștirii române, calitățile de buni luptători ale ofițerilor și soldaților români, probate în bătăliile de la Mărăști, Mărășești și Oituz, au fost recunoscute și apreciate chiar și de către adversari.

„*Armata română - arăta feldmareșalul August von Mackensen - era stabilită în munți pe poziții puternic fortificate, cu o numeroasă artilerie (...). Mărășești, ultima bătălie, echivala pentru români cu o victorie foarte clară. Dacă ei ar fi reluat armele, ne puteam aștepta la lupte foarte dure, al căror rezultat putea fi pus la îndoială*”. Generalul von Blume era de părere că „*trupele române reorganizate par a răspunde tuturor așteptărilor*”, iar unele publicații germane ca „*Nord - Deutsch Allgemeine Zeitung*”, „*Fremden Blatt*” și altele scoteau în evidență capacitatea Comandamentului român în organizarea trupelor sale „*care purtaseră greutatea principală a luptelor*” și puterea de rezistență a românilor care „*de la catastrofa anului 1916, n-a putut fi înfrântă niciodată*”³² etc.

Iată prezentate, pe scurt, câteva din mărturiile vremii reținute de presa din mai multe țări și de alte documente, care probează puternicul ecou pe care l-au avut bătăliile de la „*Porțile Moldovei*” purtate de armata română în vara anului 1917, impactul lor asupra opiniei publice internaționale.

³⁰ „*The Washington Post*”, din 19 august 1917.

³¹ *Documente străine...*, p. 171.

³² *România în anii Primului Război Mondial*, vol. 2, p. 375 - 376.

REGELE FERDINAND I AL ROMÂNIEI ȘI RĂZBOIUL PENTRU ÎNTREGIREA NAȚIONALĂ (1916 - 1918)

Sorin Damean

Diversele aspecte politice și militare privind participarea României la Primul Război Mondial s-au bucurat de o atenție deosebită din partea literaturii de specialitate. Cu toate acestea, contribuția regelui Ferdinand I și a familiei regale nu a fost încă suficient pusă în valoare¹. Existența unui bogat material informativ - lucrări memorialistice, documente diplomatice străine, presa vremii ș. a. - poate oferi o imagine mai amplă asupra problematicii aflată în atenția noastră.

Urcat pe Tron la 28 septembrie / 11 octombrie 1914, în împrejurări cu totul deosebite pentru destinul societății românești, regele Ferdinand I promitea, la depunerea jurământului, că va fi un bun român². Deși contemporanii săi îl considerau lipsit de voință și inițiativă, avea să dovedească o infinită răbdare și perseverență în depășirea numeroaselor obstacole, asumându-și întreaga responsabilitate ce-i revenea în calitate de Suveran constituțional.

Anii 1914 - 1916 fuseseră marcați atât de frământările opiniei publice și ale cercurilor politice de la București privind posibilitatea realizării unității naționale, cât și de eforturile considerabile depuse de taberele beligerante pentru a determina ieșirea României din starea de

¹ Inițiative notabile sunt lucrările lui Ioan Scurtu, *Regele Ferdinand*, Editura Garamond, București, f. a., și D. Suciu, *Monarhia și făurirea României Mari. 1866 - 1918*, Editura Albatros, București, 1997.

² *Cuvântări de Ferdinand I, Regele României. 1889 - 1922*, București, 1922, p. 6.

neutralitate și angajarea în conflict ³. Îndeosebi, reprezentanții diplomați ai Puterilor Centrale încercau prin diferite mijloace de persuasiune, să influențeze pe regele Ferdinand, amintindu-i, cu fiecare ocazie, originea germană și apartenența la Casa de Hohenzollern ⁴.

Socotit - în mod exagerat - un filogerman incorigibil, Suveranul „*era pentru cei mai mulți un necunoscut și un neșinut în seamă, pentru câțiva o taină, aproape pentru nimeni o siguranță*” ⁵. Persoanele din anturajul său amintesc despre pronunțata modestie și timiditate excesivă care-l caracterizau ⁶. Puțin comunicativ și solitar, Ferdinand I știa să fie afabil și atrăgător, chiar curtenitor, disprețuind însă pe cei care căutau să-i câștige favorurile măgulindu-l.

Convins la începutul războiului de invincibilitatea trupelor germane, Suveranul nu ezită de a-i mărturisi lui Ion Gh. Duca, încă din octombrie 1914, poziția sa: „*dacă țara crede că interesul ei îi dictează să meargă împotriva Puterilor Centrale, nu în mine va găsi o piedică la realizarea idealului ei național*” ⁷. De altfel, Monarhul avea să dovedească o remarcabilă abilitate în raporturile cu reprezentanții diplomați austro - ungar și german de la București, afirmând intenția sa de a menține neutralitatea ⁸.

³ Vezi Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României. 1916 - 1919*, vol. I, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989, p. 111 - 198; Ion Bulei, *Arcul așteptării. 1914 - 1915 - 1916*, Editura Eminescu, București, *passim*; Ema Nastovici, *România și Puterile Centrale în anii 1914 - 1916*. Editura Politică, București, 1979, *passim*.

⁴ *Regele Ferdinand I. Amintiri de la cei ce L-au apropiat*, București, f. a., p. 383 - 384.

⁵ N. Iorga, *Istoria Românilor*, vol. X, București, 1939, p. 352.

⁶ Idem, *Regele Ferdinand*, Editura Porțile Orientului, Iași, 1996, p. 34 - 36; Ion Gh. Duca, *Memorii*, vol. I, Editura Expres, București, 1992, p. 135 - 140; Constantin Argetoianu, *Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri*, Editura Humanitas, București, 1992, vol. III, p. 112 - 114; Maria, Regina României, *Povestea vieții mele*, vol. III, Editura Moldova, Iași, 1991, *passim*.

⁷ Ion Gh. Duca, *op. cit.*, vol. I, p. 129.

⁸ Vezi *1918 la Români*, vol. II, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, doc. nr. 252, p. 836; *România în timpul Primului Război Mondial. Mărturii documente*, vol. I, Editura Militară, București, 1996, p. 52.

S-a apreciat - cu o notă de evidentă exagerare - că Regele ar fi fost permanent influențat în adoptarea celor mai importante decizii politice de persoanele din anturajul său. Este adevărat că a existat o strânsă colaborare cu Ionel Brătianu, bazată pe afinități în planul democratizării societății românești. De asemenea, în momentele dificile, când prudența și tactul trebuiau să caracterizeze orice declarație oficială, Suveranul a solicitat concursul reginei Maria. Nu de puține ori, aceasta a susținut cu ardoare și perseverență revendicările naționale în corespondența particulară cu regele Angliei și țarul Nicolae al II-lea, verii săi primari ⁹.

Regele Ferdinand, încredințat de justetea cauzei naționale, avea să declare cu fermitate în Consiliul de Coroană de la Cotroceni (14 / 27 august 1914) că: „*Dinastia va urma soarta țării; învingătoare cu ea sau învinsă cu ea*” ¹⁰. Hotărârea de a intra în război alături de Antantă și împotriva țării natale i-a impus enorme sacrificii personale, punând mai presus de toate *sentimentul datoriei*. Impresionat de entuziasmul cu care a fost salutăată pe străzile Capitalei decizia Suveranului, Vasile Th. Cancicov nota: „...*Regele a jucat o mare carte, ori Mare Român și Rege al României Mari, ori fără Tronul României și șters din cartea neamului Hohenzollern. înfrângerea României va fi și dezastrul lui*” ¹¹.

În urma acțiunii lui Ferdinand I, familia de la Sigmaringen nu l-a mai recunoscut ca membru al Casei de Hohenzollern. Fratele său îl consideră trădător al neamului și al armelor, iar împăratul Wilhelm al II-lea îi retrage decorațiile acordate ¹². La rândul lor, cercurile politice de la Budapesta își manifestă deschis indignarea față de „*perfidia*” Regelui, care a indus în eroare „*toți factorii diplomatici și militari*”

⁹ Maria, Regina României, *op. cit.*, vol. III, p. 26 și urm.

¹⁰ Ion Gh. Duca, *op. cit.*, vol. II, Editura Helicon, Timișoara, 1993, p. 167; Alexandru Marghiloman, *Note politice*, vol. II, Editura Machiavelli, București, 1994, p. 12.

¹¹ Vasile Th. Cancicov, *Impresiuni și păreri personale din timpul războiului României. Jurnalul zilnic. 13 august 1916 - 31 decembrie 1918*, vol. I, București, 1921, p. 34.

¹² Sterie Diamandi, *Galeria oamenilor politici*, Editura Gesa, f. I, 1991, p. 16.

care aparțin sistemului nostru de aliați”¹³.

În calitate de șef al Armatei, Ferdinand I a suportat cu stoicism privațiunile războiului, a împărțit alături de trupele române atât bucuriile cât și înfrângerile din prima parte a campaniei, întocmind un lung memoriu către Secretarul de Stat american, corespondentul ziarului „Times” evidenția atitudinea loială a Suveranilor și credința neclintită în victoria Aliaților, cu toate că transporturile de armament întârziu să apară, iar cooperarea cu trupele rusești pe frontul dobrogean era aproape inexistentă¹⁴.

Împrejurările nefaste impuneau Familiei regale, guvernului, Parlamentului să părăsească Bucureștii la sfârșitul lunii noiembrie 1916 și să se stabilească la Iași, asigurând în continuare existența Statului românesc. Retragera trupelor româno - ruse (peste 1 milion de oameni), exodul populației civile, lipsa alimentelor, condițiile climaterice deosebit de aspre, epidemia de tifos exantematic sunt doar câteva din aspectele care înfățișează dramatismul situației din Moldova. „În mijlocul nenorocirilor războiului – notează Ion Gh. Duca - Regele a fost admirabil. A înfruntat înfrângerile, nedreptățile, umilințele cu o tărie sufletească neobișnuită”¹⁵. Fără a regreta pasul făcut, Suveranul a căutat să încurajeze permanent trupele române, așa cum o dovedesc numeroasele inspecții de pe front. Cu un devotament ce a stârnit admirație, regina Maria s-a consacrat operelor de asistență și caritate, vizitând aproape zilnic spitalele cu răniți¹⁶.

Organizarea rezistenței din Moldova, cu sprijinul Misiunii Militare franceze, impunea o mai eficientă cooperare cu trupele rusești. Pentru a surmonta dificultățile practice ale concretizării acestui proiect s-a avut în vedere necesitatea unei călătorii a reginei Maria la St. Petersburg, precum și o eventuală căsătorie a principelui Carol cu Marea Ducesă Olga, fiica Țarului¹⁷. Misiunea a fost

¹³ 1918 la Români, vol. II, doc. nr. 252, p. 836.

¹⁴ Ibidem, doc. nr. 298, p. 980 - 997.

¹⁵ Ion Gh. Duca, op. cit., vol. I, p. 138.

¹⁶ Vezi în acest sens articolele din ziarul „Mișcarea”, Iași, an XI, 1917, numerele 15, 55, 75, 79, 80, 86, 159, 180, 207.

¹⁷ Maria, Regina României, op. cit., vol. III, p. 128 - 129.

încredințată, în cele din urmă, premierului Ionel Brătianu, care avea să fie însoțit de Principele moștenitor. Cu acest prilej au fost date noi asigurări privind susținerea militară a României, iar Nicolae al II-lea, ca o dovadă a bunelor intenții, l-a numit pe regele Ferdinand I șef al Regimentului 18 Infanterie „Vologda”¹⁸.

În primăvara anului 1917 se conturează cu o mai mare claritate planurile de detronare a Suveranului, avansate și susținute de diplomații germani și austrieci de conivență cu unii politicieni din București, în speranța formării unui nou guvern care să semneze pacea separată. Au fost vehiculate mai multe nume, printre care: fiul Kaiserului Wilhelm al II-lea sau fratele împăratului austro - ungar¹⁹. Dezgustat de josnicia unor asemenea atitudini și de comportamentul forțelor de ocupație, Ferdinand I avea să-i mărturisească lui Nicolae Iorga că, în eventualitatea unei întâlniri cu împăratul german, nu Regele României va fi pus într-o postură jenantă²⁰.

Situația se agravează și în Moldova, unde soldații ruși, contaminați de propaganda revoluționară și defetistă, puneau la cale proiecte de răsturnare și chiar de asasinare a Familiei regale. Pe de altă parte, sub influența evenimentelor petrecute în Rusia (februarie 1917), un grup de 10 deputați liberali a constituit un așa-zis Partid al Muncii. Cu o notă vizibilă de ironie, Constantin Argetoianu nota în amintirile sale că: „*Un program de extremă stângă fu redactat de Diamandi și mai toți membrii grupării se îmbrăcară în costum rusesc, cu pantaloni în cisme, cu bluză strânsă în jurul gâtului și fără cămașă*”²¹.

Atmosfera devine tot mai tensionată pe măsură ce unitățile rusești de la Nicolina și Socola - care îl eliberaseră pe socialistul Cristian Racovski - organizează manifestații cu steaguri roșii și lozinci pacifiste, propovăduind răsturnarea formei de guvernământ²².

¹⁸ „Mișcarea”, Iași, an XI, nr. 21, 27 ianuarie 1917.

¹⁹ Alexandru Marghiloman, *op. cit.*, vol. III, p. 128 - 129.

²⁰ N. Iorga, *Memorii*, vol. I, Editura „Națională” S. Ciomei, București, f. a., p. 132 - 133.

²¹ Constantin Argetoianu, *op. cit.*, vol. III, p. 191 - 192.

²² *Ibidem*, p. 189 - 190; Ion Gh. Duca, *op. cit.*, vol. III, Editura Machiavelli, București, 1994, p. 220, 226; N. Iorga, *Supt trei Regi*, București, 1932, p. 242 - 243.

Pentru a calma situația, generalul Scerbacev dădea publicității un Apel către armatele ruse de pe Frontul Român, subliniind „*cât sunt de vătămătoare cauzei comune asemenea fapte de siluire împotriva libertății unei cârmuiri de bună voie prietenă*”²³. Încercând să evite viitoare complicații în raporturile cu vecinul de la răsărit, guvernul ezitase în adoptarea măsurilor necesare menținerii ordinii. La rândul său, Suveranul va întreprinde o inspecție pe front, la Cartierul generalului Averescu de la Bacău, unde avea să fie plăcut impresionat de atmosfera optimistă existentă²⁴.

Fiind convins de necesitatea înfăptuirii reformelor, regele Ferdinand I promitea, în fața ostașilor Armatei a II-a, că se va împărți pământ țăranilor, asigurându-le și „*o largă participare la treburile Statului*”²⁵. Afirmațiile potrivit cărora decizia Suveranului a fost influențată de evenimentele petrecute în Rusia nu sunt decât pure speculații. Acestea sunt infirmate de Mesajul regal la deschiderea sesiunii Corpurilor Legiuitoare (decembrie 1916)²⁶. De asemenea, scriitorul francez Robert de Flers - care s-a aflat vreme îndelungată la Iași - dezmente orice influență din exterior, amintind că în cursul unei audiențe, în luna ianuarie 1917, Regele i-a expus în detaliu reforma agrară²⁷. Proclamația Suveranului era menită a însuflă trupele române aflate în refacere, fiind o dovadă a spiritului democratic care avea să stea la baza societății românești după război. Regele va fi cel dintâi care va da exemplu, Domeniile Coroanei urmând a fi expropriate cu 46.422 ha²⁸.

Un moment semnificativ l-a reprezentat sosirea voluntarilor ardeleni și bucovineni la Iași (8 iunie 1917) - care impresionase profund opinia publică, cercurile politice și Familia regală, - întărind convingerea în posibilitatea înfăptuirii aspirațiilor naționale. „*Vederea*

²³ „*Neamul Românesc*”, Iași, an XII, 25 aprilie 1917.

²⁴ Alexandru Averescu, *Notițe zilnice din război*, vol. II, Editura Militară, București, 1992, p. 130.

²⁵ „*România*”, Iași, an I, nr. 55, 28 martie 1917.

²⁶ Dezbaterile Adunării Deputaților, nr. 1, ședința din 14 decembrie 1916.

²⁷ „*Mișcarea*”, an XI, nr. 213, 22 septembrie 1917.

²⁸ D. Suciuc, *op. cit.*, p. 186.

*acestor ardeleni - consemna regina Maria, - care vor lupta în rând cu noi, pentru același ideal, ne umple inimile de nădejde ! Ei sunt o parte din marele vis pentru care luptăm”*²⁹.

Propaganda revoluționară a soldaților ruși revine din nou în actualitate în luna iulie 1917, fiind împrăștiate manifeste pacifiste și republicane. În timp ce ministrul plenipotențiar al Elveției în România constata lipsa de adeziune a opiniei publice la problema schimbării formei de guvernământ³⁰, corespondentul ziarului „Times” menționa faptul că „Regele și Regina au făcut tot posibilul pentru a inspira poporului lor curaj, încredere în viitor și credință în Aliați”³¹.

În vara anului 1917, regele Ferdinand și principele moștenitor Carol s-au aflat permanent pe front, exprimându-și deplina încredere în forța combativă a trupelor și recompensând cu decorații pe cei ce s-au distins în luptele de la Mărăști, Mărășești și Oituz. „În rândurile ostașilor de pe front - se arăta într-un articol de fond al ziarului *Mișcarea - Suveranul nostru a dus veșnic pilda bărbăției și dovada grațitudinii pe care țara o are pentru bravii apărători ai pământului strămoșesc ... Iar în fruntea tuturor operelor de caritate și de alinare a suferințelor prilejuite de război, strălucește M. S. Regina Maria ...*”³².

Preluarea puterii de către bolșevici în Rusia periclitizează în mod particular situația militară a României, iar vechile planuri de detronare sau chiar de asasinare a Familiei regale capătă din nou consistență. „*Ne obișnuiserăm - consemna Nicolae Iorga - cu procesiunile de soldați bărboși cu panglici roșii pe piept cari mergeau pe străzile Iașilor supt prapuri de aceeași culoare, purtând inscripții revoluționare solemne și naive ...*”³³. De această dată, trupele române acționează energic, dezarmând unitățile rusești constituite într-un Soviet bolșevic la Socola, măsuri care aveau să determine guvernul sovietic de la Petrograd să rupă relațiile diplomatice cu România.

²⁹ Maria, Regina României, *op. cit.*, vol. III, p. 186.

³⁰ *1918 la Români*, vol. II, doc. nr. 286, p. 923.

³¹ *Ibidem*, doc. nr. 298, p. 996.

³² „*Mișcarea*”, nr. 207, 13 septembrie 1917.

³³ N. Iorga, *Supt trei Regi*, p. 257 - 258.

După semnarea Armistițiului de la Focșani (26 noiembrie / 9 decembrie 1917) s-au intensificat presiunile asupra guvernului român în vederea încheierii păcii. Într-un raport către împăratul Wilhelm al II-lea, Mackensen consemna dorința cercurilor politice de la București de a înlocui dinastia existentă cu una germană protestantă, candidatura unui arhiduce austriac fiind exclusă. Totodată, se sublinia că „*armata română păstrează încă o disciplină severă, iar Regele și Regina au știut, în starea de mizerie a războiului, să-și câștige simpatii*”³⁴.

La Iași, opiniile asupra atitudinii României erau împărțite. Conservatorii - democrați avansau ipoteza părăsirii țării de către Familia regală și guvern, eventualitate respinsă categoric de regele Ferdinand: „*Cât timp va rămâne liber un petec al teritoriului național, eu voi rămâne acolo; cât timp va rămâne un soldat și un drapel român, eu voi rămâne alături de ei, oricare va trebui să-mi fie soarta*”³⁵. Întrucât rezistența armată nu mai era posibilă, Suveranul va numi la 29 ianuarie 1918, un nou guvern, în frunte cu generalul Averescu, pentru a discuta condițiile păcii. În concepția prim - ministrului, total diferită de cea a partenerilor de discuție, România, nefiind învinsă, nu putea semna decât „*o pace onorabilă*”, cu menținerea dinastiei și a *statu-quo-ului* teritorial³⁶.

Un moment extrem de delicat pentru Suveran l-a reprezentat convorbirea din februarie 1918 cu reprezentantul austro - ungar, Ottokar Czernin, la Răcăciuni (Bacău). Întrevederea fusese acceptată de Rege după lungi ezitări și numai datorită insistențelor lui Averescu. Amintind de „*josnica trădare a României*”, Czernin solicita semnarea imediată a păcii, în condițiile impuse de Puterile Centrale. În caz contrar, continuitatea luptei era inevitabilă, ceea ce va însemna „*sfârșitul României și al dinastiei*”. La replica Regelui că nu va găsi niciodată un guvern care să accepte condițiile grele ale păcii, Czernin sugerează constituirea unui Cabinet Marghiloman³⁷. Profund indignat

³⁴ 1918 la Români, vol. II, doc. nr. 316, p. 1.034 – 1.037.

³⁵ Ion Gh. Duca, *op. cit.*, vol. IV, Editura Machiavelli, București, 1994, p. 77.

³⁶ 1918 la Români, vol. II, doc. nr. 332, p. 1.066.

³⁷ *Ibidem*, doc. nr. 336, p. 1.079 - 1.080.

de atitudinea Germaniei, Suveranul avea să-i declare lui Nicolae Iorga următoarele: „*eu nu am urât pe nimeni. Dar, fiindcă lucrul merge așa, ei bine am ajuns să urăsc poporul care m-a născut*”³⁸.

Deși tratatul de pace avea să fie semnat de guvernul Marghiloman (la 24 aprilie / 7 mai 1918), Regele a dat dovadă de curaj, refuzând sistematic să-l ratifice. Silit să renunțe la colaborarea cu Misiunea Militară aliată, Suveranul se retrage la Bicaz pentru a evita orice contact cu germanii.

În aceste vremuri de restriște, singura satisfacție a reprezentat-o hotărârea Basarabiei de a se uni cu Patria - Mamă. Delegația basarabeană a fost întâmpinată cu entuziasm și încredere, Familia regală participând la simbolică Horă a Unirii din fața Palatului³⁹.

La sfârșitul lunii octombrie 1918, trupele române au trecut din nou de partea Aliaților, astfel că terminarea războiului ne-a găsit în tabăra învingătorilor. Acum avea să se îplinească idealul național: Unirea tuturor provinciilor într-un singur Stat, sub sceptrul regelui Ferdinand I. Fără îndoială, Familia regală și-a dovedit devotamentul și încrederea față de națiune, ridicându-se la înălțimea cerințelor momentului istoric.

³⁸ N. Iorga, *Memorii*, vol. I, p. 311.

³⁹ Maria, Regina României, *op. cit.*, vol. III, p. 352.

ASISTENȚA RELIGIOASĂ ÎN ARMATA ROMÂNĂ ÎN ANII RĂZBOIULUI DE ÎNTREGIRE (1916 - 1919)

Ilie Manole

Permanentizarea asistenței religioase

În perioada premergătoare primei conflagrații mondiale, se afla în vigoare „*Regulamentul pentru clerul din armata permanentă*”¹ promulgat de domnitorul Carol I prin Înaltul Decret nr. 603 / 6 aprilie 1870, care permitea ca la fiecare regiment și - dacă era „*corp în parte*” - la fiecare batalion să activeze câte un preot militar. De reținut: documentul respectiv stabilea o permisiune, nu o obligație. Și totuși majoritatea imaginilor de epocă în care apar grupați ofițerii de la comanda regimentelor au - în anii 1900 - atât figuri de preoți, cât și locașurile și locurile specifice activității acestora: capele militare, cimitire și monumente ale armatei etc.²

Pentru bunul mers al asistenței confesionale, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române considera în luna mai 1915 drept utilă alegerea unui „*iconom, Constantin Nazarie, ca protopop al preoților din Armată*”³, emițând în acest scop Adresa nr. 60 / 16 mai 1915. În conexiune, Marele Cartier General al armatei române comunica

¹ „*Monitorul Oficial*”, nr. 13 din 1870, p. 515.

² *Albumul Armatei Române, 10 mai 1902*, Editura Librăriei Socecu Co., București, 1902, p. 46, 94, 130, 230 - 248.

³ Iconom C. Nazarie, *Activitatea preoților de armată în campania 1916 - 1918*, București, 1921, p. 5.

prin Ordinul nr. 130 din 28 mai 1915 că protoiereul amintit era numit, în caz de mobilizare, șef al Serviciului Religios. Sesizând corect restricția că numai în caz de război se instituia funcția de protopop al preoților militari, preotul Constantin Nazarie întocmea Referatul din 3 iunie 1915, adresat conducerii armatei, supunând atenției mai multe chestiuni: permanentizarea și reglementarea prezenței clerului militar în unitățile militare, organizarea Serviciului Religios la pace și la război, încadrarea acestuia cu personal (la protoierie - protopop, preot ajutor, cântăreț, secretar, iar la corpuri de armată, la brigăzi și la regimente - câte un preot), fixarea poziției acestora în ierarhia militară, elaborarea instrucțiunilor pentru „preoții de armată”, pregătirea lor prin concentrări, încă din timp de pace, pentru situația de război etc.⁴. Statul Major și-a menținut, un timp, cele stabilite la 28 mai 1915, precizând că numai în caz de război la Marele Cartier General urma să ființeze conducerea Serviciului Religios (protopopul, preotul ajutor și secretarul); la celelalte componente ale oștirii, preoții militari, asimilați consilierilor juridici, trebuiau să fie concentrați mai târziu.

Pentru a reglementa încă din timp de pace situația clerului militar, în toamna aceluiași an 1915, Sfântul Sinod aproba Instrucțiunile asupra atribuțiilor preoților la armată preluate prin Ordin Circular și de Marele Stat Major⁵. Acestea prevedeau organizarea Serviciului Religios conform ierarhiei militare, asimilarea preoților militari cu ofițerii în grad de locotenent, avansarea lor în grad, plata de la bugetul oștirii, uniforma și prima de echipare, obiectele de cult etc. La început de februarie 1916, preoții erau deja chemați la unități⁶.

Conducerea Bisericii Ortodoxe Române stabilea pentru 2 iunie 1916 convocarea preoților mobilizabili la reședințele eparhiilor (mitropoliilor), iar peste o lună - cum se precizase și prin „*Gazeta preoților*” nr. 11 / 1916 - clerul respectiv primea precizări privind situația preoților militari în armată, citirea hărților militare, modul de

⁴ *Ibidem*.

⁵ Arhivele Militare Române (în continuare se va cita : A. M. R.), fond Marele Stat Major - Serviciul Religios, fond 4.991, rolă 4.1517, c. 120.

⁶ Pr. N. V. Hodoroabă, *Din războiul de reîntregire. Note și impresii din campania 1916 - 1918*, Ediția, a II-a, București, 1926, p. 9.

echipare, conținutul lădiței cu obiecte de cult etc. La o astfel de întrunire, în ziua de 7 iunie 1916, au fost prezenți „*toți preoții militari din eparhia Moldovei și Sucevei - de toți 15. A fost de față părintele econom Constantin Nazarie și Î. P. S. Mitropolitul Pimen, care luând cuvântul spune printre altele că-i dă părintelui Nazarie pentru armată pe cei mai buni preoți ai săi din eparhie*”⁷. Astfel, au fost incluși în fiecare corp de armată câte 12 - 18 confesori militari⁸.

La declanșarea campaniei din 1916 au fost repartizați în unități militare 43 preoți militari, cărora li se puteau adăuga 40 preoți gata de a fi mobilizați⁹. Pentru anii 1916 - 1918, arhivele militare nominalizează 147 preoți militari¹⁰, din care 15 au trăit ororile prizonieratului¹¹. Documentele de la cancelaria Serviciului Religios - meticulos înregistrate de preotul econom V. Pocitan, diaconul C. Dănău și de licențiatul în teologie N. Georgescu - atestă că „*au fost mobilizați în total 253 preoți dintre ei doi n-au mai funcționat efectiv. Un număr de 46 au fost demobilizați pentru diferite motive, 24 au fost dați ca dispăruți și prizonieri, dintre care cinci morți. Au fost 6 răniți, s-au avansat 147 la gradul de căpitan asimilat. Din numărul total de 253 preoți mobilizați, 135 sunt licențiați în teologie, 10 sunt absolvenți ai Facultății de Teologie, 70 sunt cu seminarul complet, 10 cu 4 clase seminariale, 11 cu câte 3 și 2 clase secundare*”¹². Făcând calculul, rezultă că rămân șase preoți pentru care lipsesc datele.

În Basarabia au fost mobilizați 40 preoți. Confesorul garnizoanei Chișinău, Partenie D. Constantin, avea și responsabilitatea de protoiereu al preoților militari din întreaga provincie¹³.

Au existat și preoți români sosiți din armata austro - ungară,

⁷ *Ibidem*, p. 11.

⁸ A. M. R., Marele Stat Major, Serviciul Religios, fond 4.991, rolă 4.1520, c. 82, c. 821.

⁹ *Ibidem*, rola 4.1517, c. 24.

¹⁰ *Ibidem*, rola 4.1517, c. 441, c. 456.

¹¹ *Ibidem*, rola 4.1517, c. 623.

¹² Iconom C. Nazarie, *op. cit.*, p. 35.

¹³ A. M. R., Marele Stat Major, Serviciul Religios, fond 4.991, rola 4.1517, c. 422.

precum preotul căpitan Ilie Hociotă¹⁴.

Existența componentelor confesionale și a preoților în structurile militare trebuia pusă în legătură cu situația și organizarea armatei române, întrucât schimbările și evoluțiile din subsistemul militar au influențat și subsistemul confesional din România.

Important era și contextul internațional de care trebuia să țină seama armata țării, întrucât la 15 / 28 iulie 1914, începuse cea mai dramatică și mai sângeroasă conflagrație cunoscută până atunci, care va cuprinde în vârtejul ei, de-a lungul a patru ani, 33 state, cu o populație de peste un miliard de locuitori, deznodământul fiind deosebit de tragic: circa 10 milioane morți și 20 milioane răniți și mutilați, peste 278 miliarde dolari pagube materiale¹⁵.

România - după Consiliul de Coroană desfășurat la 3 august și prin decizia Consiliului de Miniștri prezidat de Ion I. C. Brătianu - a trecut la expectativă armată cu apărarea frontierelor, adică la neutralitate cu „*arma la picior*”, situație în care au putut fi încheiate cu Franța, Marea Britanie și Rusia mai multe documente importante pe plan politic și militar: Convenția cu Rusia (18 septembrie / 1 octombrie 1914), Convenția Militară româno - franceză (23 februarie / 8 martie 1915), Convenția Militară româno - franceză (7 / 20 ianuarie 1916), Convenția Militară de la Paris (10 / 23 iulie 1916) și foarte importantul Tratat de alianță cu Antanta (4 / 17 august 1916)¹⁶, care promitea revenirea la matca românismului a părților din Austro - Ungaria locuite de români.

Armata României a devenit, cu cei peste 800.000 de oameni mobilizați, parte beligerantă împotriva Puterilor Centrale.

Importante sunt - pentru subiectul nostru - entitățile mari: Marele Cartier General, comandamentele de armată, comandamentele de corp de armată, diviziile de infanterie, trupele neindivizionabile,

¹⁴ *Ibidem*, rola 4.1517, c. 374.

¹⁵ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *De la statul geto - dac la statul român unitar*, vol. I, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983, p. 432.

¹⁶ Dumitru Preda ș. a., *În apărarea României Mari. Campania armatei române din 1918 - 1919*, București, 1994, p. 12 - 14; *Albumul Statului Major General al forțelor armate române, 1859 - 1994*, București, 1994, p. 18.

diviziile de cavalerie, brigadă grăniceri, brigăzile artilerie grea, brigăzile artilerie a. a., trupe speciale, divizia de Dunăre, divizia de mare, aviația etc.

Campania militară din 1916 - în care România a pierdut Turtucaia (24 august / 6 septembrie) și a trebuit să se replieze pe linia Carpaților și să se opună aprig forțelor agresoare pe Văile Jiului și Oltului, în trecătorile munților și în Dobrogea, apoi pe Argeș și Neajlov - a avut un deznodământ dramatic: peste două treimi (circa 100.000 km², cu aproape 3,5 milioane de locuitori) din teritoriul statului de atunci au fost cotate de inamic; ocupația militară străină a înregistrat jafuri cumplite și teroare cruntă, necunoscute până atunci, ocupantul jefuind în doi ani 1.768.559 tone cereale, 1.140.809 tone produse petroliere, 946.313 tone legume, 262.592 tone alimente și furaje, 28.870 tone păsări, aproape 3 milioane vite mari și ovine, 600.000 cai, de asemenea mașini și utilaje etc.¹⁷. Cu prețul celor aproape 250.000 morți, răniți și dispăruți, precum și cu sprijin rus - venit însă cu întârziere - a fost stăvilită înaintarea inamicului pe linia Carpaților Orientali și pe cursurile inferioare ale Putnei, Siretului și Dunării.

Preoții români de pe front au ținut seamă, în pastorația lor, de asemenea aspecte.

Reorganizarea și îmbunătățirea dotării și instruirii armatei române în iarna anului 1916 și în primăvara și vara lui 1917 au repus în acțiune 700.000 militari, dintre care 512.052 oameni constituiau armata de operații¹⁸, care au adus biruința în trei mari și crâncene bătălii: Mărăști (9 / 22 iulie - 19 iulie / 1 august), Mărășești (24 iulie / 6 august - 21 august / 3 septembrie) și Oituz (26 iulie / 8 august - 29 august / 11 septembrie)¹⁹. Însă a survenit defecțiunea catastrofală a puternicului aliat de la est: în Rusia, Partidul Bolșevic accedase la putere (25 octombrie / 7 noiembrie 1917), iar cabinetul de la Petrograd semnase Armistițiul cu Puterile Centrale (Brest - Litovsk,

¹⁷ Dumitru Preda ș. a., *op. cit.*, p. 17.

¹⁸ *Ibidem*, p. 18.

¹⁹ Col. Gh. Cojocaru, *Mărășești - poartă de istorie*, în „*Revista de Istorie Militară*” nr. 3 / 1993, p. 5 - 8.

20 noiembrie / 3 decembrie); armatele ruse se dezmembraseră și își părăseau pozițiile, lăsând descoperite porțiuni largi ale frontului. Situația devenise imposibilă pentru forțele române, efortul lor de război atingând niveluri incredibile. În Basarabia, Bucovina, Transilvania, Banat etc. bande bolșevice înarmate, detașamente ucrainene, dezertori ori foști prizonieri din armatele țariste și austro-ungare, precum și bandele maghiare „*de oțel*”, chiar și trupe regulate provocau jafuri, devastări, distrugeri, teroare, crime.

Anii 1918 și 1919 au fost marcați de evenimente cu puternic impact asupra spațiului românesc, implicat asupra Armatei și regimului cultelor: proclamarea la Chișinău de către Sfatul Țării a independenței (24 ianuarie / 6 februarie 1918), apoi a Unirii Basarabiei cu România; impunerea Tratatului de pace de la București, niciodată semnat și nici ratificat de rege (24 aprilie / 7 mai); acceptarea Armistițiului (3 mai); retragerea Grupului de armate Mackensen și eliberarea teritoriului României (cu sprijinul Diviziilor 30 și 16 franceze și al Diviziei 24 britanice (10 / 11 noiembrie - 1 decembrie); adoptarea în Adunarea Constituantă a românilor din Bucovina a hotărârii de „*unirea Bucovinei cu celelalte țări românești într-un stat național independent*” (14 / 27 octombrie)²⁰; constituirea pentru Transilvania a Consiliului Național Român în frunte cu părintele Dionisie Bejan și chemarea în ajutor a armatei române pentru a apăra și ocroti „*viața, avutul și libertățile locuitorilor de orice neam*”²¹; recunoașterea de către guvernul austriac și de cel ungar a Consiliului Național Român Central constituit la Budapesta (18 / 31 octombrie); votarea la Cernăuți a Moțiunii de „*unire necondiționată și pe veci a Bucovinei în vechile ei hotare până la Ceremuș, Colacin și Nistru, cu Regatul României*” (15 / 28 noiembrie)²²; instituirea guvernării române în Transilvania (acțiune finalizată până la jumătatea lunii noiembrie); „*Adunarea națională a tuturor românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească [...] prin*

²⁰ „*Glasul Bucovinei*” nr. 3 din 29 octombrie 1918, p. 35 - 36.

²¹ A. M. R., Marele Stat Major, Serviciul Religios, fond 4.991, rola 4.1520, c. 339.

²² Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Casa Regală Ferdinand, dosar nr. 56 / 1918, f. 6 - 8.

reprezentanții lor îndreptățiți la Alba Iulia” și decretarea „*unirii acelor români și a tuturor teritoriilor locuite de dânsii cu România*”²³; salutarea „*cu mare satisfacție și bucurie*” de către sași a Unirii (8 decembrie)²⁴, precum și aprobarea acesteia de către comunitățile de evrei, cehi, șvabi, slovaci, secui și o parte a maghiarilor²⁵; manifestarea iminentei agresiuni la granița de nord - vest și la cea de nord - est, Ungaria și Rusia Sovietică vizând noi rapturi teritoriale pe seama statului român; declanșarea războiului de către Republica Ungară împotriva României (15 / 16 aprilie 1919); acțiunea armatei române la cererea din 11 iulie a Consiliului Suprem al Puterilor Aliate și Asociate de contracarare a bolșevismului - „*regim de teroare*”²⁶ instituit la cârma Budapestei; capitularea armatei ungare (3 august) și intrarea trupelor române în Budapesta, ceea ce va „*zdruncina situația guvernului bolșevist*”²⁷; ajutorul economic și social, precum și sprijinul vieții politice din Ungaria de către armata română - care a avut, cum remarcă ziarul grec „*Estia*” din Atena, „*o conduită exemplară*”²⁸ și s-a arătat „*generoasă și corectă*”²⁹.

Întregul șir de acțiuni politico - militare, doar nominalizate aici, finalizate de armata română și apreciate ca „*servicii aduse cauzei comune a Aliatilor*”³⁰, prin efectivele mobilizate, apoi prin cele angajate în acțiuni militare, comparativ cu efectivele forțelor armate mobilizate de Antantă s-a constituit și într-un elogiu atât față de spiritul de omenie, cât și față de jertfele armatei române (în perioada martie - august 1919 înregistrându-se la pierderi: 188 ofițeri și 11.478

²³ 1918 la români, vol. VI, București, doc. nr. 426.

²⁴ „*Glasul Ardealului*” nr. 32 din 6 / 19 dec. 1918, p. 2 - 3.

²⁵ Captain N. Roosevelt, *Papers Relating to the Foreign Relations of the United States, Paris Peace Conference 1919*, vol. XII, Washington, 1947, p. 409.

²⁶ Arhivele Ministerului Afacerilor Externe (în continuare se va cita: A. M. A. E.), fond 71 / Ungaria, vol. 25, f. 75.

²⁷ „*Dimineața*” nr. 4.763 din 5 august 1919, p. 1.

²⁸ A. M. A. E., fond 71 / 1914 E 2, vol. 19, f. 234.

²⁹ 1918. *Desăvârșirea unității naționale - statale a poporului român. Recunoașterea ei internațională*, vol. VI, *Documente interne și externe, febr. 1920 - dec. 1920*, București, 1986, doc. nr. 866.

³⁰ A. M. A. E., fond 71 / 1914, E 2, vol. 29, f. 528.

soldați)³¹.

Asistența religioasă organizată pe front și în spatele frontului a avut caracteristici care trebuie relevate.

În marea conflagrație „*au fost mobilizați numeroși preoți ortodocși care au însoțit trupele noastre pe câmpurile de luptă, unii dintre ei jertfîndu-și viața pentru libertatea și unitatea patriei*”³²: preot Armășescu Nicolae / Regimentul 2 Vânători, rănit la începutul campaniei și înmormântat în cimitirul Ghencea; preot Furnică Nicolae / Regimentul 75 Infanterie, străpuns cu baioneta de inamic la Turtucaia; preot Ionescu Ștefan / Regimentul 3 Olt, rănit la Mărășești și mort mai târziu, în ianuarie 1918; preot Buzescu Constantin / Regimentul 4 Argeș, combatant la Mărășești - Mărăști, îmbolnăvit de „*vărsatul negru*” și mort în 1919, primăvara³³. Zeci de mii de soldați ortodocși au căzut la datorie. Jertfele au fost și din rândul militarilor catolici; numai din Luizi Călugăra - Bacău au căzut pe câmpul de luptă 115 luptători³⁴.

Întrebarea „*care era poziția ofițerilor și trupeii față de clerul militar ?*” a primit atunci răspunsuri diverse, atestate prin documente privind campaniile militare ale României, prin lucrări memorialistice, publicistică etc.

Trupa, în general, având un ridicat nivel de religiozitate, reținea drept benefică prezența preotului militar, căruia i se confesa, mărturisind inclusiv reacții față de servituțile și distrugerile războiului și față de relațiile interumane ofițer-soldat. Dar, mai ales, documente de arhivă și lucrări de memorialistică relevă ideea de certitudine pe care o avea soldatul pe front, că va primi împărtașania și va fi îngropat creștinește, dacă va muri.

Corpul ofițeresc - îndeosebi, înainte de „*botezul focului*” - era

³¹ A. M. R., Marele Stat Major, Serviciul Istoric, dosar nr. 24, f. 134.

³² Prof. dr. M. Păcurariu, *Preoții militari în armata română până la 1918 (cu specială privire la Războiul de independență și la Războiul pentru întregirea neamului)*, în *Armata și Biserica*, București, 1996, p. 150.

³³ *Ibidem*, p. 151 - 152.

³⁴ Pr. prof. dr. A. Despinescu, *Vitejie și credință în războaiele românilor*, în *Armata și Biserica*, București, 1996, p. 145.

divizat în privința locului și rolului preotului militar. Unii generali și ofițeri erau pentru o prezență selectivă a clerului în viața oștirii; el trebuia să fie solicitat numai în anumite împrejurări. Însă ofițerii cu preocupări sistematice (teoretice și practice) privind moralul subordonaților considerau stringentă lucrarea preoților în armată.

De fapt, atâta timp cât forțele militare nu intraseră în război, se manifesta și în armată prejudecata generală potrivit căreia „*dacă te-ntâlnești cu popa nu îți merge bine*”. Altfel spus „*unii vedeau în preot un fel de piază rea*”³⁵ - cum scria mâhnit însuși protoiereul preoților militari, Constantin Nazarie. Din incorecta înțelegere a rostului preotului în armată, rezultau fie desconsiderarea acestuia, fie neglijarea sprijinului pentru acțiunile sale, fie totala ignorare a prezenței lui în ordinea de bătaie: „*am avut multe de îndurat - își amintește acesta - fiind tratat de sus și cu indiferență sau nevoit să aud vorbe ca acestea: «ce mai caută și popa ăsta pe aici?»*”³⁶.

Evident, relațiile de serviciu erau viciate în acest caz. De pildă, era scăzută receptivitatea unor comandanți la solicitările preoților, cum evidențiază însemnarea de mai jos din 17 august 1917: „*Când comandanții de baterii [...] vor avea nevoie de preot numai atunci la cererea acestuia, îi vom da un cal pentru a-l transporta „la toate unitățile brigăzii*”³⁷. O asemenea rezoluție pusă de un colonel pe raport isca următorul comentariu al preotului: „*Va să zică: numai când comandanții de baterii vor avea nevoie de preot să-i dea un cal; dar când ei vor socoti că n-au nevoie de el, preotul nu trebuie să se ducă ? !*”³⁸. Sau, căpitanul B. la popotă se exprima fără echivoc - apropo de bătălia „*cu trăgătoarea*” și de considerația față de triada luminată de la sate, din care, firește, nu lipsea omul în sutană: „*Eu aș pune jos pe primar, învățător și preot [...] și le-aș trage cu trăgătoarea*”³⁹.

Momentul plecării trupei la luptă dezvăluia și el aspecte ale

³⁵ Iconom C. Nazarie, *op. cit.*, p. 12.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ Pr. N. V. Hodoroabă, *op. cit.*, p. 261.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ *Ibidem*, p. 222.

nivelului de religiozitate: „cu Doamne ajută pornim. Descopăr și-mi fac cruce. Soldații descopăr și ei, se uită-n sus, oftează-n sec și-și fac semnul sfinteii cruci. Înadins mă uit la ofițeri, dar nu face nici unul semnul creștinesc”⁴⁰. Dialogul următor are și el relevanță. Preotul, către general: „Întâmpinăm o mulțime de neajunsuri; ofițerii între ei se servesc îndată; dar când e vorba de preot, atunci cal nu-i, căruță nu-i, scânduri și cărămidă pentru bordei nu-i ș.a.m.d.”; generalul: „Ofițerul și soldatul [...] lucrează de dimineață până seara, pe când dumneavoastră stați degeaba”; în final, generalul aprecia: „nu poți să îmbâcsești sufletul soldatului cu servicii religioase în orice timp [...] că soldatul nu-i dispus întotdeauna să te asculte. Sunt mulți cari în viața lor mergeau la biserică numai de două - trei ori”⁴¹.

Totuși, aproape întreaga conducere a oștirii îi considera pe preoți „oameni luminați”, astfel că „majoritatea comandanților și ofițerilor au tratat pe preot așa cum se cuvine”⁴². Aceasta, întrucât „în timpul campaniei din 1916 - 1918 preoții, în învâlmășagul luptelor, în țipătul răniților, în vaietul bolnavilor, în suspinul muribunzilor, în depresiunea morală, aproape generală, au făcut lucruri minunate”⁴³. Într-adevăr, mai ales în tranșee, față de preot, se manifestă sinceritate totală, efuziune, chiar adorație. Când l-a zărit pe slujitorul bisericii, un soldat a izbucnit: „Parc-am văzut pe tata, părinte”⁴⁴.

Comandanții înșiși au folosit superlative la adresa clerului militar. Colonelul Dragu scria că între părintele Tudorache și soldați „s-a stabilit așa legătură sufletească [...] încât ei îl numesc tătucul nostru”⁴⁵.

Cercetarea diferitelor surse atestă că permanentizarea și desfășurarea intensă a asistenței religioase în armata română a reprezentat o necesitate consfințită în timpul conflagrației în care s-a

⁴⁰ *Ibidem*, p. 249.

⁴¹ *Ibidem*, p. 280 - 283.

⁴² Iconom C. Nazarie, *op. cit.*, p. 12, 94.

⁴³ *Ibidem*, p. 94.

⁴⁴ Pr. N. V. Hodoroabă, *op. cit.*, p. 228.

⁴⁵ Iconom C. Nazarie, *op. cit.*, p. 39.

angajat și România.

Preoții militari și „siguranța statului”

Clerul militar s-a aflat la datorie în marele război, „împărtășind vremurile cele mai grele, de muncă uriașă și de jertfe eroice”⁴⁶, cum afirmă Pimen, Mitropolitul Moldovei și Sucevei. Armata - spunea C. Nazarie, protoiereul preoților militari - se arată a fi „nu numai o școală de vitejie și de îndeplinire de datorie către Patrie și Țară, ci și o Școală de luminare și moralizare”⁴⁷. Preotul, în fond, își aplica menirea la specificul oștirii și realiza o practică teologică - subiecții fiind ofițerii și trupa - urmărind scopuri precise (valoarea teleologică a muncii sale).

Este util să cunoaștem cum își conștientiza misiunea unul dintre acești preoți, citat deja: „Am căutat - scria el - să prind starea de spirit de la începutul campaniei la ofițeri și trupă; spiritul de camaraderie pe front, în retragere și în refacere; apoi manifestarea sentimentului religios la combatanți și civili [...]; cum era înțeleasă asistența medicală, grija de luminarea și de hrana soldatului. Într-un cuvânt, am căutat să prind calitățile și defectele, atunci când le-am observat; mai presus de toate, dragostea de Țară, de steag și de Rege, spiritul de disciplină, cum și uimitoarea putere de rezistență și de jertfa a ostașului nostru, care însușiri (aici urmează preocuparea teleologică a preocupărilor nominalizate mai sus - n. a.) ar trebui să fie puternic și sfânt îndemn și ca o lumină pururea vie și drept călăuzitoare pentru generațiile viitoare”⁴⁸. Același preot considera că el are „o datorie: să meargă la război”⁴⁹, nutrind că „întotdeauna în fața primejdiei simți nevoia unei rugăciuni, și serviciul religios în atare împrejurări e ca un balsam alinător”⁵⁰.

⁴⁶ Pimen, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *Amintiri din marele război*, Mănăstirea Neamțu, 1923, p. 11.

⁴⁷ Iconom C. Nazarie, *op. cit.*, p. 4.

⁴⁸ Pr. N. V. Hodoroabă, *op. cit.*, p. 6 - 7.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 10.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 250.

Mitropolitul Pimen îndemna preoții: *„Trebuie să aducem tributul nostru de recunoștință și să slăvim curățenia sufletească a ostașului nostru român și firea lui bună, care l-a făcut să-și îndeplinească cu sfințenie datoria ostășească către țară și neam [...]. El și-a păstrat curată conștiința datoriei de ostaș al țării, luptându-se vitejește și săvârșind acte de mare biruință”*⁵¹. Din aceste considerente - sublinia Mitropolitul - *„pregătirea sufletească sau mai bine zis educația sufletească a ostașului român se cuvine să se facă îndeosebi de către preoțimea militară, care ea însăși trebuie să fie bine pregătită, pentru îndeplinirea acestei însemnate sarcini a siguranței statului și a mândriei neamului”*⁵². Ca urmare, la nivel central în primul rând, asistența religioasă în armată era receptată ca parte componentă a siguranței statului. Un document de epocă remarca: *„În vremea marelui război, preoții militari, încadrați pe la unitățile lor de armată și-au făcut datoria. Și mulți dintre ei, în împrejurări grele, când dușmanii dau asalturi și ostașii erau în primejdie, preoții, îmbrăcați în veșminte bisericesti, în mână cu Sfânta Cruce au îmbărbătat pe ostași la vitejie, fie în tranșee, fie pe câmpul deschis de luptă; așa că unii dintre ei, pentru marele curaj și înflăcăratul lor patriotism, îndemnând pe ostași la biruință, au fost răsplătiți cu semnele vitejiei militare și decorați cu Crucea «Mihai Viteazul», și cu decorația franceză «Bărbăția militară», cum a fost cazul preotului militar, călugăr Justin Șerbănescu din mănăstirea Cernica”*⁵³.

Aprecierea justă a rolului Armatei ca *„școală pentru îndeplinirea datoriei către Patrie și Tron”* sau *„școală de vitejie”* era pusă de protopopul clerului militar în conexiune cu importantul rol al Bisericii de *„luminare și mobilizare”*, astfel încât *„soldatul să se întoarcă la cămin îmbunătățit sufletește și moralmente. Aici se deschide un câmp nemărginit de activitate pentru preotul din armată [...] pentru asemenea motive se dă atât de mare însemnătate preoților*

⁵¹ Pimen, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *op. cit.*, p. 56 - 57.

⁵² *Ibidem*, p. 61.

⁵³ *Ibidem*, p. 62.

în armatele tuturor statelor”⁵⁴.

Investigații în arhivele militare, corelate cu memorialistica rămasă de la înșiși preoții și de la comandanții care au făcut frontul arată că prima confruntare de mare anvergură în care s-a implicat clerul militar al României a consfințit locul și rolul acestuia în cadrul armatei.

Mărturii preoțești de pe front. Pastorație în situații - limită.

Însoțind trupa și oficiind slujbe creștine, protopopul ajunge la înțelegerea exactă atât a rolului și stării oștirii ca întreg, cât și a legăturilor armată - societate. Fragmentele de mai jos o dovedesc pe deplin: „28 ianuarie. Pe seară, un batalion vine de la instrucție cu muzica în frunte. Deval, pe marginea iazului soldații joacă, deși's obosiți. Așa-i feleșagul românului nostru: când îi mai amărât și necăjit, atunci el cântă și joacă”⁵⁵. „Taci bre, c'are să fie bine ! Că dacă murim noi, după război toate moșiile boierilor au să se împartă la copiii noștri”⁵⁶. „Afli spovedit mulți soldați - și nici un ofițer” (nu era de față - n. n.) !”⁵⁷. „14 aprilie. Duc la groapă pe brigadierul Dumitrache Ioan. L-au pus în raclă gol. Zice un soldat: Hm ! Cică să servești Patria ! Și ea, după ce-ai slujit-o atâta, murind pentru dânsa, nu-ți dă măcar un rând de haine și te dă cu pielea-n groapă ! [...]. Soldații cred că pentru gură nu-i păcat să furi”⁵⁸. „20 mai [...]. Când am merge acasă (aproso de infidelitatea nevestelor - n. n.) numai ce-om găsi «aviatorul» în bătătură, dar ce să-i faci ?”⁵⁹. „22 mai. Adun trupa și vorbesc despre puterea rugăciunii și a credinței. Găsesc la soldați 92 cărți de rugăciune care

⁵⁴ Iconom C. Nazarie, *op. cit.*, p. 6.

⁵⁵ Pr. N. V. Hodoroabă, *op. cit.*, p. 209.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 213.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 219.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 225.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 233.

li s-au dat la plecare”⁶⁰. „10 iunie. Miercuri Sfântul Maslu în câmp. Vorbesc celor de față despre curățenie. Vineri vorbesc despre recunoștința către Dumnezeu. Vorbesc apoi despre sudalmă; de față mai mulți ofițeri”⁶¹. „Ordin de la D. să vorbesc la convalescenți, și-mi cere subiectul. Îl dau pe acesta: «Despre starea sufletească a bolnavilor; datoriile celor ce se însănătoșează». Peste câteva zile însă, mi se cere ca să-l schimb întrucât voi vorbi la soldați sănătoși. Anunț pe acesta: «Pentru a birui inamicul e nevoie nu numai de armament, ci și de tăria sufletească a ostașului, unită cu credința în Dumnezeu»”⁶². „15 iunie [...]. Regimentul are cai mai mulți, căci s-au luat în retragere de pe la oameni și de pe la conacele boierești. Din ei Regimentul dă gratuit la oamenii nevoiași din sat”⁶³. „25 iunie. Ține o conferință în fața Regimentului sublocotenentul L. Subiectul: «Barbariile Germaniei în actualul război». Pentru a putea cuvânta poporului pe înțelesul lui trebuie o pregătire și o praxă îndelungată [...]. Mi-am notat peste 100 de neologisme. A vorbi astfel soldaților dintr-un regiment în care marea lor majoritate sunt necărturari este desigur o lipsă de tact și în același timp o greșeală de neiertat [...]. Vorbesc trupei seara despre urmările războiului. Au asistat nechemați și cinci ofițeri”⁶⁴. „1 iulie. Sfințesc și bordeiele Brigăzii unde vorbesc despre ce va aduce viitorul pentru noi. Vorbesc despre nedreptățile ce se fac la noi (și) cum trebuie să fie raportul dintre ofițeri și trupă”⁶⁵.

Evantaiul tematic al predicilor religioase era mult mai larg. Între 28 iunie și 15 august, preotul N. V. Hodoroabă, ale cărui însemnări au fost cercetate, a abordat și alte subiecte pentru militarii aflați în convalescență, la partea sedentară sau în prima linie: idealul pentru care luptă popoarele; datoriile noastre către cei morți; puterea rugăciunii; viața Sfântului profet Ilie; datoria ostașului către superiori

⁶⁰ *Ibidem*, p. 234.

⁶¹ *Ibidem*, p. 236.

⁶² *Ibidem*, p. 239.

⁶³ *Ibidem*, p. 205.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 240 - 241.

⁶⁵ *Ibidem*, p. 244.

și drapel; spionaj (explicarea Ordinului Majestății Sale Regele publicat în „România” la 21 iulie); despre dreptate; despre datoria momentului (6 august); dragostea de camarazi și bunătatea lui Dumnezeu ⁶⁶.

Situațiile primejdioase nu întrerupeau slujba preotului pe front. Câteva exemple: „15 august. Mă duc și officiez un serviciu religios. Cad obuze în apropiere. Un aeroplan aruncă bombe omorând trei cai și un soldat - tocmai cel care nu venise la slujbă” ⁶⁷. „20 august. Am adunat soldații pe câmp, în păpușoi. În timpul slujbei încep a șuiera pe sus șrapnelele cari se sparg la 40 - 50 m. Soldații nu pleacă nici unul până n-am terminat rugăciunea”, fiindcă - spuneau ei - „cui i-e scris să moară, moare și-n fundul pământului” ⁶⁸.

Evident, în acest caz principiile militare erau ignorate, întrucât la bombardamente, obligatorie era dispersarea, nu concentrarea militarilor. Probabil însă că un astfel de moment, dacă nu ducea la deznodământ tragic, atunci ar fi întărit convingerea că *rugăciunea îi protejase*. Pe de altă parte, mai ales în asemenea situații critice, acționând asupra psihicului militarilor, slujba religioasă diminua unele forme de manifestare a instinctului de conservare: panica, disperarea etc.

Un episod asemănător a relatat unul dintre participanții la acțiunile din Dobrogea: „la Harabagi (Dobrogea), pe dealul GhiolBașa, rabinul (Löbel - n. n.) adunase în jurul său pe toți soldații evrei aflători acolo din Reg.[imentul] 53, spre a-i însufleți, să le arate care le era datoria lor față de aceste cumplite împrejurări, când deodată căzu un obuz și după el un altul chiar în locul unde se ținea adunarea, provocând totodată o panică. Cu toate că mai mulți din cei care erau de față au căzut jos pentru totdeauna, rabinul stătea neclintit pe loc și, fără a-și pierde cumpătul, suflă din cornul ritual spre a-și aduna pe fiii îngroziți de exploziile infernale ale obuzelor ce picau deasupra. Încetul cu încetul se reîntoarseră cu toții în jurul

⁶⁶ *Ibidem*, p. 241 - 259.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 260.

⁶⁸ *Ibidem*, p. 252 - 563.

rabinului lor, care isprăvi în tihnă predica și rugăciunea începută”⁶⁹. Secvența, evident, nu mai trebuie amendată prin nici un comentariu !

Următoarele secvențe arată că preotul militar observa starea deplorabilă a asistenței sanitare, a sănătății și hrănirii efectivelor: „Într-o odaie mică stau înghesuți, jos, la pământ, pe niște gunoaie, 40 de exantematici [...]. Boala și mizeria i-a schimbat pe toți la față. Toți sunt plini de păduchi. Așa cătare (îngrijire - n. n.) au apărătorii patriei”⁷⁰; „5 decembrie. Patru soldați din Regimentul 43 Slatina vin dinspre Adjud și nu mai pot merge de foame. Se roagă pentru o coajă de pâine”⁷¹; „27 ianuarie. La infirmerie vin o mulțime de soldați bolnavi. Ți-e mai mare mila când îi vezi așa de supți, cu nasul ascuțit, tușind. Armata noastră luptă cu boalele”⁷². Referindu-se la greutăți asemănătoare, protopopul militar Constantin Nazarie nota: „Cerându-mi-se avizul dacă se poate mânca (și - n. n.) carne de cal, ori nu, am răspuns, printre altele cu Adresa nr. 376 din 24 ianuarie 1917, următoarele: «Legea Noului Testament nu împarte vitele în curate și necurate [...] Deci în vremurile anormale, cum sunt acelea în care trăim, întreținerea vieții cu tot ce se găsește pe pământ și nu e vătămător sănătății și moralei e lege supremă, divină și umană»”⁷³; „Boalele începând să facă goluri în rândurile ostașilor și ofițerilor noștri, în martie 1917 am adresat preoților un nou apel [...]. Mântuitorul s-a îngrijit nu numai de sufletul urmașilor săi, ci și de corpurile lor, dându-le hrana și vindecându-le neputințele și boalele. Așa să facem și noi [...]. Arătați, deci, ostașilor că corpurile noastre și ale lor fiind Biserica în care locuiește Duhul Sfânt suntem datori să ne îngrijim de ele, spălându-le și ferindu-le de necurățenie și boale molipsitoare [...]. Adevăratul creștin să aibă corpul curat, ca unul ce este al Duhului Sfânt [...]. Rezultatul acestei apel a fost și mai surprinzător, căci preoții au fost mâna dreaptă a medicilor în

⁶⁹ Dumitru Hâncu, *Evreii din România în războiul de reîntregire a țării, 1916 - 1919*, București, 1996, p. 54.

⁷⁰ Preot N. V. Hodoroabă, *op. cit.*, p. 206.

⁷¹ *Ibidem*, p. 275.

⁷² Preot N. V. Hodoroabă, *op. cit.*, p. 208.

⁷³ Iconom C. Nazarie, *op. cit.*, p. 15.

*combaterea epidemiilor, facând-o adeseori și pe medicul, după cum o făcuseră adeseori și pe front, în îngrijirea și pansarea răniților. Unii dintre preoți au căzut victimă, contractând tifosul exantematic, febra recurentă și tifosul, iar alții au și murit*⁷⁴.

Pe frontul primei conflagrații mondiale, clerul s-a dovedit martor valoros și cronicar fidel, nelăsând să se piardă secvențe de adevăr ignorate în alte documente. Preotul N. V. Hodoroabă constata că „*Femeile blastămă: «arde-i-ar focul pe ruși să-i ardă, că ne-au mâncat totul de pe câmp și de pe lângă case și acum [când inamicul era în ofensivă - n. n.] fug de nemți ca copiii de șarpe*”⁷⁵. Același preot nota lapidar și cu stupefacție, referindu-se la cotropitorii germani: „*Ce criminali mai sunt*”⁷⁶.

Preoții - „pilde de virtute militară”

Studiul celor aproape 8.000 de documente din fondul „*Serviciul Religios*” dezvăluie prin foile calificative că preoțimea militară merită „*recunoștință și admirație pentru serviciile ce a adus Armatei, Țării și Bisericii*”⁷⁷, dovedind „*devotament și abnegație egală numai cu aceea a ostașului român*”⁷⁸. Documentele numite *Foi calificative*, care se întocmeau la unitățile unde erau repartizați, au valoare, în primul rând, fiindcă autentifică și oficializează aprecieri despre preoți care au arătat „*pilde de virtute militară*”⁷⁹.

Preotul Bărbuleț I. Popescu, „*preot desăvârșit și prea bun cunoscător al istoriei Neamului*”, a încurajat pe soldați „*în timpul bombardărei aeroplanelor inamice, fiind pildă de curaj și dispreț de moarte*”⁸⁰. Preotul Elian D. Piscoiu „*a îmbărbătat pe soldații de la eșalonul de tragere, care din cauza ploaiei de gloanțe nu mai*

⁷⁴ *Ibidem*, p. 20 - 21.

⁷⁵ Preot N. V. Hodoroabă, *op. cit.*, p. 253.

⁷⁶ *Ibidem*, p. 262.

⁷⁷ Iconom C. Nazarie, *op. cit.*, p. 31.

⁷⁸ *Ibidem*, p. 32.

⁷⁹ *Ibidem*, p. 36.

⁸⁰ *Ibidem*, p. 37.

îndrăzneau să înainteze. Însuși, în spinare având două cutii cu cartușe a mers în fruntea ostașilor”⁸¹. Preotul Al. Popescu „a fost ajutor de medic în spitalul de contagioși Movila. În Dorohoi a funcționat ca ajutor de medic patru luni”⁸². Preotul G. Moisiu de la Artilerie „s-a transformat în militar desăvârșit fără a uita predica”⁸³, la fel și preotul P. Pădureanu care „a stat în mijlocul soldaților îndemnându-i la luptă și încurajându-i să stea la post, fapt care a țintuit pe dușman la loc”⁸⁴. Preotul Gr. Lascu „a mers până acolo că deasupra rasei sacerdotale a îmbrăcat bluza de sanitar, a ajutat la ridicarea și transportul răniților, la facerea pansamentelor cu dexteritate”⁸⁵. Preotul C. Buzescu „în cele mai grele situații a fost în mijlocul soldaților, sub ploaia de gloanțe [...]. A construit o capelă în dosul frontului”⁸⁶.

Sfidând vicisitudinile frontului, preoțimea a fost de mare ajutor și în alte situații. Preotul H. Băculescu „împărtașea grija momentului ca orice ofițer de front. Noaptea pe la orele două, pe timpul viscolului, se scula și pleca în tranșee să inspecteze dacă fiecare este la locul, postul său și să vorbească iubitor cu soldații. Tot timpul luptelor nu am avut nici un dezertor, și aceasta se atribuie în mare parte concursului și sprijinului moral netăgăduit ce acest preot ni l-a dat”⁸⁷. Preotul V. Vasilescu, când Spitalul Mobil nr. 9 a rămas fără comandant, „a luat cu bărbăție conducerea trupei. În această calitate a adus formației servicii neprețuite”⁸⁸. Preotul I. Nicolau, neobosit, și-a îndeplinit „sfintele datorii ajutând răniții și încurajând soldații la luptă, cari ziceau: «Eu am sărutat Ciucea, încât merg (la luptă - n. n.) fără grije»”⁸⁹. Preotul I. Cărlănescu, la Sălătruc, „pansa și mângâia răniții”, dar a fost el însuși rănit „atins de

⁸¹ *Ibidem*, p. 42.

⁸² *Ibidem*.

⁸³ *Ibidem*, p. 43.

⁸⁴ *Ibidem*.

⁸⁵ *Ibidem*, p. 45.

⁸⁶ *Ibidem*, p. 51.

⁸⁷ *Ibidem*, p. 55 - 56.

⁸⁸ *Ibidem*, p. 60.

⁸⁹ *Ibidem*, p. 64.

o schijă, la piciorul drept”⁹⁰.

Prezența preoților pe front a înregistrat și alte aspecte, relevante pentru asumarea pastorației în condițiile vitrege ale războiului. În Bender „când a fost încungiurat de bolșevici”, preotul V. Ulescu „două zile a luptat alături de trupă cu arma în mână. A fost un erou”⁹¹. Preotul I. D. Dumitrescu „a fost inițiatorul unei biblioteci de tranșee care a fost căutată. A colecționat poezii din gura soldatului”⁹². Preotul V. Cernăianu tot timpul războiului „a întărit prin cuvântul său multe firi clătinate de nostalgie și suferințe [...]. În izbânzile de la Mărășești și Muncelu își are partea sa dreaptă, o largă parte dreaptă”⁹³. Preotul N. Mihail „la 200 metri înapoia lanțului de trăgători pansa cu mâinile sumese numărul enorm de răniți [...]. Am văzut pe același servitor al Bisericii cu arma în mână, încurajând cele două sau trei plutoane care mai rămăseseră ca ultime rezerve”⁹⁴. Preotul N. Dărângă și-a dat „cea mai mare osteneală a face dintr-o trupă analfabetă o trupă cu știință de carte”⁹⁵.

Față în față cu inamicul, clerul militar român a arătat vrednicie, devoțiune și bravură. Preotul Meletie Răuț a construit „o biserică de scânduri înzestrată cu odoare, odăjdii, cărți de ritual cu spezele sale personale”⁹⁶. Preotul M. V. Popescu „a luat inițiativa înființării unei școli pentru sanitarii noștri, cari nu știau carte”⁹⁷. Preotul V. Alexe „însuși s-a dus pe câmpul de bătăie, între tranșeele noastre și cele dușmane, aducând pe cei ce-și făcuseră datoria pentru Patrie, sub focul năpraznic al inamicului spre a le da ultima binecuvântare”⁹⁸. Preotul N. Oniceanu „în marile lupte de la Mărășești cu Crucea în mână a adunat și îmbărbătat răslețele cete ale diferitelor unități, împingându-le din nou în focul luptei, foc din

⁹⁰ *Ibidem*, p. 65.

⁹¹ *Ibidem*, p. 66.

⁹² *Ibidem*, p. 69.

⁹³ *Ibidem*, p. 70.

⁹⁴ *Ibidem*, p. 71.

⁹⁵ *Ibidem*, p. 74.

⁹⁶ *Ibidem*, p. 75.

⁹⁷ *Ibidem*.

⁹⁸ *Ibidem*, p. 76.

*mijlocul căruia n-a lipsit un moment [...]. A trecut înot Siretul, spre a nu cădea în mâinile inamicului, ca după o scurtă durată, în fruntea trupei, să treacă din nou pe malul părăsit”*⁹⁹. Preotul N. Donescu „*la cele două capete făcute chiar pe front a oficiat nu rareori sub focul dușmanului, influențând în mod palpabil sufletele soldaților*”¹⁰⁰. Preotul Justin Șerbănescu „*a fost ușor rănit la 24 noiembrie, a căzut prizonier, în mijlocul trupei ce nu se mai putea apăra. La 29 iunie 1917 a evadat și a rătăcit prin munți, căutând regimentul [...]. A mai luat parte la toate luptele, mergând cu Sfânta Cruce în mână în fruntea luptătorilor regimentului. În ziua de 2 octombrie 1917 a luat comanda acestui corp și luptând ca un erou o zi și o noapte a respins pe inamic [...]. În luptele de la Muntele Dihamul a condus un batalion de dispensați*”¹⁰¹. Preotul N. Marinescu „*personal cu arma în mână a luptat alături de trupă, dând dovezi de curaj*”¹⁰². Preotul I. Tudorache „*n-a părăsit regimentul un singur moment; deși în vârstă a fost totdeauna neobosit, îngrijind bolnavii*”¹⁰³. Preotul I. Turciu „*în luptele de la V. Jiului și Oltului a dat dovezi de curaj îmbărbătând pe soldați în ploaia de obuze și gloanțe*”, fiind grav rănit¹⁰⁴.

Alinarea suferințelor pe care le îndurau militarii, grija pentru orfanii din preajma frontului etc. au constituit și ele momente de strălucită afirmare a preoțimii. Preotul P. Petroșanu „*a fost la dispoziția medicilor în tot timpul cât trupa a fost bântuită de tifos exantematic [...]. Când ambii medici au căzut pradă boalei, preotul a rămas singur [...] să îngrijească pe bolnavi*”¹⁰⁵. Preotul A. Popescu „*a înființat la Adjudul Nou o cantină pentru 150 de copii orfani*”¹⁰⁶. Preotul N. Vasilescu „*a învățat să panseze răniții ca și cel mai bun om de meserie [...] vagoane întregi de răniți au fost pansați de el*”¹⁰⁷.

⁹⁹ *Ibidem*, p. 79.

¹⁰⁰ *Ibidem*, p. 80.

¹⁰¹ *Ibidem*, p. 84 - 85.

¹⁰² Prof. dr. M. Păcuraiu, *op. cit.*, p. 153.

¹⁰³ *Ibidem*.

¹⁰⁴ *Ibidem*.

¹⁰⁵ *Ibidem*, p. 154.

¹⁰⁶ *Ibidem*.

¹⁰⁷ *Ibidem*.

Preotul Gh. Leu - viitor episcop de Huși sub numele de Grigorie - pe front era „*un preot model, un apostol*”¹⁰⁸. Preotul T. Simedrea - viitor arhiepiscop - vicar la Patriarhie, episcop la Bălți, apoi mitropolit al Bucovinei - în război „*a servit mult la ridicarea moralului trupei*”¹⁰⁹.

Pe front, pastorația preoților români a avut și o dimensiune misionară neînregistrată în vremurile și acțiunile militare anterioare: un număr de 43 ostași necreștini (evrei și de alte rituri) au trecut de bunăvoie la ortodoxie.

Bravura preoților militari și-a găsit și altă expresie: avansările lor la gradul de căpitan, precum și - pentru 61 dintre ei - înmânarea decorațiilor „*Coroana României*”, „*Avântul Țării*”, „*Serviciul Credincios*”, „*Răspłata Muncii pentru Biserică*”, „*Meritul Sanitar*”¹¹⁰.

Lăudabilă s-a dovedit și „*Misiunea călugărilor infirmieri*” - incluzând circa 200 de călugări - sub conducerea arhimandritului Teoctist Stupcanu¹¹¹. „*Noi călugărițele, scria maica Marina Mina Hociotă, pentru țară am slujit cu credință și am mers la război cu toată conștiința [...]. Ne-am împlinit datoria nu ca niște oameni, ci ca niște ostași ai Domnului și ai țării noastre, făcând ascultarea până la capăt, la terminarea războiului*”¹¹².

În concluzie - cum aprecia generalul C. Prezan - preoții militari „*și-au făcut mai mult decât datoria; este o cinste pentru cler, că alături de ostași au făcut mai mult decât li s-a cerut, pentru Țară și Neam*”¹¹³.

Așadar, Armata și Biserica, reprezentând subsisteme riguros organizate și conduse, au avut mare importanță în cadrul oficial și oficializat în care confesorii și-au desfășurat activitatea. În perioada premergătoare și în timpul conflagrației, mare importanță au avut

¹⁰⁸ *Ibidem*.

¹⁰⁹ *Ibidem*, p. 155.

¹¹⁰ *Ibidem*; Iconom C. Nazarie, *op. cit.*, p. 103 - 104.

¹¹¹ Arhim. Teocris Stupcanu, *Activitățile călugărilor din eparhia Moldovei în timpul războiului*, în Revista „*Viața monahală*”, Iași, an I, 1934, p. 315 - 327.

¹¹² Dr. Antonie Plămădeală, M. Hociotă, *Maica Mina din Săliștea Sibiului „o nouă Ecaterina Teodoroiu”*, în *Dascăli de cuget și simțire românească*, București, 1981, p. 464.

¹¹³ Iconom C. Nazarie, *op. cit.*, p. 31.

starea, structura și conexiunile celor două entități, receptarea de către preoți a importanței armatei și de către militari a rolului asistenței religioase în oștire.

Încheierea conflagrației mondiale nu a întrerupt evoluția clerului militar în România. Au urmat alte momente importante din istoria acestei instituții: înființarea Episcopiei Armatei, reglementările interbelice referitoare la clerul militar, misionarismul creștin ortodox al preoților noștri militari în spațiul bolșevizat (1940 - 1944), editarea publicațiilor bisericești românești aflate în slujba intereselor naționale în anii celui de - Al Doilea Război Mondial ș. a.

ROMÂNIA ȘI ITALIA ÎNTRE ANII 1916 - 1917. PERCEPȚII RECIPROCE

Valeriu - Florin Dobrinescu

Ion Pătroiu

Raporturile între regele Ferdinand I și omologul său italian, Victor Emanuel al III-lea, s-au limitat în cadrul anului 1914 la un schimb de scrisori început în ianuarie. Cum Italia a reprezentat țara către care I. I. C. Brătianu și-a îndreptat, încă de la începutul războiului, atenția, era firesc ca familiile regale să încerce păstrarea unor strânse legături și a unui contact direct.

Tratatul de la Londra, din aprilie 1915, prin care Italia a intrat în prima conflagrație mondială, l-a încurajat pe I. I. C. Brătianu în negocierile sale cu Antanta. Nu puțini comentatori italieni îl considerau pe I. I. C. Brătianu, datorită inteligenței și percepției lui realiste asupra raporturilor internaționale, un „*Sonnino al Europei de Est*”¹.

La 8 decembrie 1915, baronul Carlo Fasciotti anunță pe premierul Antonio Salandra că generalul Ioan Peticari, aghiotant al regelui Ferdinand și preceptor al fiului acestuia, prințul Carol, solicitase permis de liberă trecere prin Italia. Generalul Peticari, purtător al unei scrisori a reginei Maria către regina Italiei, solicita o întrevedere la Victor Emanuel al III-lea și posibilitatea de a vedea frontul italian. Fasciotti mai era informat că generalul Peticari urma să prezinte regelui italian un mesaj important din partea lui Ferdinand I. Suveranul român se adresa lui Victor Emanuel al III-lea cu

¹ Spencer David Spector, *România și Conferința de Pace de la Paris. Diplomația lui Ion I. C. Brătianu*, Iași, Institutul European, 1995, p. 35.

observația că situația țării sale era similară cu aceea a Piemontului cu o jumătate de secol în urmă, motiv pentru care politica externă a Bucureștilor trebuia să țină cont de „*poziția geografică nefericită a României*”, dar și de alte „*dificultăți*” ale războiului mondial. Ferdinand I, după ce amintea că „*dorește unitatea națională*” a țării sale, cerea lui Victor Emanuel al III-lea să răspundă la trei întrebări:

1) Care sunt intențiile Italiei privind Balcanii; 2) La ce sprijin se putea aștepta România, din partea Italiei, dacă împrejurările i-ar fi permis să intre în acțiune; 3) Dacă colaborarea bilaterală ar comporta un acord special și o cooperare mai directă cu Italia ². Baronul Carlo Fasciotti credea că guvernul I. I. C. Brătianu nu cunoștea conținutul scrisorii și opina că mesajul reprezenta un prilej fericit „*de a relua raporturile care au fost brusc rupte*” cu ocazia acordului din aprilie 1915 al Italiei cu Antanta, consecințele fiind din „*cele mai bune*” ³ pentru evoluția raporturilor bilaterale.

Generalul Ioan Peticari a vizitat, într-adevăr, frontul italian - el fiind acreditat pe lângă Cartierul General al Armatei Italiene - și a transmis rezultatul observațiilor sale prin mai multe telegrame expediate Marelui Cartier General. La 28 septembrie 1916, Peticari informa pe regele Ferdinand I despre ofensiva italiană, la care participaseră circa 120.000 de ostași ⁴.

Victor Emanuel al III-lea a promis regelui Ferdinand I ajutorul material și, mai ales, logistic al țării sale. Regele României dorea, cu adevărat, ca promisiunea italiană să se materializeze cât mai rapid posibil; el cerea generalului Peticari, la 30 septembrie 1916, să insiste „*de urgență*” pe lângă Victor Emanuel al III-lea deoarece situația armatei române „*este așa că, fără un ajutor imediat, ea poate deveni, în fiecare clipă, ireparabilă*” (s. ns.) ⁵. Ferdinand se arăta, cu

² Arhivele Naționale Istorice Centrale, București, fond Microfilme Italia, rola 19 / 2, c. 148 – 151.

³ *Ibidem*, c. 150 – 151.

⁴ Arhivele Militare Române (în continuare se va cita : A. M. R.), fond 3.831, dosar nr. 945, f. 34 (Telegramă din 1 / 14 noiembrie 1916, generalul Peticari către regele Ferdinand).

⁵ *Ibidem*, f. 37 (Telegrame nr. 1.931 din 30 septembrie 1915).

același prilej, plăcut impresionat de victoriile armatelor italiene.

Dificultățile cu care se confruntă armata română au fost aduse - prin intermediul generalului Peticari - la cunoștința Marelui Cartier General al Armatelor Italiene; într-o Telegramă, semnată de generalul Dumitru Iliescu, era reprodus conținutul unei telegrame pe care generalul Berthelot o adresase generalului Joffre. Potrivit informațiilor din telegramă, rușii nu vor putea ține frontul, germanii fiind superior numeric (rușii aveau 8 divizii de Infanterie față de necesarul de 20)⁶.

Opinia lui Berthelot, potrivit căreia deciziile militare de la Chantilly nu erau îndeplinite, era îmbrățișată și de Marele Stat Major român. Semnatarul Telegramei, generalul Dumitru Iliescu, solicita lui Ioan Peticari să prezinte urgent situația de pe Frontul Românesc Marelui Cartier General al Armatelor Italiene⁷.

Statul Major General român a continuat să-l informeze pe generalul Ioan Peticari despre configurația și evoluțiile de pe Frontul Românesc. Chestiunea presantă - cooperarea cu armata rusă - nu se îndeplinea și crea dificultăți situației generale a armatelor române. Trupele tușești, aduse în Dobrogea, erau insuficiente „*pentru a obține rezultate decisive contra Bulgariei*”. Ca urmare a acestei nedorite situații, Dumitru Iliescu cerea generalului Peticari să intervină, pe lângă Marele Cartier General al Armatelor Italiene, pentru a se mări contingentul italian⁸.

În continuare, telegramele generalului Ioan Peticari se vor interfera cu rapoartele - unele cu o deosebită forță informațională - maiorului Ioan Trăilescu, atașat militar adjunct, titular fiind colonelul Ioan Florescu. La o lună după ce a ajuns la Marele Cartier General italian, Ioan Trăilescu a adresat organului similar român un raport confidențial cu date privind accesul forțelor italiene în Balcani. Ioan Trăilescu credea că armata italiană avea „*rezervele cele mai importante dintre toți Aliații, atât ca număr, dar mai ales ca etate*”

⁶ *Ibidem*, f. 46 - 47.

⁷ *Ibidem*, f. 47.

⁸ *Ibidem*, f. 69 (Telegrama nr. 2.762, 28 octombrie 1916, Dumitru Iliescu către generalul Ioan Peticari)

(25 - 40 ani) și instrucție”⁹ (s. ns.).

O lună mai târziu, maiorul Trăilescu revine cu un nou raport care conținea și o lucrare întocmită de Marele Cartier General italian referitoare la evenimentele organice petrecute în armatele germane și austro - ungare din cauza și de la data intrării în acțiune a României și până în prezent¹⁰. Document de un „*deosebit interes*” pentru apărarea drepturilor politico - teritoriale și militare ale României la viitoarea conferință a păcii, raportul conținea și unele aprecieri deosebit de importante față de momentul intrării României în prima mare conflagrație a secolului, față de situația militară reală a membrilor Antantei. Astfel, se sublinia că intrarea României în prima conflagrație a secolului se produsese într-un moment în care „*armatele aliate nu au putut să ne secondeze cu nici un atac, care ar fi reținut sau atras o bună parte din enormele forțe aruncate de adversari asupra-ne*”¹¹.

În perioada în care s-a produs acțiunea militară a României (septembrie 1916 - martie 1917), armatele țariste, în urma ofensivei lui Brusilov în Galiția, erau epuizate și deficitare sub raportul materialului și a munițiilor de război. Italia, ca întotdeauna, dorea „*să câștige cât mai mult, riscând cât mai puțin*”. Cât privește pe englezi și francezi, aceștia aveau majoritatea trupelor în sudul Franței și nordul Africii, cele mai multe fiind „*în plină reorganizare și instrucție*” sau istovite în urma rezistenței de la Verdun și de pe Somme (s. ns.)¹².

Maiorul Ioan Trăilescu, după ce constată cu regret că zdrobirea românilor și a sârbilor „*s-a făcut sub privirile Aliților; care asistau cu brațele în sân ca la o reprezentație*”, sublinia drept principale consecințe ale intrării României în Primul Război Mondial: 1) salvarea prestigiului Rusiei, care a scăpat de o iminentă contraofensivă germano - austriacă împotriva lui Aleksei Alekseievici

⁹ *Ibidem*, dosar nr. 944, f. 1 - 4 (Raport nr. 154 de la Roma, 8 februarie 1917).

¹⁰ *Ibidem*, f. 24 - 25 (Raport nr. 167, 7 martie 1917, Maior Ioan Trăilescu către Marele Cartier General).

¹¹ *Ibidem*, f. 24.

¹² *Ibidem*.

Brusilov; 2) a permis Italiei să-și organizeze cuceririle din Friul și să-și odihnească trupele istovite; 3) a salvat armata lui Sarrail, amenințată cu izgonirea din Salonic; 4) a ocazionat un repaus și o reorganizare binemeritată a trupelor franco - engleze ¹³ (s. ns.). Din aceste motive, Trăilescu considera drept rău intenționate și lipsite de adevăr declarațiile amiralului Fournier „*reproduse și sarcastic tălmăcite și de ziarele italiene*” ¹⁴. Amiralul francez declarase cu ironie că intervenția României nu ar fi fost solicitată de Aliați ? !, el crezând că rezultase o belea pe capul rușilor, care „*au trebuit să-și întindă frontul și (să) trimeată rezerve pentru a ne scăpa ? !*” ¹⁵. Nu puteau fi acceptate nici opiniile potrivit cărora armata română „*s-ar fi bătut foarte prost*”, ea având un „*moral devastator*”; de asemenea, părea o enormitate opinia potrivit căreia instrucția ofițerilor români „*lasă mult de dorit*” ¹⁶.

Maiorul Ioan Trăilescu se declara total nemulțumit de datele oferite prin lucrarea întocmită de armata italiană, care încerca să minimalizeze valoarea intevenției din august 1916 a României alături de Antantă. Ofițerul român observa cu justete că țara sa, cu o populație de 7 milioane, atrăsese asupra-i 40 - 41 divizii dușmane de infanterie, în timp ce Rusia, cu o populație de 22 ori mai mare, (cca 150 milioane), 87 divizii (abia de două ori mai mult). În ceea ce privește Italia, cu o populație de cinci ori mai mare ca a României (36 milioane de locuitori), mobilizase abia 32 de divizii (cu 8 mai puțin decât România) ¹⁷.

O lună mai târziu, maiorul Ioan Trăilescu revenea cu un nou raport privind organizarea și amplasamentele armatei italiene. Trăilescu își exprima regretul că eforturile forțelor armate și ale operațiilor nu erau la „*înălțimea celor 36 milioane de locuitori cu o*

¹³ *Ibidem*, f. 25.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ *Ibidem*, f. 24 - 25.

*notabilă precumpănire a numărului de bărbați asupra femeilor”*¹⁸. Raportul mai conținea cele 16 precepte ale tânărului șef de pluton¹⁹, precum și ordinea de bătaie a înaltelor comandamente italiene; comandant suprem al armatelor era regele Victor Emanuel al III-lea, iar șef de stat major locotenent general (general de Divizie) Cadorna. Adjunctul lui Cadorna era generalul de Divizie Porro, iar comandantul cavaleriei era Conte de Torino. Cele șase armate (I - VI) erau conduse de Geraldini Pecori, Piacentini, Ducele D’Aosta, Conte de Robilant, Mambretti. În fine, comandant general al etapelor era generalul de Divizie Lombardi²⁰.

Pe lângă rapoartele lui Ioan Trăilescu, Bucureștii au cunoscut și materialele interne întocmite de Marele Cartier General al Armatei Italiene; amintim, astfel, documentul *Operațiile din martie până în iunie 1917*, care conținea datele esențiale ale ofensivei italiene de primăvară²¹ și implicațiile ei pentru zona sud - est europeană și balcanică.

Începând cu mai 1917, generalul Ioan Perticari revine cu mai multe telegrame privind ofensiva italiană de primăvară, toate ajungând la Biroul Operațiilor din Marele Cartier General și purtând rezoluțiile maiorului Ion Antonescu, cu recomandări pentru căpitanul Niculescu.

Încă de la începutul intrării României în războiul mondial, opinia publică și oficialitățile italiene s-au declarat favorabile împlinirii idealului național integral al românilor. Primul ministru Vittorio Emanuele Orlando afirmase, încă din decembrie 1916, necesitatea reorganizării Europei prin victoria principiului naționalităților, ceea ce însemna eliberarea italienilor, slavilor de sud, românilor, cehoslovacilor de sub dominație străină. Șeful cabinetului Președinției Consiliului de Miniștri, Petrozziello își manifesta, într-o scrisoare adresată generalului Siciliani, marea satisfacție cu privire la decizia României de a declara război Puterilor Centrale. Petrozziello

¹⁸ *Ibidem*, f. 32 - 33 (Raport nr. 168, de la Roma, 7 martie 1917, Maior Ioan Trăilescu către Marele Cartier General).

¹⁹ *Ibidem*, f. 33 - 34.

²⁰ *Ibidem*, f. 34.

²¹ *Idem*, fond 3.831, crt. 1.128, f. 1 - 44.

era partizanul formării unei legiuni provenită din prizonierii români, care să lupte pe fronturile italiene sau franceze, pentru dezrobirea frașilor care sufereau de „*atâția ani de sub jugul Austro - Ungariei*”²².

Marile victorii obținute de armatele române în vara anului 1917 nu au rămas fără ecou în Italia. Șeful de Stat Major al Armatei Italiene, generalul Cadorna, a adresat Marelui Cartier General de la Iași o Telegramă în care, printre altele, se scria: „*Vă rog să exprimați via admirație Comandamentului Suprem Român pentru proba magnifică oferită de trupele române în luptele de la Mărăști, Oituz și Mărășești. Spuneți-le că armata italiană urmărește cu o prietenie frățască acțiunile strălucite ale soldaților români, care s-au arătat demni urmași ai victorioșilor cuceritori ai Plevnei*”²³.

Cei doi corifei ai Marelui Cartier General, generalul Constantin Prezan și maiorul Ion Antonescu, au pus, de fiecare dată, pe textul Telegramei rezoluții. Primul constata că textul telegramei a fost deja adus la cunoștința opiniei publice prin publicarea în „*La Roumanie*”, iar al doilea o repartiza, cum făcuse și în alte ocazii, la dosarul Campaniei din 1917. Un alt ofițer superior italian, generalul Bertolo, aprecia că inamicul a fost pus în imposibilitatea de a mai întreprinde acțiuni serioase la est de Carpați²⁴.

Cunoscutul cotidian „*Corriere della Sera*” constata că, „*din punct de vedere moral, armata română stă astăzi alături de puternicile armate aliate din occident*”²⁵.

Apreciate drept „*miracole de bravură*”, victoriile de la Mărăști, Mărășești și Oituz au contribuit la reducerea presiunii austro - ungare în Tirol și au amânat cu cel puțin trei luni marea contraofensivă a Puterilor Centrale, soldată cu victoria lor în bătălia de la Caporetto din octombrie 1917; istoricii militari cred că, executată în

²² Ștefan Pascu, *Făurirea statului național unitar*, vol. I, București, Editura Academiei, 1983, p. 428 - 429.

²³ A. M. R., fond 3.831, dosar nr. 233, f. 86 (Telegramă nr. 747 / 14 / 27 august 1917, către șeful Misiunii Militare Italiene în România, Colonel Luciano Ferigo, semnată Cadorna).

²⁴ *România în anii Primului Război Mondial*, vol. 2, București, Editura Militară, 1987, p. 374.

²⁵ *Ibidem*.

condiții prielnice - în vară - contraofensiva respectivă ar fi provocat pierderi mult mai grele armatei italiene și ar fi împins Italia într-un dezastru de proporții ²⁶.

Însemnătatea victoriilor românești, pe Fronturile de Est și Balcanic și pentru contracararea planurilor politice de ansamblu ale Puterilor Centrale a fost recunoscută de Franța, Marea Britanie, Italia, Rusia și S. U. A., în plenul Conferinței interaliat de la Paris. Totodată, Antanta a formulat anumite condiții care eludau realitățile politico - militare din răsăritul și sud - estul Europei, îndeosebi poziția strategică dificilă a României.

Victoriile românești din vara anului 1917 au evidențiat interdependența dintre Fronturile Român și cel de Est. Mai mult chiar, situat la distanță mai mare de Carpați și Dunăre, Frontul Italian a resimțit efectele pozitive ale victoriilor de la Mărăști, Mărășești și Oituz. Preocupați de „*soluționarea*” problemei românești, Centralii au amânat, cu cel puțin trei luni, data declanșării ofensivei de la Caporetto. Producerea dezastrului de la Caporetto cu trei - patru luni mai devreme de 27 octombrie 1917, asociată cu ieșirea Rusiei din război ar fi avut ca urmare prăbușirea, fără dubii, a Fronturilor Italian și de Est, impunând Antantei perspective strategice catastrofale ²⁷ și greu de imaginat.

²⁶ *Ibidem.*

²⁷ *Ibidem*, p. 349 - 350.

REPERE NOI ÎN RELAȚIILE ROMÂNŌ - CEHE: OCTOMBRIE 1917 - THOMAS GARRIGUE MASARYK LA MĂRĂȘEȘTI

Ioan Saizu

Mai mult ca oricând în trecut, în anii primei conflagrații mondiale a secolului al XIX-lea, conștiința și efortul popoarelor român și ceh au fost orientate în direcția asigurării dezrobirii naționale și a creării cadrului necesar dezvoltării în viitor de raporturi mutuale. Atunci, de o parte și de alta, s-a manifestat deplină admirație și adeziune pentru asemenea cauză dreaptă.

În strânsă concordanță cu acțiunile întreprinse pe plan intern, reprezentanții celor două popoare, aflați în permanent contact la Londra, Paris și Petrograd, au căutat să extindă coordonarea acțiunilor comune. O contribuție de marcă la dezvoltarea în acele condiții a prieteniei româno - cehe a adus-o Thomas Garrique Masaryk, cu prilejul vizitei întreprinse, în octombrie 1917, în România ¹. Cunoașterea acestui moment este cu atât mai necesară, cu cât în acel timp s-au fundamentat pârghiile care au dat trăinicie relațiilor pentru deceniile ce au urmat.

Cu privire la vizita lui T. G. Masaryk la Iași, oraș care în timpul conflagrației a devenit a doua capitală a țării, s-a relatat fragmentar în trecut ². Un articol special a fost publicat de Ion I. Nistor, care, în fapt, reproduce unele din materialele apărute în presa

¹ «Editura Benei», *Souvenirs de guerre et de revolution (1914 - 1918). La lutte pour l'indépendance des peuples*, vol. II, Paris, 1929, p. 102 – 103.

² D. Gusti, *T. G. Masaryk*, București, 1926, p. 10; N. Iorga, *Roumains et Tchécoslovaques*, Praha, 1924, p. 27.

timpului ³. Unele relatări au fost nu numai lacunare, dar și eronate, îndeosebi în legătură cu data la care vizita a avut loc. Astfel, Charles Joseph Vopicka, deși și-a scris lucrarea aproape de eveniment, a săvârșit greșeala de a o plasa în ianuarie 1918 ⁴. Alții au dat-o mai înainte, adică în septembrie 1917 ⁵.

În scopul respectării adevărului, ne propunem ca, eliminând erorile și fixând locul și importanța acestei vizite efectuată în contextul victoriilor de la Mărășești, să aducem o contribuție la punerea de repere durabile în relațiile româno - cehe.

Se știe bine că în anii 1914 - 1917 au existat multe rezerve în cadrul Antantei cu privire la oportunitatea dezmembrării monarhiei austro - ungare ⁶. În consecință, înlăptuirea acestui act urma să cadă, în exclusivitate, în sarcina popoarelor oprimate din imperiu. Faptul se reflectă în intensificarea acțiunilor reprezentanților națiunilor oprimate, pentru organizarea luptei de eliberare. Amintim, între altele, că delegații cehilor și slovacilor s-au întâlnit la Paris, la sfârșitul lunii ianuarie 1915, cu care prilej s-au constituit într-un Comitet național și au lansat un manifest prin care au cerut restaurarea statului ceh în hotarele sale istorice. Speranța de a-și redobândi independența a sporit și mai mult la 6 iulie 1915, când Masaryk, la Geneva, cu prilejul comemorării unei jumătăți de mileniu de la arderea pe rug a lui Jan Hus, a declarat ruptă legătura între națiunea cehă și monarhia habsburgică. Ca urmare, la 14 noiembrie 1915, Comitetul național din Paris, în înțelegere cu Liga revoluționară din Praga, a declarat, trecând de partea Antantei, război Austro - Ungariei. La începutul anului următor, Comitetul național s-a transformat în Consiliu național, avându-l în frunte pe Masaryk și Beneș. Recunoscut de Antantă, Consiliul național a început organizarea politică și militară a cehilor și a slovacilor ⁷.

³ I. I. Nistor, *Vizita profesorului Masaryk la Iași*, în volumul *T. G. Masaryk. Președintele Republicii Cehoslovace*, București, 1930, p. 35 - 45.

⁴ Ch. Vopicka, *Secrets of the Balkans*, Chicago, 1921, p. 180.

⁵ V. Stoica, *Președintele Masaryk în timpul marelui război*, în volumul *T. G. Masaryk. Președintele Republicii Cehoslovace ...*, p. 78.

⁶ Vezi, între altele, la Eliza Campus, *Mica Înțelegere*, București, 1968, p. 31 și urm.

⁷ Mircea N. Popa, *Primul Război Mondial. 1914 - 1918*, Editura Științifică și

În vederea înfrângerii rezervelor Antantei, Masaryk a sosit la Paris la 28 ianuarie 1916; el a trăit convingerea că cehilor și slovacilor nu le-a rămas ca soluție decât să se opună Vienei și Berlinului, să ducă o luptă decisivă pentru independență și unire⁸. Masaryk a înțeles nu numai că fără colaborarea cehilor și slovacilor era o naivitate să se spere că Aliații s-ar decide să-i ajute, ci și faptul că, chiar în cazul victoriei Puterilor Centrale era necesară organizarea cu toate mijloacele a rezistenței.

Pentru atare motiv, Masaryk a conchis că trebuia să se sprijine pe contradicțiile dintre Marile Puteri, mai cu seamă pe cele dintre Antanta și Germania; în plus, el a demonstrat convingător - lucru pe care îl va face și la Iași - că însăși existența imperiului bicefal permitea Germaniei să-și extindă planurile expansioniste și că, redusă la propriile puteri, aceasta nu mai avea posibilități practice de acțiune. Înfațișând perspectiva ca statele succesoriale să devină ajutoare contra expansiunii germane în Orient, Masaryk a reușit să obțină acordul Franței, apoi al Angliei, la planul său⁹.

Cu toate că în soluționarea definitivă și fericită a problemei naționale, Masaryk nu a înțeles să se sprijine numai pe Rusia, fapt pentru care a fost în opoziție cu părerea celor mai mulți din frunzașii politici cehi și slovaci, ci și pe ajutorul puterilor apusene, îndeosebi al Franței și al Angliei, în practica organizării politice și militare sub forma corpurilor de voluntari, el a desfășurat în Rusia cea mai îndelungată activitate; era vorba de alcătuirea unui corp de armată ceh autonom, cu comandament propriu, supus Consiliului național din Paris, capabil de a lupta pentru un stat independent¹⁰.

În acest scop, la 21 aprilie 1916, Masaryk a obținut consimțământul Rusiei ca soldații și ofițerii cehi și slovaci proveniți din armata austro - ungară să fie scoși din prizonierat. Secția de la

Enciclopedică, București, 1979, p. 239.

⁸ L. Sychrava, *T. G. Masaryk, 1850 - 1930*, Praha, 1930, p. 47 - 48.

⁹ Eliza Campus, *op. cit.*, p. 31.

¹⁰ Herben, Hartl, Blaha, *T. G. Masaryk. Sa vie. Sa politique. Sa philosophie*, Pargue, 1923, p. 61; K. Krofta, *Histoire de la Tchécoslovaquie*, Maestricht - Paris - Bruxelles, 1934, p. 140; J. Peser, *Histoire Tchécoslovaque*, Prague, 1925, p. 184.

Kiev a Consiliului național s-a ocupat, apoi, de organizarea lor în unități de combatanți pentru front.

Actul de trecere a regimentelor de cehi și slovaci de partea armatei ruse, ca și întetirea activității desfășurată la Londra, Paris și Petrograd de o seamă de oameni politici în frunte cu Masaryk, propagând în țările aliate ideea independenței națiunilor din imperiul austro - ungar, au găsit în opinia publică din România o desăvârșită simpatie.

Relevarea înaltelor însușiri ale poporului ceh, cult și conștient, temeinic și matur pregătit pentru libertatea și independența națională, nu s-a făcut în România numai din respectul datorat pentru o măreață manifestare de energie. Acesta era poporul cu care România avea interese politice deosebit de vitale. Judecata - scria ziarul „*România*” din 4 august 1917 - ne îndrumă să privim mai adânc această forță de dărâmare a Habsburgilor și s-o privim, mai ales, „*prin prisma intereselor superioare ale neamului nostru. Noi vedem în cehi pe aliații naturali ai României de astăzi și de mâine*”¹¹.

În admirația sa nemărginită, același ziar nota că „*un popor se ridică pe planul întâi din amalgamul de rase al imperiului hermafrodit. Sunt cehii. Mai mult ca oricând, conștiința lor națională e în plină putere și într-o admirabilă continuitate de acțiune. Trei ani de război nu i-au obosit pe acești luptători implacabili ale căror jertfe și stăruinți pentru a se smulge de sub Habsburgi vor rămâne ca un exemplu de superioară concepție națională. Lupta lor cu aparatul puterii de stat e în adevăr miraculoasă și trebuie adusă ca un exemplu tuturor popoarelor împilate*”¹².

Un atare considerent a impus ca politicienii români să-și sporească datoria de a diversifica punctele de contact cu cehii, a căror politică externă, în viitor, nu putea fi decât apropiată de aceea a românilor. În vederea realizării apropierii cerută „*de cele mai elementare prevederi ale vieții noastre de stat*”¹³, înființarea unei Ligi

¹¹ Arhivele Naționale Istorice Centrale, București, fond Casa Regală, Cabinet. Probleme interne, dosar nr. 1 / 1917, f. 47 - 48.

¹² *Ibidem*, f. 46.

¹³ *Ibidem*, f. 48.

ceho - române, cu participarea oamenilor politici români alături de cei cehi din Rusia, în frunte cu Masaryk, a fost apreciată ca un act politic prioritar ca utilitate și importanță.

De o apropiere de poporul român erau interesați și cehii, care văzuseră în el, încă de la începutul războiului, pe unul din Aliați și a cărui atitudine în problema Imperiului austro - ungar era identică ¹⁴. Într-un discurs pronunțat la 16 decembrie 1915 în ședința Camerei Deputaților, Take Ionescu, bunăoară, a subliniat necesitatea dezmembrării Austro - Ungariei. „*Ar fi trebuit să dispară ... de mult - declarase el; despre dânsa când va dispărea va fi ca un suspin de mulțumire generală că, în sfârșit, va plăti păcatul secular*” ¹⁵.

În șirul reședințelor incluse în itinerarul pe care Masaryk l-a străbătut pentru a pleda pentru soluția destrămării Austro - Ungariei s-a numărat și orașul Iași, unde se aflau evacuate autoritățile centrale. Vizita reprezenta - potrivit lui N. Iorga - un pas înainte în direcția unei soluții realiste ¹⁶. „*În lunga, obositoare și trista lui pribegie - scria unul din autori - bătrânul gânditor și patriot desăvârșit a bătut și-n poarta noastră, ca un profet al nădejdelor, întărindu-ne-n credința că ceasul dreptății se apropie*” ¹⁷.

Vizita sa a vut loc la invitația regelui Ferdinand ¹⁸. Lui Ion Gh. Duca, pe care Ionel I. C. Brătianu l-a făcut confidentul său, i s-a încredințat misiunea de a face legătura cu Masaryk ¹⁹ care, până atunci, în ciuda vârstei sale înaintate, parcursese succesiv mai multe state pentru a pleda guvernelor lor cauza cehă ²⁰. Pătruns de similitudinea intereselor României cu a celorlalte popoare oprimate din imperiul dualist și, mai ales, înțelegând cerințele momentului respectiv, el a socotit oportună o călătorie la Iași. Astfel, cu toate că

¹⁴ Edward Benes, *op. cit.*, p. 102 - 103.

¹⁵ Romulus Seișanu, *Take Ionescu*, București, 1930, p. 281.

¹⁶ „*Neamul Românesc*”, XII, 1917, nr. 279, p. 1.

¹⁷ D. Constantinescu, *Cehoslovacia*, Iași, 1935, p. 74.

¹⁸ *Ibidem*, p. 80; Jan Seba, *Români și cehoslovacii de-a lungul istoriei*, București, 1934, p. 15; *Omagiul lui T. G. Masaryk la a 84-a aniversare*, București, 1934, p. 51.

¹⁹ Ion Gh. Duca, *Crâmpoie din viața și opera sa*, București, 1934, p. 19.

²⁰ M. Mercier, *La formation de l'Etat Tchechoslovaque*, Paris, 1923, p. 84.

șansele unei izbânzi erau departe și încă neîntrezărite, Ferdinand I-a primit cu onorurile cuvenite numai șefilor de state ²¹.

Acest fapt, ca și informațiile date în presă prin care se vestește sosirea sa la Iași ²², sunt de natură să răstoarne unele afirmații făcute între alții și de Nicolae Iorga ²³, potrivit cărora Masaryk ar fi sosit în mod clandestin. Datele biografice publicate pe larg cu acest prilej ²⁴ au avut darul ca, alături de înșirarea operelor sale, să facă cunoscut marelui public, ceea ce în lumea oamenilor de știință români era deja știut. Până la sosirea în Iași, scrierile sociologice și filosofice au pătruns în rândul cărturarilor noștri prin ediții apărute peste hotare ²⁵.

Cu o activitate remarcabilă pe tărâm politic și una strălucită în domeniul științei, era și firesc ca sosirea sa la Iași să fie așteptată cu mare interes. „*Acum d. Masaryk - scria ziarul „România” în preajma vizitei sale - vine la noi. D-sa vine la niște sinceri aliați ai cauzei lui. Mai mult decât atât, d-sa vine la niște prieteni drepti ai d-sale și ai poporului ceho - slovac. Venirea d-sale e pentru noi un prilej de întărire a legăturilor noastre din viitor cu libera Cehie, a cărei reînființare o dorim, tot așa cum dorim România a noastră*” ²⁶.

Având o viziune clară asupra situației ²⁷, Masaryk, însoțit de Jan Seba, ofițer din corpul ceh din Rusia, viitorul ministru al Cehoslovaciei la București, a apărut la Iași, la 9 octombrie 1917, în atmosfera creată de eroicele și răsunătoarele succese repurtate de armata română la Mărăști, Mărășești și Oituz. El a fost găzduit de

²¹ V. Atanasiu, A. Iordache, M. Iosa, Ion M. Oprea, P. Oprescu, *România în Primul Război Mondial*, București, 1979, p. 409; Ion Gh. Duca, *Amintiri politice*, vol. II, München, 1981, p. 231.

²² „*Evenimentul*”, Iași, 7 octombrie 1917; „*România*”, Iași, 7 octombrie 1917.

²³ N. Iorga, *Memorii*, vol. I, Editura Națională, S. Ciernei, p. 141.

²⁴ Vezi, între altele, „*L'Independence roumaine*”, 10 octombrie 1917.

²⁵ Este vorba, între altele, de: *Ceska otaska. Snahi a tuzby narodniho obrozeni*, 2 vydani, Praze, 1908, 264 p.; *Zur russischen Geschichte und Religions philosophie. Soziologische Skizzen*, Bd. 1 - 2, Jena, 1913; *Die philosophischen und soziologischen Grundlagen des Marxismus. Studien zur socialen Frage*, Viena, 1899, 600 p.; *Vasic - Forgac - Erental - prilozj za karakteristiku austro - ungarske diplomatije. Drugo dopunjeno izdanje*, Beograd, 1911, 98 p.; *Österreich und der Balkan*, în *Die Balkanfrage*, III, Heft, München und Leipzig, 1914, p. 143 - 159.

²⁶ „*România*”, Iași, 8 octombrie 1917.

²⁷ N. Iorga, *Istoria Românilor*, vol. X, București, 1939, p. 420.

Gheorghe Mârzescu, ministrul Domeniilor și Agriculturii, care, de altfel, l-a și întâmpinat la gară²⁸.

La Iași, T. G. Masaryk a avut un program foarte încărcat și variat. În ziua de 10 octombrie, a fost primit într-o lungă audiență de regele Ferdinand în palatul „*Creditului Urban*”, fosta reședință domnească a lui Alexandru I. Cuza²⁹. În afară de întrevederile cu oamenii politici și cu ofițerii superiori români, Masaryk a avut în program vizitarea mai multor instituții din Iași, ca și a Frontului Român³⁰. Ultimul obiectiv a fost vizitat, în 1916, și de generalul ceh Stefanik, care a devenit, ulterior, cel dintâi ministru de Război al Cehoslovaciei. El a venit atunci să trateze cu guvernul român condițiile pentru organizarea unui corp ceh care să lupte pe Frontul Român³¹.

În octombrie 1917, Masaryk a sosit cu scopuri bine precizate. „*Am venit - a mărturisit el corespondentului ziarului „Evenimentul” - pentru a lua contact cu românii, ale căror interese în monarhia austro - ungară sunt aceleași ca și ale noastre, într-adevăr, scopul acestui război, scopul său primordial, trebuie să fie desființarea monarhiei de Habsburg. României, cehii, slovacii, italienii, sârbii, croații, slovenii și polonezii - iată moștenitorii ei*”³².

Obiectivul - notase la rându-i Ion Gh. Duca - era pe cât de logic, pe atât de folositor; „*în loc ca fiecare să lupte să-și facă izolat propaganda, era mai bine să ne unim toate eforturile noastre și să arătăm că toți, fără deosebire, considerăm monarhia habsburgică un anacronism, care trebuie dărâmat și că pe ruinele ei urmează să se ridice libere popoarele care atâta vreme au stat sub sceptrul ei apăsător*”³³.

²⁸ „*Mișcarea*”, Iași, 10 octombrie 1917; 20 octombrie 1924.

²⁹ Idem, 20 octombrie 1924; „*România*”, Iași, 9 octombrie 1917; „*Evenimentul*”, Iași, 10 octombrie 1917.

³⁰ „*Evenimentul*”, Iași, 10 octombrie 1917.

³¹ I. I. Nistor, *Cehoslovaciei și românii. Expunere istorică*, s. I., 1930, p. 58; Ion Gh. Duca, *Amintiri politice ...*, p. 231 - 232.

³² „*Evenimentul*”, Iași, 11 octombrie 1917.

³³ Ion Gh. Duca, *Amintiri politice ...*, p. 231.

Cum și românii, și cehii - a declarat Masaryk unui alt corespondent - au de luptat împotriva unui dușman comun, s-a stabilit o colaborare între cei aflați în prizonierat. „*Ne unește - a mărturisit el - un scop comun, care este și scopul real al luptei noastre: dezmembrarea Austro - Ungariei. Principiul naționalităților are o validitate, pe care și revoluția rusă și aliații au recunoscut-o în toate împrejurările ... Principiul naționalităților va trebui să triumfe*”³⁴.

Asemenea țel, identic cu al nostru, s-a împletit indestructibil cu năzuința pentru lărgirea legăturilor între popoare, ca o cerință obiectivă a istoriei. Astfel, în interviul acordat corespondentului ziarului „*România*”, Masaryk a subliniat credința și dorința că între Cehia și România se vor putea încheia raporturi mai strânse. „*însemnate interese economice - a continuat el - ne îndeamnă la o apropiere*”³⁵.

Scopul respectiv apare pregnant și prin exprimarea românească. „*Această fraternitate de luptă și idealuri - consemna în atare sens ziarul „Mișcarea” - pe care atât de strălucit o simbolizează prezența d-lui Masaryk în mijlocul nostru, adaugă forței noastre o putere nouă și speranțelor noastre o credință mai mult*”³⁶.

O entuziastă și emoționantă prezentare a scopului respectiv a făcut-o Octavian Goga, care, în ziarul „*România*”, a învederat că apropierea româno - cehă era, prin prezența lui Masaryk la Iași, firească, deoarece lupta „*pe care o dăm se brodează pe același fond de suferință istorică și cere aceeași dezlegare. Suntem tovarăși de arme, legați de o singură țintă. La pedestalul măririi noastre de mâine nu poate fi decât cadavrul politic al Habsburgilor*”³⁷. Octavian Goga a demonstrat atunci că amicitia româno - cehă „*nu poartă marca actualității efemere. Situația noastră geografică și raporturile de echilibru în viitor ne predestinează unor relații de colaborare continuă. Iată de ce vizita d-lui Masaryk nu ne inspiră numai sentimentul de venerație pe care ni-l trezește năzuința de a*

³⁴ „*Mișcarea*”, Iași, 11 octombrie 1917.

³⁵ „*România*”, Iași, 12 octombrie 1917.

³⁶ „*Mișcarea*”, Iași, 10 octombrie 1917.

³⁷ „*România*”, Iași, 11 octombrie 1917.

*dezrobi un colț de umanitate, ci scoate la iveală o serie de probleme strâns legate de interesele superioare ale neamului nostru. Dorim ca distinsul oaspete - a conchis Octavian Goga - să socotească aceste zile numai ca un preludiu al vremurilor de nouă așezare, când pe urma biruinței noastre comune două popoare reîntregite în cadrul vieții lor normale își vor găsi două puncte de sprijin reciproc pentru soarta lor: la Praga și la București”*³⁸.

Legăturile de până atunci, mai cu seamă de natură artistică și literară, trebuiau să fie însoțite de raporturi economice și politice³⁹. Prin primirea deosebită ce i s-a făcut, ca unui șef de stat, politicienii români au urmărit - potrivit aprecierilor unui ziar din acel timp - „nu numai o manifestare dictată de interesul unui moment trecător, ci și un act de înaltă prevedere a viitorului mai îndepărtat ... raporturile noastre cu națiunea ceho - slovacă vor fi de cea mai mare însemnătate politică, economică și chiar culturală pentru România de mâine”⁴⁰.

Un alt scop al vizitei lui Masaryk la Iași viza efortul de organizare a unui Congres general al națiunilor oprimate de Austro - Ungaria, motiv pentru care a avut contacte cu membrii guvernului și cu Comitetul refugiaților români din Transilvania. Secțiunea din Kiev a Consiliului național ceh, care-l avea în frunte pe Masaryk, a luat înțelegere cu organisme similare român, sârb, polonez și italian, pentru convocarea congresului respectiv în toamna anului 1917. Evenimentele s-au precipitat însă atât de repede, încât congresul, ce urma să-și desfășoare lucrările la Stockholm, nu s-a mai ținut. În capitala Suediei ar fi urmat să fie invitați 300 - 350 delegați reprezentând națiunile din imperiul austro - ungar. Masaryk a luat asupra sa sarcina de a suporta cheltuielile pentru toți delegații, afară de români, pentru care sumele trebuiau dobândite de la guvernul de la Iași. La o scrisoare adresată lui Alexandru Constantinescu, ministru de Interne, în care Bocu a pretins că ar fi convins pe Masaryk de

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ Ion Clopoțel, *Frământările unui an - 1918*, Editura Biroul de imprimare „Cosânzeana”, Sibiu, 1919, p. 94.

⁴⁰ „România”, Kiev, 19 octombrie 1917.

necesitatea Congresului ⁴¹, s-a primit răspuns că guvernul român dorește să mai reflecteze. Alexandru Constantinescu se bizuia pe atitudinea lui Brătianu care, din cauza sumelor mari ce s-ar fi convenit pentru deplasarea delegaților în numărul propus de Masaryk, Bocu și Pop (50 - 60 reprezentanți pentru fiecare națiune din imperiu), a apreciat că 5 - 6 delegați de fiecare națiune era suficient. Răspunsul a descurajat într-o anumită măsură pe Masaryk, care, la Iași, spera să convingă guvernul român în sensul dorit de cei trei. La întâlnirea cu Masaryk, Brătianu nu și-a schimbat atitudinea. Lui Brătianu i s-a alăturat și Iorga care i-a explicat marelui filosof că refugiații români transilvăneni au cerut 200.000 - 300.000 lei pentru cheltuieli în vederea participării la congresul de la Stockholm, ceea ce, în condițiile de atunci, era foarte mult. Totodată, Iorga a recomandat ca delegați la congres pe Ion Nistor, vicarul Iacob și Octavian Goga ⁴².

În vederea reprezentării românilor la Congresul națiunilor oprimate de Austro - Ungaria, au sosit la Iași, încă de la 24 august 1917, Octavian Goga, L. Moldoveanu și G. Moroianu ⁴³. În agitația și precipitarea evenimentelor aceluși an, 1917, s-a renunțat la ideea convocării Congresului de la Stockholm și s-a decis organizarea unui miting la Kiev, sub președinția lui Masaryk, având aceeași menire.

Sever Bocu a reținut în amintirile sale că împreună cu Ghiță Pop și T. G. Masaryk, examinând atunci situația în întregul ei complex, au stabilit un plan amănunțit, potrivit căruia imperiul bicefal, indiferent de soarta războiului, urma să primească lovitura de grație de la națiunile pe care le încorporează.

Ultimul obiectiv al vizitei lui Masaryk la Iași era legat de dorința de a se convinge dacă situația din România permitea ca solicitarea Franței privitoare la trecerea voluntarilor cehi din Rusia pe Frontul Român era de soluționat. Așa cum am arătat mai sus, voluntarii cehi au staționat în jurul Kievului, potrivit înțelegerii avute cu țarul Rusiei. Odată cu evenimentele din octombrie 1917, Masaryk a trebuit să ducă noi tratative, pentru acceptarea în continuare a

⁴¹ N. Iorga, *Memorii*, vol. I ..., p. 102.

⁴² *Ibidem*, p. 143 - 144.

⁴³ *Ibidem*, p. 102.

staționării voluntarilor cehi în spațiul Rusiei sovietice. Parisul a cerut ca aceste forțe, decretate ca făcând parte din armata franceză, să treacă pe Frontul Român ⁴⁴.

Posibilitatea ca voluntarii cehi să lupte împotriva imperiului dualist și a Germaniei alături de români și ruși, pe pământ românesc, a fost studiată destul de amănunțit la Petrograd cu Misiunea Militară franceză și cu ministrul român la Petrograd, Constantin. Diamandy, când Corpul ceh nu era încă alcătuit ⁴⁵. De aceea, în discuțiile pe care le-a avut cu Ionel I. C. Brătianu și cu Take Ionescu, Masaryk a căutat să se asigure dacă o colaborare a Corpului ceh cu armata română era posibilă ⁴⁶.

În realizarea acestui obiectiv, marele filozof a luat în calcul și legiunile românești din Rusia. Numărul prizonierilor români din armata austro - ungară a crescut mereu, fapt reflectat și în coloanele ziarului „*România*”, înființat de ei la Kiev, unde era sediul organizării și al voluntarilor români ⁴⁷.

În urma analizării la fața locului a posibilităților de deplasare și de colaborare a acestor trupe pe Frontul Român, Masaryk a ajuns la concluzia, deși se raportaseră victorii la Mărăști, Mărășești și Oituz, că frontul respectiv nu era sigur ⁴⁸. În plus, și-a exprimat încredințarea, după cum reiese din convorbirea cu Emil Ludwig, că aprovizionarea trupelor române se efectua în condiții grele, condiții demonstrate lui și de generalul Milan R. Stefanik, încă din 1916, când acesta vizitase România, și s-ar fi agravat dacă era adus pe Frontul Român întregul corp de 50.000 de voluntari cehi din Rusia.

La neaducerea corpului de armată ceh pe Frontul Român a contribuit și perspectiva apropiată a încheierii păcii între Rusia și Puterile Centrale, ca și faptul că unele cercuri din România au lăsat

⁴⁴ K. Capek, *Entretiens avec Masaryk*, Paris, 1936, p. 231.

⁴⁵ T. G. Masaryk, *La resurrection d'un état. Souvenirs et réflexions, 1914 - 1918*, Paris, 1930, p. 205.

⁴⁶ Herben, Hartl, Blaha, *op. cit.*, p. 61.

⁴⁷ Octavian Goga, *Pagini din luptele ardelenilor pentru unire*, s. I., 1927, p. 7.

⁴⁸ Edward Benes, *op. cit.*, II, p. 103.

impresia că nu mai pot continua rezistența ⁴⁹, ceea ce ar fi primejduit existența corpului ceh. Iată o sumedenie de considerente pe care s-a sprijinit Masaryk, când a luat decizia ca armata cehă să nu meargă pe Frontul Român ⁵⁰.

Discuțiile purtate la Iași cu oamenii politici români au avut în vedere și pregătirea unui plan comun de smulgere de la Austro - Ungaria a teritoriilor ce se cuveneau României și Cehiei ⁵¹. La întâlnirea de la 10 octombrie 1917 din casa lui Gh. Mârzescu luaseră parte, între alții, T. Simionescu, Ion Gh. Duca, Gh. Mârzescu și Nicolae Iorga ⁵². Era satisfăcută astfel și dorința lui Masaryk, exprimată față de Ion Gh. Duca, de a i se înlesni o întrevedere cu marele istoric român ⁵³. Cu acel prilej, Iorga a propus liderului cehilor și slovacilor înființarea unei reviste a națiunilor din monarhia bicefală, intitulată „*Chestia austro - ungară*”, în care să fie publicate articole și, mai cu seamă, statistici, scurte informații, ca și apariția unui buletin complet al presei națiunilor din imperiu. Masaryk a obiectat, întrucât nu se puteau asigura publicațiilor personalul necesar, ocupat cu îndeplinirea altor sarcini ⁵⁴.

Cercul întrevederilor lui Masaryk la Iași a cuprins și alte personalități, între care, Marincoș (ministru sârb), Hagici (atașatul militar sârb), Vopicka (ministrul S. U. A.) și Fasciotti (ministrul italian). Cu acesta din urmă a ajuns la o înțelegere asupra unui plan amănunțit de organizare a corpurilor cehe din Italia, continuând astfel, tratativele pe care le-a purtat cu ambasadorul Italiei la Petrograd ⁵⁵.

A doua zi, 11 octombrie 1917, T. G. Masaryk a plecat din Iași să viziteze Frontul Român; a fost însoțit de generalul Alexandru

⁴⁹ T. G. Masaryk, *La resurrecion d'un état ...*, p. 206; E. Ludwig, *Convorbiri cu Masaryk, filosof și bărbat de stat*, București, 1935, p. 156; K. Kapek, *op. cit.*, p. 231.

⁵⁰ T. G. Masaryk, *op. cit.*, p. 206; F. Noska, *T. G. Masaryk et la Roumanie*, București, 1935, p. 6.

⁵¹ Spencer David Spector, *Rumania at the Paris Peace Conference. A Study of the Diplomacy of Ioan I. C. Brătianu*, New - York, 1962, p. 258.

⁵² N. Iorga, *Memorii*, vol. I ..., p. 141.

⁵³ *Ibidem*.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 145; „*Mișcarea*”, Iași, 10 octombrie 1917.

⁵⁵ T. G. Masaryk, *La resurrecion d'un état ...*, p. 206.

Lupescu, colonelul Hagici, colonelul Nicolae Samsonovici, Jan Seba, secretarul său, și căpitanul Scarlat Lahovary ⁵⁶. El a trecut cu suta prin Bârlad și Tecuci, fiind primit de generalul Eremia Grigorescu. De la Tecuci, Masaryk a fost condus la Mărășești de generalul Bunescu, care i-a arătat pozițiile ocupate de armata română în timpul eroicelor lupte. Pe frontul de la Mărășești, el a găsit o armată mică la număr, dar pătrunsă de neînfricată credință în victoria finală. Aici, a asistat și la un bombardament pe front, admirând ținuta morală și eroismul armatei române refăcută după retragerea în Moldova ⁵⁷.

La revenirea la Tecuci, Masaryk a fost întâmpinat de generalul Vasilescu, care, în cuvântul rostit, a subliniat că românii, cehi și sârbi aveau același scop: obținerea independenței și libertății conaționalilor lor, oprimați de monarhia austro - ungară ⁵⁸.

Sub impresia celor văzute, Masaryk a consemnat în memoriile sale: *„Am mers și pe front ca să-mi dau seama de starea armatei și, mai ales, de aprovizionare. Într-o luptă scurtă de artilerie, am putut vedea pe soldați la lucru. Am primit o bună impresie. În special, mi-am dat seama că birușta de la Mărășești înviorase moralul trupelor și întărise curajul lor pentru continuarea luptei cu stăruință”* ⁵⁹. Cu alt prilej, el a declarat că *„toate elogiile pe care le-am auzit despre armata d-voastră rămân sub impresiunile pe care le-am primit, văzând-o cu ochii mei. Aveți și un corp de ofițeri de elită, chiar strălucit. Am vorbit cu mai mulți generali, care mi-au impus mult prin personalitatea lor”* ⁶⁰.

Masaryk a înțeles la Mărășești că moralul trupelor române era o garanție sigură pentru dobândirea victoriei. *„Armata română - a afirmat el în cursul unui interviu - a produs [după luptele de la Mărăști, Mărășești și Oituz - n. ns.] cea mai satisfăcătoare impresie; ofițerii și soldații au învățat în scurt timp experiența războiului care e*

⁵⁶ „România”, Iași, 12 octombrie 1917; „Mișcarea”, Iași, 13 octombrie 1917.

⁵⁷ I. I. Nistor, *Cehoslovaci și românii ...*, p. 53; „Opinia”, Iași, 15 octombrie 1917; Gr. Nandriș, *T. Masaryk. Omul și opera*, s. I., 1933, p. 15.

⁵⁸ „Opinia”, Iași, 15 octombrie 1917.

⁵⁹ T. G. Masaryk, *op. cit.*, p. 205.

⁶⁰ „România”, Kiev, 19 octombrie 1917.

necesară în lupta mondială ... au și învățat cum pot fi bătuți germanii”⁶¹.

Liderul ceh era încredințat că dragostea de patrie e mai puternică decât orice armă ucigătoare. *„Forța popoarelor - a subliniat el - nu poate fi găsită în militarismul prusian. Patriotismul este mult mai puternic decât militarismul. Forța morală a trupelor românești, care se luptă cu deplină conștiință și mor pentru apărarea Patriei, este mult mai mare decât forța mecanică care conduce pe soldatul german. Iată pentru ce cred că armata română este aliata noastră credincioasă și că vom învinge pe germani cu toate invențiunile lor mecanice”⁶².*

Pe data de 12 octombrie 1917, Masaryk s-a întors la Iași. Aici au fost programate alte întâlniri cu personalități politice. În zilele șederii în capitala Moldovei, el a acordat interviuri corespondenților români, prin care a pus în relief toate problemele majore ale popoarelor Europei. Chestiunile abordate corespundeau întru totul punctelor de vedere românești. *„Noi - a relevat el - vrem reconstituirea Europei pe o bază de dreptate. E un plan nobil, superior, umanitar”⁶³.*

Masaryk nu credea că războiul se va încheia fără ca problema națională să primească o soluție. *„Gândiți-vă - învederese cu respect - că în război au murit până acum 5 milioane de tineri, floarea omenirii, și sunt alte câteva milioane de schilози și bolnavi incurabili. Pentru ce toate acestea ? Ca să se mențină statu-quo ? ... Nu. Războiul acesta nu se poate încheia cu un armistițiu. El trebuie și va fi continuat până la lichidarea definitivă a tuturor problemelor pe care le-a ridicat. Aceasta este o imprevizibilă datorie morală față de generațiile viitoare”⁶⁴.*

Marele filozof avea credința nezdruccinată că nu mai putea dăinui după război o monarhie austro - ungară. Destrămarea acesteia și a imperiului otoman erau - pentru el - un proces firesc, *„fiindcă ele*

⁶¹ „Opinia”, Iași, 15 octombrie 1917.

⁶² *Ibidem.*

⁶³ „România”, Iași, 12 octombrie 1917.

⁶⁴ *Ibidem.*

sunt state artificiale și nu mai corespund cu concepția noastră de stat. Germanii din Austria și ungarii pot forma pe teritoriul locuit de ei o monarhie mai redusă. E treaba lor. Dar numai pe teritoriul locuit de ei, mai mult, nu. Dacă se respectă dreptul popoarelor de a dispune de ele însele, celelalte popoare din Austria vor refuza să intre în această tovărășie ... Revoluția rusă întărește și ea acest punct de vedere, proclamând dreptul popoarelor de a dispune de ele însele”⁶⁵.

Scopul luptei era dezmembrarea Austro - Ungariei. Rămânerea intactă a acestei monarhii constituia o primejdie pentru pacea viitoare⁶⁶. Desființarea ei crea în jurul Germaniei un cerc puternic de popoare libere și aliate care puteau opri toate tendințele sale spre sud și est⁶⁷. O pace germană putea salva Austro - Ungaria, de care Berlinul s-ar fi servit ca punte pentru anexarea Balcanilor⁶⁸. De aici, convingerea sa de a respinge orice armistițiu cu Puterile Centrale și de a se continua până la capăt lupta împotriva conglomeratului austro - ungar.

Liderul ceh era sigur, totodată, că datorită justeței cauzei ei, României i se va recunoaște necondiționat dreptul firesc de a se uni cu toate provinciile locuite de românii din Austro - Ungaria. Și pe el îl preocupa chestiunea ca, la Conferința Păcii, să fie chemați și reprezentanții națiunilor din Austro - Ungaria. „*Hotărât - a subliniat el - că vom cere să fie admiși la Conferință, cel puțin cu vot consultativ, și delegații acelor naționalități, care nu se pot sprijini pe diplomația unui stat cointerestat. Interesele românilor, ale sârbilor și ale italienilor vor fi apărute de trimișii României, Serbiei și Italiei libere, dar cine va vorbi în numele și în interesul nostru, al cehilor ? Am credința că și această dorință a noastră va fi respectată, fiindcă ar fi absurd să se trateze la masa verde despre națiuni fără reprezentanții*

⁶⁵ *Ibidem*.

⁶⁶ Biblioteca Academiei Române, Arhiva N. Iorga, mapa XXVI, varia 371 - 543, f. 456.

⁶⁷ „*Opinia*”, Iași, 15 octombrie 1917; E. Campus, *op. cit.*, p. 49.

⁶⁸ „*Mișcarea*”, Iași, 11 octombrie 1917; Biblioteca Academiei Române, Arhiva N. Iorga, mapa XXVI, varia 371 - 543, f. 456.

națiunilor”⁶⁹.

De îndată ce și-a încheiat vizita în România, Masaryk s-a întors la Kiev, și, apoi la Petrograd. Din România, a plecat cu minunate impresii. „În general - a precizat unui corespondent român - nu pot spune decât că am venit încântat de cele ce am văzut, de spiritul înalt al țării, de credința ei neclintită în victorie și de voința ei neînfricată de a o obține. Vă prezic un mare viitor”⁷⁰.

În amintirile și în observațiile sale, liderul ceh a notat că, cu românii, s-a aflat în raporturi amicale. La Iași, „n-am văzut numai misiunea franceză și comandamentul rus, dar și pe conducătorii politici și militari români; am avut o convorbire asupra situației cu regele și cu Brătianu, președintele Consiliului. Take Ionescu îmi era bine cunoscut și recomandat de prietenii mei englezi; îmi erau necunoscuți miniștrii Duca și Mârzescu. Dintre ofițeri, am văzut pe generalii Averescu, Grigorescu etc.”⁷¹. El a reliefat nu numai părerea admirabilă ce i-a făcut-o vizita la Iași, dar și problemele deosebite pe care le-a discutat cu oamenii politici români: chestiuni care interesau momentul și viitorul respectivelor popoare⁷². Ca o reciprocă, însuși filozoful impresionase mult pe politicienii strănși vremelnic la Iași⁷³.

În consecință, vizita lui Masaryk în România a fost interpretată pe drept cuvânt de ambele părți ca o contribuție importantă la dezvoltarea prieteniei româno - cehe. În Iași, în octombrie 1917 s-au trăit momente deosebit de semnificative pentru cimentarea prieteniei. Faptul se reflectă și în acțiunile care au urmat. Prin primirea făcută și prin rezultatele obținute într-un moment când șansele războiului nu erau atât de favorabile pentru Cehia și România, s-a dat vitalitate sentimentelor frățești și s-a întărit moralul fiecărui popor, în interior și în afară, în finalitatea cauzei.

Merită relevat, în legătură cu acțiunile comune întreprinse după încheierea vizitei, participarea la mitingul de la Kiev, organizat

⁶⁹ „România”, Iași, 12 octombrie 1917.

⁷⁰ *Ibidem*, Kiev, 19 octombrie 1917.

⁷¹ T. G. Masaryk, *op. cit.*, p. 203.

⁷² „România”, Kiev, 19 octombrie 1917.

⁷³ *Omagiul lui T. G. Masaryk la a 84-a aniversare ...*, p. 25.

la 28 noiembrie 1917. În cuvântul reprezentantului român, Sever Bocu, rostit după discursul lui Masaryk, s-a învederat că, orice s-ar întâmpla, românii sunt hotărâți a continua lupta până la biruința drepturilor lor, drepturi care sunt și ale popoarelor asuprite. „*Niciodată și în nici un chip - a subliniat Bocu - nu mai vrem să ne întoarcem la robie, să începem din nou calvarul suferințelor noastre naționale ... De acum, nici o putere de pe fața pământului nu ne va mai despărți*”⁷⁴.

Pentru poporul ceh, șansele în luptă au sporit la finele anului 1917, când guvernul Clemenceau a consimțit crearea pe teritoriul Franței a unui corp ceh autohton, și în primăvara anului următor, de îndată ce exemplul Franței a fost urmat de Italia, stat în care se aflau mii de prizonieri cehi⁷⁵.

Întrevederile de la Iași au dat nu numai rezultate imediate; vizita lui Masaryk a constituit o temelie pentru dezvoltarea relațiilor româno - cehe în viitor. „*Sederea mea la Iasi - a consemnat filosoful în atare direcție - a avut din punct de vedere politic bune rezultate. Intrarea noastră în raporturi personale și colaborarea noastră cu românii din Rusia a fost germeul Miciei Înțelegeri*”⁷⁶. În Iașii anului 1917, regele Ferdinand, prim - ministrul Ionel I. C. Brătianu, ministrul sârb Pavel Marincovici și Masaryk au pus primele temelii ale amicitiei, care, peste puțin timp, a înflorit în formațiunea diplomatică știută sub denumirea de Mica Înțelegere, menită să slujească la apărarea intereselor comune ale celor trei state fondatoare: România, Cehoslovacia și Iugoslavia.

Relațiile politice s-au cimentat și pe alte planuri. Astfel, exponenții cehilor s-au aflat în contact cu reprezentanții românilor transilvăneni aflați la Paris. Tot aici, Eduard Benes a avut legături cu dr. N. Lupu, iar la Londra cu Take Ionescu și Nicolae Titulescu, discutându-se ca și la Iași, problema raporturilor româno - cehe⁷⁷.

⁷⁴ Sever Bocu, *Opt luni la Kiev*, Timișoara, 1933, p. 5 - 7; vezi și V. Stoica, *op. cit.*, p. 77 - 78; F. Noska, *op. cit.*, p. 2 - 3.

⁷⁵ K. Krofta, *op. cit.*, p. 140; Edward Benes, *op. cit.*, II, p. 11 - 12, 43 - 72.

⁷⁶ T. G. Masaryk, *op. cit.*, p. 206.

⁷⁷ Edward Benes, *op. cit.*, II, p. 103 - 104.

La Londra, s-a pregătit terenul pentru constituirea Micii Antante pentru care, după 1917, s-a lucrat metodic de ambele părți.

În strădaniile sale de la Petrograd - alt gest semnificativ al efortului comun - Masaryk a fost susținut de către Diamandi ⁷⁸ și, împreună cu acesta, cu Arion și cu colonelul Palada, a continuat tratativele pentru un demers politic colectiv. De asemenea, în înțelegere cu reprezentanții sârbilor (Spalaj Kovic) și polonezilor (Grabski), a format un comitet al popoarelor oprite. Comitetul respectiv a contribuit la organizarea la Roma, în aprilie 1918, a Congresului acestor popoare; era un însemnat moment în lupta lor de eliberare.

Congresul, la lucrările căruia au asistat și delegați din partea Franței, ai Angliei și ai S. U. A., a elaborat, între altele, o rezoluție asupra luptei comune împotriva Imperiului Habsburgic, relevându-se că reprezentanții națiunilor năpăstuite, total sau parțial, de Austro - Ungaria (italieni, polonezi, români, cehi, slovaci și sârbi), au convenit în a afirma care sunt principiile lor pentru o acțiune comună; fiecare din aceste popoare a proclamat dreptul la constituirea națiunii și a unității sale, sau de a o completa și dobândi deplina independență economică și politică; fiecare din popoarele respective a recunoscut în monarhia austro-ungară instrumentul dominației cercurilor imperialiste germane și un obstacol fundamental în realizarea aspirațiilor și drepturilor sale; Congresul a confirmat necesitatea luptei comune împotriva opresorilor, pentru ca, astfel, fiecare popor să-și atingă libertatea totală și unitatea națională completă ⁷⁹.

În fine, o altă consecință a vizitei lui Masaryk a constituit-o semnarea primului act militar oficial între guvernul român și Consiliul național ceh, sub auspiciile generalului francez Berthelot, referitor la instruirea ce urmau să o primească 30 de ofițeri din Corpul ceh din Rusia în serviciul Marelui Stat Major român, a cărui comandă, de perfecționare, o avea același general francez. Așadar, unii ofițeri cehi au fost programați să-și desăvârșească instrucția în România.

⁷⁸ Jan Seba, *op. cit.*, p. 14.

⁷⁹ Edward Benes, *op. cit.*, II, p. 108; *Destrămarea monarhiei anstro - ungare (1900 - 1918)*, București, 1964, p. 158 - 159.

Legăturile româno - cehe, lărgite la Iași, au fost trecute în practică și în alte sectoare. Prin grija generalului Gorski, de pildă, voluntarii cehi au fost aduși la Huși și trimiși, apoi, în Franța ⁸⁰.

Relațiile între cele două popoare s-au dezvoltat ulterior cu intensitatea caracteristică statelor interesate în apărarea drepturilor lor. Înțelegerea necesității strângerii raporturilor între ele a fost atât de puternică, încât semnarea păcii între România și Puterile Centrale n-a întrerupt efortul reprezentanților lor pentru a găsi și aplica acele pârghii care să ducă la cimentarea prieteniei, la relații cordiale în toate domeniile activității economice, politice, diplomatice, culturale și științifice.

Raporturile româno - cehe spre finele primei conflagrații mondiale, în care un loc de seamă l-a ocupat vizita lui Thomas Garrigue Masaryk efectuată în climatul și entuziasmul produs de biruința de la Mărășești, au avut o deosebită eficacitate morală și materială asupra evenimentelor care au urmat în timp de război și în timp de pace.

⁸⁰ J. Seba, *op. cit.*, p. 16; *Omagiu lui T. G. Masaryk ...*, p. 51.

PACEA SEPARATĂ DE LA BUFTEA - BUCUREȘTI. UNELE CONSIDERAȚII.

Horia Dumitrescu

Ionel Sârbu

Evenimentele militare din ultimele luni ale anului 1917 au dus la încetarea luptelor pe Frontul est - european. În urma a Armistițiului încheiat de ruși, la 22 noiembrie / 5 decembrie 1917, cu Puterile Centrale, s-a ajuns la ocuparea, de către trupele germane și austro - ungare, a Ucrainei până la Odessa. Cu două zile mai înainte, la 20 noiembrie 1917, orele 22⁰⁵, generalul Scerbacev, în înțelegere cu Comitetul revoluționar, decidea încheierea, sub oarecare condiții, a unui armistițiu pe tot frontul armatelor ruse și române, așteptând încheierea păcii de guvernul central¹.

Situația militară a României la sfârșitul anului 1917, în care aprovizionarea cu material de război² și cooperarea cu armata rusă au reprezentat factori esențiali, a dus în final la angajarea negocierilor cu Comandamentul Puterilor Centrale în vederea încheierii unui Armistițiu. Un tablou similar prezenta, la 7 decembrie 1917, ministrul României la Paris, Victor Antonescu, șefului Quai d'Orsay-ului. „*Ministrul Antonescu, care a voit să mă vadă - nota în însemnările sale Aristide Briand - se plânge că de șase luni nu s-a făcut nimic pentru a ajuta armata, ceea ce era posibil din partea Stavkăi*”³.

Față de încheierea Armistițiului pe Frontul Oriental, guvernele

¹ Arhivele Militare Române (în continuare se va cita : A. M. R.), fond 3.831, dosar nr. 34, 1917, poziția 984, f. 13.

² A. M. R., fond 71, Londra, 1914, vol. 90, f. 5.

³ G. Suarez, *Briand. Sa vie. Oeuvre avec Son Journal et de nombreux Documents inedits*, tome IV, 1916 - 1918, Paris, 1940, p. 334.

Antantei s-au arătat nedumerite și nemulțumite. Totuși, la 21 decembrie 1917, cei patru miniștri aliați - Sir George Barclay, Charles Vopicka, marchizul St. Aulaire și baronul Fasciotti - recunoșteau „*extrema gravitate a situației în care se afla România*”. Atașatul militar american de la Iași a protestat și el împotriva intenției României de a încheia pace ⁴.

Câteva luni mai târziu, la 1 / 14 mai 1918, Puterile Aliate și Asociate, prin reprezentanții diplomați acreditați la Iași, declarau că, „*încă de pe acum, ei consideră ca nule și neavenite toate clauzele acestei păci, care sunt contrare cu principiile a căror violare a constrâns Antanta de a lua armele*”. Desigur, exista o diferență de nuanță între armistițiul și pacea separată dar, în situația revoluției balcanice și în neputința vădită de a primi ajutor din altă parte, cea de a doua era consecința fatală a celei dintâi ⁵. Într-un document de epocă se scria: „*O situație asemănătoare cu aceea a României s-ar găsi dificil în istorie. Ea nu poate fi judecată după noțiuni ordinare. Teritoriul nostru fiind ocupat și forțele militare anihilate prin ruși, singura noastră șansă de salvare este victoria Aliaților (...) aceste reflecții sunt impuse prin ceea ce s-a petrecut atunci când am luat decizia semnării armistițiului, ca și în numeroase cazuri în care bunăvoința Aliaților nu a reușit să se transforme, din timp, în efecte utile*” ⁶.

Națiunea română - nota în comentariul său corespondentul ziarului *Times* - „*este dornică să continue lupta. În special armata de pe front nu crede în posibilitatea unei păci nevictorioase cu inamicul, după îngrozitorul sacrificiu de la Mărăști și Oituz*”. C. Brown considera că, după încheierea Armistițiului de către ruși, nu mai rămânea altceva românilor decât să facă același lucru și opina că oamenii politici de la Iași apreciau începerea tratativelor cu Puterile

⁴ A. M. R., fond 3.831, dosar nr. 34, 1917, poziția 984, f. 256 - 257.

⁵ Valeriu Florin Dobrinescu, Gheorghe Nicolescu, *Plata și răsplata istoriei. Ion Antonescu militar și diplomat. 1914 - 1940*, vol. I, Iași, Institutul European, 1994, p. 21.

⁶ Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare se va cita : A. N. I. C.), fond Casa Regală, Ferdinand, dosar nr. 44, 1919, f. 1 - 2.

Centrale „ca o măsură pur militară, dictată de împrejurări și lipsită de vreo importanță politică. România intenționează și este hotărâtă să fie credincioasă Aliaiților”⁷. De la Londra, ministrul Nicolae Mișu transmitea că unele cercuri politice erau convinse că România nu putuse rezista⁸. Inițial, Cabinetul de război britanic a confirmat pur și simplu că nu putea accepta o pace separată cu germanii și a căzut de acord că românii ar trebui să contacteze, cât mai curând, pe unii lideri ruși decizi să continue lupta⁹. Până atunci, guvernul de la Londra încercase să țină armata română în „ostilitate activă” față de dușman, dar a fost forțat să se alăture Armistițiului acceptat de ruși¹⁰. Față de evoluția evenimentelor, guvernul britanic a trebuit să-și reconsidere poziția „Armata română - au apreciat, la 10 decembrie 1917, membrii Cabinetului - este atât de neajutorată, încât guvernului de la Iași ar trebui să i se permită să încheie o pace separată”¹¹. La 19 mai / 1 iunie 1918, deputatul Runciman l-a interpelat în Parlament pe Robert Cecil în legătură cu prevederile militare ale Tratatului impus României de Puterile Centrale. Lordul Cecil, după ce a subliniat că acest Tratat supunea România unei dominații totale - militare, economice și politice - a Puterilor Centrale, a reconfirmat declarația, din 11 martie 1918, a guvernului David Lloyd George, afirmând că Londra „manifestă o profundă simpatie față de România în situația grea în care a fost pusă, iar prietenilor și foștilor ei aliați le revine să facă tot posibilul la o eventuală conferință de pace, pentru a obține o revizuire a condițiilor dure care i-au fost impuse”¹². Armistițiul de la Focșani, încheiat de România, avusese un caracter pur militar, excluzând orice chestiuni politice¹³ - el intra în vigoare de

⁷ A. M. R., fond 3.831, dosar nr. 357, 1916 - 1918, poziția 228, f. 43.

⁸ C. Xenii, *Take Ionescu. 1858 - 1922*, București, 1932, p. 32.

⁹ M. Kettle, *The Allies and Russian Collapse, March 1917 - March 1918*. London, 1981, p. 122.

¹⁰ *Ibidem*, p. 183 - 184.

¹¹ *Ibidem*.

¹² Valeriu Florin Dobrinescu, *Relații româno - engleze. 1914 - 1933*, Iași, Editura Universității, 1986, p. 32.

¹³ A. N. I. C., fond Casa Regală, Ferdinand, dosar nr. 77, 1918, f. 1; *Ibidem*, dosar nr. 91, 1918, f. 6 - 11.

la 26 noiembrie 1917¹⁴. Acesta a fost urmat de Tratatul de la București încheiat cu Germania și aliații săi, care era rezultatul nu numai al unei pregătiri insuficiente a României, ci reprezenta, îndeosebi, consecința răsturnării de fronturi care s-a produs în sud - estul Europei, începând cu sfârșitul anului 1917¹⁵.

În legătură cu armistițiul rusesc, Antonescu ne relatează că un consiliu de ofițeri sub președinția regelui Ferdinand I a discutat „*dacă era necesar ca armata română să participe*”¹⁶. Reuniunea generalilor a considerat că „*din punct de vedere militar, nu este absolut necesar ca armata română să participe la armistițiu și deci, acesta se poate încheia numai cu trupele ruse*”¹⁷. Guvernul de la Iași a hotărât însă, la 21 noiembrie 1917, ca armata română să participe la propunerea de armistițiu făcută inamicului de generalul Scerbacev¹⁸.

Situația militar - politică și diplomatică a României din acea perioadă critică a fost bine surprinsă de Ion Antonescu, într-un Referat adresat la 1 decembrie 1917, ministrului de Război, generalul Constantin Iancovescu. După ce constata că situația țării sale era „*tragică*”, în condițiile „*defecțiunii*” aliatului rus, Ion Antonescu își exprima speranța în „*triumful libertății și dreptății*” pentru poporul român, care lupta în vederea „*dezrobirii a 130.441 km², locuiți de peste patru milioane de români*”¹⁹. După o analiză pertinentă a situației României de la intrarea în Războiul Întregirii până la finele anului 1917, Antonescu prezenta superiorilor săi soluții pentru ieșirea țării din criză. Ofițerul, unul din primii analiști ai participării României la Marele Război, evidenția carențele reale și pline de consecințe ale colaborării cu principalele state ale Antantei, cauzele retragerii de la finele anului 1916, situația militară și politică a țării sale din vara și toamna anului următor, pe care o cataloga drept

¹⁴ A. M. R., fond 5.417, dosar nr. 200 / 123, 1917, poziția 508 (Jurnalul Consiliului de Miniștri nr. 237 din 22 noiembrie 1917).

¹⁵ Idem, fond 3.831, dosar nr. 19, 1917, poziția 871, f. 1 (t. nr. 5.310, din 27 noiembrie 1917, către Armatele I și II, semnată Prezan).

¹⁶ Idem, dosar nr. 233, 1917, f. 201 - 202.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*, f. 213 - 218.

„dezastruoasă”. În ce privește „soluțiile”, ofițerul român aprecia că, deși teoretice sunt multe, practice cu adevărat nu există nici una. Alternativele prezentate de șeful Biroului Operațiilor de la Marele Cartier General erau: 1. O pace separată realizată cu autorizarea și consimțământul Alianților; 2. Capitulara; 3. Retragerea peste Prut și chiar la est de Nistru. Dintre acestea, capitulara era prezentată drept o „*crimă*” pentru poporul român. Cea de a treia, după opinia lui Ion Antonescu, reprezenta „*soluția cea mai militărească, cea mai onorabilă și cea mai indicată*”²⁰. Om realist, fin cunoscător al situației politico - militare a țării sale, Antonescu considera că varianta unei păci separate, cu aprobarea Alianților, reprezenta totuși „*soluția cea mai rațională*”²¹.

După Pacea de la Buftea - București, semnată la 24 aprilie / 7 mai 1918, locotenent – colonelul Ion Antonescu, devenind persoană *non grata*, este trimis de la Secția a III-a Operații a Marelui Cartier General, la o comandă de divizion de tren, funcție incompatibilă cu cea anterioară și cu calitățile sale militare de excepție. Nu este exclus ca noua numire să fi fost determinată de intenția noilor autorități de a-l scoate de sub obiectivul germanilor care, desigur, nu-l agreau²². Totodată, este posibil că prin această numire se voia o punere a lui pe linie moartă. De la 1 iulie și până la 28 septembrie 1918, va deține comanda Regimentului 7 Roșiori²³.

Îndurerat de momentele grele prin care trecea România, ca urmare a încheierii păcii separate, Ion Antonescu nu a putut să nu se bucure de marile împliniri ale poporului său din cursul anului 1918, care au culminat cu realizarea Marii Uniri a Românilor.

²⁰ *Ibidem*, f. 216 - 217.

²¹ *Ibidem*, f. 218.

²² Valeriu Florin Dobrinescu, Gheorghe Nicolescu, *Plata și răsplata istoriei ...*, vol. I, p. 22.

²³ A. M. R., fond 3.042, dosar nr. 3.060, 1918, f. 217.

ION ANTONESCU ȘI BASARABIA

Valeriu - Florin Dobrinescu
Doru Tompea

Ca șef al Biroului Operațiilor din Marele Cartier General, Ion Antonescu a reușit să tempereze „*elementele revoluționare*” ale unor soldați bolșevici din trupele rusești. „*Prin atitudinea mea - așa cum afirma în 1938 - recunosc brutală, am determinat la Iași, în contra voinței guvernului și într-un moment de ezitare a Comandamentului acțiunea de dezarmare și a bolșevicilor de la Socola și a armatelor rusești din Moldova*”¹ (s. ns). Acțiunea de la Iași urmărea arestarea familiei regale, a membrilor guvernului și instaurarea, după model rusec, a unui „*soviet*”. Regele Ferdinand I și generalul Constantin Prezan au apreciat, la vremea respectivă, promptitudinea și consecințele ***grave ale unei crize politice fără precedent în istoria politică a românilor*** care ar fi urmat după îndeplinirea diabolicului „*plan bolșevic*”. Totodată, Ion Antonescu a avut de înfruntat furia lui Take Ionescu nemulțumit de metodele, mai puțin ortodoxe, ale ofițerului român². Că Take Ionescu se gândea la evitarea unei crize în relațiile româno - ruse, care ulterior s-a și produs, nu ne permite să-i apărăm poziția defetistă.

La 2 ianuarie 1918, colonelul Ion Antonescu a alcătuit studiul referitor la trimiterea de trupe în Basarabia³, scopul acțiunii fiind „*asigurarea aprovizionării trupelor care operează pe Frontul Român și a populației românești*”. Ion Antonescu dorea, pentru atingerea

¹ I. Antonescu, „*Citiți, judecați, cutremurați-vă*”, București, Editura Tinerama, 1991, Ediție Ion Ardeleanu și Vasile Arimia, p. 12.

² *Ibidem*.

³ Arhivele Militare Române. (în continuare se va cita : A. M.R.), fond 3.831, dosar nr. 982, 1917 - 1918, f. 92 - 96.

obiectivelor: 1) asigurarea regulată a funcționării trenurilor de aprovizionare pe linia Odessa - Socola; 2) asigurarea ordinii în Basarabia prin împiedicarea jafurilor și formarea depozitelor. Colonelul român avea în vedere și eventualitatea unor confruntări cu unități bolșevice, drept care propunea trimiterea unei „*divizii întărită cu un regiment de cavalerie și prevăzută cu mijloacele tehnice necesare*”⁴.

Misiunea diviziei care urma să fie condusă de generalul Ștefănescu era de a ocupa linia ferată Bender - Socola, stăpânind centrele Chișinău și Bender. În ceea ce privește statutul Diviziei, colonelul Ion Antonescu a respins categoric cererea unui locotenent - colonel francez, reprezentantul Misiunii Franceze de la Chișinău, ca generalul Ștefănescu „*să fie obligat a lua dispozițiuni după indicațiile și instrucțiunile ce-i va da dânsul*”. Discuția lui Antonescu cu ofițerul francez s-a încins, colonelul român declarându-i „*că un general român nu va accepta niciodată și nici nu poate să fie sub ordinele unui locotenent colonel*”. În continuare Ion Antonescu a mai subliniat că „*Divizia va avea o misiune bine determinată; această misiune îi va fi ordonată numai de comandamentul autorizat și, prin urmare, numai Marele Cartier General Român este în drept de a dispoza de trupele române, deoarece era singurul în măsură a stabili un echilibru între interesele de ordin operativ și cele de ordin general*”⁵ (s. ns.).

Până în aprilie 1918, cât a activat ca șef al Biroului Operații din Marele Cartier General, numele lui Ion Antonescu este asociat primului act de Unire înfăptuit de românii din Basarabia în martie același an, prin vocea Sfatului Țării de la Chișinău. Decizia de Unire a Sfatului Țării de la Chișinău, credea Ion Antonescu, repara nedreptatea din 1812 când „*prin forță și trădare partea de răsărit a Moldovei a fost smulsă din trupul acestei provincii românești. Prin măsuri energice, colonelul Ion Antonescu a reușit să evite infiltrarea în armata română a anarhiei și dezordinii, care cuprinseseră trupele țariste*”⁶.

⁴ *Ibidem*, f. 93.

⁵ *Ibidem*, f. 95 - 96.

⁶ Lt. col. I. Antonescu, *Românii. Originea, Trecutul, Suferințele și Drepturile lor*,

După instaurarea ordinii în Moldova, prin dezarmarea trupelor ruse și expedierea lor peste Prut, Antonescu a urmărit cu foarte multă atenție derularea evenimentelor de la răsărit de Prut. Împreună cu generalul Constantin Prezan, el s-a dovedit adânc preocupat de evenimentele politice și militare din Basarabia ⁷, de contactele purtate, de reprezentanți ai Marelui Cartier General cu emisari ai unor „comitete revoluționare” ⁸, de asigurarea ordinei, care să ofere posibilitatea Consiliului Directorilor Republicii Moldovenești să poată acționa în temeiul Deciziei Sfatului Țării de la Chișinău ⁹.

Nu excludem posibilitatea ca lui Ion Antonescu, aflat în perioada 1944 - 1946 în prizonierat la Moscova, să i se fi „reproșat” atitudinea din anii 1917 - 1918. Atunci actul a fost considerat de autoritățile de la Petrograd un *casus belli* și a precipitat ruptura legăturilor diplomatice ruso - române. Noile autorități de la Petrograd au arestat, caz rar întâlnit în istoria diplomatică a veacului XX, pe ministrul Constantin Diamandi și au decretat „sechestrare” bunurile depuse de România la Moscova în 1917 și 1918.

ANEXĂ

MARELE CARTIER GENERAL

Biroul Operațiilor

2 ianuarie 1918

STUDIU

Referitor la trimiterea de trupe în Basarabia

I SCOP

Asigurarea reaprovizionării trupelor care operează pe Frontul Român și a populației românești

București, 1919, p. 21.

⁷ A. M. R., fond 3.831, dosar f. n., 1917, poziția 982, f. 127.

⁸ *Ibidem*, f. 134 (Referat nr. 8.503, Marele Cartier General către Ministerul de Război; *Ibidem*, fond 950, dosar nr. 3, 1917 - 1919, f. 48 - 53.

⁹ *Ibidem*, 3.831, dosar f. n., 1917 - 1919, poziția 982, f. 56.

- II MODALITATEA PRIN CARE SE POATE ATINGE SCOPUL Pentru ca scopul să poată fi realizat trebuie:
- 1) În primul rând să se asigure regulata funcționare a trenurilor de aprovizionare pe linia ferată Odessa - Socola;
 - și**
 - 2) Să se facă ordine în Basarabia pentru:
 - a) A se împiedica jafurile și deci distrugerea proviziilor care se găsesc; **și**
 - b) A se asigura formarea depozitelor necesare
- III MIJLOACE Pentru atingerea acestui îndoit scop trebuiesc forțe.
- Dat fiind că în tot ținutul Basarabiei se găsesc numeroase unități bolșevice nu trebuie exclusă eventualitatea și poate chiar necesitatea întreprinderii unor acțiuni armate.
- Astfel fiind se impune ca trupele ce vor fi trimise în Basarabia să aibă capacitatea de luptă necesară pentru a întreprinde, în bune condiții, orice operațiune militară, în acest scop trebuie să fie puternice și bine organizate, în consecință, pentru atingerea scopului propus trebuie să se trimită o divizie întărită cu un regiment de cavalerie și prevăzută cu mijloacele tehnice necesare.
- IV MISIUNEA DIVIZIEI
- 1) Să ocupe militărește linia ferată Bender - Socola, stăpânind puternic centrele: Bender și Chișinău
 - 2) Să pună ordine în interiorul Basarabiei și anume, în regiunea de exploatare afectată armatelor române,

-
- pentru a asigura formarea depozitelor; **și**
- 3) Să poată lupta, în bune condițiuni, în contra bandelor ruse armate, care, eventual ar încerca să restabilească, prin forță, starea de anarhie care domnește actualmente
- V MOD DE ACȚIUNE
- Operațiunea va cuprinde două acțiuni deosebite, și anume:
- 1) O acțiune prin surprindere și deci imediată ocuparea liniei ferate Bender - Ungheni; **și**
- 2) O acțiune ulterioară care va consta din trecerea Prutului și concentrarea Diviziei prin marșuri pe jos, în zona Chișinău - Cărbuna
- VI EXECUTAREA
- 3) **Prima acțiune:**
- Ocuparea liniei ferate Bender - Socola. Trebuie să se ocupe, în același timp, Unghenii și Bender și, cât se poate de repede, după aceea, Chișinău.
- Ca acțiunea să reușească trebuie surprindere și deci iuțeală și energie.
- Unghenii** se vor ocupa noaptea, cu forțe din trupele române, care operează în zona a III-a.
- Acțiunea va fi organizată și executată de Dl. General Ștefănescu.
- Benderul** va fi ocupat în aceeași noapte și dacă se poate, la aceeași oră, de trupe credincioase - ucrainiene, musulmane sau sârbești.
- Acțiunea trebuie să fie organizată și executată de Comandamentul Rus.
- Simultaneitatea celor două acțiuni se

impune de necesitatea de a pune în imposibilitate elementele ostile de a arunca în aer podul peste Nistru.

Chișinăul va fi ocupat imediat după executarea celor două acțiuni arătate mai sus.

Operațiunea va fi făcută de 3 Batalioane - 2 de ardeleni și 1 de grăniceri - care vor pleca în trei trenuri consecutive din Socola, imediat după ocuparea Unghenilor.

Trupele trebuie să ajungă în zorii zilei în Chișinău, unde vor proceda la dezarmarea elementelor turbulente și arestarea capilor. În acest scop, acțiunea trebuie să fie făcută cu ajutorul unui personal local care să dea comandanților de unități indicațiile necesare - depozite, locuințele conducătorilor, localuri militare ocupate de trupe, etc.

Personalul trebuie să plece din Iași, odată cu trupele noastre.

În afară de aceasta, transportul trebuie să aibă pentru orice eventualitate:

- a) Material și echipe de cale ferată;
- b) Personalul și materialul de poștă și telegraf.

A 2-a acțiune:

Concentrarea Diviziei în zona Chișinău - Cărbuna

Este o operațiune pur militară care va fi executată de comandantul Diviziei.

Concentrarea Diviziei în zona de mai sus, trebuie să se facă, cât mai repede posibil, prin marșuri pe jos. Deplasarea se va face

pe două coloane, pe drumurile arătate pe harta alăturată.

Odată ajunsă în zona indicată, Divizia fiind într-o poziție centrală și călare pe cele două căi ferate, care de la Bender duc la Ungheni și Reni, va putea să-și îndeplinească misiunea arătată la Cap. IV, aliniatele 2 și 3.

³⁾ În sfârșit, când și această a doua acțiune va fi terminată Batalionul de grăniceri de la Chișinău va fi retras la Iași, prezența lui acolo nemaifiind necesară.

VII APROVIZIONARE

1) Pe timpul marșurilor va fi asigurată prin îngrijirea Serviciului Intendenței Armatei I

2) În Basarabia de Comandamentul Diviziei cu resursele locale.

Pentru înlesnirea aprovizionărilor, Divizia va trebui să fie prevăzută cu o secție de camioane automobile.

VIII COMANDAMENT

Trebuie să se precizeze care va fi în Basarabia situația Diviziei sub raportul comandamentului. Ofițerul francez, locotenent - colonel reprezentant al Misiunii Franceze la Chișinău, mi-a arătat categoric că înțelege ca comandantul Diviziei să fie obligat a lua dispozițiuni după indicațiile și instrucțiunile ce-i va da dânsul.

Obiectându-i că aceasta înseamnă o subordonare a Diviziei române s-a născut o discuție, destul de încordată în care am terminat că un general român nu va accepta niciodată și nici nu poate să fie sub ordinele unui locotenent - colonel.

Pe de altă parte, am arătat ofițerului francez că Divizia va avea o misiune bine determinată; această misiune îi va fi ordonată numai de comandamentul autorizat și, prin urmare, numai Marele Cartier General Român este în drept de a dispoza de trupele române, deoarece este singurul în măsură a stabili un echilibru între interesele de ordin operativ și cele de ordin general.

Din această conversație am rămas cu impresia și convingerea că în cazul când chestiunea comandamentului va fi tranșată așa după cum dorește ofițerul francez se vor ivi conflicte dăunătoare în special scopului ce se urmărește.

Odată în Basarabia, Divizia va trebui să continue a primi instrucțiuni și alte ordine numai de la sau prin Marele Cartier General, deoarece acest comandament este singurul în măsură a regula acțiunea Diviziei în așa fel încât să se poată conta pe ea, în orice moment, din toate punctele de vedere.

IX CHESTIUNI DE ORDIN GENERAL

Date fiind relațiile care vor trebui să existe între trupele românești autoritățile locale este necesar ca Divizia să fie prevăzută cu agenții necesari care vor face legătura între trupe, populație și autorități, atât pentru chestiunile de serviciu cât și pentru anchetarea conflictelor în cazul când ele se vor ivi.

Lt. colonel ANTONESCU

(Arhivele Militare Române., fond 3.831, dosar nr. 982 / 1917 - 1918, f. 92 - 96).

ORAȘUL ODOBEȘTI ÎN TIMPUL OCUPAȚIEI GERMANE DIN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL. CONTRIBUȚII.

Ionuț Iliescu

În luna decembrie a anului 1916, Armata Română ceda inamicului poziție după poziție; după o înfrângere suferită pe Valea Râmnicului ¹, cele cinci divizii ale Grupului Râmnic, comandate de generalul Arthur Văitoianu, s-au retras pe malul de nord al Milcovului, pe aliniamentul Căprăria – Odobești – Pățești ². În acest sector, românii se aflau față în față cu Grupul de armate Krafft, alcătuit din diviziile de vânători alpini austro - ungari și germani

Punctul forte al forțelor româno - ruse era Măgura Odobeștilor aflată la Cota 1001, poziție dominantă și cu o largă perspectivă în toate direcțiile ³. Dacă ar fi fost cucerită de invadatori, aceștia ar fi întors flancurile forțelor româno - ruse și ar fi ocupat orașul Focșani și Valea Putnei ⁴.

La 25 decembrie 1916 ⁵, generalul Erich von Falkenhayn, comandantul Armatei a IX-a germane ⁶, a ordonat Grupului Krafft, ajutat de două divizii ale Grupului von Morgen, să înconjoare și să atace Măgura Odobești. Poziția a fost apărată de un batalion din Regimentul 4 Argeș din Divizia a 3-a, comandată de maiorul Bălan. Unitatea a opus rezistență eroică inamicului mai bine dotat și mult mai

¹ Horia Dumitrescu, *Campania din anul 1916 în Vrancea*, în *Cronica Vrancei*, vol. VI, Coordonator : Horia Dumitrescu, Editura Pallas, Focșani, 2006, p. 122.

² *Ibidem*, p. 126.

³ *Ibidem*, p. 127.

⁴ *Ibidem*, p. 127 – 128.

⁵ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Vrancea (în continuare se va cita: S. J. A. N. Vn.), fond Prefectura Județului Putna, dosar nr. 9 / 1919, f. 147.

⁶ Horia Dumitrescu, *op. cit.*, p. 121.

numeros, angajându-se curajos în lupta la baionetă. În final, o întregă campanie este nimicită, numărul morților și răniților ridicându-se la 170.

Mai multe unități din Diviziile 12 și 13 s-au retras spre Schitul Târnița; atacate și aici, trupele noastre s-au retras în Valea Putnei, la Găgești. După căderea Măgurii Odobeștilor, zona aflată la est de aceasta – linia Milcovului și a Putnei – nu se mai putea apăra.

Forțele germane și austro - ungare au atacat aliniamentul Odobești – Pățești, în zona de joncțiune a trupelor române și ruse. Odobeștiul și Pățeștii sunt ocupate de inamic, adversarii lor retrăgându-se la Bolotești și Jariștea. Tot acum, generalul Alexandru Averescu a vrut să recucerească Măgura Odobești, dar rușii se retrag spre Putna ⁷.

Referindu-se la acest moment, generalul de infanterie Erich von Falkenhayn nota în însemnările sale: «*După o pregătire scurtă și intensă de artilerie, diviziile germane von Morgen au pornit la asalt, reușind să pătrundă poziția inamică de ambele părți ale Pățeștilor: Divizia 39 Infanterie la stânga și Divizia 12 Bawarezi la dreapta. Divizia 89 Infanterie a trecut pe șoseaua Focșani – Bolotești. Divizia 73 Infanterie austriacă a cucerit prima poziție foarte puternică la Odobești. Corpul alpin a evacuat dimineața de timpuriu ultimele unități inamice de pe Măgura Odobești. Seara a pătruns în Bolotești și Găgești mai sus în Valea Putnei*» ⁸.

La fel de interesantă este și relatarea unui alt contemporan cu evenimentele, ilustrul prefect liberal Vasile I. Țiroiu, foarte tânăr pe atunci: „*La 30 decembrie <1916>, generalul Falkenhayn, continuându-și ofensiva, ajunsese la Focșani și-l ocupă, iar mai sus, de la Odobești la deal, pe Milcov, Von Kraft ocupă Odobeștii și unitățile sale din Alpi, urcară colnicele Măgurei, venind dinspre Milcov, ajunseră în drumul Plaiului, la Buluc, la Scânteia, dând peste cap, aproape fără rezistență, trupele române istovite, de sub comanda generalului Văitoianu.*

⁷ *Ibidem*, p. 128.

⁸ Apud Cezar Cherciu, *Vrancea și Ținutul Putnei. Un secol de istorie: 1820 – 1920*, Editura Neuron, Focșani, 1995, p. 247.

În aceste ultime zile ale anului, Divizia a 6-a, cu resturi din regimentele putnene și din unități din alte divizii, încearcă să mențină drumul Plaiului pe creasta Măgurii și Cota 1001 de deasupra Schitului Tarnița, pe care un batalion din Regimental 10 Putna și un altul din Regimentul 4 Argeș, de sub comanda maiorului Bălan, o apără fără folos, pierzând aproape tot efectivul.

Cele din urmă grupuri de oștire română se retraseră prin cătină și trecură prundul și apa, spre malul Țițeștilor”⁹.

Noua administrație militară instalată de ocupant în oraș nu ar fi fost atât de eficace, dacă nu ar fi beneficiat de sprijinul dat de funcționarii pe care i-a angajat, remunerându-i din banii comunității. Cei mai mulți erau traducători – „*dolmeci*” – etichetați de concitadini drept colaboraționiști¹⁰.

Dintre aceștia, apare cel mai des numele unui anume Teodor Blându¹¹, calificat drept „*delapidator de bani publici*”¹², care a părăsit țara odată cu inamicul¹³.

În timpul ocupației străine, locuitorii din Odobești au efectuat diverse munci din ordinul inamicului, cunoscute îndeobște sub denumirea de corvezi. Cele mai grele erau încărcatul și descărcatul vagoanelor cu muniții, lucrul la pădure și fortificații¹⁴.

Iată ce spunea un martor ocular: „*Toți bărbații de la 14 ani în sus au fost luați la muncă forțată de multe ori peste puterile lor, fiind încazarmați și ținuți în stare de arestare, maltratați și hrăniți foarte prost din care cauză s-au încins molime și foarte mulți au murit.*

Acei denunțați ca naționaliști aveau regim sever, întrebându-i la muncile cele mai murdare, ca scosul latrinelor, descărcarea de mangal, var etc., fiind deseori maltratați. Astfel a fost consilierul comunal Lache Ioniță, directorul de bancă

⁹ Vasile Țiroiu, *Monografia satului Bolotești – Putna, Satul Boloteștii Putnei din trecut și până azi. Însemnări monografice, 1961 – 1963*, exemplar dactilografiat, p. 391 – 392.

¹⁰ S. J. A. N. Vn., fond Prefectura Județului Putna, dosar nr. 9 / 1919, f. 147.

¹¹ *Ibidem*, dosar nr. 69 / 1920, f. 26.

¹² *Ibidem*, dosar nr. 9 / 1919, f. 146 verso.

¹³ *Ibidem*, dosar nr. 43 / 1921, f. 26; Vezi și dosar nr. 57 / 1919, f. 16.

¹⁴ Cezar Cherciu, *op. cit.*, p. 246.

C. Cristodorescu, contabilul I. Giosan, bătrânul Gavrilă Mihai, Neculai Rafail și alții.

*Nu au cruțat nici pe acei impropri de muncă, infirmi și oameni bătrâni trecuți de 70 ani*¹⁵.

Lor li se adaugă subcomisarul D. Chiriac¹⁶ și Constantin T. Faur, alt lucrător de poliție. Acesta din urmă a efectuat corvezi timp de aproape șapte luni, până la 1 martie 1918. A fost pus, astfel, să taie lemne atât la cazarma Regimentului 10 Dorobanți din oraș cât și la pădurea „Sf. Ioan” din localitatea Vârteșcoiu, județul Râmnicu Sărat, a cărat pământ la Măgura Odobești, unde germanii au făcut o șosea pentru transportul munițiilor, „lucrările fiind foarte presate în așteptarea lui Makensen care urma să sosească spre a cerceta cauzele neizbândeii”¹⁷.

La 4 iunie 1917, subcomisarul de clasa a III-a, Constantin Cristescu, catalogat drept suspect, a fost trimis în lagărul din localitate, fiind eliberat în aprilie 1918¹⁸.

Aceeași soartă a avut-o sergentul de oraș Nicolae Statache.

După cum rezultă din Raportul redactat de D. Borcan, comandantul sergenților de oraș, în ianuarie 1919, germanii au transformat Poliția locală în spital militar, aruncând mobilierul și arhiva în curtea Primăriei. D. Borcan a salvat aceste bunuri, predându-le în ianuarie 1917, suscesorului său, subcomisarul I. Rădulescu, înlocuit și el de germani cu sergentul Istudor Dumitru. Din păcate, cea mai mare parte a arhivei s-a pierdut. Șeful Poliției odobeștene, conform organigramei acceptate de ocupant, avea în subordine 25 de sergenți de oraș¹⁹.

¹⁵ S. J. A. N. Vn., fond Prefectura Județului Putna, dosar nr. 9 / 1919, f. 146 – 146 verso.

¹⁶ *Ibidem*, f. 146 verso.

¹⁷ *Ibidem*, dosar nr. 59 / 1919, f. 68.

¹⁸ Bogdan Constantin Dogaru, *Structurile Ministerului de Interne în războiul de întregire a neamului (spionaj, contraspionaj și acțiuni speciale în județul Putna – Vrancea) 1916 – 1919*, Editura ATEC, Focșani, 2015, p. 59.

¹⁹ *Ibidem*, p. 60 – 61.

De asemenea, corvezi au efectuat și prizonierii de război internați în lagărul din localitate, înființat pe malul Milcovului ²⁰. Iată ce afirma Iordan Ioan, de loc din Adjudu Vechi, care a fost mobilizat la Divizionul 3 Tren, Ambulanța Diviziei a 13-a, Coloana volantă pentru luat răniți de la postul de ajutor: „*După aceasta ne-au dus la Odobești la munca șoselelor timp de șase luni, de la 25 septembrie 1917, până la 23 aprilie 1918*” ²¹.

Din aceeași localitate era și Șerban Matei, soldat în Regimentul 50 Infanterie, Campania a 6-a, care a fost și el adus în lagărul de la Odobești. Referindu-se la corvezile efectuate aici, el spunea: „*Acolo am lucrat la făcut bordeie pentru nemții lor, la încărcatul și descărcatul muniției, la calea ferată pe care aduceau ei muniție*” ²².

Referindu-se la condițiile grele de aici, acesta spunea: „*Hrana o aveam tot un sfert de pâine și cafea caldă; noaptea dormeam în niște bărâci de scânduri.*

Am fost persecutați și bătuți de... germani, am fost în lagărul de la Odobești nr. 25, Campania a 4-a. Cât am stat în acel lagăr, s-au îmbolnăvit mulți și care cum se îmbolnăvesc îi ducea și înapoi nu mai aducea; muream din cauza mizeriei, hranei proaste” ²³.

În același lagăr au ajuns și prizonieri originari din Năruja ²⁴ și Valea Sării, dintre care unul cu siguranță a murit aici, nemaiputând îndura muncile grele și condițiile deosebit de aspre ²⁵. El și colegii săi de suferință au lucrat la calea ferată îngustă Odobești – Cucuieți – Burca, de care inamicul avea nevoie pentru aprovizionarea frontului ²⁶. În ianuarie 1919, Ministerul de Război înștiința Prefectura Județului Putna că Serviciul Intendență al Garnizoanei Focșani, în baza dispozițiilor date de Comisia de lichidare a materialelor rămase

²⁰ Romeo – Valentin Muscă, *Odobești, orașul viilor domnești*. Scurtă prezentare a celei mai cunoscute localități viticole din Țările Române, Editura Terra, Focșani, 2009, p. 57.

²¹ S. J. A. N. Vn., fond Prefectura Județului Putna, dosar nr. 25 / 1919, f. 6.

²² *Ibidem*, f. 7.

²³ *Ibidem*.

²⁴ S. J. A. N. Vn., fond Pretura Plasei Vidra, dosar nr. 2 / 1919, f. 418.

²⁵ *Ibidem*, f. 414.

²⁶ Cezar Cherciu, *op. cit.*, p. 249.

de la germani, îi va preda materialul rulant al acestei linii (șine – ecartament 56, vagoane și mașini de tractare)²⁷.

Aceiași prizonieri au fost puși să lucreze și la șoseaua Odobești – Șarba, al cărei punct terminus era Comandamentul german instalat la Cota 1.001 m²⁸.

Cei care nu mai puteau îndura regimul greu de viață – lucrul istovitor și condițiile mizere din lagăr – au recurs la gesturi extreme, care le-au fost însă fatale. Astfel, în august 1917, Comenduirea germană instalată în satul Ruget, comuna Tichiriș, a ordonat executarea locotenentului Tudorache Sandu, care a încercat să evadeze din lagărul de la Odobești²⁹.

După mai multe decenii, când s-au început lucrările la stadion, s-au descoperit rămășițele pământești ale prizonierilor de război aflați în lagărul de muncă forțată³⁰.

Practic, întregul oraș devenise un lagăr, în care, într-un fel sau altul, combatanți sau nu, românii deveniseră prizonieri de război, fiind nevoiți să îndure tot felul de agresiuni fizice și verbale.

Despre unul din atât de numeroasele cazuri cutremurătoare vorbește de la sine o Adresă înaintată Ministerului de Interne, la 28 iunie 1921, Prefecturii Județului Putna: *„În timpurile de grea nenorocire prin care a trecut țara noastră și anume în ziua de 25 decembrie 1916, pe când localitatea Odobeștii din acest județ era amenințată de a fi ocupată de trupele inamice, Doamna Maria G. Georgescu din Odobești, al cărei soț mobilizat și plecat cu trupele îi lăsase trăsura cu cai, pentru a nu-i fi luate de trupele inamice, numai cu trei ore mai înainte de ocuparea localității și în timpul când trupele noastre se retrăgeau sub un bombardament intens, pleacă la barieră și acolo predă trăsura cu caii Brigăzii XI de Infanterie; abia sosită acasă, localitatea este ocupată și fapta sa curat românească adusă la cunoștința ocupanților ca faptă de spionaj, devine o sursă nesfârșită de persecuțiuni și nenorociri; după o serie de nenumărate*

²⁷ S. J. A. N. Vn., fond Prefectura Județului Putna, dosar nr. 109 / 1919, f. 53 – 54.

²⁸ Cezar Cherciu, *op. cit.*, p. 249.

²⁹ *Ibidem*, p. 263.

³⁰ Romeo – Valentin Muscă, *op. cit.*, p. 59.

vexațiuni și maltratări, între care chemări zilnice la comandament și acușări de spionaj, distrugere de avut și dare afară din locuință, însoțită de un copil mic și amenințare de a fi împușcată de care nu scapă decât prin interpunerea copilului; în iulie 1917, deși bolnavă, este trimisă la Focșani între baionete, împreună cu copilul, iar de aici la București.

Faptul ultim pentru care s-a luat această măsură a fost ajutorul pe care-l dă zilnic în alimente la doi ofițeri răniți greu, care se aflau în spitalul de lângă locuința sa, precum și cuvintele pronunțate într-un cerc de cunoștințe, din care unul pus în serviciul dușmanilor a părăsit țara odată cu ei, că: „Dacă ar da Dumnezeu să vie mai repede românașii noștri, [cu] toată lipsa de alimente aș face tot rostul și le-aș da o masă bună».

Dusă la București aici este închisă mai mult de 20 zile, despărțită de copil și pe urmă împreună cu alți prizonieri, trimisă pe jos între baionete până la gară, de aci la Giurgiu și după un drum de aproape o lună, în care timp a suferit toată scara vexațiunilor și a maltratărilor, întemnițată la <indescifrabil>, unde a stat timp de 11 luni.

Față de toate suferințele îndurate de această femeie, cauzate numai de o pornire și un simțământ curat românesc și din dragoste pentru țară și neam, socotesc nemerit domnule Ministru că ar fi locul a i se acorda o distincțiune și a fi decorată cu medalia „Bărbăție și Credință”³¹.

Mai mulți lucrători de poliție au fost trimiși în lagărul de prizonieri³², unde au fost bătuți, insultați și umiliți. Unul dintre ei, Constantin T. Faur, mărturisea că a îndurat din plin foamea și mizeria, maltratările aducându-l în culmea disperării.

Calificând regimul de ocupație inamică drept „iad fără scăpare”³³, Constantin T. Faur afirma: „Iar ca culme a ironiei a trebuit să am o constituție solidă care să reziste la toate greutățile și

³¹ S. J. A. N. Vn., fond Prefectura Județului Putna, dosar nr. 43 / 1921, f. 64 – 64 verso.

³² *Ibidem*, dosar nr. 9 / 1919, f. 146 verso.

³³ *Ibidem*, dosar nr. 59 / 1919, f. 68.

suferințele. ... a trebuit să rabd ca dușmanii să rupă moleculă cu moleculă din carnea mea, din creierul meu, să mă istovească, îmbătrânească, până ce m-au transformat într-o umbră ce trăia numai cu dorința ca trufașul german să fie înfrânt.

Câți m-au cunoscut și-au putut da seamă de ce eram și ce devenisem și zdrobirea mea a fost atât de mare încât nici acum nu mi-am revenit. ... închei cu speranța și dorința ca poporului german să i se dea sancțiunea ce merită adică de «laș» căci a lovit pe cei fără de apărare”³⁴.

Orice manifestare de naționalism se solda cu arestarea. Iată ce se spunea într-un Raport al Primăriei odobeștene: „*Au arestat, judecat și condamnat la 10 ani închisoare pe preotul Spiridon Arghir, care s-a opus unei rechiziții forțate făcute de un soldat german, fără vreun ordin, a stat șase luni închis în București la Văcărești după care a fost grațiat și trimis în domiciliu forțat la Râmnicul Vâlcea. Au arestat timp de una lună pe femeia Maria Ionescu în închisoarea din Odobești pe motiv că ar fi insultat un soldat care vroea în mod arbitrar să-i fure niște lucruri”³⁵.*

În plus pentru a-și adăposti armata, ocupanții „*au evacuat din oraș mai bine de 1.000 persoane pe care le-a trimis în restul țării, dintre care pe un timp de iarnă în frig și din care cauză mulți s-au pierdut. La evacuare, acestor evacuați nu li s-a permis a lua cu ei decât bagaj de mână până la 50 kg, ear restul averei ce le rămâneau, au fost confiscate și luate de militari; așa că la întoarcerea lor nu au găsit nimic”³⁶.*

În octombrie 1918, odobeștenii se întorc acasă³⁷, autoritățile județene ajutându-i cu căruțele necesare transportării bagajelor³⁸. Veneau de la Fetești³⁹, Tecuci⁴⁰, Adjudu Nou⁴¹, Adjudu Vechi⁴²,

³⁴ *Ibidem.*

³⁵ *Ibidem*, dosar nr. 9 / 1919, f. 147.

³⁶ *Ibidem.*

³⁷ *Ibidem*, dosar nr. 73 / 1918, f. 133 verso.

³⁸ *Ibidem*, f. 149.

³⁹ *Ibidem*, dosar nr. 11 / 1921, f. 10 verso.

⁴⁰ *Ibidem*, dosar nr. 73 / 1918, f. 148.

⁴¹ *Ibidem*, dosar nr. 9 / 1917, f. 57 verso – 58.

⁴² *Ibidem*, dosar nr. 74 / 1918, f. 310 verso.

Mănăstioara ⁴³, Păunești ⁴⁴ și Păncești ⁴⁵. Ei erau însoțiți de tinerii nemobilizabili, care în toamna anului 1916 au urmat trupele române aflate în retragere ⁴⁶.

Mulți odobeșteni au plătit cu viața cutezanța de a se opune sau doar de a protesta față de regimul ocupației germane. Unul dintre exemple este acela al ajutorului de primar N. Iancu, „*care mai în urmă a murit în închisoarea militară din Focșani, din cauza răului tratament și schingiuirilor, pe motiv că ar fi lucrat contra intereselor lor*” ⁴⁷.

Iată ce consemna, în 1919, șeful Poliției odobeștene într-un Raport înaintat Prefecturii putnene: „*În noaptea de 4 – 5 Iunie <1918> am găsit asasinați prin strangulare <pe> evreii Altăr D.Iancu și soția lui <indescifrabil> A. Iancu, comercianți din acest oraș str. Carol, care de asemeni după cercetările făcute au fost uciși de militari germani, care le aduseseră niște tutun spre cumpărare. Motivul crimelor au fost furtul și din cercetările făcute autorii au fost militarii germani.*

De asemenea în ziua de 10 octombrie 1918, ziua plecării lor din localitate au împușcat în piept pe femeia Safta Necula din comuna Vărsătura, care venise la Odobești și din nenorocirea ei a fost găsită de militari prin apropierea Provientului din fața gărei” ⁴⁸.

În plus, „*în ziua de 2 martie 1918 s-a găsit omorât prin strangulare în curtea caselor din strada Victoriei N. 30, un bătrân anume Ilie, prenume necunoscut, în etate de 70 de ani*” ⁴⁹, autorii fiind, cel mai probabil, ocupanții germani ⁵⁰.

Din același Raport aflăm o serie de date la ceea ce au însemnat rechizițiile făcute de germani în orașul de la poalele Măgurei Odobești: „*au luat prin jafuri și rechiziții forțate averea mobilă a*

⁴³ *Ibidem*, f. 127 – 127 verso.

⁴⁴ *Ibidem*, dosar nr. 75 / 1918, f. 194.

⁴⁵ *Ibidem*, dosar nr. 74 / 1918, f. 63.

⁴⁶ *Ibidem*, dosar nr. 73 / 1918, f. 117 – 118.

⁴⁷ *Ibidem*, dosar nr. 9 / 1919, f. 146.

⁴⁸ *Ibidem*, f. 147.

⁴⁹ *Ibidem*, f. 149 verso.

⁵⁰ *Ibidem*.

Comunei, constând din vite, vehicule, furaje, material de tot felul, mobilier, acte, dosare, parte întrebuițându-le, parte distrugându-le. Îndată după ocuparea orașului au luat locuitorilor toate vitile, animale ca: capre, oi, porci, toate vehiculele și mijloacele de transport, nedând locuitorilor nimica. La puține persoane li s-au dat bonuri calculate foarte diminuat. S-au rechiziționat de la locuitori și luat toate vasele de aramă, cum și cazanele de aramă.

Toate alimentele și băuturile, vinuri majoritatea furate, pentru foarte puține s-au dat bonuri diminuate. Toate acestea s-au făcut prin organele instruite și militari.

De asemenea, s-au luat clopotele bisericilor ca și obiectile de alamă pe care le-au transportat în Germania, fără nici o formă.

S-au luat obiecte de mobilier, haine, blămuri, obiecte de lână de casă, covoare, scoarțe naționale, albituri etc.; pentru puține au dat bonuri de împrumut și apoi nu le-au mai restituit, luându-le prin tranșee și cartierele lor de soldații germani, fără a putea ști cauzele și fără ca autoritatea germană să cerceteze cazul.

Despăgubiri până la plecarea germanilor nu s-au acordat, însă câțiva dintre ei [locuitorii din Odobești] făcuse cereri pe care le înaintase autorităților militare de ocupație.

Cuantumul rechizițiilor făcute de inamic se poate preciza de Comună care a făcut o statistică în acest sens însă credem că în acest oraș se ridică la cifra de cinci sute milioane lei.

Au rechiziționat în întregime toate imobilele Statului de la ocupație, 25 decembrie 1916 până la aprilie 1918, autoritățile trebuind să se mute în alte localuri, pentru care nu au plătit chirie până în prezent.

Cuantumul la care se ridică locațiunea la oficiile Primărie, Percepție, Poliție, Judecătoria, două Școli Primare, Bisericile, Biroul de măsură și greutăți etc. se ridică la suma de 50.000 (cincizecimii) lei. Localurile și clădirile s-au ocupat cu tot mobilierul ce era înăuntru, de multe ori nelăsând civili a-și lua cele strict necesare. Militarii s-au făcut stăpâni pe lucrurile din casă, luând ce le-au plăcut și parte distrugându-le sau deteriorându-le prin întrebuițare, sub titlu de rechiziție, fără regulă însă, cu împrumut n-au luat prea puține

de oare ce nimeni nu putea să-i oprească, iar reclamația era zadarnică. Obiectele pentru care s-au dat bonuri de împrumut nu le-au mai restituit deoarece le-au distrus și deteriorat prin întrebuițare.

S-au luat becuri, alimente, băuturi, majoritatea fără bonuri numai de către organele lor prin forță și violență.

Autoritățile noastre nu le-au permis a se amesteca în asemenea rechiziții și furturi fiind întrebuițați numai la alimentaria populației și curățirea orașului.

S-au luat toate alimentele și produsele de la toți locuitorii prin rechizițiunile făcute de patrurile și jandarmii lor nedând voce nimănui a avea în plus de alimentele de cât aceia ce aveau de la porția cu bon.

Cuquantumul acestor rechiziții se urcă la suma de 100.000 (una sută de mii) lei, în afară de vinuri ce se evaluează la circa 25 milioane lei”⁵¹.

În ceea ce privește situația rechizițiilor de animale, germanii au luat de la odobeșteni 162 de cai, 428 bovine, 485 porci și 1.274 ovine⁵². De multe ori, prețurile oferite de germani erau mult sub cel al pieței⁵³, mulți dintre odobeșteni rămași fără animale declarând că au rămas „în imposibilitatea <de> a se putea hrăni.”⁵⁴.

Nu este de mirare că, la Odobești cel puțin, la jumătatea secolului trecut, se considera că foametea din 1946 – 1947 a fost mai suportabilă decât cea din timpul ocupației germane din 1916 – 1918⁵⁵.

Câțiva ani mai târziu, păgubiții aveau să-și recupereze – fie și parțial – pierderile rezultate din rechiziționarea necorespunzătoare a animalelor de către germani, după cum rezultă din Adresa trimisă de Primăria odobeșteană Poliției din localitate, la 13 martie 1920: „Conform adresei Dlui șef al intendenței Garnizoanei Focșani Nr. 2.131, avem onoare a vă ruga să dispuneți ca prin batae de tobă să se încunoscinteze pe toți acei care s-au înapoiat din războiu, precum și

⁵¹ *Ibidem*, f. 146 – 149 verso.

⁵² Cezar Cherciu, *op. cit.*, p. 267.

⁵³ S. J. A. N. Vn., fond Primăria Orașului Odobești, dosar nr. 18 / 1920, *passim*.

⁵⁴ *Ibidem*, f. 24 verso.

⁵⁵ Romeo – Valetin Muscă, *op. cit.*, p. 59.

pe familiile acelor ce nu s-au mai înapoiat , să se prezinte imediat la Oficiul acestei primării pentru a fi înscriși pe tablourile care urmează a fi înapoiate Garnizoanei Focșani spre a putea decide la împărțirea vitelor rămase de la Primării, contra plată. De asemenea, conform adresei menționatei Garnizoane Nr. 2130, vă și rugăm a face ca să ni se trimită o listă de acei ce n-au fost în război și posedă vite rămase de la germani, pentru a se hotărâ asupra lor, precum și o altă listă de acei care au fost în război și justifică cu acte plata vitelor cumpărate de la nemți”⁵⁶.

În ceea ce privește rechizițiile de vinuri și, în general de băuturi alcoolice, paguba era direct proporțională cu vinul deținut. De exemplu, inginerul M. Gaicu avea la Odobești 20 ha de vie. În 1916, în calitate de funcționar al Ministerului Lucrărilor Publice, acesta a fost evacuat la Iași, lăsând în pivnițe și magazii peste 23.000 decalitre de vin, însumând recoltele din anii 1915 și 1916. Inamicul i-a luat tot vinul, mulțumindu-se să elibereze surorii sale un bon doar pentru 3.400 deca. Pentru restul de 20.000 decalitre, germanii au eliberat alt bon, beneficiar fiind însă, conform unor martori ocular, primarul instalat de ei, un colaboraționist⁵⁷. Un caz oarecum asemănător a fost acela al lui G. Potop, pentru ale cărui bunuri rechiziționate s-au dat bonuri arendașului său, în valoare de 2.000.000 lei. În această sumă intrau zarzavaturile cultivate în grădina Școlii Viticole din Odobești, în suprafață de 40 de pogoane, vitele cultivate în pepinieră, producția de struguri a viei model, aparținând aceleiași instituții și „*marele deposit plin de sute de vase pline cu băuturi spirtoase*”⁵⁸.

Samavolnicile nu s-au oprit aici, în condițiile înlocuirii administrației de dinainte de război cu așa-numiții colaboraționiști: „*Administrația germană a căutat sistematic a substitui administrația românească desființând vechiul Consiliu Comunal și instituind un altul, cum și desorganizarea Poliției*”⁵⁹.

⁵⁶ *Ibidem*, dosar nr. 13 / 1920, f. 56 – 56 verso.

⁵⁷ S. J. A. N. Vn., fond Prefectura Județului Putna, dosar nr. 59 / 1919, f. 67 – 67 verso.

⁵⁸ *Ibidem*, f. 66 – 66 verso.

⁵⁹ *Ibidem*, dosar nr. 9 / 1919, f. 146 verso.

În asemenea condiții, distrugerile, furturile și jafurile comise de inamici în Odobești au atins cote paroxistice, după cum rezultă din Raportul înaintat Prefecturii putnene, de către Poliția Orașului Odobești, în 1919. Din document rezultă că inamicii au călcat în picioare „*averia mobilă a locuitorilor, luând și jefuind totul fără a putea reclama la cineva de oare ce acel ce se plângea era insultat și batjocorit și chiar arestat. Au fost deteriorate în totul oficiile ocupate prin stricaria ușilor, ferestrelor, pardoselilor, tencuielilor pe locuri zugrăvite, sobe etc.*

Au ridicat prin aproape toate mijloacele mobilierile autorităților, prin care parte le-a întrebuințat și parte le-au distrus, făcându-le combustibil pentru foc, evaluându-se la suma de 100.000 (una sută mii) lei.. Clădirile Statului – Primărie, Poliție, Școli, Judecătoria, Administrația Plasei, Biserici – au fost ocupate, deteriorate prin vădita ostilitate (Biserici) și prin rea întreținere, abuzivă întrebuințare, (celelalte oficii publice), pricinuite numai de militari germane.

La trei Biserici au instalat magazii de munițiuni, telegrafice fără fir și în una chiar grajduri de cai; la școli au avut instalat într-un timp spital și apoi cuartier de soldați: de asemenea și edificiile publice diferite birouri și apoi cartiere de soldați. Restaurarea astăzi se cifrează la suma de 1.000.000 lei.

Au furat, jefuit și luat prin forță toată averea mobilă a contribuabilului și foarte puține au lăsat. Au distrus arhivele Primăriei, Judecătoriei, Poliției, Administrației Plasei, Epitropiei Bisericii, scoțându-le în curte și dându-le foc.

Pentru refacerea acestor arhive se necesită sume enorme.

Din Casa de fier a Băncii Populare din localitate, în timpul invaziei a luat suma de 1800 (una mie opt sute) lei, forțând pe casierul Băncii Ghiță Nedelcu, ce era în localitate, a deschide casa și luându-i numerarul”⁶⁰.

Dintre atât de numeroșii păgubiți, documentele vremii rețin și numele câtorva persoane nedreptățite. Una dintre ele a fost

⁶⁰ *Ibidem*, f. 146 – 149 verso.

D. Zaremba, furat de chelarul viei sale de la Odobești, „*bazat, probabil, pe bunele lui raporturi cu armata inamică*”⁶¹.

La rândul lor, Ion Petrovici, Ștefan Manea, I. Gheorghiu și Maria P. Săndulescu, mărturiseau că Teodor Blându, șeful Poliției din Odobești și subcomisarul C. Cristescu, uneltele administrației germane, au jefuit casele oamenilor, terorizând populația. Cei doi au comis multe infamii, au solicitat sume mari de bani de la diverse persoane pentru a nu fi evacuate, știut fiind faptul că cei evacuați pierdeau întreaga agoniseală. Pe cei care îndrăzneau să protesteze, îi denunțau germanilor, sau îi amenințau că vor face acest lucru. Luau mărfuri din băcăni și le vindeau în folosul personal. Până la urmă, subcomisarul Cristescu a fost închis un an de zile în lagăr. Cel mai grav era însă faptul că profera injurii la adresa poporului român în prezența nemților, făcându-i „*porci, hoți și spioni*”⁶².

După război, Maria Postolache, din Odobești, referindu-se la același personaj, mărturisea că avea „*inimă de dușman*”, nenorocindu-i pe oameni, luându-le tot și lăsându-i pe drumuri. Întrebat de ce se comportă astfel, fiind român, Cristescu răspundea: „*România nu mai există*”⁶³. Nepedepsirea acestui individ i se părea Mariei Postolache o adevărată rușine națională, cerând să fie îndepărtat din serviciu și adăugând: „*Azi o face pe cinstitu și are un club de cărți la cafenea în Odobești, unde jupoaie lumea*”⁶⁴.

Pentru a face loc trupelor lor, germanii au scos oamenii din case, înghesuindu-i în imobilele rămase disponibile dincolo de limita suportabilității⁶⁵: „*Cuarterele s-au făcut prin organele lor militare ocupând în întregime, dând locuitorii lor afară, iar la parte majoritatea camerilor, lăsând pentru locuitori câte o cameră pentru patru-cinci familii, compusă din 10 – 20 persoane*”⁶⁶.

Printre imobilele rechiziționate de armata germană s-a numărat și vila aflată în proprietatea lui Sache Georgescu, cea mai

⁶¹ *Ibidem*, f. 105 – 105 verso.

⁶² *Ibidem*, f. 434 - 435.

⁶³ *Ibidem*, f. 435.

⁶⁴ *Ibidem*.

⁶⁵ *Ibidem*, f. 68.

⁶⁶ *Ibidem*, dosar nr. 9 / 1919, f. 147 verso.

impunătoare clădire din Odobești, situată în fața Primăriei. Aici a fost găzduit împăratul Germaniei, Wilhelm al II-lea, cu prilejul vizitei făcute frontului în zona Odobești, pe Măgură, unde armata germană își avea cartierul general ⁶⁷.

Staff-ul Kaiserului însărcinat cu propaganda a surprins pe celuloid acest moment. Astfel mai multe fotografii au fost publicate în jurnalul ocupantului, «*Putna Zeitung*», la 27 ianuarie 1918, cu ocazia zilei de naștere a împăratului ⁶⁸.

Din motive de ordin „*strategic*”, conform tradiției orale locale, în momentul sosirii Kaiserului la Odobești, ocupantul a silit populația să stea în casă, cu perdelele trase ⁶⁹.

Ca orice regim represiv, ocupația germană – inclusiv la Odobești – s-a caracterizat printr-o fiscalitate excesivă; , cu alte cuvinte, s-a ajuns la „*impunerea de dări, amenzi, către administrația militară, despăgubiri acordate supușilor străini*”.

Dări au fost puse asupra populației civile de către administrația comunală instituită de germani pentru necesitățile comunale.

S-au ordonat Comunei plăți necadrând cu nevoile administrației noastre. Funcționarii noi numiți care nu figurau în bugetul complet și pentru a înlocui funcționarii bugetari rămași sub ocupație și neutilizați, cum și un plus de funcționari s-au plătit de comună; toți dolmecii rechemați la diferite instituțiuni germane, agenți nemți cum și o parte din oamenii de corvoadă ce lucrau pentru dânși.

Amenzi populației civile s-au dat în continuu de către Administrația militară, de la 5 lei până la 1.000 (una mie) lei pentru motivul nerespectării ordonanțelor sau ordinelor lor.

Aceste amenzi erau un mijloc de spoliere a populației” ⁷⁰.

⁶⁷ Romeo – Valentin Muscă, *op.cit.*, p. 105.

⁶⁸ *Ibidem*, p. 58 – 59.

⁶⁹ Alexandru Deșliu, *Vrancea. Județ cu vocație europeană. County With European Vocation. Album monografic. Monografic album*, Editura Pallas, Focșani, 2006, p. 68.

⁷⁰ *Ibidem*, f. 147.

Deși creștini ca și adversarii lor, inamicii s-au comportat și la Odobești – ca peste tot în țară – fără să manifeste respectul cuvenit față de bisericile ortodoxe.

Din cauza distrugerilor provocate de germani, Biserica „Sfânta Cruce” din Odobești ⁷¹ a primit drept despăgubire, în 1924, suma de 40.000 lei ⁷².

În mai 1939, mai, ca urmare a cererii paznicului cimitirului „Sf. Mina” din Focșani, Comitetul Central al Societății „Cultul Eroilor” a aprobat „deshumarea osemintelor eroilor germane din cimitirul „Sfânta Cruce” din Odobești, în care au fost înhumați în 1917 și transportarea lor spre reînhumare la cimitirul «Poiana lui Frunză» din comuna Bătinești” ⁷³.

Aflată pe dealul Odobeștilor, biserica Schitului „Nașterea Maicii Domnului”, datând din prima jumătate a secolului al XVIII-lea, a fost transformată de ocupant în depozit ⁷⁴. Și în această localitate, furtul clopotelor devenise ceva firesc ⁷⁵.

După cum spuneau bătrânii, imediat după intrarea lor în oraș, germanii au intenționat să transforme Biserica „Ovidenia” în grajd. Au cedat însă insistențelor tovarășilor lor de arme turci, care au considerat că nu se pot adăposti vacile în „Casa lui Allah” ⁷⁶. A fost o extraordinară lecție de viață, așa-zisii „păgâni” musulmani dovedind a fi mult mai aproape de Divinitate decât adepții unei biserici creștine considerată universalistă.

Urmele silniciilor germane au fost șterse din interiorul și de pe exteriorul lăcașelor de cult odobeștene, destul de greu însă și parțial ⁷⁷.

⁷¹ *Ibidem*, dosar nr. 218 /1924, f. 12.

⁷² *Ibidem*, f. 3.

⁷³ S. J. A. N. Vn., fond Primăria Orașului Odobești, dosar nr. 8 / 1939, filă nenumărată.

⁷⁴ Romeo – Valentin Muscă, *Biserici mutilate. O radiografie a distrugerii patrimoniului religios din Țara Vrancei și Ținutul Putnei*, Editura Pallas, Focșani, 2006, p. 55.

⁷⁵ *Idem*, *Odobești...*, p. 57.

⁷⁶ Alexandru Deșliu, *op. cit.*, p. 68; Vezi și Constantin C. Giurescu, *Istoricul podgoriei Odobeștilor. Din cele mai vechi timpuri până la 1918 (cu 124 de documente inedite și 3 reproduceri)*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1969, p. 252.

⁷⁷ *Ibidem*, p. 37.

Lucrurile nu au stat mai bine nici în ceea ce privește cele două Școli Primare Urbane din Odobești – de Fete și de Băieți.

Despre prima dintre ele se știe că a avut de suferit de pe urma germanilor, fiindu-i distrusă biblioteca ⁷⁸, același lucru întâmplându-se și la Școala Primară Urbană de Băieți ⁷⁹.

Conform declarației din 1920 a lui Ioan Dumitrescu, directorul acestei instituții, paguba provocată de inamicul ocupant s-a cifrat aici la 55.777,50 lei. Transformată în spital, Școlii i s-au distrus arhiva, mobilierul, inventarul didactic și agricol, cele două corpuri de clădiri, spațiile anexe, atelierele ⁸⁰ și grădina școlară. Din această cauză, instituția nu a funcționat timp de 19 luni ⁸¹.

Cinci ani mai târziu, școlile din Odobești încă nu fuseseră despăgubite de Stat, fapt dovedit de Adresa înaintată Prefecturii putnene, la 14 noiembrie 1925, de către Primăria Urbei Odobești: „Școala de băieți și Școala de fete din Odobești nu au copii după hotărârile Comisiunii de despăgubiri de la această judecătorie, ele se află înaintate Ministerului de Finanțe” ⁸².

Unul din dascălii odobeșteni ai vremii, Constantin Negru, institutor la Școala de Băieți a lăsat posterității o mărturie elocventă asupra impactului pe care l-a avut ocupația germană în acest oraș, inclusiv asupra școlilor: „În timpul războiului, școlile fiind închise până la ocupația străină, am condus – în calitate de administrator – spitalului militar nr. 187 cu 500 paturi instalat în Cazarma Batalionului 3 al Regimentului 10 Infanterie, ce-și avea localul în Odobești.

Când orașul a rămas sub ocupație străină, spitalul a fost evacuat în Moldova, iar subsemnatul având vrâsta înaintată, am rămas pe loc, cu girarea direcției școlii primare de băieți.

⁷⁸ S. J. A. N. Vn., fond Inspectoratul Școlar Putna, dosar nr. 6 / 1923, f. 91.

⁷⁹ *Ibidem*, f. 90.

⁸⁰ S. J. A. N. Vn., fond Primăria Orașului Odobești, dosar nr. 13 / 1920, f. 35 – 35 verso.

⁸¹ *Ibidem*, f. 6 – 6 verso.

⁸² S. J. A. N. Vn., fond Prefectura Județului Putna, dosar nr. 223 / 1925, f. 81.

În zadar am căutat să deschid școala sub ocupația străină, deoarece localul școlii a devenit cazarmă mai întâi a bosniacilor, apoi a ungarilor și a nemților.

După trecere de un an, mi s-a dat voie să deschid școala cu copiii de curs primar în fostul local ocupat de Judecătoria de pace, unde am adus restul de bănci, ce-am mai găsit la localul propriu de școală, împreună cu condici, matricole, cataloage și material didactic și al casei de economie școlară, ce-am putut să le adun, depe unde erau aruncate de armate dușmane.

La deschiderea cursurilor a luat parte Comandantul militar al garnizoanei, un maior neamț. În cuvintele adresate dascălilor școlii, comandantul militar ne recomanda să fim exacti la datorie și foarte severi cu școlarii, iar elevilor le arăta o vargă lungă și groasă, admonestându-i că de câte ori nu se vor sili la învățătură și vor fi obraznici, vor trebui să fie pedepsiți cu lovituri pe corp cu varga.

Interpret am avut pe tânărul L. Lursen, care cunoștea limba germană la perfecție – având studiile făcute în Germania – și care l-a asigurat pe comandantul neamț pentru recunoștința învățătoarelor și învățătorilor, că li s-a dat voie să deschidă cursurile școlare.

Dimineața urmau la școală băieții, iar după prânz fetele. De această favoare ne-am bucurat numai câteva luni, căci într-o bună zi – când ne duceam la școală – am găsit date afară în stradă și în curte, cu băncile, tablele, condicele și cu arhiva școlii sub cuvânt că trebuie localul de școală pentru comandatura nemțească. De astă dată, școala noastră a rămas închisă până la deschiderea școlii în toamna anului 1918.

Sub ocupația străină, s-au pierdut multe acte din arhiva școlii primare de băieți și de fete din Odobești, pentru că Odobeștii fiind aproape de front, adăpostea multă armată.

Mulți din gospodarii orașului au fost evacuați, fiind duși unii pe la București, alții pe la Giurgiu și prin alte părți.

Mulți din gospodarii orașului făceau corvoadă: unii la gară, încărcând și descărcând vagoane cu munițiuni, alții erau duși la pădure, unde tăiau lemne pentru comandatură, în fine alții erau întrebuințați la curățenia orașului.

*După ce am fost chemat la comandatură – amenințat de a fi pus la corvoadă destul de grea pentru mine – abea mi s-a făcut grație, să fiu lăsat în serviciul primăriei, fără leafă, dându-mi gradul de „*Gemainde Werfaltung*” pus pe o eșarfă ce trebuia să o port la braț. Fără acest semn distructiv, riscam să fiu înhățat de pe stradă și pus la corvoadă fără știrea familiei mele. De corvoadă însă n-am scăpat, căci tot am fost pus să distribui în fiecare dimineață pâine și mălai pentru populație”⁸³.*

Dintr-o Adresă înaintată medicului primar al județului Putna, la 29 decembrie 1921, de către conducerea Spitalului din Odobești⁸⁴, aflăm o serie de date referitoare la această instituție: „*În cursul războiului acest spital a fost transformat de trupele inamice, la început în Spital pentru soldații români răniți în lupta din ziua de 25 decembrie 1916, data ocupării orașului, apoi pentru soldați germani răniți pe front, iar în urmă transformat în spital de prizonieri.*

Acest spital a fost desființat în luna februarie 1917, când a fost instalat într-o casă particulară.

Localul în tot timpul ocupației inamice a suferit mari stricăciuni și ar fi fost în imposibilitate de a-l mai pune în stare de funcțiune, dacă primăria n-ar fi făcut reparațiunile necesare”⁸⁵.

Instituția a rămas fără arhivă⁸⁶, inventar medical, pierderile cifrându-se la 59424,50 lei⁸⁷.

În aprilie 1918, doctorul G. Băiatu din Odobești, detașat la Spitalul din Panciu, transformat în spital de campanie, aflat la Orbeni, cerea autorităților mutarea acestuia la Odobești. Spitalul de aici „*nu mai are nimic și va trebui să fie înzestrat din nou”⁸⁸. Cererea avea să fie aprobată de către medicul primar al județului Putna⁸⁹.*

⁸³ Constantin Negru, *Amintiri din trecutul meu ca învățător*, în *Ion Anghel, Înaintașii. Culegeri și amintiri*, Lucrare întocmită de ~, Învățător – Focșani, Librăria Gheorghe D. Mircea, Focșani, 1934, p. 239 – 241.

⁸⁴ S. J. A. N. Vn., fond Serviciul Sanitar al Județului Putna, dosar nr. 5 / 1921, f. 1.

⁸⁵ *Ibidem*, f. 1 verso.

⁸⁶ *Ibidem*, dosar nr. 2 / 1920, f. 32.

⁸⁷ *Ibidem*, f. 2.

⁸⁸ *Ibidem*, dosar nr. 5 / 1918, f. 24.

⁸⁹ *Ibidem*, f. 24 – 24 verso.

Spitalul odobeștean, destinat civililor, se subordona direct medicului Comandaturii Etapei nr. 225 ⁹⁰. Ulterior, Spitalul odobeștean a mai primit o serie de dotări de la unitățile spitalicești de campanie de la Păunești și Năruja ⁹¹.

În iulie 1918, dotările Spitalului din localitate aveau mai multe proveniențe: achizițiile făcute de Primărie, dotările armatei germane de ocupație, donațiile orășenilor ⁹². Instrumentarul chirurgical era în proporție de aproape 90 % de proveniență germană ⁹³. În afară de G. Băiatu, aici mai lucrau, între alții, doctorii Weinbach și Atanasiu ⁹⁴.

La 20 august 1918, medicul Circumscripției Odobești solicita medicului primar al județului Putna doi cai și o trăsură, în vederea mai bune desfășurări a muncii de teren. Medicul din Odobești recunoștea că, pe de o parte, Spitalul nu era așa de bine dotat, pe de altă parte însă, interveniseră două mari dezavantaje: scăderea cu 50 % a diurnei de transport și scumpirea de opt ori a mijloacelor de deplasare. Soluționarea problemei urma să fie făcută de medicul Comandaturii Etapelor nr. 225 ⁹⁵.

La finele anului 1918, medicul primar al județului Putna informa Direcția Generală a Serviciului Sanitar că, din păcate după plecarea germanilor din Odobești, au dispărut și dotările unității spitalicești din localitate. Împrejurările în care s-a întâmplat acest lucru nu se cunoșteau, dar se bănuia că o parte dintre ele au fost luate ca pradă de război de către Comandamentul Diviziei a VI-a Focșani ⁹⁶.

La 20 septembrie 1918, inginerul N. I. Paianu din București a solicitat Direcției Generale a Serviciului Sanitar evacuarea de către Spitalul din Odobești a vilei „Flora”, proprietatea sa, aflată în mijlocul

⁹⁰ *Ibidem*, dosar nr. 4 / 1918, f. 19.

⁹¹ *Ibidem*, dosar nr. 5 / 1918, f. 195 – 196.

⁹² *Ibidem*, dosar nr. 4 / 1918, f. 14.

⁹³ *Ibidem*, f. 15 – 16.

⁹⁴ *Ibidem*, dosar nr. 4 / 1918, f. 15.

⁹⁵ *Ibidem*, f. 26.

⁹⁶ *Ibidem*, f. 190 – 190 verso.

unei vii stăpânite de aceeași persoană. În acest imobil, germanii înființaseră un Spital de boli contagioase⁹⁷.

Analizând situația la fața locului, medicul primar al județului Putna informa Direcția Generală a Serviciului Sanitar, la 14 octombrie 1918, că nici medicul român din Odobești, nici cel german, nu doreau desființarea Secției, fapt ce ar fi dus la închiderea întregului Spital⁹⁸, care le suplinea pe cele din partea ocupată a județului (Panciu, Vidra și Năruja)⁹⁹.

Nemții instalaseră aici baie și cuptor de deparazitare, toate reparațiile necesare făcându-le Primăria odobeșteană. După ce Spitalul orășenesc a revenit în localul propriu, germanii i-au dat și vila „Flora”, atât de utilă în vederea izolării multor maladii întâlnite frecvent în zonă – variolă, tifos exantematic, febră tifoidă și difterie.

Într-adevăr, dacă Secția ar fi desființată, nu se știa care avea să fie soarta bolnavilor contagioși. Ei aveau nevoie, pentru izolare și vindecare și, în egală măsură, pentru a nu deveni un pericol public, de un nou sediu de spital, dotat corespunzător¹⁰⁰.

Ocupația germană în zonă a însemnat între altele și distrugerea liniei telefonice Odobești – Mera, refăcută abia în 1924¹⁰¹, cu fonduri puse la dispoziția Direcțiunii Poștelor, Telegrafului și Telefoanelor din Focșani de către Ministerul de Interne¹⁰², în urma solicitărilor făcute Ministerului Comunicațiilor de către Prefectura Județului Putna¹⁰³.

După cum se va vedea în cele ce urmează, odobeștenii, aidoma tuturor românilor, au fost cu mare greutate și în mică măsură recompensați pentru bunurile pierdute în timpul războiului. În ianuarie 1919, Prefectura Județului Putna informa Ministerul de Interne că, în acest județ, jafurile și rechizițiile fără bonuri se cifrau la peste 500.000.000 lei. Din această sumă, 10 % revenea Odobeștiului.

⁹⁷ *Ibidem*, f. 122.

⁹⁸ *Ibidem*.

⁹⁹ *Ibidem*, f. 123 – 123 verso

¹⁰⁰ *Ibidem*, f. 121 – 121 verso

¹⁰¹ S. J. A. N. Vn., fond Prefectura Județului Putna, dosar nr. 104 / 1924, f. 33 – 34.

¹⁰² *Ibidem*, f. 19.

¹⁰³ *Ibidem*, f. 6.

Germanii plătiseră foarte puțin pentru bunurile rechiziționate în această localitate – doar 40.000 lei¹⁰⁴

Alte estimări făceau referire clară la cuantumul și natura pagubelor cauzate de ocupanți la Odobești: pagube suferite de particulari, după declarații individuale și rechiziții declarate, operate în registre – 37.215.834,60 lei; pagube suferite de bunurile aparținând comunei urbane Odobești – 1.024.729 lei și cele aparținând statului român – 10.052,50 lei¹⁰⁵.

În ianuarie 1920, Poliția din Odobești înștiința Primăria din localitate că „*numai dl. Drăgan a avut locomotivă¹⁰⁶ și batoze care au fost ridicate de armatele de ocupație, însă moștenitorii zisului defunct declară că primesc mașini necesare în comptul despăgubirilor*”¹⁰⁷.

O asemenea locomotivă avea și Gr. S. Dragomir. Cât despre cea a lui N. H. Zalaru, aceasta a fost distrusă de nemți¹⁰⁸.

Din punctul de vedere al pagubelor de ordin edilitar, germanii au distrus în Odobești clădirea Primăriei, Băncii Populare, Școlii de băieți, Bisericii „*Sfânta Cruce*”. Opt case particulare mari au fost distruse și doar trei avariate, 18 case particulare mijlocii distruse și 12 avariate, 15 case particulare mici distruse și opt avariate¹⁰⁹.

În cazul Primăriei odobeștene, trupele de ocupație au vandalizat întregul local, inclusiv mobilierul și arhiva¹¹⁰ (legislație, colecția Monitorului Oficial, administrație locală, urmăririi civile etc.)¹¹¹.

Conform unei alte statistici, Băncii Populare „*Banca Noastră*” i se adăugau 41 de gospodării distruse și 20 avariate, Școala Primară de Fete, Școala Viticolă și alte șase biserici¹¹².

¹⁰⁴ *Ibidem*, dosar nr. 67 / 1919, f. 7.

¹⁰⁵ *Ibidem*, dosar nr. 10 / 1919, f. 43.

¹⁰⁶ În fapt, termenul face referire la locomobile, acestea fiind mașini cu aburi așezate pe roți, utilizate atât în industrie, cât și în agricultură.

¹⁰⁷ S. J. A. N. Vn., , fond Primăria Orașului Odobești, dosar nr. 13 /1920, f. 5.

¹⁰⁸ *Ibidem*, f. 11.

¹⁰⁹ *Ibidem*, f. 14.

¹¹⁰ *Ibidem*, f. 24.

¹¹¹ *Ibidem*, f. 24 verso.

¹¹² S. J. A. N. Vn., fond Prefectura Județului Putna, dosar nr. 41 / 1920, f. 21.

La 6 martie 1920, pe lângă Judecătoria de Ocol Odobești funcționa deja Comisiunea pentru constatarea și evaluarea pagubelor de război. În baza legii despăgubirilor, trebuia să se trimită la Judecătoria din localitate lista proceselor referitoare la despăgubiri, care aveau să se judece aici. În prealabil, lista s-a afișat la Primărie ¹¹³. Ca în cazul oricăror alte procese, erau stabilite termene ¹¹⁴. Concomitent, listele din Odobești erau trimise Comisiunii județene pentru constatarea și evaluarea pagubelor de război cu sediul la Secția I a Tribunalului Putna din Focșani ¹¹⁵. Afișajul listelor se făcea la Primăria din Focșani, cu 15 zile înainte de ziua fixată pentru fiecare proces în parte ¹¹⁶.

La 18 martie 1920, Primăria din Odobești primea din partea instituției similare din Focșani următoarea Adresă: *„Această Primărie făcând declarație pentru daune suferite în timpul războiului de la trupele de ocupație austro-germane, cu onoare vă rog a delega pe dl. avocat al Comunei pentru a stăruii la Tribunal a se ficsa termen de judecată și a susține interesele comunei în privința despăgubirilor ce i se cuvine”* ¹¹⁷. Interesele orașului aveau să fie susținute de avocatul C. Rafail ¹¹⁸, înlocuit ulterior cu D. Zamfirescu ¹¹⁹.

Până la finele anului se aflau pe rol procesele în care erau implicate Primăria (ce revendica aproape 817.000 lei plus încă circa 7.200 lei pentru casa cantonierului), Școala de Băieți – peste 50.000 lei, Banca Viticolă ¹²⁰.

Ulterior, procesele referitoare la odobeșteni vor fi judecate și la secția a II-a a Tribunalului Județean, unde funcționau Comisiunile a II-a ¹²¹ și a III-a județene pentru constatarea și evaluarea pagubelor de război ¹²².

¹¹³ Idem, fond Primăria Orașului Odobești, dosar nr. 13 / 1920, f. 43 – 44.

¹¹⁴ *Ibidem*, f. 47.

¹¹⁵ *Ibidem*, f. 53.

¹¹⁶ *Ibidem*, f. 54.

¹¹⁷ *Ibidem*, f. 66.

¹¹⁸ *Ibidem*.

¹¹⁹ *Ibidem*, f. 117.

¹²⁰ *Ibidem*, f. 78.

¹²¹ *Ibidem*, f. 109.

¹²² *Ibidem*, f. 134.

Pagubele referitoare la arterele de comunicație din zonă erau centralizate de Serviciul de Poduri și Șosele al Județului Putna ¹²³.

La finele verii anului 1920, Comisiunea a II-a locală pentru judecarea cererilor de despăgubiri de război ar fi dorit să ocupe două săli la Primăria odobeșteană (pentru arhivă și sala de ședință), dar solicitarea nu primește răspuns afirmativ ¹²⁴.

În 1921, o altă instituție care-și căuta dreptatea în instanță era Pretura Plasei Odobești, căreia germanii i-au produs pagube în valoare de 7800 lei (mobilier, bibliotecă și instalație telefonică) ¹²⁵.

În prima lună a acestui an, Samuel Cohn, comerciant din Fălticeni, a intentat proces Ministerului de Interne, pretinzând aproape 1.000.000 lei pagube de război. O parte din bani se cuveneau, în opinia lui, pentru contravaloarea a 5350 decalitri vin producția 1916, păstrată în 197 butoaie de stejar, depozitate într-o pivniță închiriată în Odobești ¹²⁶.

Tot în acest an, în instanță se judeca procesul intentat Statului de văduva de război Marița D. Tănase. Casnică fiind, având și doi copii mici în grijă, nu putea să-și caute de lucru, condiții în care nici nu avea vreo sursă de venit ¹²⁷.

A fost evacuată la Fetești, unde a stat timp de doi ani și opt luni. La plecare nu a putut să-și ia decât strictul necesar, inamicul vandalizându-i gospodăria, lăsând-o fără mobilier, obiecte casnice, alimente, animale și unelte agricole. Din cauza sărăciei profunde cu care se confrunta, nu a avut nici cu ce să se întoarcă acasă. În asemenea condiții, era clar că biata femeie avea nevoie ca de aer de despăgubirile acordate de Stat ¹²⁸.

Oricum, procedeu se desfășura cu destulă greutate, după cum rezultă din Adresa înaintată Prefecturii Județului Putna, la 28 martie 1921, de către Ministerul de Interne: „*Comisiunea de despăgubiri de război din Odobești reclamă că jandarmii și notarii nu îndeplinesc*

¹²³ *Ibidem*, f. 118.

¹²⁴ *Ibidem*, f. 129 – 129 verso.

¹²⁵ S. J. A. N. Vn., fond Prefectura Județului Putna, dosar nr. 200 /1921, f. 25.

¹²⁶ *Ibidem*, f. 2.

¹²⁷ S. J. A. N. Vn., fond Prefectura Județului Putna, dosar nr. 11 / 1921, f. 9 – 9 verso.

¹²⁸ *Ibidem*, f. 10 – 10 verso.

*procedurile. Acest fapt periclitează interesele dăunaților și al statului. Rog binevoii a lua măsuri severe contra agenților care nu-și îndeplinesc atribuțiile ”*¹²⁹. Prefectura se va conforma, dând dispozițiile cuvenite Preturei Plasei Gârlele și Companiei de Jandarmi Putna¹³⁰.

La 2 ianuarie 1922, Primăria Orașului Odobești informa Poliția din localitate despre eforturile depuse de autoritățile județene în legătură cu urgentarea procedurilor referitoare la acordarea despăgubirilor de război: „*Conform Ordinului Prefecturei acestui județ Nr. 5950 / 922, am onoare a vă ruga să cercetați și să ne comunicați ce materiale se găsesc în cuprinsul acestui oraș cu privire la gestiunile și sechestrile [indescifrabil] de autoritățile germane în timpul ocupațiunei asupra bunurilor supușilor și autorităților române. Acest material este necesar serviciului nostru de restituiri din [indescifrabil] spre a putea reclama restituirea sumelor încasate de administrațiile forțate germane a căror gestiune nu o recunoaștem*”¹³¹.

A doua zi, Poliția Orașului Odobești avea să răspundă că nu dispune de datele solicitate¹³².

În august 1922, Poliția Orașului Odobești a trimis Comisiunei pentru executarea Tratatelor de Pace, cu sediul la Cercul Militar din Capitală, un registru care conținea bonurile și chitanțele date de armatele inamice de ocupație locuitorilor din orașul de la poalele Măgurei¹³³.

Statisticile întocmite înregistrează existența a 616 cetățeni și instituții din Odobești care au avut de suferit de pe urma războiului. Drepturile lor au fost stabilite la Comisiile I și II de pe lângă Judecătoria de Ocol Odobești, Comisiile I și II Județeană Putna, Comisia I Comunală de pe lângă Judecătoria de Ocol Panciu, Comisia Județeană Râmnicu Sărat, Comisia I Comunală Măicănești, Comisia a II-a de pe lângă Judecătoria de Ocol Cotești, județul Râmnicu Sărat,

¹²⁹ *Ibidem*, f. 14.

¹³⁰ *Ibidem*, f. 14 verso.

¹³¹ S. J. A. N. Vn., fond Primăria Orașului Odobești, dosar nr. 15 / 1922, f. 2.

¹³² *Ibidem*, f. 6.

¹³³ S. J. A. N. Vn., fond Prefectura Județului Putna, dosar nr. 13 / 1922, f. 3.

Comisia I a Curții de Apel Galați și Comisiile Județene Ialomița, Ilfov și Brăila ¹³⁴.

Așa cum era și firesc, armatele ocupante din Odobești nu și-au putut salva toate dotările, în timpul retragerii; faptul este dovedit de Adresa pe care Serviciul Materialelor Pradă de Război, subordonat Direcțiunii Generale a Industriilor din cadrul Ministerului Industriei și Comerțului a trimis-o, la 29 august 1923, Comisiei Județene de Lichidare a Județului Putna, care-și avea sediul la Prefectura din Focșani. Se reamintea faptul că încă din luna noiembrie a anului 1922, s-a atras atenția Primăriei odobeștene că trebuia să predea Societății „*Refacerea Industrială*” un cazan cu vapori fără armătură, pradă de război. Instituția odobeșteană nu s-a conformat însă dispozițiilor primite ¹³⁵.

Trebuind să răspundă prompt solicitantului, Prefectura Județului Putna a cerut lămuriri Preturei Plasei Gârlele, primind următoarele informații la 13 septembrie 1923: „*Primăria Odobești încă din timpul ocupațiunii a pus stăpânire pe cazanul în chestiune, fiindu-i dat de însăși autoritățile dușmane, pentru a-i servi la o eventuală bae ce ar fi să se construiască.*

Așa fiind, Primăria nu l-a putut da celui care-l cere, fără a fi îndreptățită de o hotărâre judecătorească, care să stabilească cui revine proprietatea acestui cazan.

Judecata este în curs, primăria fiind deocamdată scoasă pe cale de incident din cauză”¹³⁶.

Tot acum, pe un alt tabel cu dăunații de război din orașul Odobești, mai apare și Societatea „*Dealul Odobești*”, inclusiv cu filialele din Brăila, București și Călărași ¹³⁷.

O acordare suplimentară de despăgubiri era încă așteptată, ținându-se cont că în întregul județ Putna existau aproape 20.000 de dăunați de război, pagubele suferite de aceștia fiind estimate la 108.000.000 lei ¹³⁸.

¹³⁴ Idem, fond Primăria Orașului Odobești, dosar nr. 15 / 1922, f. 118-131 passim.

¹³⁵ S. J. A. N. Vn., fond Prefectura Județului Putna, dosar nr. 70 / 1923, f. 18.

¹³⁶ *Ibidem*, f. 19.

¹³⁷ *Ibidem*, dosar nr. 18 / 1923, f. 80 – 99 passim.

¹³⁸ *Ibidem*, f. 121 bis.

La 22 aprilie 1924, Ministerul de Finanțe informa Primăria odobeșteană că, în ședința desfășurată cu șase zile în urmă, Comisia Centrală de Despăgubiri, subordonată Direcțiunii Generale a Despăgubirilor de Război și Tratatelor de Pace, a repartizat acestui oraș 190.800 lei, din creditul de 300.000 000 lei acordat dăunaților de război din România ¹³⁹. Două zile mai târziu, printr-o telegramă, autoritățile din Odobești au mulțumit ministrului N. D. Chirculescu, ilustrul liberal putnean, pentru suma acordată, precizând însă că necesitățile locale erau mult mai mari: *„Comisiunea interimară în ședința de la 22 Aprilie a.c. luând cunoștință că prin binevoitorul Dvs. sprijin s-a acordat acestei comuni ajutorul de 190.000 lei pentru daunele de război vă transmite mulțumiri pentru interesul ce purtați comunei Odobești. Cu această ocazie, Comisiunea vă roagă a stăruii pentru augmentarea sumei, în vedere că pagubele suferite de comună depășesc (suma) de 800.000 lei.*

*Președintele Comisiunii Interimare,
Dr. Băiatu”* ¹⁴⁰.

Într-un tabel din 1926 referitor la localitățile care au suferit de pe urma războiului, pentru Odobești a fost înregistrată cifra de 40.000 lei, reprezentând *„Sumele primite drept despăgubire”* ¹⁴¹.

În baza Ordinului nr. 259.404 /1928 al Ministrului de Interne, funcționarii acestuia au primit o serie de ajutoare, în contul despăgubirilor de război acordate de Ministerul de Finanțe. Din 91 de funcționari din județul Putna, care au încasat 82.158 lei, 15 cazuri au fost din Odobești, suma totală acordată fiind de 12.430 lei. Concret, iată care au fost beneficiarii și quantumul ajutoarelor primite: Albu Chirilă, sergent de Poliție – 400 lei; Andrei Gheorghe, camerier - 350 lei; Atanasiu Gh. Ioan, casier – 50 lei; Chiriac V. Dimitrie, comisar - 750 lei; Cristofor T. Ioan, agent casier – 5.500 lei; Dumitriu C., secretar - 750 lei; Dumitriu C. Constantin, sergent de oraș - 500 lei; Dumitriu Ioan, sergent de oraș - 150 lei; Faur Constantin,

¹³⁹ *Ibidem*, f. 348.

¹⁴⁰ *Ibidem*, f. 350.

¹⁴¹ S. J. A. N. Vn., fond Prefectura Județului Putna, dosar nr. 179 / 1926, f. 14 – 14 verso.

subcomisar - 500 lei; Mărinou G. Dumitru, registrator - 1000 lei; Milea S. Ignat, polițai – 1.000 lei; Pluteanu N., șeful pompierilor locali, pentru soția sa - 30 lei; Pulbere Nică, agent încasator - 250 lei; Stere Spiru, ajutor de comandant de poliție - 150 lei¹⁴².

A venit însă și momentul retragerii germanilor, din toamna anului 1918, redată pitoresc de același prefect liberal Vasile I. Țiroiu, contemporan cu acele vremuri de restriște: „*Rar treceau prin sat <Bolotești> furgoane, coloane nemțești, ce-și aduceau materialele risipite în toată zona fostului front, muniții, armament, echipament și se îndreptau spre găurile Odobești și Focșani, de unde porneau în lungi trenuri ce abia se târau, în pufăitul locomotivelor învechite*”¹⁴³.

Fapt incredibil, germanii – entuziaști și atotputernici la începutul războiului – părăseau acum țara noastră într-o tăcere de mormânt „*acești militari, trufași, războinici până ieri, aroganți severi într-o disciplină rigidă, erau și ei acum obosiți, sătui de un război pe care-l începuseră, și-l pierduseră, dornici de a pleca la casele lor flămânzi, vânzând pentru un ou sau o cană de lapte, o foaie de cort, o pătură sau o țuică*”¹⁴⁴.

La sfârșitul toamnei, în noiembrie 1918, „*o lungă coloană de vehicule trecu dinspre Vrancea, cu tot felul de bagaje și echipament, cu șiruri de militari nemți, mergând obosiți, cu capetele plecate, ca după o înmormântare*”¹⁴⁵, către Odobești sau Focșani.

În linii generale, rândurile de față surprind cei mai triști ani din întreaga existență a orașului de la poalele Măgurii Odobești, care au însemnat umilință, suferință, moarte și pierderi materiale fără precedent. Tot acest dezastru nu a fost provocat de natură, ci de invadatorii care au uitat că reprezintă, de altfel, un popor foarte civilizată.

Însă există un revers al medaliei, în toate timpurile și pe toate meridianele. Pe de o parte, odobeștenii, aidoma întregii populații din partea ocupată de inamic a țării, au îndurat perioada vremelnice

¹⁴² *Ibidem*, dosar nr. 44 / 1928, f. 28 – 29 verso.

¹⁴³ Vasile Țiroiu, *op.cit.*, p. 405.

¹⁴⁴ *Ibidem*, p. 406.

¹⁴⁵ *Ibidem*.

stăpâniri cu demnitate și cu nestrămutată credință în victoria Armatei Române. Pe de altă parte, unul din locurile în care adversarul – despre care se spunea că avea cele mai bune unități militare din lume – a trebuit să se recunoască învins, a fost chiar Cota 1001 de pe Măgura Odobești. Astfel, în septembrie 1917, kaizerul Germaniei, Wilhelm al II-lea, a ascultat chiar aici rapoartele referitoare la extraordinarele încleștări care au avut loc pe frontul de la Mărășești, prezentate de feldmareșalul von Mackensen și generalul von Morgen. Căutând să justifice înfrângerea, cei doi strategii mărturiseau: *„Unei armate, sire, îi poți da armament ofițeri, bravuri! Acest ceva care se cheamă dorința de a învinge nu i-l poți da! Armata și-l ia singură”*¹⁴⁶. Orice alt comentariu ar fi de prisos.

¹⁴⁶ Apud Cezar Cherciu, *op. cit.*, p. 264.

Tipar: S. C. paper PRINT INVEST S. A.

Brăila, Șos. Baldovinești nr. 20

Tel./Fax: 0239 610 210

e-mail: paper_printinvest@yahoo.com

„Cine va studia istoria Vrancei, va afla despre istoria în mic a acestui popor”.

Nicolae Iorga

„Soldatul român care s-a bătut la Mărășești a arătat lumii de ce este capabil acest popor de la Dunăre. Legenda superiorității sufletești a culturii de la Berlin s-a evaporat în fața sătenilor de la Tîrgoviște care au pornit la atac în cămăși ... creând în jurul lor o atmosferă de vitejie clasică, smulsă parcă din cele mai strălucite pagini ale antichității greco-romane”.

Octavian Goga

„Timp de aproape două săptămîni, cât a ținut bătălia, soldații noștri au fost neadormiți și neobosiți. Au respins atacuri, au contraatacat, s-au bătut cu o energie înfricoșată. Această energie fără seamăn, poate fără precedent în anele războiului de față, este cel mai mare titlu de glorie al oștirii noastre.

În unele locuri împinși îndărăt, covârșiți în alte părți, soldații și ofițerii nu și-au pierdut niciodată cumpătul. Pas cu pas retrăgându-se, au luptat. S-au oprit, au contraatacat iar. Sufletul lor credincios pământului străbun și violența amărăciunii lor au izbucnit într-o putere așa de năpraznică, încât inamicul la urmă, cu tot numărul, a trebuit să se oprească sleit...

Nici gazurile, nici exploziile înfricoșatului bombardament n-au zguduit moralul năcăjitului țaran. Cădeau mulți; cei rămași, cu buzele strânse și cu ochii crunți, își înzeceau parcă puterile. Granata și baioneta lor loveau fără cruțare...

După două săptămîni, inamicul s-a oprit. Și-a lăsat brațele jos și bărbia în piept cu descurajare. Gâfâind, s-a tras ca o fiară în cotlon, ca să-și lingă rănile. Mareșalul von Mackensen a privit cu îndoială și cu tristețe harta și a închis ochii gîndindu-se la hatacombele pe care le-a înălțat la Siret. Zece până la douăsprezece divizii germane s-au topit în această bătălie”.

Mihail Sadoveanu

„Viteji au fost flăcăii tăi, o patria mea frumoasă, pretutindeni unde ți-au apărut moșia de năvala dușmană. Dar nicăieri sufletele lor n-au ars de un foc mai mistuitor ca la Mărășești. Aici ei n-au mai avut nici speranța înaintării, nici credința rămănerii pe loc. Și totuși flăcăii tăi n-au dat înapoi; împesurați, s-au despresurat; mînați înapoi, s-au întors îndărăt. Ca Făt Frumos cu Smeul Smeilor, ei au luptat lupta dreaptă a vieții și avînd în ei voința nestrămutată de a învinge, sau de a muri, ei au învins. Au învins, pentru că a muri nu puteau; căci în sufletul lor era acum puterea tuturor strămoșilor, era viața nemuritoare a rasei dacoromâne.

Ca învăluiti în propriile giulgiuri, încă din viață, așa au apărut ei în ziua hotărâtoare a bătăliei. În strămoșeștile lor haine albe de țărani ai ogoarelor roditoare, în fața dușmanului îngrozit de puterea mereu renăscută și mereu mai nestăpînită a asalturilor lor.

Îngenunchiați, voi ce-ați rămas în viață, înaintea maiestății celor ce au căzut la Mărășești!”.

Vasile Pârvan